

VRHNIŠKI RAZGLEDI 19

VRHNIŠKI
RAZGLEDI
letnik 19

MUZEJSKO DRUŠTVO VRHNIKA
VRHNIKA 2018

K A Z A L O

Marija Oblak Čarni	
OB 19. ŠTEVILKI VRHNIŠKIH RAZGLEDOV	5
Marija Oblak Čarni	
KAREL MOŽINA (1895–1918)	9
ŽRTEV SPODLETELEGA VOJAŠKEGA UPORA V JUDENBURGU	
Olga Pivk	
BEGUNCI V PRVI SVETOVNI VOJNI	16
PRIMORSKI BEGUNCI NA VRHNIŠKEM	
Janez Kos	
TALCI Z VRHNIŠKEGA OBMOČJA 1941-1945	36
Marija Oblak Čarni	
KEMIK BALTAZAR BAEBLER (1880-1936)	44
JE BIL ROJEN NA VRHNIKI	
Tatjana Hojan	
TEREZIJA DRAŠLER (1844–1899),	52
UČITELJICA	
Tatjana Hojan	
ALOJZIJ LUZNIK (1862– ?),	53
UČITELJ	
Tatjana Hojan	
DAVORINKA DEŽELA (1890–1969),	58
UČITELJICA, ŠOLSKA NADZORNICA	
Tatjana Hojan	
JELICA VUK SADAR (1894–1931),	60
UČITELJICA	
Tatjana Hojan	
JULIJA SPITZER (1895–1958),	62
UČITELJICA IN ŠOLSKA UPRAVITELJICA	

Tatjana Hojan HINKO RAVBAR (1905–1985), UČITELJ, ŠOLSKI UPRAVITELJ IN NADZORNIK	66
Tatjana Hojan MARIJA RAVBAR (1907–1993), UČITELJICA IN ŠOLSKA UPRAVITELJICA	72
Simona Kermavnar LITOŽELEZNA DEDIŠČINA 2. POLOVICE 19. IN PRVEGA DESETLETJA 20. STOLETJA NA VRHNIKI IN STARI VRHNIKI	74
Niko Nikolčič Matužinov ALEJA KOZOLCEV V BLATNI BREZOVICI	94
Marta Rijavec SOBOSLIKARSTVO NA VRHNIKI V 20. STOLETJU OB RAZSTAVI ROMANA SUHADOLNIKA	136
Ciril Petrič SREČEN JE BIL, KDOR SE JE LAHKO IZUČIL ZA POKLIC SPOMINI	147
Sonja Malovrh OB RAZSTAVI: POTI IVANA MALAVAŠIČA OD SAMOUKA DO VSESTRANSKEGA UMETNIKA OB 90. OBLETNICI ROJSTVA	157
Gašper Tominc KRONIKA ZA LETO 2018	200
Katarina Oblak Brown POROČILO O DELU MUZEJSKEGA DRUŠTVA VRHNIKA (MDV) V LETU 2018	223

OB 19. ŠTEVILKI VRHNIŠKIH RAZGLEDOV

Devetnajsti zvezek Vrhniških razgledov, ki je pred nami, smo pripravljali v letih 2018 in 2019. Vzporedno z njim je nastajal tudi naslednji, 20. zvezek. V njem so prispevki, pripravljani v počastitev leta 2018, proglašene za Cankarjevo leto, v spomin na 100. obletnico smrti velikega vojaka. Zanj pripravljamo posebno predstavitev.

V 19. zvezku je uvodni prispevek **Karel Možina (1895-1918) žrtev spodletelega vojaškega** upora v Judenburgu, avtorice **Marije Oblak Čarni**, posvečen Vrhničanu Karlu Možina, ki je bil med voditelji judenburškega upora. Lovro Kuhar Prežihov Voranc ga je v svojem romanu Doberdob - v četrtem delu (Judenburg) - povzdignil med nesmrtnih junake. Bil je mlad frajtar (poddesetnik) 41. maršbataljona Judenburškega pešpolka. Rojen je bil leta 1895 na Vrhniki, oče mu je zgodaj umrl, odraščal je z materjo in bratoma. V začetku vojne še ne polnoleten, je bil mobiliziran med vojno. Poslan je bil na rusko fronto, tam ujet in po Brest-Litovskem miru, sklenjenem leta 1918, se je z mnogimi drugimi ujetniki pridružil Judenburškemu pehotnemu polku. Ko so vojake spet namerava-

li poslati na bojišče, so se uprli. Zahtevali so prenehanje vojne, mir in vrnitev domov. Po zadužitvi upora je bil obsojen na smrt in še s petimi tovariši v Judenburgu ustreljen. Po vojni so posmrtno ostanke judenburških žrtev prenesli v domovino in pokopali na ljubljanskih Žalah. Med sorodniki je ostal spomin na njegovo mater, ki se je z Vrhnike peš odpravila na sinov pogreb na ljubljanske Žale. Rodna Vrhnika je po njem imenovala eno svojih ulic. V Judenburgu pa so na pokopališču, blizu kraja eksekucije, judenburški meščani postavili spominsko kapelo in ob njej posadili lipi.

V naslednjem prispevku **Begunci v prvi svetovni vojni. Primorski begunci na Vrhniškem**, **Olga Pivk** objavlja seznam beguncev z ozemlja soške fronte, ki so našli zatočišče v vrhniški občini. Z begunci se je Vrhnika srečevala že od začetka vojne, že leta 1914 so na Vrhniko pribežali begunci z Galicije in Bukovine. Z odprtjem Soške fronte maja 1915 pa je prodiranje italijanske vojske na furlansko in slovensko ozemlje sprožilo beg tamkajšnjega prebivalstva. Sprva se je to dogajalo precej neorganizirano, julija 1915 pa je bila pri Zadružni zvezi v Ljubljani ustanovljena

jal z glasbo. Na razstavi šolskih učil leta 1894 v Gorici je razstavil svoj «didaktofon, ki ga je izdelovalo podjetje Lenarčič z Vrhniko»; izdal je tudi brošurico Didaktofon. Umrli je v Celju; **Davorinka Dežela** (1890–1969) je bila leta 1945 imenovana za šolsko nadzornico na Vrhniki; **Jelica Vuk Sadar** (1894–1931) je študirala tudi solistično petje na Glasbeni Matici, na Vrhniki je imela tudi samostojne koncerte, znan je bil njen nastop ob odkritju Cankarjevega spomenika leta 1930; **Julija Spitzer** (1895–1958) je bila dolgoletna učiteljica in šolska upraviteljica v Podlipi; **Hinko Ravbar** (1905–1985) po aktivnem delovanju po letu 1943 in 1945 na Primorskem, je bil leta 1954 prestavljen na Vrhniko, kjer je ostal do upokojitve leta 1968 in **Marija Ravbar, roj. Šušteršič**, (1907–1993) je v šol. letih 1943–1945 učila na Drenovem Griču in na Vrhniki in nato od šol. leta 1954/55 spet na Vrhniki do upokojitve leta 1960.

Simona Kermavnar v članku **Litoželezna dediščina 2. polovice 19. in prvega desetletja 20. stoletja na Vrhniki in Stari Vrhniki** podaja pregled, kaj smo ohranili iz tega časa, ko je bilo lito železo splošno uporabljeno za arhitekturne in funkcionalne predmete (stebri, konzole, ograje), za dekorativne izdelke (vaze, živali), ali kopije umetniških skulptur. Iz časa napeljave vodovodov so ohranjeni vodnjaki, pitniki, vodne črpalke. Najbolj reprezentativen je vodnjak z nimfo ob Tržaški cesti pred OŠ Ivana Cankarja, izdelek umetniškega liva blanske livarne na Češkem. Avtorica opozori, da je dragoceni vodnjak potreben skrbnejše obravnave, kakor smo mu jo namenili doslej. Drug pomemben segment litoželezne dediščine predstavljajo ograje in konzole, ki se jih je ohranilo precej. Zelo pomembno vlogo pa je imelo lito železo pri opremi pokopališč, to so poleg ograj še pokopališki in nagrobni križi. Ta dediščina je bila v preteklem stoletju

skoraj uničena. Na starovrhniškem pokopališču ni nobenega nagrobnega križa več, na vrhniškem je le eden, tu pa je ohranjen pokopališki križ.

V prispevku **Aleja kozolcev v Blatni Brezovici** avtor **Niko Nikolčič Matužin** piše o 41 kozolcih v njegovi domači vasi. Predstavi razvrstitev kozolcev znotraj in zunaj vaškega obroča in v vasi sami in njihovo postavitve glede na strani neba. Opiše tipe kozolcev in njihove dele, pri tem uporablja domača poimenovanja. Poseže v njihovo zgodovino, kdo so jih gradili (vezali), čemu vse so služili, nesreče kozolcev v preteklosti, o gradnji kozolca v času okupacije leta 1943, vpis skupine petih kozolcev toplarjev v register kot profano stavbno dediščino. Avtor ugotavlja, da kozolci, bogastvo ljudskega stavbarstva, večinoma pred našimi očmi odhajajo v pozabo. V zaključku išče in nakazuje rešitve. Meni, da je skrajni čas, da popišemo vse obstoječe kozolce v našem prostoru. Za svoj prispevek je fotografiral 41 obstoječih kozolcev v Blatni Brezovici.

Sledi prispevek **Soboslikarstvo na Vrhniki v 20. stoletju**, ki ga je **ob razstavi Romana Suhadolnika, Marta Rijavec**. Predstavila je tudi vrhniške družine s slikopleskarsko tradicijo, družino Markelj, Suhadolnik, Fefer in Slavec. Slikopleskarji Anton in Štefan Markelj in Franc Fefer so nekoč slikarju Simonu Ogrinu pomagali pri slikanju cerkva, kar je gotovo pustilo sledi v bogati tradiciji vrhniškega soboslikarstva.

Sledi zapis **Spominov Cirila Petriča Srečen je bil, kdor se je lahko izučil za poklic**. Ciril te sreče ni imel. Takoj po osnovni šoli, ki jo je zaključil z odličnim uspehom, se je zaposlil. Najprej v opekarni, in ko ta ni obratovala, je poiskal druge priložnostne zaposlitve.

Pripovedoval je o svojem delu, položaju delavcev, življenju vrhniških družin, njihovem prizadevanju za preživetje v času krize, o življenju in razmerah na Vrhniki. Spomnil se je tudi očetovih pripovedi o uporu v Judenburgu v prvi svetovni vojni.

Ob razstavi **Poti Ivana Malavašiča. Od samouka do vsestranskega umetnika.** Ob 90. obletnici njegovega rojstva je avtorica razstave **Sonja Malovrh** pripravila prispevek, kjer ga je predstavila kot glasbenika, pisatelja, slikarja, pesnika. Zapisala je: Ivan si je zaradi dolgoletnega raznolikega ustvarjanja pridobil sloves vsestranskega slovenskega umetnika in sodi med najbolj znane slovenske ljudske ustvarjalce. Vrelci njegovega navdiha niso nikoli presahnili. Še preden dokonča delo, že se v njem prebujata nova pesem, zgodba ali podoba slike.

Vrhniško kroniko za leto 2018 je tudi tokrat pripravil **Gašper Tominc**, zgodovinar, novinar in urednik vrhniškega mesečnika Naš časopis. Je tudi avtor večine fotografij.

Poročilo o delu Muzejskega društva Vrhnika v letu 2018 je pripravila predsednica **Katarina Oblak Brown**.

Tudi ta zvezek s prispevki, pripravljenimi na podlagi pisnih virov in v veliki meri na podlagi spominov in izjav ljudi iz domačega okolja prispeva k bolj živi podobi nekdanjega življenja na območju Vrhnike.

Iskreno se zahvaljujem vsem, ki so sodelovali pri njegovi pripravi, in Občini Vrhnika, ki je izid finančno podprla.

Marija Oblak Čarni, urednica
Na Vrhniki, marec 2020

KAREL MOŽINA (1895–1918)

ŽRTEV SPODLETELEGA VOJAŠKEGA UPORA V JUDENBURGU

Karel Možina¹ je bil rojen 9. oktobra 1895 na Vrhniki št. 182 očetu Petru Možini, strojniku iz Samotorice št. 19, in materi Uršuli Brenčič (Mevljevi) iz Podlipe 13. Starša sta se poročila 24. februarja 1889 na Vrhniki. V družini se je rodilo sedem otrok. Štirje so umrli v ranem otroštvu. Novembra 1908 je za jetiko umrl oče Peter. Karel je mladost preživel na Vrhniki z materjo in bratoma Petrom (1890–1951) in Jožetom (1900–1941). Jože je umrl v Beogradu. Ubit naj bi bil 10. aprila 1941 ob nemškem bombardiranju Beograda. Mati se je julija 1921 drugič poročila z Janezom Juntezom iz Loke pri Zidanem mostu. Umrla je marca 1945 na Vrhniki na Švaubičevi ul. 3.²

Karel Možina je bil v začetku prve svetovne vojne še mladoleten. Med vojno je bil mobiliziran in poslan na rusko fronto; bil je ujet in po Brest-Litovskem miru, sklenjenem marca 1918, izpuščen iz ruskega ujetništva. Pridružil se je 42. bataljonu 17. pešpolka v Judenburgu. V tej enoti so bili vojaki večinoma z območja Kranjske, pretežno slovenske narodnosti.

To je bilo zadnje leto vojne, ko so avstro-ogrske oblasti izpopolnjevale vojaške enote, ki so v bojih utrpeli večje izgube, s splošno mobilizacijo. Vpoklicali so mla-

doletne fante, ostarele može, ranjence, ki so komaj okrevali. V vojaške enote so vključili mnogo vojnih ujetnikov, ki so se vrnili iz ujetništva v Rusiji in bi po določilih Brest-Litovskega miru morali biti oproščeni vojaščine. Ti ujetniki, med njimi Karel Možina, utrjeni, naveličani vojne, so doživeli oktobrsko revolucijo in zahteva Oktobra o miru, koncu vojne, svobodi in kruhu jih je vedno bolj prevzemala. Težke vojne razmere je še poslabšalo pomanjkanje hrane. Spomladi 1918 se je nezadovoljstvo vojaštva sprevrglo v oborožene upore³. Od sredine maja do sredine junija 1918 se je zvrstilo kar 15 uporov dopolnilnih vojaških enot v avstrijskih pokrajinah. Pri nas sta uporju vojakov 17. pehotnega polka v Judenburgu sledila upora 7. lovskega bataljona v Murauu in 97. pehotnega polka v Radgoni. Pri slovenskih upornikih je bil poleg osnovnih razlogov, ki so bili pri vseh uporih enaki, zelo močan vpliv deklaracijskega gibanja v slovenskih deželah. Med gesli, ki so vodila slovenske vojake, so bila poleg prenehanje vojne, mir in vrnitev domov tudi nacionalna osvoboditev. Jugoslovansko gibanje, ki se je spomladi 1917 v parlamentu na Dunaju izrazilo z Majniško deklaracijo⁴, je zajelo tudi vojsko.

Spomladi 1918 je bil 17. pešpolk nastanjen v bližini Judenbarga in del tudi v samem

mestu. V Judenburgu so na novo sestavili njegov 42. pehotni bataljon, ki mu je poveljeval major Mobius. Bataljon naj bi odšel spet na fronto 13. maja, v noči pred odhodom pa je izbruhnil upor. Glavna voditelja upora sta bila Tone Hafner in Karel Možina. Uporniki so zavzeli vojaško poveljstvo, železniško postajo in skladišče streliva. Sredi noči jih je napadel oddelek strojnic. Na večji odpor niso naleteli. Povezali so se z delavci v železarni, ki so zapustili delo. Kmalu so obvladali vse mesto. Sprva je upor potekal po načrtu, ki pa je bil pomanjkljiv in ni bil izdelan do podrobnosti. Po prvem uspehu in zmagi nad oficirji je začela med vojaki popuščati disciplina. Večina je po osvojitvi mesta neorganizirano krenila proti domu na Kranjsko. Poveljstvo v Gradcu je proti upornikom hitro ukrepalo. Že zjutraj 13. maja je prispel iz Brucka »šturbataljon« Madžarov. Zasedli so mesto in vojašnice. Uporne vojake v mestu so polovili in zastražili v barakah. Dopoldne so prispele v Judenburg še enote generalmajorja Antona von Kosela, asistenčne čete, v katerih so bili povečini Madžari, so obkoljevale Judenburg. Vse ceste, ki so vodile iz Judenburga, so bile zastražene. Skupine upornikov, ki so se poskušale prebiti proti Kranjski, so vojaki polovili. Enote generalmajorja von Kosela pa so se spopadale z uporniki v okolici Judenburga še 13. in 14. maja. Vojaški upor je bil zadušen. Sledila je kazen. Najprej so hoteli brez sodbe ustreliti vsakega desetega v polku. Med tem pa je prišlo z Dunaja povelje, naj se postavi *preki sod*, ki naj voditelje obsodi na smrt, vse politično osumljene udeležence upora pa na trdnjavsko ječo.⁵

Uvedeno je bilo naglo sodišče, ki mu je predsedoval generalmajor von Kosel. Sodišče je na prvi obravnavi ugotovilo, da je v uporu sodelovalo 1181 vojakov 17. pešpolka, aretirali so 388 upornikov, v uporu

je umrlo 7 ljudi, ranjenih je bilo 28 vojakov in 2 častnika. Pred naglim sodiščem se je moralo zagovarjati 16 mož, 8 jih je bilo obsojenih, sedmim je bila izrečena smrtna kazen s streljanjem; enemu od sedmih so kazen znižali na desetletno zaporno kazen, v 677 primerih so sprožili vojaški kazenski postopek⁶.

16. maja 1918 ob 11.45 so bile izrečene prve štiri smrtne obsodbe. Hafner, Dautovič, Štefanič, Možina so bili po 159. členu vojaškega zakonika zaradi zločinskega dejanja upora obsojeni na smrt. Dve uri po razglašeni sodbi so bili obsojenci v spremstvu madžarskih vojakov privedeni na morišče, ki je bilo blizu pokopališča in taboriščnih barak. Generalmajor von Kosel je ukazal, da mora eksekuciji prisostvovati vse moštvo uporniškega dopolnilnega 42. bataljona 17. pehotnega polka. Tja so nagnali tudi prebivalce celega Judenburga.⁷

Po zadušenem uporu ženejo na smrt obsojene na streljanje: Fotografski dokumenti o boju Komunistične partije Slovenije, I., 1. knjiga, Ljubljana 1964, str. 172.

Prizorišče eksekucije. (Arhiv Republike Slovenije SIAS 1549, II/21)

Pred odhodom na morišče je obsojence v ječi obiskal vojni kurat. Oficir Edo Delak, ki je spremljal kurata, je sporočil obsojencem, naj napišejo svojcem poslovilna pisma. Možina se je poslovil z besedami: *Mlad moram umreti, žal mi je. Žal mi je, da ne doživim Jugoslavije*⁸.

Zunaj pred vrati je že čakal eksekucijski oddelek. Kot žive klešče je obkrožil obsojence, ki so jih privedli in jim prej zvezali roke. Molče so se premaknili in z njimi oboroženo spremstvo. Napotili so se proti strelišču. Za njimi se je v četverostopih zvrstil polovljeni maršbataljon in nato še drugo vojaštvo. Na strelišču so se čete postavile v obliki kvadrata. Obsojeni so stali v sredini. Še enkrat je bila prebrana obsodba in za 17. /pehotni polk/ je bila prevedena tudi v slovenščino^{8a}. Prvi je bil na vrsti Dautovič, doma iz Zvornika. Drugi je bil Štefanič. Sledil je Možina. *Ko ga je avditor poklical, je vrgel do polovice pokajeno smotko na tla ... Prestopil je čez oba mrtva tovariša, dvignil desnico in odločno so se*

mu trgale besede: Ni treba čitati smrtne obsodbe! Vem, kaj me čaka ..., že je pokleknil in že so mu zavezali oči. Tedaj je še dvignil roke in rekel glasno: Bog daj, da bi moja kri rodila stoteren sad! To so bile njegove zadnje besede⁹. Poslednji je bil na vrsti Hafner. Ponoči so na skrivaj izkopali grob, vanj zagrebli ustreljene in zemljo zravnali. Naj bi ne bilo spomina. Toda zjutraj je bil grob okrašen s cvetjem. Nadaljevali so s sojenjem. V soboto, 18. maja, sta bila obsojena in ustreljena še dva upornika, Rogelj in Dunajčan Grachovina.¹⁰

17. pehotni polk je moral kmalu za tem zapustiti Judenburg, njegov uporni 42. bataljon je bil premeščen v Tolmezzo.

Zgodba o junaškem 17. pešpolku se je končala po vojni, ko so posmrtno ostanke judenburških upornikov prenesli v domovino in jih svečano pokopali pri Svetem Križu na Žalah v Ljubljani. Za pripravo prenosa posmrtnih ostankov po *prekem sodu* ustreljenih vojakov so že jeseni 1922

ustanovili poseben odbor, ki ga je vodil upokojeni mestni zdravnik dr. Tone Jamar¹¹. Odbor naj bi izposloval tudi potrebno preskrbnino za svojce. Na občine judenburških žrtev so naslovili prošnjo, naj sporoče, koga so ustreljeni zapustili in kakšno je njihovo premoženjsko stanje. Sporoče naj tudi, ali sorodniki soglašajo s prekopom. Občina Vrhnika je sporočila, da pokojni Karel zapušča mater in dva brata, od katerih je eden strojnik in drugi telegrafist. Mati Uršula Juntez, žena delavca, nima nobenega premoženja. Proti prenosu posmrtnih ostankov sina Karla nima ugovora.

Junija leta 1923 so oblasti v Ljubljani pripravile prekop slovenskih vojakov, ki si bili pokopani v Judenburgu, in njihov pogreb v Ljubljani¹². Vlak s krstami se je med potjo od Maribora do Ljubljane

ustavil na mnogih postajah. Povsod so se v počastitev žrtev zbrale množice ljudi, zlasti šolske mladine. V Ljubljani so krste ustreljenih vojakov položili na oder v Narodnem domu. Od tu so jih z vozovi prepeljali k Sv. Križu na Žale. Svečani pogreb je bil v soboto, 2. junija 1923, s pričetkom ob 3. uri popoldne. Krste na vozovih je spremljala častna straža. V pogrebnem spremstvu so bili sorodniki judenburških žrtev, vojaki biv. judenburškega polka, predstavniki oblasti, zastopstvo mestne občine ljubljanske, zastopniki drugih občin, oficirski zbor, orožniki, gasilci, skavti, sokoli, orli in drugi. Na Žalah je sledila pogrebna slovesnost in odkritje spomenika, Peruzižjevega kipa vojaka – kranjskega Janeza. Kip je stal na kamnu z vklesanim sporočilom, da stoji »v počaščenje vsem, ki so prelili kri in dali dušo v borbi zoper nasilje, nam za svobodo«.

Grobovi ustreljenih na judenburškem pokopališču. Na trojnem grobu je postavljenih 6 križev z imeni Možina, Štefanič, Dautovič, Hafner, Grahovina, Rogelj in tablica, kjer je možno razbrati datume ustrelitve in (država) SHS. (Arhiv Republike Slovenije SIAS 1549, II)

10 ~~52~~ 601

Izjava

Podpisana Ursula Junterz, mati v Judenburgu
 16. 5. 1918 ustreljenega Karola Možine iz Vrtni
 Re dovoljuje, da se njegovi zemeljski ostavski
 prepelejo v Ljubljano in tam pokopajo
 v skupnem grobu.

Vrtnica, 10. 11. 1922

X Ursula Junterz
 prosta p. 1922

Mati dovoljuje prekop sina Karla Možine, 10. 11. 1922. (Zgodovinski arhiv Ljubljana LJU 489 Reg. I, 1942)

Sokoli v pogrebem sprevodu se bližajo Žalam. (Ivan Nemanič: Filmsko gradivo Arhiva Republike Slovenije 1905-1993, Ljubljana 1998, str. 28)

Pogrebnih slovesnosti se je udeležila tudi mati Karla Možine. Peš je prišla z Vrhnike k Sv. Križu v Ljubljano¹³.

Leta 1939 so po zasnovi arhitekta Eda Ravnikarja na pokopališču pri Sv. Križu na Žalah zgradili kostnico žrtev prve svetovne vojne. Vanjo so prenesli tudi posmrtno ostanke judenburških upornikov. Ob stopnicah pri vhodu v kostnico so postavili Peruzzijev kip slovenskega vojaka.

Rodna Vrhnika pa je po Karlu Možini poimenovala eno svojih ulic.

V Judenburgu so leta 1935 prebivalci kraja na mestu, kjer so bili vojaki 17. bataljona »slovenskih Janezov« ustreleni, zgradili kapelo in posadili lipi v spomin na ustreljene vojake.

Nagrobni spomenik judenburškim žrtvam, postavljen leta 1923 na Žalah. Danes stoji pred kostnico padlih v prvi svetovni vojni. (Zgodovinski arhiv Ljubljana, ZAL LJU 507/2 Mestni odbori)

22

Brzojavka		15
Brzojavna uprava ni odgovorna za škodo, ki bi nastala, če se brzojavka izgubi ali če dojde pozno. Službene pripombe:	V = doktor Jarmar Ljubljana	Dšla po vodu števil. 15 iz _____ dne 1/4 ob _____ uri _____ min. Sprejel: 30
wien 71 7 26 1/6 10.40 19 _____ ob _____ uri _____ min.		
= slovenski visokosolci na dunaju vojaki nekdanjega 17 polka v duhu prisostujejo pokopu svetih relikvyter se globoko klanjajo dusevni velicini junaskih zrtv *		

Brzojavka visokošolcev - vojakov nekdanjega 17. polka - z Dunaja 1. 6. /1923/ (Zgodovinski arhiv Ljubljana ZAL LJU 507/2 Mestni odbori)

Skupina Vrhničanov pred spominsko kapelo na pokopališču v Judenburgu, 5. septembra 2004.
(Foto: Janez Gabrovšek, obj. v: Naš časopis, 27. sept. 2004, str. 8)

Opombe:

- 1 V knjigi Jože Rode: Vrhnika skozi stoletja, 1995, str. 61, 67 najdemo tudi Karla Možino v poglavju, ki ga je avtor naslovil s Cankarjevimi besedami Nebratje smo si bili v ponižanju, bratje si bomo v poveličanju! Navaja Lovra Kuharja - Prežihovega Voranca roman Doberdob, kjer je pisatelj v četrtem delu (Judenburg) med nesmrtno junake povzdignil tudi Karla Možino.
- 2 Podatke o družini je zbral Janez Žitko v raziskavi za pripravo seznama padlih v prvi svetovni vojni. (Vrhniški razgledi št. 9/2008, str. 19.)
- 3 " ... Uporniki so imeli dva faktorja v rokah, to sta splošna naveličanost brezizgledne vojne in lakota, ki je bila v Judenburgu zelo občutna ... 1 kg kruha je bil dnevni obrok za 16 mož ... " Jože Repinc (udeleženec), Bohinj: Vojaški upor v Judenburgu, maja 1918. leta. Arhiv Republike Slovenije: AS 1550, spominsko gradivo, mapa 46.
- 4 Več glej: Olga Pivk: Minilo je sto let od Majniške deklaracije, Vrhniški razgledi št. 18, 2017, str. 9.
- 5 Izjava, udeleženca upora Jožeta Eržena iz Škofje Loke, ki jo je zapisal 10. 3. 1959. Jože Eržen je bil obsojen na dve leti trdnjavskega zapora. Arhiv Republike Slovenije: AS 1550, spominsko gradivo, mapa 46.
- 6 Petra Svoltšak, Gregor Antoličič: Leta strahote. Slovenci in prva svetovna vojna, Ljubljana 2018, str. 227.
- 7 Richard G. Plaschka, Horst Haselsteiner, Arnold Suppan: Innere Front, Militarassistenzen, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918. Erster Band. Wien 1974, str. 340.
- 8 Glej op. 6.
- 8a Glej op. 7.
- 9 Davorin Ravljen: Upor v Judenburgu 1918. Kronika slovenskih mest, letnik II, števil. 4, Ljubljana 1935, str. 76–77.
- 10 Na streljanje vojakov v Judenburgu je ostal zelo težak spomin. V spominu je ostala napovedana ustrelitev vsakega desetega vojaka v polku, ki je grozila takoj po zadušitvi upora in jo v ustnem izročilu še zasledimo. (Prim.: Jože Jeraj iz Bevk v: Tatjana Oblak Milčinski: Svi šle wakapavat turšca na mah. Pripovedi z jugozahodnega dela Ljubljanskega barja. Ljubljana 2006, str. 59.
- 11 Zgodovinski arhiv Ljubljana, sign.: LJU 489 Reg I., fasc. 1842, mapa: Odbor za judenburške žrtve.
- 12 Prevoz krst z vlakom je s filmsko kamero spremljal Veličan Bešter in o pogrebnih slovesnostih posnel dokumentarni film. Ivan Nemanič: Pogreb judenburških žrtev v Ljubljani, 2. junij 1923. Filmsko gradivo Arhiva Republike Slovenije, 1905–1993, Ljubljana 1998, str. 26–28.
- 13 Stanovala je v hišici za gostilno Lovec ob današnji Ljubljanski cesti. V sorodstvu je še ohranjen spomin na to njeno pot. Izjava Katje Gotvajn, 2019.

BEGUNCI V PRVI SVETOVNI VOJNI

Primorski begunci na Vrhnškem

Prva svetovna vojna, ki je potekala v letih 1914–1918, je bila totalna vojna, ki je v taki ali drugačni obliki potegnila v svoj uničujoči vrtinec tako vojsko kot civilno prebivalstvo in vse razpoložljive vire. Za Primorje je bila najbolj usodna soška fronta, ki se je začela maja 1915 s prodiranjem italijanske vojske na furlansko in slovensko ozemlje in sprožila beg tamkaj živečega prebivalstva v notranjost avstro-ogrske države s tisto malo lastnine, ki so jo lahko vzeli s seboj. To se je v prvih tednih vojne dogajalo precej neorganizirano, v veliki naglici, kajti prebivalstvo Goriške in Gradiške je v zadnjem trenutku dobilo ukaz o evakuaciji kraških vasi. Nekateri, bolje obveščeni, so se izselili že prej in niso čakali na povelja. Nekaterim umik ni uspel pravočasno, del civilnega prebivalstva pa se ni želel umakniti v zaledje in so zato pričakali prihod in zasedbo italijanske vojske na svojih domovih. Te so potem preselili po številnih krajih po Italiji.¹

Ostali so v naslednjih dneh, tednih in mesecih bodisi pod točo granat bodisi po pozivu oblasti na hitro zbrali živino, če so jo imeli, na vozove naložili nekaj najvrednejših stvari in se odpravili negotovi begunski usodi naproti. Številni so se namenili naravnost na Kranjsko. O tem nam poleg drugega govorijo tudi sezname po-

beglih posameznikov in družin, ki so jih vodila posamezna okrajna glavarstva. [...] Precej evakuiranih prebivalcev se je ustavilo tik za frontno linijo. V začetku junija je denimo v okolici Gorice bilo približno 2500 beguncev iz Furlanije in Brd, številni med njimi z vozovi in živino, kar pa vojska ni prav dolgo tolerirala in so jih začeli odvažati v zaledje.²

Časopisi so prinašali novice o dogajanju na frontah, pa tudi o tem, kaj so doživljali ljudje, ki so morali nenadoma zapustiti vse, kar jim je bilo znano in drago, ter se podati na negotovo pot v tujino.

[...] Vso bridkost resnice smo občutili, ko smo zagledali pred seboj čete in kolone furlanskih beguncev, katerim bodi v čast povedano, da niso poznali nobenega jadicovanja. Kakor da bi vozili perutnino in turšično perje v Trst, tako so veselo in zadovoljno kramljali med seboj. Vojno stanje jim ni niti za las zmanjšalo njihove furlanske živahnosti in gospodstvaželjnosti. Navidezno se je zdelo človeku: v vojnem stanju mro; nevarnost je pred vrati, toda uživeti se v ta resni položaj nismo mogli.³

Ko pa so na Gorico in okolico začele padati granate, je vojna dobila precej bolj pričljivi obraz. Tisti, ki niso zbežali, so bili

prepuščeni na milost in nemilost nevarnostim, pomanjkanju in draginji.

O, tam pač ne veste, kaj je vojska! Grozno, strašno je to delo! Vam ne morem popisati; moj Bog, kaj še bo? Hišo imamo prenapolnjeno z vojaki. Me smo se stisnile vse skupaj v sirotišče s šestimi sirotkami, ki nimajo kam iti. Ves dan grom in tresk in bobnanje šrapnelov in granat, da se zemlja pretresa. Sedaj so začeli streljati tudi ponoči. [...] V ponedeljek je [sovražnik] pričel streljati na most čez Sočo, ki je podminiran in kake 4 minute oddaljen od nas. Sodni dan menda ne bo hujši. 123 granat je padlo, več hiš je popolnoma porušenih, druge nimajo streh, pri eni manjka cel vogel. Ranjenih je mnogo, eden mrtev.⁴

[...] Življenje je težko, moke ni dobiti, o kruhu že davno ni govora, meso se dobiva redkokdaj, po 5 do 6 K, mleko, če je sploh, po 60 v liter, zabele ni razen malo olja, vino prodajajo že zdaj na debelo po 150 K hekto, piva ni nič. Strahovita draginja je bila na trgu.⁵

Begunci so bili glede na premoženje razdeljeni v dve skupini. Tiste, ki so bili brez vsega, ker so bili revni ali niso uspeli s seboj prinesiti ničesar, so namestili v begunska taborišča v Spodnji Avstriji; ostale, ki so se z lastnimi sredstvi in deloma s pomočjo državne podpore lahko sami preživljali, pa v naprej določena mesta in vasi.⁶

Državno skrb za vojne begunce je prevzelo avstro-ogrsko notranje ministrstvo, ki je pozvalo deželne vlade, naj domače prebivalstvo nagovorijo k prijaznemu in strpnemu sprejemanju beguncev, saj so ti žrtve svetovne vojne. Za pomoč beguncem so ustanovljali odbore, ki so imeli nalogo popisati begunce in kraje, kjer so se naselili, in jim posredovati delo. Številna dekleta so našla delo v ljubljanski vojaški

oskrbovalnici, kjer so šivale vojaško perilo in obleko, iz slame so izdelovali vojaško obutev. Moškim so urejali delo na poljih, v tobačni tovarni, pri cestnih odborih. Posredovali so informacije med pogrešanimi ujetniki, interniranci in njihovimi družinami. Skrbeli so za mladino, njihovo šolanje in prehrano, pomagali pri iskanju stanovanja.

Med ljudmi so bili begunci sprejeti z mešanimi občutki. Krivili so jih za marsikaj in jim očitali privilegirano, tako da je moral k solidarnosti pozivati celo ljubljanski škof Jeglič. V pastirskem pismu, ki so ga brali po cerkvah, med drugim »apelira na prebivalstvo, naj ne obtežuje beguncem življenja s tem, da zahteva od njih pretirane cene za živila, žigosa oderuhe in špekulante, to je ljudi brez vesti in srca, ki izkoriščajo žalostni položaj ubogih beguncev«.⁷

Slovenske dežele so se z begunci srečale že septembra 1914, ko so pred boji v Galiciji in Bukovini pribežali ljudje iz tistih krajev. Zanje so v Ljubljani ustanovili Pomožni odbor, ki je najprej poskrbel za njihovo namestitvev po različnih krajih na Kranjskem, kasneje so jih začeli premeščati v taborišče Gmünd v Spodnji Avstriji, kjer so se jim pridružili tudi mnogi begunci s Primorske.

Posredovalnica za goriške begunce s sedežem pri Zadrudni zvezi v Ljubljani je bila ustanovljena julija 1915 za pomoč ljudem vseh narodnosti, tako slovenskim kot tudi furlanskim in italijanskim. Da bi lahko izvajala svoje poslanstvo, je deželni odbor za Kranjsko pozval vsa županstva na Kranjskem, da posredovalnici pošljejo izkaze begunskih družin s številom članov, njih prejšnja in sedanja bivališča, da bi imela pregled nad njihovim številom in bi jim tako lahko omogočila stik z njihovimi svojci, jim priskrbelo stanovanja, delo

na kmetijah in vrtovih ter poskrbela za nakazilo potrebnih živil s strani Vojne žitne centrale iz kontingenta Primorske za Kranjsko deželo.⁸

Težje je bilo tistim, ki so jih nastanili v taboriščih, ki so sicer delovala kot mesta v malem, z vsemi potrebnimi ustanovami, nadzorom; vendar je bila smrtnost v njih kljub vsemu zelo velika zlasti med otroki, ki so umirali zaradi raznih infekcijskih in prebavnih boleznih, v zadnjem letu vojne pa tudi zaradi španske gripe. Razmere v taboriščih so se slabšale hkrati s slabšanjem razmer v državi. Čeprav je bilo veliko kritik na račun beguncev kot vzrok za pomanjkanje, pa je bilo tudi veliko dobrodelnih akcij njim v pomoč.⁹

Zdravstvene razmere pa niso bile dosti boljše tudi v zaledju fronte. Posebno akutno je bilo stanje poleti 1915, ko je začela na avstrijski strani fronte na Krasu in v spodnji Vipavski dolini razsajati kolera. Najbolj pa so bili ogroženi tam, kjer ni bilo izvirske pitne vode, temveč so jo zajemali iz vodnjakov. [...] Kolera naj bi jih pobrala mnogo več kakor vse druge vojne grozote doma in v begunstvu. [...] Zaradi okužene vode, v kateri so ležala trupla, je prihajalo tudi do epidemij tifusa.¹⁰

Septembra 1914 je prišlo iz Przemysla na Vrhniko 65 galiških Rusinov, beguncev, ki so jih Vrhničani sprejeli z veliko naklonjenostjo. Med njimi so bili duhovniki, uradniki, dijaki, bogoslovci in delavci. Tu so ostali do februarja 1915. Nato so avgusta 1916 prišli prvi begunci iz Gorice.¹¹

Na objavljenem seznamu je okrog 460 oseb¹²; ni pa podatkov, kdaj in kdo ga je pripravil. Verjetno je nastal v Uradu za preskrbo beguncev, ki je deloval pri Okrajnem glavarstvu Ljubljana okolica.¹³ Med navedenimi begunci so bili v glavnem slo-

venski kmetje in nekaj Furlanov. Prevladovala so matere z otroki in starejši ljudje. Največ jih je prihajalo iz Bilj in Gorice, pa tudi Solkana, Komna, Podgore, Nabrežine, Vrtojbe itd. Večina od njih je dobivala nekaj vojaške podpore, zlasti žene z majhnimi otroki, drugi pa so se morali znajti s tem, kar so prinesli s seboj ali si poiskati delo. Pod streho so jih vzeli posamezniki z Vrhnike, Stare Vrhnike, iz Verda, nekaj družin pa so poslali na Zaplano, Vrzdenec, v Podlipo, Horjul, Veliko Ligojno in Bistro.

Začasno zatočišče na Vrhniki je našel tudi biljenski župnik Ciril Zamar, kjer je sprejel kaplansko službo in opravljal vse kaplanske dolžnosti, občasno je tudi obiskoval razseljene begunce po monarhiji. Njegov uradni naziv je bil »kurat iz Bilj goriške knezoškofije, stanujoč na Vrhniki«. O svojih vernikih je vedel le, da so razkropljeni po raznih krajih, tako da ni mogel med nje, kot je nameraval.¹⁴

Odnos Vrhničanov do rojakov v stiski je bil verjetno podoben kot drugod; gradiva, ki bi nam osvetlilo to področje za ta čas, ni veliko ohranjenega. Nekateri so bili najbrž bolj pripravljeni pomagati, drugi pač ne. Za druge kraje na Kranjskem najdemo veliko dokumentov, iz katerih razberemo, kako so se ljudje branili sprejemati begunce na svoj dom oz. so z njimi slabo ravnali, pa tudi begunci niso bili zadovoljni s tem, kar jim je bilo ponujeno. V večini primerov pa so prebivalci razumeli stisko in so na razne načine pomagali pri reševanju situacije. Na Vrhniki pa tudi drugod so odigrali kar nekaj gledaliških predstav, katerih dobiček je šel v korist goriškim beguncem.¹⁵

Zdravstvena situacija na vrhniškem je bila zaradi množice vojaštva, vojnih ujetnikov, beguncev, ki so se stekali mimo in usta-

Gorica (Slovenski begunci s soške fronte, dokumentirana fotomonografija, Nova Gorica 2015, str. 73)

Šempeter in okolica Gorice leta 1917 (Slovenski begunci s soške fronte, zbornik, Nova Gorica 2016, str. 107)

vljali v kraju, ravno tako na udaru raznih boleznih, kot je bilo to drugod. Največ je poročil o tifusu, med otroki pa so razsajale ošpice, davica in škrlatinka, pojavile so se koze in španska gripa.¹⁶

Soška fronta je trajala do oktobra 1917, potem pa so potisnili Italijane na reko Piavo in boj v Posočju je bilo konec. Čeprav ni bilo več bojev, se ljudje niso imeli kam vrniti. Tam, kjer so bili nekoč njihovi domovi, je ostala opustošena in zastrupljena zemlja, porušene hiše ter uničeno rastlinje in drevje.

Po koncu vojne leta 1918 je velik del ozemlja, ki je bil prej del Avstro-Ogrske, pripadel Italiji. Ta pa je v zmedi, ki je zavladala tik po vojni, začela prodirati vedno globlje na Kranjsko in se je že bližala Vrhniki. Pred njimi so šle nepregledne množice iz fronte umikajočega se vojaštva. *V Ajdovščini je tako vrvenje, veliko večje in hujše, kakor takrat, ko je padla Gorica, Proti Gorici sem se vale še vedno nove čete, pred katerimi gre strah med prebivalstvom. Samo proti Vipavski dolini je napovedanih 200.000 mož. Topovi, tren, avtomobili, pešci, živina, konji, konjeniki in gonjači, vse pomešano.*¹⁷

Med begunci je bilo čutiti strah pred prihodnostjo. Čuje se, da se preseli »Posredovalnica za goriške begunce v Ljubljani« v Gorico. *Vprašamo slavno vodstvo iste:*

Kako to, da se nas misli pustiti brez vsake pomoči v tujini? Kakšen pomen naj bi imela »Posredovalnica« v Gorici, ko je tam že polno uradov, ki gredo domačemu ljudstvu na roko? Tam je že »Zveza županov«, »Hilfskomitee« in drugi zavodi, med tem ko ostanemo mi sami. Beguncev je na Kranjskem še okoli 20.000 in niso ti begunci vredni, da bi imeli en zavod, kamor bi se z zaupanjem obračali? Kaj pa oni begunci, ki se vračajo in se naseljujejo na Kranjskem? Saj se nahaja v pregnanstvu še mnogo tisočev naših ljudi in ti naj se pustijo na milost in nemilost tujim oblastim? Kaj smo res že tako zapuščeni, da se niti domači ljudje ne brigajo več za nas in nas prepuščajo usodi, ko je vendar znano, da se ne moremo še vrniti domov?»¹⁸

Že med vojno so začeli ustanavljati odbore za pripravo obnove opustošenih krajev in vračanja beguncev nazaj domov. Vendar kljub prizadevanjem in številnim organizacijam prenova ni potekala po željah prizadetih, saj se je zamaknila v pozna 20. leta. Povrnitev vojne škode, zlasti v kmetijstvu, je potekala počasi in ni bila nikoli v celoti poravnana. Begunci so se le postopoma vračali v svoje kraje. Pri obnovi so bili dostikrat prepuščeni lastni iznajdljivosti in delu.

V nadaljevanju objavljamo seznam beguncev, ki so našli zatočišče v vrhniški občini.

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
1	Bitežnik Franc	m	57	kmet	slovenska	vojaška podpora	Solkan	Vrhnika, pri Kunstlju	
2	Marija	ž	56		"	"	"	"	
3	Julijana	ž	20		"	"	"	"	
4	Marija	ž	28		"	"	"	"	
5	Jeretič Janez	m	53		"	"	"	"	
6	Mask Franc	m	64	kmet	slovenska	"	Bilje	Stara Vrhnika 36	
7	Lucija	ž	68		"	"	"	"	
8	Sabina	ž	30		"	"	"	"	
9	Friderik	m	4		"	"	"	"	
10	Marta	ž	2		"	"	"	"	
11	Kralj Jožef	m	63	kmet	"	nič	Solkan	Vrhnika, pri Kunstlju	
12	Terezija	ž	51		"	"	"	"	
13	Jožefa	ž	22		"	"	"	"	
14	Albina	ž	18		"	"	"	"	
15	Franc	m	16		"	"	"	"	
16	Avgusta	ž	12		"	"	"	"	
17	Angela	ž	10		"	"	"	"	
18	Stanislava	ž	7		"	"	"	"	
19	Vodopivec Marija	ž	20		"	"	"	"	
20	Mučič Anton	m	61	kmet	slovenska	nič	Št. Peter	Verd 22	
21	Ana	ž	53		"	"	"	"	
22	Ernest	m	34		"	"	"	"	pohabljen
23	Vižintin Mar(jija)	ž	22		slovenska	nič	Št. Peter		
24	Ana	ž	2						
25	Alojzij	m	1						
26	Godina Andrej	m	46	kmet	slovenska	nič	Kožbana	Verd 28	družina v
27	Mišič Anton	m	65	kmet	slovenska	nič	"	"	Brdih
28	Abram Alojzija	ž	35	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Komen	Verd 1	
29	Marija	ž	16		"	"	"	"	
30	Jožefa	ž	15		"	"	"	"	
31	Frančiška	ž	12		"	"	"	"	
32	Švara Marija	ž	31	kmetica	"	"	"	"	
33	Angela	ž	3		"	"	"	"	
34	Jožef (oče)	m	66		"	"	"	"	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
35	Čotar Kristina	ž	36	krojačeva	furlanska	vojaška podpora	Gorica	Vrhnika 358	
36	Marijo		3		"	"	"	"	
37	Marija	ž	3		"	"	"	"	
38	Ivan (oče)	m	66	krojač	"	"	"	"	
39	Marija (mati)	ž	62		"	"	"	"	
40	Kumar Tereza	ž	28	kmetica	furlanska	vojaška podpora	Gorica	Vrhnika 364	
41	Bruno	m	5		"	"	"	"	
42	Nemec Frančiška	ž	38	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Bilje	Stara Vrhnika 81	
43	Klara	ž	13		"	"	"	"	
44	Ludvik	m	11		"	"	"	"	
45	Fornazarič Franc	m	36	kmet	slovenska	vojaška podpora	Bilje	Stara Vrhnika 81	invalid
46	Kuštrin Franc	m	24	kmet	slovenska	vojaška podpora	Bilje	Stara Vrhnika 36	invalid
	Nemec Matilda	ž	17	kmetica	slovenska	nič	Bilje	Stara Vrhnika 81	
	Fornazarič Alojzija	ž	23	kmetica	slovenska	podpora	Bilje	Stara Vrhnika 81	
47	Faganel Jdrta	ž	38	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Vrtojba	Verd 25	
48	Bogomil	m	13		"	"	"	"	
49	Dominik	m	12		"	"	"	"	
50	Slavko	m	10		"	"	"	"	
51	Silvija	ž	6		"	"	"	"	
52	Pevic Frančiška	ž	21	kmetica	slovenska	nič	Vrtojba	Verd 25	
53	Lasič Marija	ž	44	kmetica	slovenska	nič	Gorica	Verd 88	
54	Marija	ž	10		"	"	"	"	
55	Peter	m	7		"	"	"	"	
56	Pavel	m	7		"	"	"	"	
57	Grosar Katar(ina)	ž	36	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Solkan	Vrhnika 338	
58	Vladimir	m	7		"	"	"	"	
59	Gabrijela	ž	4		"	"	"	"	
60	Srebrenič Avgusta	ž	44	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Solkan	Vrhnik 338	
61	Gomišček Lovrenc	m	68	cerkovnik	slovenska	vojaška podpora	Podgora	Vrhnik 152	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
62	Katar(ina)	ž	61	soproga	"	"	"	"	
	Benedikt	m	16	sin	"		"	Ljubljana	
	Roza	ž	26	hči	"		"	Ljubljana	
63	Trpin Matilda	ž	33	šivilja	slovenska	vojaška podpora	Podgora	Verd 3	
64	Fausta	ž	13		"	"	"	"	
65	Silvan	m	5		"	"	"	"	
66	Jarc Alfred	m	13	sirota	slovenska			Verd 3	
67	Luisa Matilda	ž	30	delavka	furlanska	vojaška podpora	Ločnik	Verd 53	
68	Jožefa	ž	7		"	"	"	"	
69	Jožef	m	2		"	"	"	"	
70	Bresan Alojzij	m	56	kmet	furlanska	vojaška podpora	Ločnik	Verd 53	
71	Roža	ž	57	mati	"	"	"	"	
72	Palmira	ž	18	sestra	"	"	"	"	
73	Jazbec Helena	ž	39	krojačeva	slovenska	vojaška podpora	Sveto, Komen	Verd 120	
74	Janez	m	15		"	"	"	"	
75	Oskar	m	9		"	"	"	"	
76	Venceslav	m	4		"	"	"	"	
77	Baldomir	m	2		"	"	"	"	
78	Metlikovec Marija	ž	34	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Volčji Grad, Komen	Verd 334	
79	Danica	ž	5		"	"	"	"	
80	Zora	ž	7		"	"	"	"	
81	Zmagoslava	ž	12		"	"	"	"	
82	Miha	m	65		"	"	"	"	
83	Jožefa	ž	18		"	"	"	"	
84									
85	Kozmina Marija	ž	26	šivilja	slovenska	vojaška podpora	Volčji Grad, Komen	Stara Vrhnika 76	
86	Milena	ž	4		"	"	"	"	
87	Kavčič Anton	m	70	kmet	slovenska	vojaška podpora	Volčji Grad, Komen	Stara Vrhnika 76	
	Marija	ž	56		"	"	"	"	
88	Lukman Anton	m	62	krojač	slovenska	vojaška podpora	Sovodnje	Vrhnika 248	ubogi
89	Jožefa	ž	62		slovenska	vojaška podpora	Sovodnje	"	ubogi

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
90	Jožefa	ž	30	šivilja	slovenska	vojaška podpora	Sovodnje	"	ubogi
91	Alberta	ž	21	kmetica	slovenska		Sovodnje	"	
92	Žorž Jožefa	ž	47	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Dornberg	Vrhnika 303	
93	Marija	ž	8	otroci	"		"	"	
94	Ivana	ž	6	otroci	"		"	"	
95	Jožefa	ž	4	otroci	"		"	"	
96	Mozetič Francišča	ž	38	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Dornberg	Vrhnika 304	
97	Franc	m	12	otroci	"		"	"	
98	Ivana	ž	10	otroci	"		"	"	
99	Jožef	m	6	otroci	"		"	"	
100	Ivan	m	3	otroci	"		"	"	
101	Krpan Marija	ž	50	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Bilje	Stara Vrhnika 1	
102	Sofija	ž	19	otroci	"		"	"	
103	Filip	m	14	otroci	"		"	"	
104	Anton	m	13	otroci	"		"	"	
105	Matilda	ž	11	otroci	"		"	"	
106	Afra		7	otroci	"		"	"	
107	Ivan	m	51	oče	"		"	"	
107	Žorž Antonija	ž	30	kmetica		vojaška podpora	Dornberg	Sinja Gorica 21	
108	Jožefa	ž	5	otroci		"	"	"	
109	Jožef	m	2	otroci		"	"	"	
110	Franc	m	78	oče		"	"	"	
111	Pavlina	ž	22	hči		"	"	"	
112	Pavlica Marija	ž	14	v oskrbi		"	"	"	
113	Vodopivec Klementa	ž	54	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Dornberg	Vrhnika 135	
114	Antonija	ž	20	hči		2,4	"	"	
115	Vodopivec Karolina	ž	43	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Dornberg	Vrhnika 253	
116	Jožef	m	16	otroci		"	"	"	
117	Alojzij	m	14	otroci		"	"	"	
118	Rafael	m	8	otroci		"	"	"	
119	Černič Jakob	m	55	strojar		ne	Miren	Vrhnika 192	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
120	Marjeta	ž	52	žena			"	"	
121	Kristina	ž	21	hči			"	"	
122	Gorkič Franciška	ž	52	kmetica	slovenska	2,4	Vrtojba	Verd 113	
123	Marija	ž	20				"	"	
124	Alojzija	ž	18				"	"	
125	Ferletič Alojzija	ž	31	kmetica		2	Vrtojba	Verd 38	
126	Doroteja	ž	6	otroci			"	"	
127	Milena	ž	4	otroci			"	"	
128	Jožef	m	2	otroci			"	"	
129	Magdalena	ž	59	mati			"	"	
130	Angela	ž	23	otroci			"	"	
131	Cecilija	ž	21	otroci			"	"	
132	Jožefa		19	otroci			"	"	
133	Rebula Jožefa	ž	72	kmetica	slovenska	vojaška podpora	Volčji Grad, Komen	Stara Vrhnika 58	
134	Kristina	ž	19	otroci			"	"	
135	Ivana	ž	17	otroci			"	"	
136	Ivan	m	16	otroci			"	"	
137	Jožef	m	15	otroci			"	"	
138	Rebula Marija		13	otroci			Komen	"	
139	Leopold		10	otroci				"	
140	Vincenc		8	otroci				"	
141	Milena		3	otroci				"	
142	Frfolja Marija	ž	37	kmetica		2,8	Vojščica	Zaplana 70	
143	Jožef		11	otroci			"	"	
144	Alojzij		4	otroci			"	"	
145	Karol		2	otroci			"	"	
146	Pirc Katarina	ž	27	kmetica			Vojščica	Zaplana 70	
147	Jožefa		12	sestra			"	"	
148	Alojzija		2	otrok			"	"	
149	Janez		54	stric			"	"	
150	Ferfolja Amalija	ž	34	kmetica		4	Vojščica	Zaplana 70	
151	Franc		12	otrok			"	"	
152	Alojzija		10	otrok			"	"	
153	Miroslav		6	otrok			"	"	
154	Štefanija		4	otrok			"	"	
155	Alojz		1,5	otrok			"	"	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivaliće	Opombe
156	Marija		67	starša			"	"	
157	Matija		66	starša			"	"	
158	Rogelja Ivana		29	kmetica		3	Vojščica	Stara Vrhnika 78	silno revni
159	Miroslav		8				"	"	"
160	Terezija		6				"	"	"
161	Ema		5				"	"	"
162	Lozej Anton		62	očman?			"	"	"
163	Marija		62	žena			"	"	"
164	Pernavčič Jožefa		15	sirota			"	"	"
165	Pavlin Franc	m	41	kmet			Ozeljan	Vrhnika 366	
166	Jožefa	ž	37	žena			"	"	
167	Angela		8	otrok			"	"	
168	Marija		5	otrok			"	"	
169	Štefanija		3	otrok			"	"	
170	Leopold		9 mes.	otrok			"	"	
171	Pavlin Anton		47	kmet		2	Ozeljan	Vrhnika 345	
172	Lucija		47	žena			"	"	
173	Ivan		16	otrok			"	"	
174	Pavla		12	otrok			"	"	
175	Marija		8	otrok			"	"	
176	Peter		3	otrok			"	"	
177	Anton		75	oče			"	"	
178	Vuk Franc	m	61	cerkovnik		1,5	Sovodnje	Vrhnika 28	
179	Helena	ž	55	krčmar			"	"	
180	Ludvika	ž	30	otrok			"	"	
181	Alojzija	ž	26	otrok			"	"	
182	Ana	ž	21	otrok			"	"	
183	Janko	m	14	otrok			"	"	
184	Lukežič Kornelija	ž	34	hči		2,1	"	"	
185	Ludovika	ž	3	otrok			"	"	
186	Vuk Marija	ž	28	nevesta		1,8	"	"	
187	Emilija	ž	5	hči			"	"	
188	Marušič Jožef		40	trgovec		nič	Gorica	Vrhnika 28	
189	Ljudmila		37	žena			"	"	
190	Ana		15	otrok			"	"	
191	Stanislav		13	otrok			"	"	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
192	Valerija		7	otrok			"	"	
193	Marija		3,5	otrok			"	"	
194	Križman Mar[ija]	ž	37		slovenska	1,3	Dornberg	Vrhnika 268	
195	Šinigoj Katar[ina]	ž	25	kmetica	slovenska	3	Prvačina	Vrhnika 400	
196	Alojzij	m	5	otrok			"	"	
197	Rozina	ž	3	otrok			"	"	
198	Šinigoj Franciška	ž	53	kmetica		1,4	Dornberg	Vrhnika 400	
199	Jožef	m	60				"	"	
200	Albert	m	13	otrok			"	"	
201	Emilija	ž	9	otrok			"	"	
202	Franc	m	17	delavec			"	"	
203	Baša Angela	ž	30	kmetica		0,8	Dornberg	Vrhnika 335	
204	Alojzij	m	42	soprog			"	"	invalid
205	Kovic Franciška	ž	50	kmetica		3,6	Komen	Vrhnika 230	
206	Anton		13	otrok			"	"	
207	Bernarda		11	otrok			"	"	
208	Švara Marija		39	kmetica		4	Komen	Vrhnika 230	
209	Vincenc		13	otrok			"	"	
210	Mar[ija]		11	otrok			"	"	
211	Albina		9	otrok			"	"	
212	Jožef		6	otrok			"	"	
213	Viktor		2	otrok			"	"	
214	Terezija		75	mati			"	"	
215	Franc		75	oče			"	"	
216	Cotič Andrej	m	86	kmet		3	Bilje	Vrhnika 401	
217	Franciška	ž	20	otrok			"	"	
218	Jožef	m	17	otrok			"	"	
219	Franc	m	14	otrok			"	"	
220	Ana	ž	11	otrok			"	"	
221	Mozetič Avguštin	m	28	kmet, sin			Bilje	Vrhnika 57	bolan
222	Mozetič Cecilija	ž	65	mati			"	"	
223	Podgornik Marija	ž	33	kmetica		2,2	Bilje	Vrhnika 117	
224	Anton	m	72	oče			"	"	
225	Remec Marija	ž	37	soproga finančnega stražnika			Gorica	Vrhnika 32	
226	Marija	ž	10	otrok	slovenska				

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
227	Ana	ž	8	otrok					
228	Opeka Marjeta	ž	34	žena delavca			Pola	Verd 117	Prosi za brezplačno stanovanje
229	Štefanija	ž	13	otrok	slovenska		"	"	
230	Ana	ž	7	otrok			"	"	
231	Marež Jožefa	ž	34	arzenal	nemška		Pola	Vrhnika 94	izven
232	Marijo	m	2	otrok	"		"	"	Kranjske
233	Franc	m	5	otrok	"		"	"	
234	Mavri Marija	ž	33	pek	slovenska	4,8	Gorica	Vrhnika 361	
235	Bogomir		12	otrok			"	"	
236	Mihael		10	otrok			"	"	
237	Stanislav		8	otrok			"	"	
238	Štanta Ana	ž	44	kmetica	slovenska	4,5	Podgora	Verd 119	
239	Marija		19	otrok			"	"	
240	Amalja		17	otrok			"	"	
241	Fani		15	otrok			"	"	
242	Otilija		9	otrok			"	"	
243	Ernesta		6	otrok			"	"	
244	Marija		80	mati			"	"	
245	Gabrijel Mihelus		5	sirota	furlanska			"	
246	Bones Klement	m	55	(sobo) slikar?	furlanska	nič	Gorica	Verd 119	
247	Velušič Ana	ž	33	delavčeva		3,9	Gorica	Verd 119	
248	Ana		9						
249	Karola		9						
250	Andrijana		6						
251	Marino		4						
252	Romeo		9 mes.						
253	Koglot Ivan		51	kmet			Vrtojba	Verd 105	
254	Katar[ina]		41	soproga			"	"	
255	Lojza		18	otrok			"	"	
256	Edvin		16	otrok			"	"	
257	Danijel		14	otrok			"	"	
258	Olga		12	otrok			"	"	
259	Lojze		9	otrok			"	"	
260	Liza		4	otrok			"	"	
261	Milija		6 mes.	otrok			"	"	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
262	Milanič Alberta		32	kamnosekova		5	Nabrežina	Verd 118	
263	Emil		10				"	"	
264	Milan		5				"	"	
265	Ladislav		3				"	"	
266	Štefanija		1,5				"	"	
267	Vrabec Ivana			kmetica			Sveto, Komen	Verd 61	
	Ivan		41	kmet			"	"	
268	Alojzij		11	otrok			"	"	
269	Marija		9	otrok			"	"	
270	Ivanka		3 mes.	otrok			"	"	
271	Marija		56	mati		0,5	"	"	
272	Viktor		17	delavec					
273	Frfolja Ivana	ž	54	kmetica		2	Vojščica	Verd 118	
274	Rozina	ž	14	hči			"	"	
275	Marija	ž	19	hči			"	"	
276	Kaus Albina		36	šivilja		6	Gorica	Vrhnika 186	
277	Albina		12	otrok			"	"	
278	Elvira		11	otrok			"	"	
279	Oreste		9	otrok			"	"	
280	Artur		8	otrok			"	"	
281	Perko Frančiška	ž	47	kmetica	slovenska	3	Podgora	Stara Vrhnika 72	
282	Valerija		17	otrok			"	"	
283	Jožefa		11	otrok			"	"	
284	Alina		9	otrok			"	"	
285	Marija		6	otrok			"	"	
286	Marcelina		4	otrok			"	"	
287	Terpin Štefanija		36	posestnik		3	Podgora	Stara Vrhnika 34	
288	Edij		7	otrok					
289	Blaž		70	oče					
290	Marija		69	mati					
291	Svečerič Uršula	ž	42	trgovčeva		2,8	Volčja Draga	Stara Vrhnika 54	
292	Malvina		11	otrok			"	"	
293	Matilda		8	otrok			"	"	
294	Severina		6	otrok			"	"	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
295	Maks		4	otrok			"	"	
296	Ferfolja Franc		62	kmet		4	Vojščica	Bistra 1	
297	Katar[ina]		59	žena			"	"	
298	Valentin		26	sin, mizar			"	"	bolan, invalid
299	Ivana		27	nevesta			"	"	
300	Natalija		5	otrok			"	"	
301	Stanislav		4	otrok			"	"	
302	Marija		2	otrok			"	"	
303	Pahor Franciščka		31	hči			"	"	
304	Koglot Marija		36	kmetica		5,6	Vrtojba Dol	Verd 109	
305	Ivan		76	oče			"	"	
306	Katar[ina]		77	mati			"	"	
307	Anton		13	otrok			"	"	
308	Rozina		11	otrok			"	"	
309	Jožefa		9	otrok			"	"	
310	Stanko		7	otrok			"	"	
311	Mirko		5	otrok			"	"	
312	Adolf		2	otrok			"	"	
313	Adamič Ivana	ž	43	kmetica	slovenska	podpora	Komen	Vrhnika 388	
314	Marija	ž	17				"	"	
315	Armela	ž	13				"	"	
316	Albina	ž	9				"	"	
317	Štefanija	ž	4 mes.				"	"	
318	Ferfolja Ivan		51	zidar	slovenska	ne	Vojščica	Vrhnika 133	
319	Marija		15	otrok					
320	Franca		13	otrok					
321	Šuštersič Antonija		45	služkinja	slovenska	nič	Trst	Vrhnika 155	
322	Ana		7		otrok nez.	mes. 10 k?	"	"	
323	Ivana		1,5		otrok nez.		Vrhnika	"	
324	Lah Metoda		28	kmetica		3,9	Dornberg	Vrhnika 135	
325	Ludvig		6	otrok			"	"	
326	Vincenc		5	otrok			"	"	
327	Jožef		3	otrok			"	"	
328	Komel Alojzija	ž	36	kmetica		3	Šempas	Velika Ligojna 31	
329	Leopold		9	otrok			"	"	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
330	Zorislava		6	otrok			"	"	
331	Slavica		4	otrok			"	"	
332	Brenčič Ana		23	zasebnica		2	Pola	Drenov grič 33	
333	Milena		3	hči			"	"	
334	Hvalič Valentin	m	69	kmet		2,4	Kromberg	Zaplana 52	
335	Jožefa	ž	62	žena			"	"	
336	Marija	ž	22	hči			"	"	
337	Karolina	ž	16	hči			"	"	
338	Cotič Amalija	ž	27	hči		1,2	"	"	
339	Cernatič Antonija	ž	31	kmetica		3	Šempas	Vrhnika 340	
340	Rudolf	m	5	otrok			"	"	
341	Jožefa	ž	3	otrok			"	"	
342	Gorkič Franc	m	56	kmet		nič	Vrtojba	Verd 13	
343	Katarina	ž	52	žena			"	"	
344	Faganel Danica	ž	11	vnukinja			"	"	
345	Mugerle Krista	ž	30	žena železničarja		nič	Opčina	Stara Vrhnika 71	
346	Roža	ž	7,5	otrok			"	"	
347	Helena	ž	6	otrok			"	"	
348	Anton	m	4	otrok			"	"	
349	Alojz	m	1,5	otrok			"	"	
350	Radovan Katar[ina]	ž	27	žena železničarja		nič	Gorica	"	
351	Franc	m	1,5	otrok			"	"	
352	Primožič Karol	m	55	posestnik		1	Pevma	Zaplana 45	
353	Jožefa	ž	45	žena			"	"	
354	Judita	ž	24	otrok			"	"	
355	Amalija	ž	17	otrok			"	"	
356	Angela	ž	14	otrok			"	"	
357	Kristina	ž	12	otrok			"	"	
358	Ivana	ž	2 mes.	otrok			"	"	
359	Boškin Marija	ž	23	hči			Gorica	"	
360	Cvetka	ž	2	njen otrok		2,1	"	"	
361	Lutman Alojzija		35	gostilničarka		2,5	Gorica	Vrhnika 101	
361	Matilda		7	otrok			"	"	
362	Marcelo		4	otrok			"	"	
363	Štefan		2,5	otrok			"	"	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivaliče	Opombe
364	Boškin Tereza		75	mati			"	"	
365	Zavadlav Alojzij	m	54	kmet			Vrtojba	Verd 105	
366	Franca	ž	47	žena			"	"	
367	Gizela	ž	18	otrok			"	"	
368	Julija	ž	16	otrok			"	"	
369	Olga	ž	6	otrok			"	"	
370	Dragica	ž	4	otrok			"	"	
371	Mrmolja Veronika	ž	21	služkinja					
372	Koglot Marija	ž	26	kmetica		3,5	Vrtojba	Verd 1	
373	Bernarda	ž	4,5	hči			"	"	
374	Ivan	m	74	oče			"	"	
375	Katar[ina]	ž	76	mati			"	"	
376	Jelen Marija	ž	53	kolarjeve	nemška	2,4	Dornberg	Stara Vrhnika 28	
377	Franc	ž?	14	sin			"	"	
378	Štrukelj Karolina	ž	36	kmetica	slovenska	4	Solkan	Zaplana 52	
379	Miroslav	m	11	otrok			"	"	
380	Jožef	m	8	otrok			"	"	
381	Peter	m	6	otrok			"	"	
382	Volk Katar[ina]	ž	38	kmetica	slovenska	4	Gorica	Zaplana 52	
383	Henrik		16	otrok			"	"	
384	Peter		12	otrok			"	"	
385	Stanislav		3,5	otrok			"	"	
386	Pavletič Anton	m	68	kovač	slovenska	4,4	Sovodnje	Zaplana 45	
387	Terezija	ž	71	žena			"	"	
388	Katar[ina]	ž	45	nevesta			"	"	
389	Franc	m	8	otrok			"	"	
390	Valerija	ž	11	otrok			"	"	
391	Amarija	ž	16	otrok			"	"	
392	Jožef	m	13	otrok			"	"	
393	Kosovel Amalija	ž	42	kmetica	slovenska	2,4	Gorjansko	Drenov Grič 37	
394	Franc	m	14				"	"	
395	Marija	ž	8				"	"	
396	Ivanka	ž	4				"	"	
397	Soban Ignac	m	66	oče			"	"	
398	Marija	ž	66	mati			"	"	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
399	Dumovič Ivana	ž	40	zidarjeva	slovenska	2,4	Pola	Vrhnik 145	
400	Ivan	m	12	otrok			"	"	
401	Kosič Alojzij	ž?	18	čevljar	slovenska		Miren	Vrhnik 28	
401	Muha Jera	ž	41	železničarjeva		nič	Nabrežina	Verd 40	silno ubogi
402	Pavla		16				"	"	"
403	Matevž		15				"	"	"
404	Franc		11				"	"	"
405	Ludvik		9				"	"	"
406	Ivan		2				"	"	"
407	Merluzzi Franc	m	55	kovač		1,2	Gorica	Vrhnik 248	
408	Perina	ž	26	hči			"	"	
409	Gomišček Katar[ina]	ž	54	delavka	slovenska	nič	Podgora	Stara Vrhnik 71	
410	Srednik Franc	m	61	delavec		1,2	Biljana	Blatna Brezovica 9	
411	Krašček Štefan	m	52	delavec		nič	Kojsko	Blatna Brezovica 14	
412	Pavletič Katar[ina]	ž	42	kovaštvo		5	Sovodnje	Zaplana 45	
413	Marijo	m	16	otrok			"	"	
414	Jožef		13	otrok			"	"	
415	Valerija		11	otrok			"	"	
416	Franc		9	otrok			"	"	
417	Anton		69	oče			"	"	
418	Terezija		71	mati			"	"	
419	~~Merluzzi Franc~~	~~m~~	~~56~~	~~trgovec~~	~~furlanska~~		~~Gorica~~	~~Vrhnik 36~~	~~glej št. 407~~
420	~~Pierina~~	~~ž~~	~~26~~	~~hči~~					~~408~~
420	Štekar Jakob	m	26	kmet/sam		0,5	Kojsko	Blatna Brezovica 3	brez roke
421	Šinigoj Ivan	m	53	kmet			Dornberg	Vrhnik 7	
422	Jožefa		52	soproga			"	"	
425	Franciška		19				"	"	
426	Štefan	m	16				"	"	
427	Ivana	ž	12				"	"	
428	Ivan		9				"	"	
429	Ščurk Korneljo	m	42	kmet		2,1	Podgora	Horjul 9	
430	Miroslav		3,5	sin					
431	Štanta Jakob	m	54	kmet		2,2	Podgora	Horjul	
432	Marija	ž	54	soproga			"	"	

Zapor. št.	Priimek in ime	Spol m/ž	Starost	Poklic	Narodnost	Državna podpora	Bivališče pred vojno	Začasno bivališče	Opombe
433	Bernarda		24	otrok			"	"	
434	Ana		20	otrok			"	"	
435	Marija		17	otrok			"	"	
436	Katar[ina]		15	otrok			"	"	
437	Antonija		12	otrok			"	"	
438	Bandel Blaž		83	stari oče			"	"	
439	Sigmund Rozalija	ž	22	kmetica		1,5	Vrtojba	Verd 13	
440	Šuligoj Jožefa	ž	52	kmetica	slovenska	1,2	Vogersko	Verd 24	
441	Jožef	m	52	mož			"	"	
442	Žižmund Andrej	m	5	sirota			"	"	
443	Kaus Ana	ž	22	učiteljica		nič	Gorica	Verd	
444	Emilija	ž	24	sestra		"	"	"	
445	"	ž	54	mati		"	"	"	
446	Rijavec Jožefa	ž	44	mati, kmetica		"	Šempas	Podlipa 15	
447	Leopold	m	6	otrok		"	"	"	
448	Anton	m	52	oče kmet		"	"	"	
449	Tereza	ž	47	mati		"	"	"	
450	Durcik Vincenca	ž	41	mati, kmetica			??	Horjul	
451	Franc	m	13	otrok				Vrzdenc 6?	
452	Sofija	ž	6	otrok					
453	Regina	ž	4	otrok					
454	Švara Avgusta	ž	29	kmetica			Komen	Vrzdenc 6?	
455	Jožefa	ž	7				"	"	
458	Vinko	m	4				"	"	
459	Krajnigar Amalija	ž	62	stara mati			"	"	

Viri:

Nadškofijski arhiv Ljubljana,
Župnijski arhiv Vrhnika, škatla 18.

Arhiv republike Slovenije:

- SI AS 137, Okrajno glavarstvo Radovljica, škatle 586, 607, 629.

- SI AS 133, Okrajno glavarstvo Ljubljana-okolica, škatle 196, 212, 214.

Časopisi:

Slovenec, Političen list za slovenski narod.
Edinost, politično glasilo tržaških Slovencev.

Literatura:

Vilma, Brodnik: Preskrba beguncev in vojnih ujetnikov v Ljubljani med 1. svetovno vojno. V: Kronika 37 (1989), št. 3, str. 226-230.

Kosi, Jernej: Evakuacija, beg in namestitev goriško-gradiškega civilnega prebivalstva v avstrijskem zaledju po odprtju soške fronte. V: Slovenski begunci s soške fronte, Nova Gorica 2016, str. 18-29.

Kos, Janez: Iz kronike ljudske šole na Vrhniki. V: Vrhniški razgledi 5, Vrhnika 2004, str. 4-61.

Podbersič ml., Renato: Duhovna oskrba goriških beguncev. V: Slovenski begunci s soške fronte, Nova Gorica 2016, str. 52-63.

Pivk, Olga: Rokodelski dom na Vrhniki. V: Vrhniški razgledi 17, Vrhnika 2017, str. 75-88.

Svoljšak, Petra, Antoličič, Gregor: Leta strahote, Slovenci in prva svetovna vojna. Ljubljana, Cankarjeva založba, 2018.

Opombe:

- 1 Kosi, str. 23.
- 2 Kosi, str. 26.
- 3 Slovenec, Izza fronte proti Lahom, 13. 7. 1915, str. 1.
- 4 Slovenec, Pismo iz Gorice v Maribor, 22. 6. 1915, str. 1.
- 5 Slovenec, 14. 7. 1915, str. 1.
- 6 Svolfjšak, str. 282.
- 7 Svolfjšak, str. 285; Edinost, št. 266, 25. 9. 1915, str. 2.
- 8 SI AS 137, škatla 607.
- 9 Svolfjšak, str. 287.
- 10 Svolfjšak, str. 274.
- 11 Kos, str. 54.
- 12 NŠAL, ŽA Vrhnika, Seznam v Občini [Vrhnika] nastanjenih beguncev (Verzeichnis der in der Gemeinde [Vrhnika] untergebrachten Flüchtlinge).
- 13 Brodnik, str. 226.
- 14 Podbersič, str. 58; Slovenec, 27. 4. 1940, str. 5; Ciril Zamar, roj. 1878 v Fojani v Brdih, umrl 1940. Študiral je v Gorici, bil kaplan v Kobaridu in Solkanu, od leta 1911 župnik v Biljah. Med prvo svetovno vojno je šel s svojimi ljudmi v begunstvo. Nekaj časa je bil na Vrhniki in nato v taborišču v Brucku ob Litvi. Po vojni se je vrnil v Bilje, kjer se je aktivno vključil v obnovo. Skrbel je za prosvetno dejavnost, ukvarjal se je z vprašanjem vojne odškodnine, pod njegovim vodstvom so zgradili Zadružni dom, vodil je Posojilnico, ki je postala pomemben denarni zavod v goriški okolici.
- 15 SI AS 137, škatli 586, 629; Pivk, str. 82.
- 16 Kos, str. 57; SI AS 133, škatle 196, 212, 214.
- 17 Slovenec, 4. 11. 1918, str. 1.
- 18 Slovenec, 18. 10. 1918, str. 1.

TALCI Z VRHNIŠKEGA OBMOČJA 1941–1945

Nemški okupatorji so v letih 1941–1945 ustrelili ali obesili 2505 mož in žensk, italijanski pa so ustrelili od aprila 1942 do septembra 1943 152 mož. Skupaj je, po objavah okupatorjev, na moriščih padlo 2657 žrtev za dejanja narodnoosvobodilnega boja, ki jih niso osebno storili. Njihove usmrtitve so javno razglasili s plakati in v časnikih¹. Te žrtve imenujemo talci.

Po navodilih berlinskega glavnega državnega varnostnega urada 30. junija 1941 je bilo treba »nasilnike, saboterje in plenilce« na Spodnji Štajerski, Južni Koroški in na Kranjskem »le tedaj predložiti za **posebno obravnavo**, če je delikt posebno pomemben in je posebna obravnava iz varnostnih policijskih vzrokov za prestraševanje prebivalstva neodločljivo potrebna. Če zločina ali sabotaže ali podobnega primera ni mogoče povsem razjasniti in se storilca ne da dognati, je mogoče predlagati kot **talce** tudi do dvajset oseb za **posebni postopek**. Kot talci pridejo v poštev za posebni postopek predvsem tiste osebe, ki so politično ali kriminalno zelo obremenjene, ali pa pripadajo življenjskemu krogu domnevnega storilca. Toda tudi, če je storilec znan, je mogoče kot talce predlagati druge osebe, če je to potrebno iz preventivnih razlogov.«²

Nemški okupatorji so na območju okupirane Spodnje Štajerske ustrelili in obesili 1728 mož in žensk, na območju okupirane južne Koroške in Kranjske (tj. na območjih sedanje slovenske Koroške in na Gorenjskem) 777 mož in žensk; italijanski okupatorji pa so na območju Ljubljanske pokrajine, ki je zajemala tudi območje Vrhnike, ustrelili 152 talcev. Nemški in italijanski okupatorji so največ talcev usmrtili leta 1942.

Talci vrhniškega območja so bili ustreljeni v vseh treh okupiranih slovenskih pokrajinah. Na območju vrhniške občine – ki je leta 1968 zajemalo kraje: Vrhnika, Stara Vrhnika, Podlipa in Smrečje, Ligojna, Drenov Grič, Lesno Brdo, Log, Dragomer, Lukovica, Bevke, Blatna Brezovica, Verd, Bistra, Dol-Laze, Borovnica, Dražica, Brezovica, Niževce, Ohonica, Sobočevo, Breg-Pako, Padež, Pokojišče in Zavrh – je Karel Gabeljšek³ ugotovil 272 žrtev, ki so padle v bojih z italijanskimi in nemškimi okupatorji ter z njihovimi kolaboranti, vaškimi stražarji in s slovenskimi domobranci; bili pomorjeni ali pa so bili pobiti za represalijo, umrli v zaporih in izgnanskih ter internacijskih taboriščih. Med njimi je bilo 12 talcev.

Štajerski gauleiter in šef civilne uprave na Spodnji Štajerski dr. Friedrich Ūberreither in koroški gauleiter, šef civilne uprave na južni Koroški in na Kranjskem (Gorenjskem), Franz Kutschera, pozneje dr. Friedrich Rainer, (Adolf Hitler jima je ukazal napraviti pokrajini zopet nemški) sta imela v okviru svojih uprav varnostno službo in policijsko varnostno službo s sedežem v Mariboru in na Bledu. Osumljence sta preganjali ter odločali o njihovi krivdi in kazni.

V okviru policijske varnostne službe je delovala tajna politična policija, ki je znana bolj po svoji kratici gestapo. Gestapo je preganjala nasprotnike nacizma in nemške okupacije, upornike, partizane, gmotne in moralne podpornike slovenskega osvobodilnega boja pa tudi svojce partizanov in talcev. Mnoge je zasliševala ter jih zaprla, odločala je o vrsti in trajanju kazni, usmrtitvah, zaporu, o izgonu v koncentracijska in druga taborišča, ki jih je upravljala. Odločala pa je tudi o zaplembi njihovega premoženja, odvzemu mladoletnih otrok, njihovi odbiri za prevzgojo in o izbiri raso primernih otrok za posvojitve. Gestapo je bila torej policija, preiskovalna sodnica, tožilka, sodnica in izvajalka kazni, ki jih je izrekala. Poveljnik varnostne policije in varnostne službe na Spodnji Štajerski Otto Lurcker je v svoji okrožnici zapisal, da so streljanja talcev le »varnostno policijski ukrepi, ki jih ni enačiti s sodbami«.

Usmrtitve sta sprva dokončno odločala, podpisovala in javno objavljala šefa civilnih uprav. Od maja 1942 na Spodnji Štajerski in na Gorenjskem od januarja 1942 pa je »posebne postopke«, ki jih je izvajala gestapo, s podpisom zaključeval višji vodja SS in policije XVIII. vojnega

okrožja Erwin Rösener, ki je do konca vojne napredoval do generalporočnika SS in policije. Rösener je po kapitulaciji Italije postal še poveljnik protipartizanskega boja v Ljubljanski pokrajini. Ustanovil je slovensko domobranstvo, ga oskrboval, dal izuriti in opremiti. Od njegovih pripadnikov pa je zahteval osebno prisego zvestobe nemški vojski, »stoječi pod poveljstvom vodje velike Nemčije«, SS in policiji. Rösener je podpisal in razglasil usmrtitev 1941 talcev na Spodnji Štajerski in Gorenjskem ter petih obsojencev v Ljubljanski pokrajini. Podpisal pa je tudi razglase o požigih vasi, pobjoh in izgonih njihovega prebivalstva.

Na plakatih je objavljala razloge za usmrtitev talcev, njihova imena, rojstne podatke, njihov poklic in kraj prebivanja ter podatke o času in kraju usmrtitve, pri čemer je običajno ponavljala, da jih je na smrt obsodilo posebno sodišče, tj. naglo sodišče, vojaško sodišče v »zadoščenje«, »za osve-to« ali za »povračilo« za uboje pripadnikov nemških vojaških oseb, upravnih oblasti, članov političnih organizacij in za uboje slovenskih kolaborantov, diverzije in sabotaže, če so pri njih našli orožje, ali ker so partizane sprejeli pod streho, jim dali hrano. Zapisali so, da so »izgubili pravico do življenja«, ker so vedeli za prisotnost partizanov, pa je niso prijavili oblastem. Talci so bili ljudje različnih nazorskih, kulturnih, gospodarskih in socialnih pripadnosti. Najštevilnejši so bili kmetje in poljski delavci, delavci, obrtniki in njihovi pomočniki. Ti so tvorili bazo upora in boja za narodni obstoj. Mnogi so bili verni kristjani, vsi pa domoljubi in zvesti Slovenci. Okupatorjeve trditve, da so bili zločinski banditi, komunistični nasilniki so brez dokazov. Núrnberški proces

proti nemškim vojnim zločincem je SS obsodil kot zločinsko nacistično tvorbo.

Italijanski okupator se je za streljanje talcev odločil 24. aprila 1942, ko sta civilni komisar Ljubljanske pokrajine Emilio Grazioli in poveljnik XI. armadnega zbora general Mario Robotti podpisala in objavila odredbo o streljanju talcev. V njej sta navedla, da jih bodo streljali zaradi uporniških bojnih dejanj, likvidacij pripadnikov italijanske vojske, fašistične organizacije in upravnih organov, pripadnikov prijateljskih držav ter Slovencev, ki zvesto služijo italijanski oblasti, če v 48 urah ne bodo odkriti storilci teh dejanj. General Robotti in visoki komisar Grazioli sta se v razglasih o usmrčitvah talcev zgovarjala na to svojo odredbo. V vsakem primeru sta določila število talcev; odločila, kdo jih naj izbere, in o času in kraju usmrčitve. Imen talcev nista objavljala. Objavila sta le razloge za njihovo usmrnitev, njihovo število in čas usmrčitve. Vsakokrat sta objavila trditev, da so bili usmrčeni gotovo krivi komunističnega in terorističnega delovanja.

Oboji so talce streljali v zadoščenje za dejanja, ki jih niso osebno storili. Streljali so jih zaradi »zločinov komunističnih banditov« (uboji vojakov, sabotaže). V objavah so navajali, da z ustrelitvami zadoščajo za zločinska dejanja »komunističnih banditov«, uboje vojakov, policistov, »domovini zvestih« Slovencev, sabotažna dejanja, da jih kaznujejo zaradi podpiranja partizanov s hrano in prenočišči. Pri tem so jih obvestili, da je prepovedano sodelovanje z uporniki, posedovati bojna sredstva, sodelovati v partizanskih enotah. Poudarili so, da je potrebno prijaviti prisotnost partizanov. Oba okupatorja sta slovenski boj za narodni obstoj in za osvoboditev razglašala

kot terorizem, banditstvo in komunistično divjanje. Streljanje talcev je bilo sredstvo za rušenje trdnosti slovenskega narodnega upora in za zastraševanje. Domači sovražniki osvobodilne fronte in njene vojske so videli v streljanju talcev sicer kruto, a nujno in zakonito sredstvo za uničenje osvobodilnega boja, ki da je komunističen. Dojemali so ga tudi kot sredstvo za lastno zavarovanje. Trdili so, da je partizanski boj narodu škodljivo, sprevrženo in celo bogoskrunsko in protiversko delovanje. V poslovilnih pismih na smrt obsojenih talcev, ki so bili iz vseh družbenih slojev, pa najdemo besede o globoki vernosti, ljubezni do ljudi in naroda, do zemlje ter doma in besede o lastnem darovanju za lepše življenje prihodnjih rodov.

Možje in žene, doma s širšega območja Vrhnike, niso umirali samo kot talci, ampak tudi kot interniranci v koncentracijskih taboriščih na Rabu, Gonarsu, Monigu in drugih taboriščih v Italiji, v koncentracijskem taborišču Dachau, Mauthausen, Auschwitz, v zaporih. Umirali so kot borci narodnoosvobodilne vojske z italijanskimi in nemškimi oboroženimi silami ali tudi kot represalije in kot obsojenci italijanskega vojaškega vojnega sodišča. Tako so decembra 1941 v Strahomerju usmrtili Ivana Verbiča z Jezera pri Tomišlju; 10. marca 1942 v Gramozni jami v Ljubljani pa so ustrelili: Cirila Gabrovška, Ernesta Godca, Franca Babška, Janeza Žigmana, Vinka Ogrina, Franca Letonja, Jakoba Krašovca, Antona Miklaviča, Martina Tomažina, Franca Vrhovca, Mihaela Riharja, Antona Debevca, Franca Riharja, Alojza Palčiča, Karla Ogrina in Ivana Debevca.⁴ Italijanska vojska je po poročilih poveljstev divizij in poveljstev bojnih skupin v Ljubljanski pokrajini ubila v boju 1807

Kundmachung-Objava!

Vom Feldgericht wurden nachstehende Banditen, Bandenhelfer und Funktionäre der OF wegen begangener Mord- und Raubüberfälle an Untersteirern, sowie wegen Unterstützung kommunistischer Banden

Po prekem sodišču so bili sledeti banditi, pomagači in voditelji OF, radi izvršenih umorov ter roparskih napadov na spodnještajersko prebivalstvo, kakor tudi radi podpiranja komunističnih tolp

zum Tode verurteilt:

1. Hleber Josef, geb. 14. Dezember 1933 St. Martin, Zeichner, Marburg, Bismarckstrasse 2;
2. Negro Anton, geb. 7. Jänner 1918 Laufen, Schneidergehülfe, Marburg, Kärntnerstrasse 35;
3. Peiller Emil, geb. 5. September 1921 Picken, tedu. Zeichner, Marburg, Hans-Schemm-Platz 3;
4. Plavtschak Heinrich, geb. 2. Juni 1913 Marburg, Krankenkassenkontrollor, Marburg, B. Ciden-Strümgasse 8;
5. Schroll Rudolf, geb. 1. März 1924 Marburg, Hilfsarbeiter, Marburg, Gründelgasse 6;
6. Stuchetz Anton, geb. 17. Jänner 1904 Hermannsberg, Landwirt, Hermannsberg 18. Gmd. Klein-Sonntag, Krs. Ober-radersburg;
7. Stuchetz Vinzenz, geb. 4. April 1906 Klein-Sonntag, Schneidermeister, Marburg, Valentin-Schülergasse 1;
8. Starz Friedrich, geb. 4. Nov. 1908 Contovelo, Vulkaniseur, Marburg-Drauweiler, Bökkegasse 30;
9. Stupnik Josef, geb. 23. Jänner 1912 Marburg, Chorsinger, Marburg, Schmiedereiallee 6;
10. Borko Johann, geb. 21. Sept. 1895 Zoggendorf, Besitzer, Königstrog 13. Gmd. Stainthal, Krs. Pettau;
11. Bresian Ernest, geb. 16. Okt. 1906 Eichtal, Lagerhalter, Ratschach 56, Krs. Trifail;
12. Istenitsch Josef, geb. 15. März 1895 Vrhnika, Versicherungsvertreter, Ratschach 60, Krs. Trifail;
13. Mermik Franz, geb. 31. Jänner 1908 Padeschberg, Landwirt, Gosdorf 2, Gde. Hagau, Krs. Marburg-Land;
14. Miklitsch Anton, geb. 13. Juni 1921 Mokronog, Hilfsarbeiter, unsteten Aufenthaltes;
15. Orter Alois, geb. 4. März 1904 Wäldegg, Hilfsarbeiter, unsteten Aufenthaltes;
16. Ozepek Josef, geb. 29. Dezember 1895 Osterfeld, Handelsangestellter, Ratschach 66, Krs. Trifail;
17. Podlesnik Franz, geb. 5. Juni 1924 Niwitz, Landwirt, Niwitz 4, Gde. Ratschach, Krs. Trifail;
18. Resnik Franz, geb. 23. November 1923 Vosce, Landwirt, unsteten Aufenthaltes;
19. Rakun Franz, geb. 1. Januar 1926 Rudenegg, Landarbeiter, Rudenegg 38, Gde. Rietz i. S., Krs. Gylli;
20. Sachrastnik Josef, geb. 20. Oktober 1908 Ratschach Maschinenführer, St. Margarethen 32, Gde. Ratschach, Krs. Trifail;
21. Simontschitsch Gottfried, geb. 23. September 1909 Ratschach, Gemeindegestellter, Ratschach 12, Krs. Trifail;
22. Schuper Anton, geb. 15. Februar 1906 Packenstein, Steinmetz, unsteten Aufenthaltes;
23. Wertschon Josef, geb. 6. Februar 1923 Bakar, Fotograf, unsteten Aufenthaltes;
24. Titouschek Franz, geb. 9. September 1923 Laibach, Zahntechniker, Ratschach 206, Krs. Trifail;
25. Tschessen Johann, geb. 8. September 1901 Laibach, Reichsbahninspektor, Steinbrück 7, Krs. Trifail.

Das Urteil wurde am 16. Juni 1944 in Frauheim, Kreis Marburg-Land, am Tatort der letzten Verbrechen, vollstreckt.

Marburg-Drau, am 16. 6. 1944.

Sodba je bila izvršena dne 16. junija 1944 v Frauheim-u, Kreis Marburg-Land, na licu mesta zadnjih zločinov.

Der Höhere H- und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII
gez. **RÖSENER**
H-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei.

Objava višjega SS in policijskega vodje v vojnem okrožju XVIII, SS skupinskega vodje in generalporočnika policije Erwina Rösenerja o ustrelitvi 25 talcev 16. junija 1944 v Framu "na licu mesta zadnjih zločinov."

Jožef Istenič, roj. 15. marca 1895 na Vrhniki, zaposlen v Radečah, je v Objavi dvanajsti. Maribor, 16. 6. 1944.

SI AS 1890, mapa 2.
(velikost objave 95 x 63 cm)

partizanov, ustrelila 847 oseb. Ujela in prijavilo pa se ji je 1625 oseb. Na Drenovem Griču in Lesnem Brdu je ustrelila 9 oseb, v Podlipi 13 in na Vrhniki Andreja Uršiča, Janeza Gostiša, Marjana Bermeža in Janeza Gabrovška.⁵

Talci:

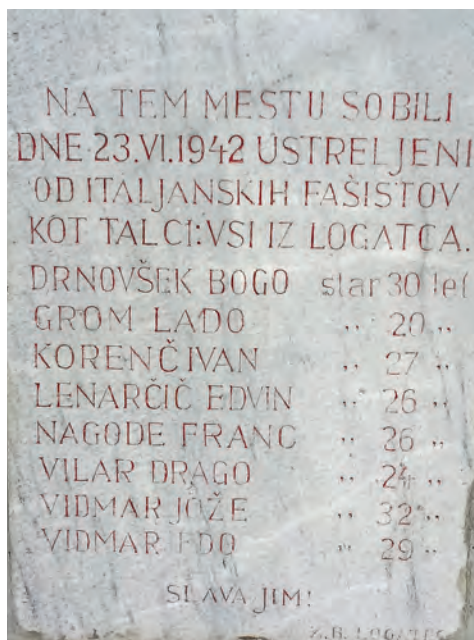
Ignac Istenič, rojen na Vrhniki, kot talec je bil decembra 1941 ustreljen v Begunjah. V begunjski zapor, kjer so ga zapisali v zaporniško knjigo pod številko 1616, so ga privedli iz Ljubljane.⁶

Ivan Korenčan, rojen na Vrhniki⁷, prebival je v Dolenjem Logatcu. V skupini s sedmimi talci iz Dolenjega Logatca je bil ustreljen 23. junija 1942 v Ljubogjni pri Horjulu. Iz poročila poveljstva XI. skupi-

ne graničarjev v Logatcu 10. 7. 1942 poveljstvu XI. armadnega zbora razberemo, da je škof dr. Gregorij Rožman obvestil župnika v Logatcu, da so bili ti možje 16. junija 1942 »aretirani zaradi pripadnosti in favoriziranja partizanov in predani« XI. skupini graničarjev in ustreljeni.

Njihove žalujoče družine so želele v njihov spomin cerkveni pogrebni obred in zvonjenje. Župnik je zvonjenje zavrnil. Zato je družina Lada Groma dala zvoniti v cerkvi v Hotedršici.⁸

Ustrelila jih je logaška skupina graničarjev. Vprašanje je, kdo je prijel in predal te žrtve obmejni straži in od kod škofu vedenje o njihovi pripadnosti in favoriziranju partizanov. Gornje poročilo in seznam usmrčenih je dr. Tone Ferenc v svoji knjigi Ubija se premalo uvrstil v poglavje

Spomenik ustreljenim v Ljubogjni. Desno: povečano besedilo na spomeniku.

Vir: Združenje borcev Logatec, <http://www.zdruzenjeborcevlogatec.si/spomenska-slovesnost-ob-spomeniku-8-talcev-v-ljubogjni/>

Talci, čeprav Grazioli in Robotti nista kot običajno za talce objavila te usmrtitve. O ustrelitvi talcev je pisal Slovenski poročevalec, št. 26, 1. julija 1942 pod naslovom Novi talci.

Jakob Celarc, rojen 17. maja 1898 na Vrhniki. S 56 sojetniki in 13 sojetnicami je bil ustreljen 30. julija 1942 v zaporu Stari pisker v Celju. Njihovo usmrtitev je podpisal in objavil Erwin Rösener, višji vodja SS in policije v vojnem okrožju XVIII. V objavi, dne 30. julija 1942, jih je obdolžil, da so podpirali »komunistične bande z živili, jim dajali prenočišče in jim sicer pomagali pri njihovih nasilnih zločinih. Zaradi tega jih je same smatrati za nasilne zločince in so zato prejeli svojo zasluženo kazen.« Jakob Celarc je pred aretacijo delal kot furnirski mojster v Podgradu.⁹

Franc Krašovec, rojen 9. marca 1908 na Vrhniki. Ustreljen je bil 26. junija 1942 v Soteski pri Bohinjski Bistrici, tj. na kraju, kjer so partizani 10. junija ubili nemškega progovnega mojstra. Z njim je bilo ustreljenih še devet jetnikov iz zapora v Begunjah na Gorenjskem. Za usmrtitev jih je odbrala gestapo na Bledu, ki je tudi določila čas in kraj ustrelitve. Ukazala je, naj pustijo trupla na morišču do mraka, nato pa naj jih, »kot je bilo v navadi doslej«, pokopljejo na primernem kraju. Talce, »bandite«, je dolžila sodelovanja pri roparskih napadih, ugrabitvah, umorih. Očitala je sodelovanje z »vodilnimi banditi«, s čimer so prekršili zakone in si »zaigrali pravico do življenja«. Deseterica je vso noč pred ustrelitvijo v bunkerskih celicah zapora v Begunjah prepevala in vzklikala Jugoslaviji, Rusiji in partizanom ter grozila nemškemu tiranom.¹⁰

Franc Albreht, rojen 15. avgusta 1926 na

Vrhniki. Ustreljen je bil 7. maja 1944 z enajstimi sojetniki na »licu mesta zadnjih zločinov« (kakor so okupatorji imenovali tudi v tem primeru akcijo partizanov) v Zagorju ob Savi. Na razglasnem plakatu so navedli, da jih je na smrt obsodilo naglo sodišče zaradi umorov in roparskih napadov ter zaradi podpiranja »komunističnih tolpa«.¹¹

Jožef Istenič, rojen 15. marca 1895 na Vrhniki, zavarovalniški zastopnik v Radečah. Ustreljen je bil 16. junija 1944 »na licu mesta zločinov« v Framu s 24 sojetniki. Med njimi jih je bilo iz Radeč sedem, ki jih je aretirala gestapo trboveljskega okrožja. Te talce, »bandite, pomagače in voditelje OF«, je obsodilo naglo sodišče na smrt zaradi »umorov in roparskih napadov na spodnještajersko prebivalstvo in zaradi podpiranja komunističnih tolpa«.¹² Kaj so z njimi počeli med zasliševanji, je ženi v skrivnem pismu opisal sojetnik: »Ti ne veš, kako nas mučijo. Na golih prsih nam utirajo žareče cigarete in dan na dan pri zaslišanju vlečejo z žarečimi kleščami, na žareč likalnik dajejo prste roke, ali nam pulijo nohte s prstov.«¹³ Objava ustrelitve 25 talcev 16. junija 1944 v Framu, ki jo je ta dan izdal Erwin Rösener, višji vodja SS in policije v vojnem okrožju XVIII, skupinski vodja SS in generalporočnik policije. Jožef Istenič je na njej naveden pod številko 12.

Valentin Kogovšek, rojen 2. februarja 1915 v Smrečju, očetu Antonu in materi Marjani Logar. 29. septembra 1942 so ga z bratoma **Ivanom**, rojenem 4. decembra 1909 v Smrečju, in **Jožetom**, rojenem 19. oktobra 1911 v Smrečju, Italijani in belogardisti prijeli v Smrečju št. 50. Odpeljali so jih v zapor v Ljubljano.

Vincenc Možina, rojen 2. junija 1922 v

Podlipi, sin Frančiška in Helene. 29. septembra 1942 so ga v Podlipi – s Kogovški in **Matevžem Miklavčičem**, rojenim 19. septembra 1894 na Žirovskem Vrhu, sin Jakoba in Marjane Brun, prebivajočim v Smrečju – Italijani in belogardisti prijeli in odpeljali v zapor v Ljubljano. Skupaj z 19 drugimi talci jih je zvečer, 13. oktobra 1942, nasproti vile dr. Marka Natlačena na Ciril-Methodovi ulici v Ljubljani ustrelila enota »XXI aprile«. Usmrtili so jih pred pretekom 48 ur, ki sta jih določila visoki komisar Ljubljanske pokrajine Emilio Grazioli in poveljnik XI. armadnega zbora general Mario Robotti v svoji naredbi o talcih 24. aprila 1942; njihovo usmrtitev pa sta objavila šele 24. oktobra 1942. V objavi sta navedla, da so bili ustreljeni možje »gotovo krivi terorističnega in komunističnega delovanja«. ¹⁴ Smrt bratov Kogovškov in Možine je zapisana v mrliški matični knjigi župnije Podlipa; Miklavčičeva pa v mrliški matični knjigi župnije Svetih Treh Kraljev. ¹⁵ Izvršni odbor OF je v začetku oktobra

Spominska plošča padlim v NOV in žrtvam okupatorskega nasilja na gasilskem domu v Podlipi. Med njimi so talci: Valentin Kogovšek, Ivan Kogovšek, Jože Kogovšek, Matevž Miklavčič in Vincenc Možina. (Vir: VR 18, str. 181)

1942 opozoril, da »bo slehernega Slovenca, ki bo sodeloval v izvajanju državljanske vojne, doletela neusmiljena kazen«. Marka Natlačena, predvojnega bana Dravske banovine, je Varnostna in obveščevalna služba OF zaradi njegovega sodelovanja z okupatorjem ter zaradi netenja državljanske vojne z organiziranjem belogardistične vojske, zjutraj, 13. oktobra 1942, ubila v njegovi vili. ¹⁶ Še isti dan je general XI. armadnega zbora Mario Robotti ukazal pred njegovo vilo na Ciril-Methodovi ulici ustreliti 25 talcev. Ustrelili so jih 24, ker se je enemu omračil um. Izbrala sta jih general Renzo Montagna in šef kvesture. Med talci je bilo pet mož iz Smrečja in Podlipe. Časnik Slovenski narod je naslednji dan objavil: »Z umorom dr. Natlačena je mera polna. Za nikogar ne more biti več izgovora in ne opravičila, da ne spregleda zločinske teroristične igre. Minil je čas neinteresiranosti. Vsak kdor hoče dobro sebi in svojemu narodu, se mora pridružiti neizprosni borbi proti komunizmu.« Obveščevalni vestnik bele garde Vesti pa je 15. oktobra 1942 ocenil, da sta število talcev, še bolj pa hitri postopek »močno dojmila Ljubljance« in jim »vlila velik strah, ki se ne bo hitro polegel«.

Visoki komisar Ljubljanske pokrajine in poveljnik XI. armadnega zbora Mario Robotti sta 2. julija 1942 razglasila, da je bilo zjutraj, 16. julija 1942, v Borovnici ustreljenih šest talcev, ki so bili »gotovo krivi terorističnega in komunističnega delovanja«, ker so komunistični elementi 12. julija v Dražici in v Borovnici umorili šest oseb, ker se niso hoteli »pridružiti njihove- mu zločinskemu delovanju«. Ustrelili so: **Ivana Grbca in Bogomirja Prašnikarja** iz Ljubljane, **Nikolaja Šteblaja** iz Škrilja, **Julija Bizjaka**, rojenega v Gorici, **Andreja Cetinskega** iz Novih Lazov in **Adolfa**

Benčina, rojenega v Pulju. Bogomirja Benčina so zaporu tako mučili z ognjem in s tepežem, da so ga na morišče privedli napol mrtvega.¹⁷

Maks Ogorevc, rojen 1. januarja 1924. Doma je bil v Bistri, ujet pa v spopadu pri Cezanjevcih, kjer je bil skupaj s 24 talci ustreljen 25. aprila 1944. Erwin Rösener, višji vodja SS in policije v vojnem okrožju XVIII, skupinski vodja SS in general poročnik policije, je v objavi njihove ustrelitve navedel, da so bili »banditi, pomagači ter pripadniki OF /ustreljeni/ radi izvršenih umorov in roparskih napadov, kakor tudi radi podpiranja komunističnih tolp«.¹⁸

Opombe:

- 1 Plakate z imeni talcev hranijo Arhiv Republike Slovenije, Muzej novejšje zgodovine Ljubljani, Pokrajinski muzej v Mariboru, Muzej novejšje zgodovine v Celju in Gorenjski muzej v Kranju. Podatki o številu talcev, ki so jih ustrelili italijanski okupatorji, ki niso objavljali njihovih imen, pa so v časnikih Slovenec, Slovenski narod in Slovenski dom, nekaj tudi v Slovenskem poročevalcu.
- 2 Marjan Žnidarič, Streljanje talcev na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru, Borec, 1973, št. 5, str. 269.
- 3 Karel Grabeljšek, Vrhnika in okolica v boju za svobodo, Nova Gorica, 1968.
- 4 T. Ferenc, Ubija se premalo. Obsojeni na smrt - talci - ustreljeni v Ljubljanski pokrajini 1941-1943. Dokumenti. Ljubljana 1999, str. 231, 234; Zbornik dokumentov in podatkov o NOV jugoslovanskih narodov, del VI, knj. 2, Borbe v Sloveniji 1942, I., Ljubljana 1953, str. 53.
- 5 T. Ferenc, Ubija se premalo, str. 20-26, 240-311. (»Ubija se premalo,« je - kot sklep - zapisal poveljnik 11. armadnega zbora general Mario Robotti 4. avgusta 1942 na poročilo poveljstva divizije alpskih lovcev, »da so v coni Ledenik prijeli deset in v Rakitnici 63 vaščanov, osumljenih podpiranja upornikov« - glej: str. 22).
- 6 S. Šinkovec, Begunje, Nemška okupacija 1941-1945, Kranj 1995, str. 363; K. Grabeljšek, Vrhnika in okolica v boju za svobodo, str. 168.
- 7 Ime je zapisano, kot ga je zapisal T. Ferenc. Na spomeniku v Ljubogjni in na spominski tabli v šoli v D. Logatcu je zapisan kot Ivan Korenč. V matični rojstni knjigi župnije Vrhnika pa ni zapisan ne pod enim, ne pod drugim priimkom.
- 8 T. Ferenc, Ubija se premalo str. 129, dokument št. 47, glej še: str. 238.
- 9 Arhiv Republike Slovenije, SI AS 1890, italijanski in nemški plakati, mapa 3.
- 10 Prav tam. Mapa 2; S. Šinkovec, Begunje, Nemška okupacija 1941-1945, Kranj 1995, str. 363.
- 11 Arhiv Republike Slovenije, SI AS 1890, italijanski in nemški plakati, mapa 2.
- 12 Prav tam.
- 13 F. Saje, Pisma na smrt obsojenih, str. 123.
- 14 Slovenski narod, 14. oktobra 1942, str. 2, in 24. oktobra 1942, str. 2; T. Ferenc, Ubija se premalo, str 131.
- 15 Zgodovinski arhiv Ljubljana, ZAL LJU 489, š. 2398, fol. 7, 8.
- 16 Komunikate VOS OF, Slovenski poročevalec, leto III, št. 41, 24. 10. 1942. Objavljeno v Dokumentih ljudske revolucije v Sloveniji, knj. 3, Ljubljana 1966, dok. št. 147, str. 369-374.
- 17 Arhiv Republike Slovenije, SI AS 1180; T. Ferenc, Ubija se premalo, str. 239, Slovenska narodna pomoč, štev. 4-5, april-maj 1943.
- 18 Arhiv Republike Slovenije, SI AS 1890, italijanski in nemški plakati, mapa 2.

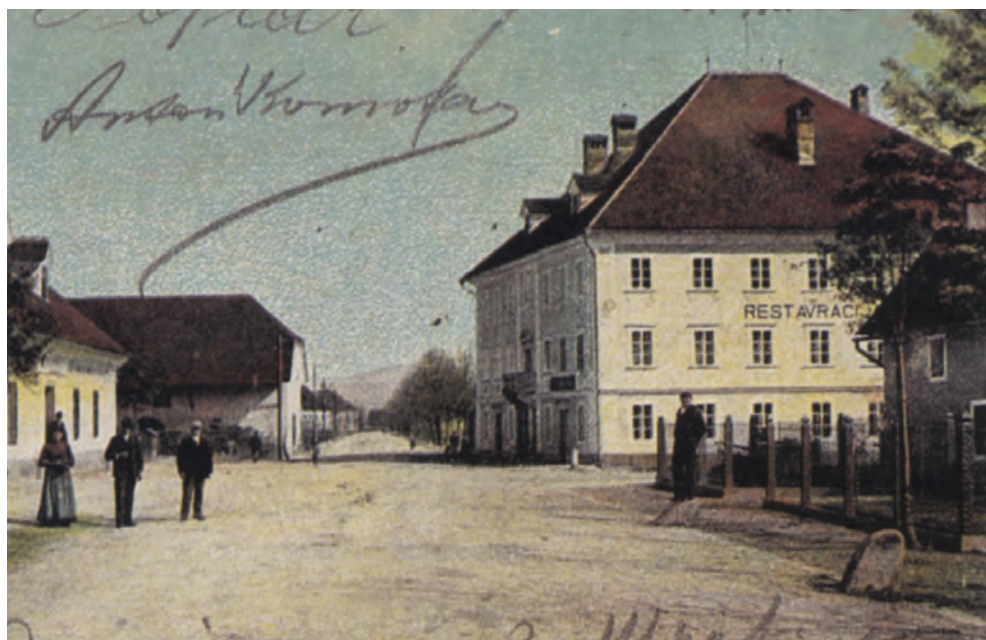

KEMIK BALTAZAR BAEBLER (1880-1936) JE BIL ROJEN NA VRHNIKI

Kemik Baltazar Baebler¹, dunajski študent, c. kr. profesor na idrijski realki, oče politika in diplomata dr. Aleša Beblerja, je bil rojen na Vrhniki. Tu je preživel tudi del svoje mladosti.

Njegov oče Balthasar Bäßler (1855–1930) je prišel okrog leta 1875 iz Švice, iz občine Schleintz, v kantonu Graubünden v Trst.² Po neuspelem poskusu priti v Ameriko, kar je bil njegov prvotni namen, se v domačo vas ni želel vrniti. Za ponovni poskus potovanja

preko Atlantika mu je zmanjkalo denarja, zato je sklenil poiskati zaposlitev v Avstriji. Peš je nadaljeval pot proti Dunaju in se po nekaj dneh ustavil v Ljubljani. Tu je našel službo natakarja v kavarni Kazina v centru mesta. Hitro je napredoval, pri čemer mu je pomagalo dobro znanje nemščine, saj je bila velika večina gostov v tem hotelu avstro-ogrskih oficirjev in avstrijskih državnih uradnikov. Uspešni in varčni *nadnatakar* je kmalu začel v okolici Ljubljane iskati gostil-

Hotel Pri Črnem orlu na Vrhniki. Razglednica, odposlana 1905. Izrez. (J. Šumrada in M. Škrabec: Vrhnika prečuden kraj, Vrhnika 1999).

no za nakup ali najem. Zvedel je, da ima na Vrhniki manjšo točilnico-kavarno vdova po »nekem Švicarju«. Podal se je na Vrhniko in si ogledal to kavarno v hotelu Pri Črnem orlu. Srečanje z vdovo po Švicarju Andreasu Reidtu³ pa je trajno zaznamovalo usodo obeh. Balthasar Bähler je ostal na Vrhniki. Poročil se je z 12 let starejšo Marijo, vdovo Reidt, Vrhničanko, roj. Štular, in posvojil dva njena otroka. V dvanajstih letih po poroki so se v njuni družini rodili štirje sinovi, Baltazar, Viljem, Leopold in Viktor, ter hčerka Emilija⁴.

Balthasarjev in Marijin najstarejši sin, ki je dobil ime po očetu, je bil rojen 24. januarja 1880. Ljudsko šolo je končal na Vrhniki. V letih 1892–1899 je nadaljeval šolanje v Ljubljani. Vpisal se je na realko, ki je v tistem času uživala med Vrhničani velik ugled⁵. Realčani so bili sinovi najuglednejših vrhniških veljakov, kakor sta bila npr. tovarnar Franc Kotnik ali Josip Ballis, sin bogatega lesnega trgovca. Realko je obiskoval tudi Ivan Cankar. Po maturi je Baltazar študiral kemijo na dunajski univerzi.

Družina Bähler 1902. Sedita: Balthasar st. in Marija, med njima hčerka Emilija, za njimi sinovi Baltazar, Viktor, Leopold in Vilhelm. (Foto: družinski arhiv A. Beblerja)

Leto 19

Zaporedna številka	I m e			Bivališče	Rojstni			Vzprejet		Prejinja domovna občina	vsi pripadniki
	prosičevo	soproge	otrok		kraj	dan	leto	dne	leta		
541	Bäbler Balthasar			Vrhniko	Vrhniko	25	1891				
542		Marija			Vrhniko	11	1891				
543			Balthasar			24	1891				
544			Wilhelm			11	1892				
545			Leopold			11	1894				
546			Adolf			21	1897				
547			Emilija			25	1891				

Popis prebivalstva v Idriji leta 1900. Vpis družine Balthazarja Bäßlerja. Vpisana je tudi hčerka Emilija, roj. 2. 5. 1891 na Vrhniki. (SIZAL IDR/0129 Občina Idrija)

1	Knap	Cecelija	pankova	Marija	18	9/1894	Vrhniko
2	Baebler	Baltasar	c.k. profesor	Vrhniko	24	1/1880	
3		Frančiška	gospodinja	Idrija	29	6/1883	
4		Aleksij			8	6/1907	

Popis prebivalstva Idrije l. 1910. Vpis mlade družine c. kr. profesorja Baltazarja Baeblerja. (SIZAL IDR/0129 Občina Idrija)

Med tem časom je njegov oče Balthasar Bäßler⁶ dobil domovinsko pravico na Vrhniki in avstrijsko državljanstvo (1898). Domovinski list navaja njegov poklic pisarniški pomočnik (Kanzleihilfe). Žena Marija si je namreč dolgo prizadevala spraviti svojega zelo družabnega moža v redno državno službo. To ji je uspelo na sodišču v Idriji⁷. Z zelo lepo pisavo in odličnim znanjem nemščine je Balthasar vse do razpada dvojne monarhije delal kot »sodni oficijal« na sodišču v Idriji, kamor se je družina z Vrhnike preselila. Po popisu idrijskega prebivalstva leta 1900⁸ se je družina Bäßler naselila v Idriji na št. 446.

Po končanem študiju kemije se je leta 1905 z Dunaja v Idrijo preselil tudi sin Balta-

zar. Zaposlil se je kot profesor na idrijski mestni realki. Naslednje leto se je poročil z Idrijčanko Frančiško Goli. V popisu prebivalcev Idrije leta 1910 je vpisana mlada družina c. kr. profesorja Baltazarja Baeblerja, Frančiške Baebler in njunega prvorojenca Aleksija, roj. 8. junija 1907 v Idriji.⁹ Hčerka Damjana je bila rojena osem let za Aleksijem.

Ves čas pred prvo svetovno vojno je Baltazar Baebler na realki poučeval kemijo in mineralogijo. Poleg tega, občasno, tudi prirodopis, fiziko in matematiko, pa tudi nemščino (v šol. letu 1909/10) in slovenščino (v šol. letu 1911/12). Bil je kustos kemijskega laboratorija na šoli. Vsa leta je vodil praktične vaje iz kemije, in sicer kot

neobvezni predmet v višjih razredih. Dijaki V. razreda so pod njegovim vodstvom vsako leto obiskali žgalnico za živo srebro v Idriji, dijaki VI. razreda so si leta 1909 na Vrhniki ogledali parketarno, mlekarno, pivovarno in opekarno in v Logatcu tovarno cementa.¹⁰

Novembra 1914, kmalu po izbruhu prve svetovne vojne, je bil mobiliziran in poslan na bojišče v Bosni. Že na začetku je bil hudo ranjen. Leta 1917 so ga kot omejeno sposobnega demobilizirali. Vrnil se je v Idrijo in prevzel vodenje realke. Aprila

1918 je bil imenovan za ravnatelja z odločbo c. kr. ministrstva za uk in bogočastje. Prejel je vrsto vojaških odlikovanj.¹¹

Na položaju ravnatelja realke je dočakal razpad cesarstva. Jeseni 1918 je poveljeval idrijski narodni straži in doživel italijansko vojaško zasedbo Primorske in večjega dela Notranjske z Idrijo. Uprl se je poitalijančevanju realke. Ker mu je grozil izgon na Sardinijo, je leta 1919 peš pobegnil v Kraljevino SHS. Po prihodu v Ljubljano je iskal zaposlitev na šoli. Ker profesorskega mesta ni dobil, se je zaposlil kot kemik v celjski Cinkarni, najprej kot vodja laboratorija in

Prof. Baltazar Baebler z ženo Frančiško, roj. Goli, hčerko Damjano in sinom Aleksijem med prvo svetovno vojno. (Foto: družinski arhiv A. Beblerja)

za tem kot tehnični direktor podjetja. Na tem mestu je bistveno izpopolnil tehnologijo proizvodnje modre galice in prispeval k donosnosti in hitremu razvoju Cinkarne. Kasneje je naletel na koruptivne povezave med novimi lastniki tovarne in beograjskimi uradniki. Stranski proizvod cinkarne je bilo tudi zlato, ki ga je bila Cinkarna po zakonu dolžna dostavljati kraljevski blagajni v Beograd. Te obvezne pošiljke so postale predmet koruptivnega dogovarjanja. Tajni dogovor je predvideval dobavljanje zlata s čistostjo nižjo od deklarirane. S svojimi podpisi Baebler ni hotel sodelovati v goljufijah na račun države. Po neuspešnem prepričevanju so lastniki Cinkarne rešili problem tako, da so ga odslovili z visoko odpravnino.¹² V Ljubljani je nato kupil hišo na Komenskega ul. 9 in se leta 1926 z družino preselil v Ljubljano. Tu je odprl in kot direktor vodil predstavništvo farmacevtskega podjetja ISSIS iz Zagreba.

Umril je aprila 1936 v zdravilišču Dobrna. Pokopali so ga na viškem pokopališču v Ljubljani. Imel je visok čin rezervnega oficirja. Zato je bil pokopan z vojaškimi častmi.

Kot srednješolec in študent je Baltazar Baebler kazal nagnjenje za literarno ustvarjanje. Pisal je pesmi. V letih 1897–1898 jih je objavil v zagrebški *Novi nadi* (pod psevdonomom B. Potočan) in v letih 1900–1904 v Slovenki, Vrtnu in Zvončku. Ko se je zaposlil, je opustil poezijo, se temeljito poglobil v svojo stroko ter se posvetil pedagoškemu in znanstveno raziskovalnemu delu.

V Izvestjih realke je objavil naslednje prispevke: Radioaktiviteta in razpadanje atomov (1907), Praktične vaje v kemiji (1908), O nevarnosti kemičnih poizkusov (1911),

Meteorološka opazovanja v Idriji (1914). Napisal je eno prvih slovenskih učnih knjig za svojo stroko Kemija in mineralogija za četrti razred realk in za sorodne šole (Ljubljana 1910). Sodeloval je pri nemški reviji *Zeitschrift für angewandte Chemie*.

Prof. Baebler je bil odličen praktik, kot kažeta omenjena članka *Praktiške vaje* v kemiji (Izvestja 1907/8) in njegovo razmišljanje »O nevarnosti kemičnih poizkusov« (Izvestja 1910/11). Zavzemal se je za uvedbo obveznih praktičnih vaj pri pouku kemije. Razmišljal je o novi vsebini takrat že utečenih praktičnih vaj, ki naj bi omogočile vsem srednješolcem ustrezen delež samostojnega eksperimentalnega dela. Težnja po uvedbi obveznih vaj je bila kasneje ureničena. Učni načrti danes vsebujejo obvezne vaje, ki jih sodobni vzgojno-izobraževalni smotri kemijskega izobraževanja opredeljujejo kot osnovno sestavino pouka kemije, za kar se je zavzemal prof. Baebler. V posebnem članku o nevarnosti kemičnih poizkusov opozarja na najpogostejše vzroke nesreč. Zavzema se za dosledno zagotovitev pogojev, ki omogočajo varno izvajanje poskusov. Poleg ustreznega opremljenega laboratorija, ki naj ima vse potrebne varnostne priprave in zaščitna sredstva, mora eksperimentiranje voditi učitelj ustreznega profila. Opozarja na dvojno škodo, didaktično in fizično, do katere prihaja v primeru, če kemije ne poučuje strokovnjak.

Pozornost vzbuja njegova razprava Radioaktiviteta in razpadanje atomov, ki je prinesla idrijskim realčanom tedaj nova dognanja o zgradbi atoma in prve informacije s področja naravne radioaktivnosti in jedrskih reakcij. Med najbolj pretresljiva dognanja tedaj komaj desetletje stare »znanosti o radioaktiviteti« sodi teorija o

Kemija in mineralogija

za IV. razred realk in za sorodne šole.

Spisal

Balt. Baebler

c. kr. realčni profesor.

S 76 slikami.

Cena nevezani knjigi K 2.50. v platno vezani ~~_____~~ 6-

1910.

Založila „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani.

Natisnila „Katoliška Tiskarna“.

Učbenik: Baltazar Baebler, Kemija in mineralogija.
Ljubljana 1910 (prva notranja stran), last: Katarina Bebler.

Radioaktiviteta in razpadanje atomov.

Spisal B. Baebler.

Smelo trdim, da je prirodoslovje ona veda, ki stoji v boju za napredek človeštva v prvi vrsti. Trdnjavo za trdnjavo zasedajo učenjaki, a te pridobitve niso le njihova last, temveč last nas vseh, last vsega človeštva. In to je, kar povzdiguje ta boj nad vse druge.

Posebno mnogo novega pa so dognali na polju prirodoslovja v zadnjih desetih letih. Vršni se velik preobrat in zdi se, da se ruši temelj špeciélno eni komponenti prirodoslovne vede, t. j. kemiji. A ta temelj, ki je sestavljen iz raznobarnih delov in katerega harmoniško strukturo je dognal že ruski učenjak Mendelêjev, naj nadomesti drugi. Pri tem pa ni več opaziti raznobarnosti, ni več opaziti posameznih delov, ta temelj ni več sestavljen, temveč je enoten — enakomeren kakor sinje nebo.

Že grški filozofi so bili naziranja, da so nastala vsa najrazličnejša telesa iz ene same, takozvane prasnovi in da si je različnost snovi v telesih razlagati na ta način, da so v njih najmanjši deli prasnovi različno in raznoštevilno razvrščeni. Poznejša eksperimentalna raziskavanja tega niso mogla dognati. Anglež Boyle (1626—1681) je uvedel v znanost nov pojem — element, in sicer v tem smislu, kakor si ga razlagamo še dandanes. Element je namreč vsaka snov, ki se z našimi, nam dosedaj znanimi pripomočki ne da razkrajati v več različnih snovi; vsak element sestoji iz najmanjših delov, atomov imenovanih, ki kažejo pri istem elementu vsi enake pri različnih elementih pa različne lastnosti. Če n. pr. segrevamo železo do najvišje topline, ki jo moremo doseči, do topline v elektriških pečeh (čez 3000°), tedaj se bo železo pač izpremenilo v pare a te pare, niso nič drugega, kot nebrot malih delov železa, in vsak tak del nam

7

radioaktivnem razpadu. Članek že vsebuje shematske prikaze vseh treh naravnih radioaktivnih vrst in avtor je *smelo napovedal uresničenje sanj alkimistov o medsebojni pretvorbi elementov. Umetno narejeni elementi so dovolj zgovoren dokaz uresničljivosti te napovedi*, je komentirala ugotovitve prof. Baeblerja mag. kemije Darinka Sikošek¹³.

Zanimiva je tudi Baeblerjeva aktualizacija nove tematike. V razpravi omenja, da so bile tudi nekatere idrijske rude preiskane na »radioaktivteto«. Radiometrične raziskave v jami idrijskega rudnika so bile kasneje še večkrat ponovljene. Dokazano je bilo, da se prof. Baebler ni motil glede svoje domneve o radioaktivnosti idrijskih rud, vode in zraka.¹⁴

Za obdobje, v katerem je nastal, je ta Baeblerjev članek izjemnega pomena, saj je tedanjim srednješolcem prinesel najnovejše raziskovalne dosežke s področja znanosti o naravni »radioaktiviteti«. Članek dokazuje tudi visoko raven pedagoškega in strokovnega dela na idrijski realki.

Opombe:

- 1 Jože Rode: Vrhnika skozi stoletja, Ljubljana 1997, str. 66.
- 2 O svojem pradedu Balthasarju Bählerju (1855–1930), ki se je kot 20-letni mladenič sredi druge polovice 19. stoletja pridružil izseljeniškem valu in zapustil rodno Švico, »prišel v Ljubljano in se nato oženil na Vrhniko«, je pripovedoval dr. Anton Bebler svojim gostom 27. septembra 1993 v Ženevi. Takrat je bil stalni predstavnik Republike Slovenije v rangu veleposlanika pri evropskem sedežu OZN v Ženevi, njegovi gostje pa smo bili člani slovenske delegacije na pogajanjih o nasledstvu po nekdanji SFR Jugoslaviji. Dr. Anton Bebler je kasneje v svoji *Knjigi o Primožu Ale-*

šu Beblerju posebno poglavje namenil tudi prednikom in sorodnikom. Pri pripravi tega zapisa o kemiku Baltazarju Baeblerju, rojenem na Vrhniki, njegovemu dedu, sem dr. Antona Beblerja poiskala v Ljubljani. Moji prošnji za informacije in podatke se je ljubeznivo odzval.

- 3 Po popisu prebivalcev Vrhniko leta 1870 so na Vrhniki hišna št. 2 živeli: **Andreas Reidt**, roj. 1836 v Schinu/Švica, kavarnar, poročen z Marijo, roj. 1843 na Vrhniki /kasneje pripisano: vdova ... /otroci: Marija, roj. 1865 na Vrhniki /kasneje pripisano: poročena Žabkar v Mokronog, 1890/, Franciška, roj. 1869 na Vrhniki /pripisano: +/, vsa družina pristožena v Schiers v Švici. (Popis hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana, Matični urad Vrhniko, VRH 16).
- 4 Sonja Anžič: Prebivalstvo občine Vrhniko na prelomu 19. in 20. stoletja – 3. del, Vrhniški razgledi št. 7, leto 2006, str. 209. (Vrhniko, h. št. 104/213, **Bähler Baldi**, gost., roj. 1855 v Schleinz, Graubünden/Schweitz, žena Marija, roj. 1843, Vrhniko, sinovi: Baltazar, roj. 1880, Wilhelm, roj. 1883, Leopold, roj. 1884, in Viktor, roj. 1887, in Reidt/ Ivana (Marijina) hči iz prvega zakona, roj. 3. 1. 1873 na Vrhniki, Schiers, Švica).
- 5 France Dobrovoljc: Cankarjev album, Maribor 1979, str. 243.
- 6 O spremenjeni ortografiji priimka Baebler, glej: Anton Bebler: Knjiga o Primožu Alešu Beblerju. Ljubljana, 2004, str. 29.
- 7 Prav tam, str. 18.
- 8 Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Idriji: Popis prebivalstva 1900, SI ZAL IDR/0129, Občina Idrija.
- 9 Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Idriji: Popis prebivalstva 1910, SI ZAL IDR/0129, Občina Idrija.
- 10 Izvestja mestne (kasneje: c. kr. državne višje) realke v Idriji, V.–X. 1906; 1906–1918. (Izvestja hrani Slovenski šolski muzej v Ljubljani).
- 11 Izvestje c. kr. državne višje realke v Idriji za šol. l. 1917–18. V Idriji 1918.
- 12 Anton Bebler: Knjiga o Primožu Alešu Beblerju, Ljubljana, 2004, str. 20.
- 13 Janez Kavčič: Prva slovenska realka, Idrija 1901–1926, Idrija 1987, str. 91–92.
- 14 Prav tam.

Tatjana Hojan

TEREZIJA DRAŠLER (1844–1899), učiteljica

Rodila se je 14. oktobra 1844 v Borovnici, materi Elizabeti in očetu Matiji. Imela je tri sestre: Marijo in dve Uršuli, ter brate: Jakoba, Mihaela, Antona, Johana in Frančiška.

Izpit za učiteljico je opravila na ljubljanskem ženskem učiteljišču jeseni 1875. Na Vrhniko je prišla 15. maja 1876. Bila je prva učiteljica, ki so jo zaposlili po ustanovitvi učiteljišča za oba spola leta 1870. Javila se je na razpis: »Po smerti g. Franceta Mediča je spraznjena na Verhnikih služba drugega učitelja z l. p. 450 gl.«¹

15. maja 1876 je bilo med »Premembami pri učiteljstvu« objavljeno, da je postala začetna učiteljica na Vrhniki.² Službo je nastopila 9. maja.

Prvega novembra 1877 je bila premeščena na rudniško šolo Toplice pri Zagorju ob Savi. Ta šola je bila zasebna, ustanovljena 1. novembra 1860 v rudniškem poslopju. Sprva je bila enorazrednica. Leta 1874 so jo razširili v štirirazrednico. 21. avgusta

tega leta pa je postala javna ljudska šola. Tereza je nadomestila učitelja Franca Jurmana, ki je 18. oktobra odšel v Nemško Loko. Ženska ročna dela so pred njo poučevale: Amalija Kopše, Amalija Merlak in Ivana Vesel. V šolskem letu 1877/78 se je v šolo vpisalo 326 učencev, šolo pa je nadzoroval Rajmund Pirker. 27. julija 1877 je Tereza pripravila razstavo učil in izdelkov učencev in ročnih del učenk.

Junija v šol. letu 1878/79 je nastopila štiritedenski dopust, julija pa je »resignirala na učiteljsko službo«.³

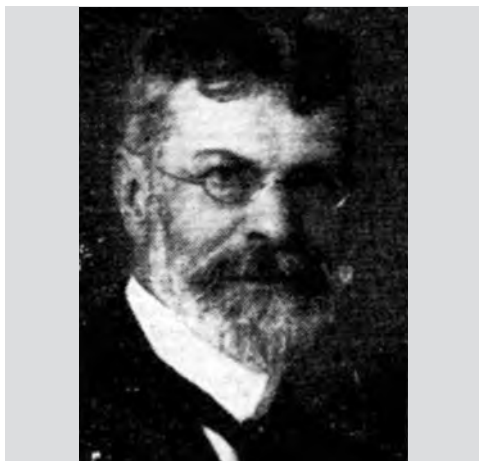
Umrla je 8. decembra 1899 v Brezovici pri Borovnici.

Opombe:

- 1 Razpisi učiteljskih služb. Učiteljski tovariš 1876, str. 112.
- 2 Premembe pri učiteljstvu. Učiteljski tovariš 1876, str. 160.
- 3 Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka, mapa osnovne šole Toplice pri Zagorju.

Tatjana Hojan

ALOJZIJ LUZNIK(1862- ?), učitelj

Alojzij Luznik, učitelj.
Vir: Jutro, 14. 2. 1934, str. 3.

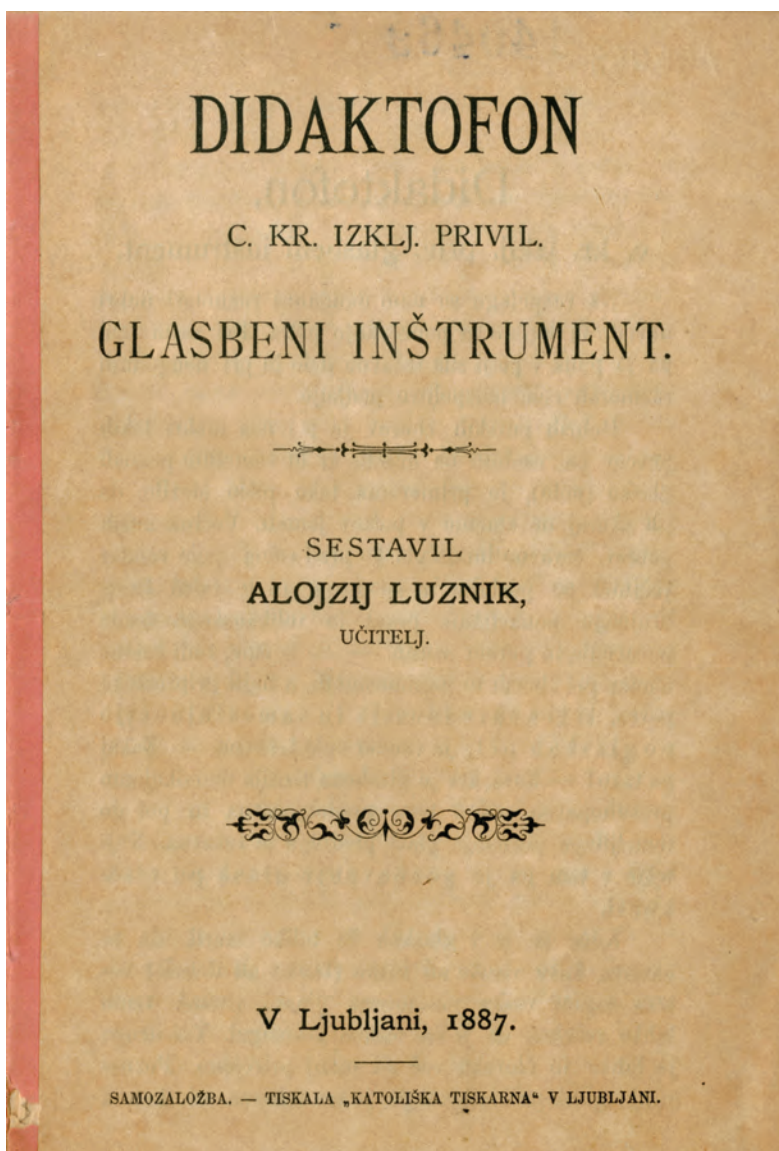
Rodil se je 14. februarja 1862 v Dornberku. Na učiteljskišči v Kopru je maturiral 31. julija 1882, strokovni učiteljski izpit pa opravil na koprskem učiteljskišči 24. maja 1887. Med letoma 1882 in 1884 je služboval v Sv. Križu pri Ajdovščini, od 1884 do 1886 v Komnu in od 1888 do 1896 v Škrbini.¹

Ko je služboval na Škrbini, je bil zelo aktiven. Bil je v odboru sežanskega učiteljskega društva kot pevovodja in tudi član Pedagoškega društva, ki je imelo center v Kr-

škem. Leta 1885 je na zborovanju društva predaval o šolskih knjižnicah, 1887 pa je v samozaložbi izdal knjižico Didaktofon. Leta 1889 je na zborovanju društva za sežanski okraj predaval o njem in s pomočjo štirih učencev pokazal, kako se lahko v kratkem času naučiš na tem glasbilu gosti in peti. Nad predavanjem in prikazom so bili navdušeni. Izumitelju so čestitali in mu zaželeli, da proda čim več teh strojev »slovenskemu učiteljstvu v ponos, človeškemu rodu pa v korist in napredek«.²

V Ljubljanskem Zvonu je v rubriki o izidih novih knjig zapisano, da se njegova knjižica »pošilja vsakemu gratis in franco, kdor se oglasi pri g. izdajatelji«.³

O didaktofonu je pisal tudi Anton Kosovel, učitelj v Dutovljah, v pedagoški reviji Popotnik. Najprej je podrobno opisal inštrument, nato pa dodal: »Navod za vporabo didaktofona je napisan na četrtini pole, očitvidno toraj, da ni treba pri didaktofonu onih dolgočasnih vaj in pojmov teorije, pri kojih pevci že v začetku največ veselja in poguma izgube, marveč povdarjati mi je, da se tu začne: tu se koj svira in poje in to ni mala prednost.«

Alojz Luznik, Didaktofon, Ljubljana 1887 - prva notranja stran. Hrani NUK v Ljubljani.

Poročilo je končal z željo, »da bi našega kolega, ki ni le glasbenik, ampak tudi vse-skozi vrl učitelj, z obilimi naročili podpirali v prvi vrsti njegovi tovariši, širili med narodom zavest do dobre stvari in priporočali ter pospeševali razprodajo«. ⁴

O tem je predaval tudi na zborovanjih drugih učiteljskih društev, npr. na postojnskem in goriškem. Na drugi skupščini Zaveze slovenskih učiteljskih društev leta 1890 je predlagal, da bi predaval o didaktofonu, ki ga je sam izumil. Sprejeli

so predlog, da se uvrsti kot tretja točka na dnevnem redu. O njegovem predavanju so pisali zelo podrobno.⁵

Na zborovanju učiteljskega društva za sežanski okraj 2. oktobra 1890 je predaval o učiteljskih dolžnostih v šoli in zunaj nje. Priporočal pa je tudi gojitev narodnega pevtja. Predlagal je, da društvo ustanovi pevski zbor. Ta bi imel posamezne odseke, ki bi se ob zborovanjih združili.⁶

Leta 1891 je bil izvoljen za delegata na skupščini Zaveze učiteljskih društev, ki je bila v Trstu. Tam so predlagali teme. Obravnavali naj jih bi pri glavnem zboru. Med njimi je bila tudi latinica in nemščina. Luznik je predlagal, da se ta točka opusti, ker na Primorskem poučevanje v nemščini ni predpisano. Njegov predlog so sprejeli.⁷

V sežanskem učiteljskem društvu je bil izvoljen v stalni odbor. Na zborovanju 1. oktobra istega leta je bil glavni poročevalec. Zavzemal se je za aktivnejšo vlogo društva. To je poudaril tudi v članku. Predlagal je, da se učitelji, ki se z delom društva ne strinjajo, povedo svoje mnenje, da se bodo uskladili in delovali enotno.⁸ Tudi naslednje leto, 1892, je predaval na zborovanju društva o delu učiteljstva zunaj šole. Učiteljstvu je predlagal, da se zanima za napredek »zatiranega našega roda«, naj snuje bralna društva in pevske zборе, da bo »ves sivi Kras znamenit pevski zbor«.⁹

Leta 1894 je bila v Gorici razstava šolskih učil. Na učiteljišču so v posameznih kabinetih razstavili učne pripomočke. V glasbenem kabinetu je Luznik razstavil svoj didaktofon, ki ga je izdelovalo podjetje Lenarčič na Vrhniki.¹⁰

Sežansko učiteljsko društvo je imelo 7. maja 1896 glavno letno zborovanje. Na njem so prebrali Luznikovo pismo, s katerim se je poslovil od kolegov in društva, ker se je preselil na Vrhniko.¹¹

Leta 1898 mu je okrajno glavarstvo Ljubljana okolica podelilo privilegij dovoljenja za učenje igranja na harmonij.¹²

Na Vrhniko je prišel 1. marca 1896. C. kr. okrajni šolski svet je z dopisom 19. septembra 1896 ukazal, naj ostane v 1. razredu, kjer je učil vse predmete. Te je učil 18 ur na teden, poleg tega eno uro v 2. deškem razredu in eno uro petje v 2. dekliškem razredu, skupaj 20 ur tedensko.

V šolskem letu 1897/98 je nadomeščal učitelja Antona Arka in učil dopoldne tri ure otroke drugega, popoldne dve uri otroke prvega razreda ter ekskurendni pouk v Bevkah, skupaj 29 ur in pol tedensko. V šolskem letu 1899/1900 je učil vse predmete v ponavljalni šoli štiri ure tedensko. Ker je večkrat zbolel, ga je 23. januarja 1902 deželni šolski svet upokojil. Med jeziki je obvladal: slovenščino, nemščino, hrvaščino, italijanščino in furlanščino.¹³ Že v Škrbini je deloval v podružnici Družbe sv. Cirila in Metoda Komen. Ob prihodu na Vrhniko pa je deloval v moški podružnici te Družbe na Vrhniki. Ta družba se je zavzemala za ustanavljanje slovenskih šol in vrtcev.¹⁴

Avgusta 1902 je poročal Učiteljski tovariš, da je Luznik nastopil potovanje po domačih deželah. »Poleg glasbenih aparatov ima še druge zanimive reči, tako n. pr. nov pisalni stroj izvrstnega sistema, pri kojim je pisava sproti vidna, mehanika enostavna,

Izpustnica.

Anton Koprivca

porojen dne *22. maja* 18*87* v na *Vrhniku*
na *Kranjskem*, r. fat. verospoznanja, je *Šlu* razredno
ljudsko šolo v na *Vrhniku* od *2. 10.* 18*94* do *22. 3.* 19*01*
in že poprej od *18* do *18* raz-
redno ljudsko šolo v _____, tedaj vsega skupaj *7* let
o mesecev obiskoval, vedel se je *popolno primarno* ter se
naučil posameznih predmetov tako:

Verznanstva		<i>dobro</i>
Slovenskega jezika	Branja	<i>dobro</i>
	Slovnice	<i>zadostno</i>
	Pravpisa in spisja	<i>prav dobro</i>
Nemskega jezika	Branja	~~_____~~
	Slovnice	~~_____~~
	Pravpisa in spisja	~~_____~~
Racunstva in oblikoslovja		<i>dobro</i>
Priradoznanstva		<i>zadostno</i>
Zemljepisa in zgodovine		<i>zadostno</i>
Pisanja		<i>zadostno</i>
Risanja		<i>dobro</i>
Petja		<i>dobro</i>
Telovadbe		<i>dobro</i>
Zenskih rocnih del		~~_____~~

Ker je ta učenec *zadostil* zahtevam § 21. državnega šolskega zakona z dne 2. maja 1883. l., oziroma § 17. deželnega šolskega zakona z dne 29. aprila 1873. l. št. 21, dež. zak., odvezan _____ je dolžnosti, hoditi nadalje v šolo.

Šlu razredna ljudska šola v na *Vrhniku*
dne *28. marca* 19*01.*

Leostihy
šolski voditelj.

Karl
katehet.

A. Luznik s.v.
razredni učitelj.

Izpustnica štirirazredne ljudske šole na Vrhniki za Antona Koprivca.
Vrhnika, 28. marca 1901, A. Luznik, razredni učitelj (ZAL, VRH 17)

trpežna, cena nizka. S strojem se lahko 3krat tako hitro piše kakor s peresom. S seboj ima tudi uzorce moderne in cene razsvetljave in poleg drugih rečij tudi naj-novejši gramofon (fonograf), ki imenitno posnema godbo, petje itd. ter se na pro-

stem sliši skoraj 400 metrov daleč. Vsi ti aparati se pri njem lahko naroče.«¹⁵ Preselil se je v Dornberg, kjer je imel trgovino. V oglasu je zapisano, da prodaja: »Slike, pohištvo, glasovirje, harmonije, šolske in društvene zastave.«¹⁶

V začetku prve svetovne vojne je bil aretiran in zaprt na goriškem gradu. Pisatelj Andrej Gabršček, ki je bil zaprt z njim, je zapisal, da je bil Luznik zelo optimističen, saj je bil prepričan, da bo vojne kmalu konec. Zapornike so kmalu preselili v preiskovalne zapore okrožnega sodišča, nato pa na ljubljanski grad. Luznik je Gabrščku dal svoj spis o transportu in bivanju na tem gradu. Objavil ga je v svoji knjigi Goriški Slovenci. O Luzniku je v njej napisal še, da je emigriral v Celje.¹⁷ Luznika v zvezi z aretacijo Andreja Gabrščka omenja tudi Petra Svolfšak v svoji študiji.¹⁸

V dnevniku Slovenski narod je bilo januarja 1935 objavljeno vabilo na predavanje o Črni gori, ki ga bo imel na sestanku društva Soča Alojz Luznik. Predavanje je bilo 18. januarja 1935 v Narodnem domu v Celju. Nekaj mesecev je preživel v Črni gori, tam spoznal ljudi in njihove običaje.¹⁹

V dnevniku Slovenec je bil leta 1935 zapis o ustanovnem občnem zboru podružnice narodnoobrambne organizacije Branibor, ki je bil v Narodnem domu v Celju. Izvoljen je bil odbor, njegov tajnik pa je bil A. Luznik.²⁰

Umrli je v Celju, kjer je tudi pokopan.²¹

Opombe:

- 1 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, Osebna popisnica, škatla 4.
- 2 Ivan Bano: S Krasa. Popotnik, 1889, str. 152. Podpis: J. B.
- 3 Listek. Ljubljanski Zvon, 1888, str. 55.
- 4 Anton Kosovel: Didaktofon. Popotnik 1889, str. 201–202. Podpis: A. K.
- 5 Druga skupščina »Zaveze slov. učit. društev v Celju dne 25. in 26. maja. Popotnik 1890, str. 198–200.

- 6 Ivan Bano: S Krasa. Popotnik 1890, str. 298. Podpis: I. B.
- 7 Tretja skupščina Zaveze slovenskih učiteljskih društev dne 16. in 17. maja v Trstu. Popotnik 1891, str. 148.
- 8 S Krasa. Popotnik, 1891, str. 327. Podpis: Lojze.
- 9 Ivan Bano: S Krasa. Popotnik 1892, str. 316. Podpis: J. B.
- 10 Šolska in učna razstava v Gorici. Popotnik, 1894, str. 318.
- 11 Svitoslav Sila: S Krasa. Popotnik, 1896, str. 175. Podpis: S.
- 12 Arhiv republike Slovenije. SI AS 133/II. Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica 1820–1954.
- 13 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, Šolska kronika, škatla 1.
- 14 Andrej Vovko: Odborniki in članstvo podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda 1885–1918. Ljubljana, 2004, str. 190 in 383.
- 15 Vestnik. Učiteljski tovariš, 1902, str. 183.
- 16 Alojzij Luznik. Učiteljski tovariš. 1913, št. 7, str. 4.
- 17 Andrej Gabršček: Goriški Slovenci. II. knjiga, Ljubljana, 1934, str. 473, 479–480.
- 18 Petra Svolfšak: »Označen sem namreč za sumljivega in državi nevarnega prijatelja italijanske iredente.« Drobtinica o političnem preganjanju Andreja Gabrščka med 1. svetovno vojno. Marušičev zbornik: zgodovinopisec zahodnega roba. Ljubljana–Nova Gorica, 2019, str. 356.
- 19 Predavanje o Črni gori. Slovenski narod, 15. 1. 1935, str. 9.
- 20 Slovenec 6. 7. 1935, št. 4, str. 4.
- 21 Datuma smrti nismo našli. V Zgodovinskem arhivu v Celju hranijo fond Pogrebnege zavoda Celje, kjer je v indeksu pokopanih Alojz Luznik zajet pod tekočo številko 11787. Ker pa ni ohranjena glavna evidenčna knjiga s to številko, datum smrti ni znan. Iz dokumentov Mestne občine Celje 1850–1941 je razvidno, da je bil Alojz Luznik leta 1936 sprejet v domovinsko zvezo občine Celje. Ko pa so leta 1948 ponovno sestavljali seznam članov te zveze, Alojza Luznika ni več na seznamu. Iskali smo tudi v Arhivu župnije Celje, Nadškofijskem arhivu Maribor in Škofijskem arhivu v Kopru, a njegovega imena v matičnih knjigah, ki jih hranijo, ni. Njegovo sliko nam je posredovala ga. Janja Jedlovičnik iz Osrednje knjižnice Celje.

Tatjana Hojan

DAVORINKA DEŽELA (1890–1969), učiteljica, šolska nadzornica

Davorinka Dežela (1890–1969), učiteljica, šolska nadzornica.

Rodila se je 8. novembra 1890 v Idriji. Maturirala je 2. julija 1910 na ljubljanskem ženskem učiteljišču. Obvladala je daktilografijo, od jezikov pa nemščino in francoščino. Strokovni izpit je opravila 25. aprila 1914. Od 15. decembra 1910 do 23. julija 1911 je službovala v Preddvoru, od 15. novembra

1911 do 5. avgusta 1916 v Idriji, v šolskem letu 1920/21 (1. oktober 1920–30. september 1921) na Ledinah. V tem šol. letu so razsajale ošpice, odkrili pa so tudi nalezljivo očesno bolezen, tj. trahom. Po navodilih zdravnika je zdravila šolske otroke.¹

Od 1. oktobra 1921 do 30. septembra 1923 je spet učila v Idriji. Tam je bila večkrat delegatka učiteljskega društva za idrijski okraj na skupščinah Zveze slovanskih učiteljskih društev. Pod fašizmom je bila odpuščena. Postala je kontraktualna (pogodbena) učiteljica v Dolenjem Logatcu, kjer je ostala do upokojitve.

Bila je odbornica v Logaškem učiteljskem društvu. Na izrednem občnem zboru, 4. januarja 1930, je predavala o Fleretovi »Naši prvi knjigi«. Opisala je razlike med staro in novo metodo poučevanja, ki jo je sama preizkusila.²

Med drugo svetovno vojno so jo Nemci 14. septembra 1944 zaprli in poslali v internacijo. Od tam se je vrnila 16. maja 1945. Zelo podrobno je opisala dogodke na šoli med vojno; med drugim tudi, da sta bili »pohištvo in oprema poškodovani in deloma izropani«.³

*) Dijaoljanstvo in pridlojuse! N. št. 8692/23 - P. št. 5762/18.

Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev

USLUŽBENSKI LIST

I. Ime in priimek uslužbenca Davorinka Deželova - Martinovc

II. Rojstne dne osmega meseca novembra ¹⁸/₁₉ devetdelega leta* (n. v. k.)
v kraju Idrija, sreza Idrija, oblasti Julijska Benecija

III. Narodnost slovenska, vera rim. kat., pristojnost Dol. Logatec *

Položaj v državni službi, kategorija in skupina, mesto službovanja**)

kontraktualna učiteljica v Dol. Logatcu
Statna učiteljica, I. Kal. 3. skp. - Dol. Logatec;
VIII. skp.
" " VII. skp. - Dolnji Logatec.

Zapis iz Uslužbeneskega lista Davorinke Dežela. (Arhiv Republike Slovenije, AS 231 Ministrstvo za prosveto, personalne mape, šk. 7)

Ko je bila še v internaciji, jo je SNOS imenoval za šolsko nadzornico na Vrhniki. Tam je nastopila 25. maja 1945, vendar je zaradi slabega zdravja zaprosila za svoje prejšnje službeno mesto. V vrhniški šolski kroniki ni podatka, če je kdaj obiskala šolo. V Dolenji Logatec se je tako vrnila 1. julija 1945. Tam je poučevala v prvem, leta 1947 pa v drugem razredu. Vodila je učiteljsko knjižnico in pisala šolsko kroniko. Leta 1947 je na roditeljskem sestanku predavala o disciplini in sodelovanju šole in doma, na učiteljski konferenci, 9. januarja, pa o osnutku ustave. Tega leta je postala šolska upraviteljica.⁴

Njena učenka Ana Jenko - Štrausova Nuška je o njej zapisala: »Kljub strogosti smo jo imeli radi, saj nas je naučila mnogo otroških pesmi.«⁵

V Logatcu je bila načelnica telovadnega društva Sokol.

Mile Pavlin je v uvodu k svoji knjigi zapisal: »V začetku 60. let prejšnjega stoletja se je sistematičnega zapisovanja medvojnega dogajanja na Logaškem lotila učiteljica Davorinka Dežela. Njen rokopis je obsegal več kot 300 strani in delo je bilo že skoraj dokončano, ko jo je prehitela smrt.«⁶ Živela je na Brodu št. 7. Umrila je 22. maja 1969.

Opombe:

- 1 110 let osnovne šole Ledine. Ljubljana, 1993, str. 19.
- 2 Logaško učiteljsko društvo. Učiteljski tovariš 1929/30, (16. 1.), št. 22, str. 4.
- 3 Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka, mapa šole Dolenji Logatec.
- 4 Arhiv republike Slovenije, AS 372, Osnovna šola Dolenji Logatec. Zapisniki lokalnih konferenc 1940-1948.
- 5 Ana Jenko: Moji spomini na logaško šolo. Logaške novice 1996, marec, str. 4.
- 6 Mile Pavlin: Knjigi na pot. Zgodovina NOB na Logaškem. Logatec, 2015, str. 7.

Tatjana Hojan

JELICA VUK SADAR (1894–1931), učiteljica

Jelica Vuk Sadar (1894–1931), učiteljica.
Vir: Žena in dom, 1931, str 239.

Rodila se je 12. februarja 1893 v Ihanu. Njen oče Vendelin Sadar je bil takrat upravitelj osnovne šole. Bil je zelo aktiven v učiteljskih društvih, zunaj šole pa je deloval predvsem na pevskem področju. Žena Adelina mu je umrla leta 1921. Umrl je januarja 1936.¹ Jelica je imela še mlajšo sestro in brata. Osnovno šolo je obiskovala v rojstnem kraju do leta 1903. Takrat je njen oče dobil službo na prvi mestni deški osnovni šoli v Ljubljani,

kjer je poučeval risanje in obrtno-trgovske predmete za obrtno-nadaljevalne šole. Stanovali so na Poljanski cesti 20. Jelica je nadaljevala šolanje na dekliški osnovni šoli pri Sv. Jakobu, osmi razred pa je obiskovala na zasebni dekliški šoli Lichtenthurn.

Med letoma 1910 in 1914 je obiskovala žensko učiteljišče v Ljubljani. Maturirala je 26. septembra 1914. Kot izpitni predmet je bila ocenjena odlično v petju. Usposobljena je bila za poučevanje na osnovnih šolah s slovenskim in nemškim učnim jezikom. Ženska ročna dela je lahko poučevala na osnovnih in meščanskih šolah. Med šolanjem na učiteljišču je dobila stipendijo 350 kron.²

Med 15. oktobrom 1915 in 15. septembrom 1916 je poučevala kot brezplačna poizkusna kandidatka na prvi deški osnovni šoli v Ljubljani. Nadomeščala je učitelja Alojzija Novaka, ki je 16. novembra odšel k vojakom. Od 16. septembra 1916 do 15. decembra 1917 je učila na licejski osnovni šoli Mladika v Ljubljani, od takrat pa do 15. avgusta 1920 pa tudi petje na šoli Glasbene Matice. Strokovni izpit je opravila novembra 1918. Med letoma 1915 in

1920 je študirala solistično petje na Glasbeni Matici pri profesorju Mateju Hubadu. Dolga leta je bila glavna altistka pevskega zbora Glasbene Matice. Imela je tudi samostojne koncerte, med drugim v Mariboru, Logatcu in na Vrhniki.

15. avgusta 1920 je prišla na osnovno šolo na Vrhniko. Pred tem se je 4. avgusta poročila z učiteljem Slavkom Vukom. Stanovala sta v Lenarčičevi hiši na Novi cesti, danes Tržaški šte. 8. Naslednje leto maja se jima je rodila hčerka Zdenka.

Učiteljski tovariš je junija 1922 objavil naslednje: »Našima tovarišema Jelici in Slavku Vuku je umrla njuna prvorojenka Zdenka. Naše iskreno sožalje!«³

Z možem sta postala stalna učitelja po XVIII. seji višjega šolskega sveta, ki je bila 11. in 12. avgusta 1921.⁴ Jelica je poučevala največkrat tretje in četrte razrede. Leta 1927 je zbolela in bila z dekretom sreskega poglavarstva v Ljubljani 21. marca 1929 upokojena.⁵

Sodelovala je na prireditvi ob odkritju Cankarjevega spomenika na Vrhniki. To je bilo 10. avgusta 1930. Na predvečer odkritja, 9. avgusta, je bila slovesnost z baklado in s promenadnim koncertom vrhniške godbe. Zatem je bila v Rokodelskem domu akademija z govori in petjem. Jelica je zapela pesmi: Emila Adamiča Pri zibeli, Josipa Pavčiča Žanjica, Antona Lajovica Pesem o tkalcu, Dvořakovo Rusalko in Mesec, ki nemo zreš.⁶

Umrla je 28. maja 1931 v Ljubljani. Pokopana je na ljubljanskem pokopališču Žale. Šolska mladina na Vrhniki se je 31. maja udeležila maše zadušnice.⁷

Ob njeni smrti je učiteljica in pesnica Nuša Rape napisala o njej članek v Učiteljskem tovarišu. Bila je njena učenka, ko je pela v pevskem zboru Glasbene Matice. Zelo jo je občudovala. Zatem se je srečala z njo na svojem prvem službenem kraju na Vrhniki, kjer jo je prva uvajala v učiteljski poklic.⁸

Spomnila se je je tudi v reviji Žena in dom in ji posvetila pesem Ni smrti. V njej je zapisala, da bo vedno ostala v našem spominu.⁹

Opombe:

- 1 Tovarišu Vendelinu Sadarju v spomin. Učiteljski tovariš 1935/36, (16. 1.), št. 24, str. 4.
- 2 Zgodovinski arhiv Ljubljana, Učiteljišče v Ljubljani, LJU 198, Izpiti 1909-1914, t. e. 34, arh. e. 204.
- 3 Iz Jugoslavije. Učiteljski tovariš 1922, (22. 6.), št. 25, str. 2.
- 4 Iz XVIII. seje višjega šolskega sveta. Učiteljski tovariš 1921, (18. 8.), št. 34, str. 4.
- 5 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, Kronika osemrazredne osnovne šole na Vrhniki, IV. knjiga, škatla št. 1.
- 6 Odkritje Cankarjevega spomenika na Vrhniki. France Dobrovoljc: Cankarjev album. Maribor, 1972, str. 311; Damir Globočnik: Cankarjev spomenik na Vrhniki. Vrhniški razgledi št. 13, 2012, str. 154.
- 7 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki. Kronika osemrazredne osnovne šole na Vrhniki, knjiga V, škatla št. 1.
- 8 Nuša Rape: Jelici Vuk – Sadarjevi na zadnji poti. Učiteljski tovariš 1930/31, (11. 6.), št. 44, str. 2.
- 9 Nuša Rape: + Jelici Vuk – Sadarjevi, dobri ženi, odlični pevki in učiteljici (+ 28. maja 1931) v spomin. Žena in dom 1931, str. 293.

JULIJA SPITZER (1895–1958), učiteljica in šolska upraviteljica

Julija Spitzer (1895–1958), učiteljica in šolska upraviteljica (foto last: Amalija Majer).

Rodila se je 9. februarja 1895 v Verdu, št. 70 (danes Sternenova ul. 1), Vrhnika. Oče je bil upokojeni stotnik František Spitzer, roj. v Strmilovu na Češkem, mati Julijana, roj. Flak, iz Verda. Pred njenim rojstvom so starši živeli v Trstu. Osnovno šolo je

končala na zasebnem zavodu Lichtenturn v Ljubljani, nato je odšla na učiteljsko šolo, ki ga je končala z maturo 9. julija 1914. Prosila je za mesto praktikantke na vrhniški šoli, a ni bila sprejeta. Za neplačano šolsko praktikantko je bila na tej šoli sprejeta šele leto kasneje. Imenoval jo je okrajni šolski svet z odlokom z dne 19. decembra 1915. 27. septembra 1915 je bila sprejeta v učiteljsko organizacijo Slomškova zveza. Poučevala je v prvem razredu s 27 deklicami, na deklinški šoli in v ponavljalni šoli. V šolskem letu 1916/17 ni poučevala. 24. oktobra 1916 je rodila nezakonsko hčerko Vero Marijo. Med vojno je bila nekaj časa zaposlena na vrhniški davčni upravi.¹

5. oktobra 1920 je postala nadomestna učiteljica v Blatni Brezovici. Nadomeščala je nadučitelja Josipa Zakrajščka. 14. septembra 1921 je nadomeščala učiteljico Valentino Vrhovec Vidic na Logu, 2. novembra istega leta je postala stalna učiteljica brez stalnega učnega mesta v Notranjih Gorah. Šele avgusta 1923 je postala stalna učiteljica s stalnim učnim mestom na dvo-razrednici v Podlipi in tam delovala do avgusta 1945.²

Julija Spitzer - v drugi vrsti osma z leve - dijakinja učiteljišča v Ljubljani pred prvo svetovno vojno (foto last: Amalija Majer).

Strokovni izpit je opravila 11. novembra 1922. Poučevala je lahko na javnih ljudskih šolah s slovenskim in nemškimi učnimi jeziki, kot učiteljica ženskih ročnih del pa na splošnih ljudskih in meščanskih šolah. Pomožno je lahko poučevala tudi verouk na ljudskih šolah.³ Po letu 1935 je postala šolska upraviteljica na šoli v Podlipi. 12. julija 1945 je prejela dekret za učiteljico in začasno šolsko upraviteljico v Podlipi, a že 27. avgusta 1945 je bila imenovana za učiteljico na Vrhniki.⁴

V Podlipi je skrbela za šolski vrt, za starše prirejala predavanja o vzgojnih in gospodinjstvenih temah. Vodila je tudi mladinske prireditve. Še posebej pa se je zavzela za pouk ženskih ročnih del in prirejala razstave otroških izdelkov z namenom, da se čisti dobiček teh porabi za nakup šolskih

potrebščin revnim učencem. V ročnih delih je poučevala odrasla dekleta. Bila je članica telovadnega društva Sokol.⁵ Na šoli sta delovala Podmladka Rdečega križa in Jadranske straže, naročeni so bili na mladinska lista Naš rod in Vrtec ter knjige Mladinske matice.

V Ocenjevalnem listu za šolsko leto 1931/32 so jo ocenili tako:

»Učno delo, metoda, učni uspeh:

Vestno in skrbno družijo vrline stare in sodobne delovne šole; prav dobro.

Strokovna izobrazba:

Vsestransko izobražena, načitana, pozna strokovno literaturo delovne šole; prav dobro.

28

USLUŽBENSKI LIST

I. Ime in priimek uslužbenca Julijana Spitzer, star Franc

II. Rojen dne devetega meseca februarja 1849 devetdesetpetega leta*

v kraju na Čehniku, sreza Ljubljanske oblasti ljubljinške

III. Narodnost slovenska, vera rimsko-kat., pristojnost na Čehniku

Položaj v državni službi, kategorija in skupina, mesto službovanja**
Šolska učiteljica, 5. kat., 4. skup., 3. st. na 2. raz.
osn. šoli v Podlipju pri Čehniku.

VIII. št. 111 - priporočila: 1. Stogimn.
VIII. št. 111
VI. št.

Uslužbenčeva fotografija po vsakem desetem letu službe.

(Oblika 5 × 7)

Leta 1926, Leta 1936, Leta _____, Leta _____

8-113-XII-25-c.

* Dan, mesec ter jedinice in desetice letnice je označiti z besedami.

Uslužbenški list Julijane Spitzer, (ZAL, VRH 48, šk. 4).

Zanimanje za službo:

Požrtvovalno in marljivo z vestno pismeno pripravo za vsako učno uro; odlično.

Vedenje v službi in izven službe:

Brezhibno in korektno, značajno in ponosno, a ljubeznivo v šoli in uslužno med narodom; odlično.

Delo na narodnem *prosvečivanju*:

Predava o gospodinjstvu in poučuje odrašla dekleta ženska ročna dela; prav dobro.

Ostalo eventuelno delovanje in svojstva učitelja, ki ga označujejo kot vzgojitelja in državljana:

Rodoljubna učiteljica in samo članica S. K. J.; prav dobro.

Splošna ocena: prav dobro.

Njena učenka Marjanca Leskovec se spominja: »Od leta 1930 smo se učenke v osnovni šoli v Podlipi veliko učile ročnih del. Učila nas je prizadevna učiteljica Julija Spitzer. Premožnejše so si same nabavile material za delo, revnejšim je ona sama priskrbela blago.⁶

Na Vrhniki je leta 1945 poučevala v drugem razredu. Sodelovala je pri prireditvi ob praznovanju Miklavža in pomagala pri izvedbi mladinske spevoigre Triglavska roža, ki je bila 3. februarja 1946. Na seji učiteljskega sveta 10. aprila je predavala o gospodarsko političnem položaju v naši državi. 25. maja je sestavila program

ob praznovanju rojstnega dneva maršala Tita.⁷ Ob koncu šolskega leta je zbolela in se 30. septembra 1946 upokojila. Umrla je 9. junija 1958 v Ljubljani, 11. junija je bila pokopana na Vrhniki.

Mari Lovriša, oskrbovanka Doma starejših v Logatcu, некоč tudi njena učenka v Podlipi, je o njej povedala: »Učiteljica Spitzer je bila fejest babnica. Sem ji rada pomagala in mi je vedno kaj prišparala. Učila me je tri leta.«⁸

Opombe:

- 1 Uslužbeni list. Zgodovinski arhiv Ljubljana (v nadaljevanju ZAL), VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, škatla 4.
- 2 Izpričevalo učne usposobljenosti za obče ljudske šole, 11. 11. 1922. ZAL, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, škatla 4.
- 3 Personalna. ZAL, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, škatla 4.
- 4 Personalna, 1918-1946. ZAL, VRH 46, Osnovna šola Podlipa, škatla 75.
- 5 Ocenjevalni list za šolsko leto 1931/32. ZAL, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, škatla 4.
- 6 Marija Stanonik: Pozabljene spretnosti. Loški razgledi 1984, str. 66.
- 7 Zapisniki sej učiteljskega sveta 1945/46, ZAL, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, škatla 2.
- 8 Le eno je potrebno. Časopis o življenju v domu. Logatec 2010, junij, str. 5.

HINKO RAVBAR (1905–1985), učitelj, šolski upravitelj in nadzornik

Hinko Ravbar (1905–1985), učitelj, šolski upravitelj in nadzornik

Rojen je bil 19. februarja 1905 v Vrhovljah pri Sežani. Imel je devet bratov, on je bil najmlajši, deseti brat. Oče je bil Janez Ravbar, po domače Županov, mati Viktorija

Legiša, po domače Kolmanova. Imela sta gostilno. Hinko je štiri razrede osnovne šole obiskoval na Repentabru (Vrhovljah), v letih 1911–1915. Učiteljsiše je obiskoval v Tolminu med letoma 1920 in 1925. Matural je 28. junija 1925 v Vidmu, ker je zaradi Gentilejeve reforme¹ učiteljsiše v Tolminu postalo italijansko. Vojaščino je služil v letu 1926–27 v Brescii v Italiji.

Do leta 1928 je poučeval v več krajih po nekaj mesecev – najprej na Repentabru, nato v Utovljah, Podgradu in Velikem Dolu. Nato je več kot eno leto učil v Štjaku, nakar je bil odpuščen. Izselil se je v Jugoslavijo. 18. maja 1930 je na učiteljsišču v Ljubljani opravil dopolnilni zrelostni izpit iz sedmih predmetov s prav dobrim uspehom.

Leta 1929 je nastopil službo v Srednji Bistrici v Prekmurju, kjer je ostal do februarja 1932. Poročil se je z učiteljico Marijo Minko Šušteršič iz Verda. Imela sta dva otroka, sina Zlatana in hčerko Jelko. Od 10. do 22. avgusta 1931 je obiskoval uvodni in metodični tečaj za učitelje na banovinski vinarski in sadjarski šoli v Mariboru. Kraljevska banska uprava Dravske banovine ga je 12. februarja 1932 imenovala

za voditelja kmetijske nadaljevalne šole v Srednji Bistrici. Ker pa je bil kmalu nato premeščen v Zamostje, šola ni bila ustanovljena. 18. aprila 1932 je na mariborskem moškem učiteljskišću opravil praktični učiteljski izpit z dobrim uspehom.²

Februarja 1932 sta bila z ženo premeščena v Zamostje, kjer sta bila do 1. oktobra 1936. Bil je šolski upravitelj in aktiven član učiteljskega društva.

V šolskem letu 1936/37 je poučeval v Šentjurju pri Grosupljem, od 1937 do 1942 pa v Dobrniču, kjer je bil tudi upravitelj šole. Tudi tu je bil aktiven član učiteljskega društva. Na zborovanju v Žužemberku 16. decembra 1939 je imel predavanje Učitelj in njegovi uspehi v šoli.³

Za Ministrstvo prosvete je objavil statistiko šole Dobrnič v šolskem letu 1940/41.

Med vojno bil zaprt in avgusta 1942 odpeljan v italijansko internacijo. Med 4. marcem in 19. septembrom 1943 so mu ustavili službene prejemke. Po kapitulaciji Italije in razpustitvi taborišča v Monigu - Treviso je bil v šolskih letih 1943/44 in 1944/45 začasno zaposlen na Vrhniki.

V Ocenjevalnem listu za šolsko leto 1943/44, ki ga je podpisala šolska upraviteljica Marija Petkovšek, je zapis, da je »njegova vnema pri delu vestna, vedenje v službi popolnoma pravilno in vedenje zunaj službe neoporečno«.

Po koncu druge svetovne vojne je prišel v Tržič/Monfalcone po nalogu Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora v Trstu ustanavljat večerne tečaje slovenskega jezika. Naletel je na številne ovire. Najprej je bilo potrebno dobiti dovoljenje od oddelka za prosveto pri Zavezniški vojaški upravi.

FEDERATIVNA LJUDSKA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
LJUDSKA REPUBLIKA SLOVENIJA

VIŠJA PEDAGOŠKA ŠOLA V LJUBLJANI

DIPLOMA

Ravbar Hinko, rojen *19. februarja 1905.* v *Pivovnjakih*, okraj *Sežana*
LR *Slovenija*, je opravljal v času od *16. feb.* do *2. marca 1951.* diplomski izpit iz skupine: *zgodovina, geografija*
in dosegel tale uspeh:

Glavni predmeti	
<i>iz zgodovine</i>	Pismeni izpit <i>dobro (7)</i>
<i>iz zgodovine</i>	Ustni izpit <i>dobro (6)</i>
<i>iz geografije</i>	<i>dobro (7)</i>
<i>( )</i>	<i>( )</i>

Splošni ~~in pomožni~~ predmeti

Temelji marksizma-leninizma	( )	Ruski jezik	<i>dobro (6)</i>
Pedagogika	<i>dobro (6)</i>	( )	( )
Metodika s šolskim delom	( )	( )	( )
Predvojska vzgoja	( )	( )	( )

Na podlagi doseženega uspeha priznavamo, da je *Ravbar Hinko* usposobljen za predmetnega učitelja na sedemletkah in nižjih gimnazijah.

V Ljubljani, dne *30. junija 1951.*

Stev. *142/34*

Direktor Višje pedagoške šole:

J. H. Hovnar

Diploma Hinka Ravbarja na Višji pedagoški šoli v Ljubljani iz zgodovine in geografije, 30. junij 1951. (Slovenski šolski muzej, arh. zbirka, osebni fond Hinka Ravbarja.)

Sl. št. 6/647

POTRDILO O DRŽAVLJANSTVU

Ravbar / Hinka / Hinko
rojen-a dne 19. februarja 1905. v Vrhnogje
okraj Sežana, je vpisan-a v knjigi državljanov
Ljudske republike Slovenije krajevnega ~~mesnega~~ ~~rajskega~~ ljudskega odbora
Sežana pod zap. številko 643/65 in
je državljani Federativne ljudske republike Jugoslavije.

To potrdilo velja do 18. septembra 1951.

v Sežani dne 18. septembra 1951.

Pojnik:

Predsednik:

Jozefina Zupančič Kodre
Volto Đarko

Zag

Potrdilo o državljanstvu Federativne ljudske republike Jugoslavije Hinka Ravbarja. Sežana, 18. september 1951 (Slovenski šolski muzej, arh. zbirka, osebni fond H. Ravbarja).

Tam so odgovorili, da še niso prejeli odredbe za ustanavljanje slovenskih šol oz. tečajev, vendar so bili to le izgovori. Kljub nasprotovanju so pričeli s pripravami za tečaje. Popisali so vse mladinke in mladince slovenskih staršev, ki bi se radi naučili slovenščine, ter vse šoloobvezne otroke, da bi jih pripravili na pouk v slovenskih šolah. Število je bilo veliko. Potrebne prostore za pouk so našli v italijanski osnovni šoli. Prosili so ravnatelja šole, da jim da vsaj med šolskimi počitnicami na razpolago nekaj učilnic. Ta je sprva odklonil, ker je šlo za slovenske tečaje, vendar je moral, čeprav nerad, popustiti. Tako so pričeli z delom z velikim odobravanjem slovenskih staršev, katerih otroci dolga leta niso v šoli slišali slovenske besede.⁴

Nekaj mesecev leta 1945 je poučeval v Tržiču (Monfalconu), v šolskem letu 1945/46 pa v Sežani. Začasno je prevzel mesto krajevnega šolskega nadzornika, novembra 1945 je postal didaktični ravnatelj za okraj Sežana. Ker je v soglasju s Pokrajinskim narodnoosvobodilnim odborom poskušal kot učno gradivo uveljaviti slovenska berila, ga je Zavezniška vojaška uprava odpustila, zato je v šolskem letu 1946/47 poučeval v Senadolah, ki so bile v coni B. 30. septembra 1947 se je vrnil v Sežano, ko je bila ta priključena Jugoslaviji.⁵

Na kmetijskem nadaljevalnem tečaju, ki je bil v Sežani med 10. decembrom 1946 in 10. aprilom 1947, je vsak drugi teden po dve uri predaval gospodarstvo in praktično kemijo.

Že v sredini šolskega leta 1947/48 so ga prestavili na osnovno šolo Lokev. Tedaj je poslal Ministrstvu za prosveto v Ljubljani ugovor. V njem je napisal, da je bil

v 22 letih službovanja prestavljen že šestnajstkrat in da si želi končno urediti svoj dom. Okrajni ljudski odbor, oddelek za prosveto v Sežani, mu je odgovoril, da je bila dodelitev v Lokev nujna, neodložljiva in bo le začasna, saj bo trajala le do konca šolskega leta.

V začetku šolskega leta 1948/49 je bil imenovan za učitelja na sedemletko v Hrpelje, istočasno pa tam tudi za upravniška dijaškega doma. Vendar tam ni ostal, ampak je bil že 17. septembra 1948 prestavljen na nižjo gimnazijo v Tomaju, kjer je ostal do februarja 1952. Kot predmetni učitelj se je vrnil na nižjo gimnazijo Sežana. 30. junija 1951 je diplomiral na Višji pedagoški šoli v Ljubljani iz skupine zgodovina-geografija. V Ocenjevalnem listu za šolsko leto 1951/52 so o njem zapisali: da je poučeval zemljepis in zgodovino v vseh treh razredih, matematiko pa v 1. in 2. razredu, skupaj 24 ur. Poleg šolskega dela je predaval na ljudski univerzi, sodeloval pri dramskem odseku in pri šolskih proslavah z nagovori in predavanji. Pri šolskem delu je pokazal veliko prizadevnost, rednost, natančnost in načrtnost. Poučeval je tudi učence v gospodarstvu ter vodil večerno delavsko gimnazijo. Splošna ocena je bila: »da se je pokazal kot zelo vesten in prav dober učitelj in vzgojitelj«. ⁶

V šolskem letu 1952/53 je bil prestavljen na nižjo gimnazijo v Ilirski Bistrici, kjer je služboval dve leti do 5. septembra 1954, ko je prišel na Vrhniko, kjer je ostal do upokojitve.

Na Vrhniki je na nižji gimnaziji poučeval prve štiri razrede, skupaj 183 učencev. Na prvi šolski konferenci, 10. septembra 1954,

je ravnatelj pozdravil nova člana kolektiva Ivanko Pajnič in Hinka Ravbarja. Povedal je: »Oba poznata družbene, gospodarske, prosvetne in politične prilike na Vrhniki, zato ne bo težko delo ne v šoli in ne izven nje.«

V šolskem letu 1955/56 je bil razrednik 2. c razreda. Skrbel je za zgodovinska in zemljepisna učila. Na prvi redovalni konferenci, 29. oktobra 1955, je predaval o rapalski pogodbi ob njeni 35-letnici. V ravnateljevem poročilu je zapisano, da je bilo predavanje »zelo skrbno in dobro sestavljeno«.

Bil je član šolskega odbora, predsednik sindikalne podružnice in v nadzornem odboru Društva prijateljev mladine. V Ocenjevalnem listu za šolsko leto 1954/55 je ravnatelj Stane Volk o njem zapisal: »Tov. je kot zgodovinar in zemljepisec na zavodu odličen predavatelj, ki zna s svojo nazornostjo in lepim odnosom do dijakov zaktivizirati ves razred. Pri zgodovini polaga veliko pažnjo na vzročnost dogodkov, pri zemljepisu pa gospodarsko stran in tako doseže trajno pomnenje predelane učne snovi. Z očetovsko blagohotnostjo v razredu in tovariškim odnosom do ostalih sotovarišev na šoli dokazuje talent pravega učitelja in vzgojitelja.«

Ob šolski reformi leta 1958 so bile ustanovljene osemletne osnovne šole in ukinjene nižje gimnazije. Zato je tudi nižja gimnazija na Vrhniki postala II. osnovna šola Ivana Cankarja.

Hinko Ravbar je tako na njej 1. septembra 1958 nastopil službo predmetnega učitelja za zgodovino in zemljepis. Od leta 1963 je poučeval tudi nov predmet Nauk o komun. Ravnatelj je večkrat hospitiral v njego-

vem razredu. 8. januarja 1960 je v 6. b razredu Ravbar učil o Jakobinski diktaturi. Ravnatelj je ob tem zapisal: »Pri izvajanju te za učence težke teme, je tov. pokazal, da je odličen praktik in pedagog.«

11. aprila 1961 je v 7. a razredu obravnaval ilindensko vstajo. Ravnatelj je ob obisku te ure zapisal, da učitelj »prisili učence, da mislijo«.

V Vprašalni poli za ocenitev učnega in vzgojnega osebja za šolsko leto 1960/61 so o njem zapisali, da poučuje zgodovino in zemljepis v višjih razredih in je razrednik 8. b razreda. Poleg razrednega dela je član šolskega odbora in v upravnem odboru ljudske knjižnice. Ob podrobnem opisu njegovega dela je še posebej navedeno: »Imenovani je odličen pedagog, z dobrim poznavanjem predmetne smeri. Z raznimi ponazorili, z različnimi članki, diafilmi in s slikami zna učence aktivno pritegniti k sodelovanju ter doseže zelo lepe uspehe. Učne ure ima metodično pravilno porazdeljene ter zainteresira učence, da sami zbirajo članke in slike po raznih časopisih in revijah ter prinašajo v šolo kot dopolnilo k učni snovi.« Za njegovo vestno delo je dobil oceno »se posebno odlikuje«.

Posvečal se je tudi poklicnemu svetovanju. Ob začetku šolskega leta 1963/64 je za učence sedmih razredov pripravil predavanje »Zakaj je izbira poklica važno življenjsko vprašanje?«, 2. novembra 1963 pa za učence 7. in 8. razredov predavanje »Kaj te veseli?«.

Na učiteljski konferenci, 10. marca 1965, je imel predavanje z naslovom: »Kratek oris zgodovine Vrhnike do XX. stoletja«.

na konferenci 26. maja 1966 pa predavane »Vrhnika med NOB«. V šolskem letu 1965/66 je organiziral šolsko skupnost, ki je bila ustanovljena 16. oktobra 1965. V šolskem letu 1967/68 je pripravil predavane ob 50-letnici oktobrske revolucije.⁷

Upokojil se je 1. septembra 1968.

Umril je 12. januarja 1985 na Vrhniki, kjer je tudi pokopan.

V knjigi *Globoko so korenine* je objavil obsežen članek, ki ga je napisal o dogodkih v prvi svetovni vojni.⁸

Njegova nečakinja Nada Ravbar je zapisala: »Oba, stric Hinko in teta Minka (Marija), sta bila izredna človeka in odlična pedagoga. Iz njega je vela življenjska radost in hudomušnost, iz nje materinska milina. On je v razredu umel oživljati mrtvo preteklost, ona vcepljati abecedno čaravnijo v male glave. Oba sta resnično znala učiti in naučiti.«⁹

Opombe:

- 1 Gentilejeva šolska reforma, osnovnošolski zakon iz leta 1923, imenovan po takratnem ministru za šolstvo, filozofu G. Gentileju. Predpisal je pouk samo v italijanščini že v prvih razredih osnovnih šol. Do leta 1927 je bilo okrog 400 slovenskih in hrvaških osnovnih šol v Julijski krajini spremenjenih v italijanske, enako srednje šole v Idriji, Tolminu in Pazinu.
- 2 Slovenski šolski muzej, arhivska zbirka. Osebni fond Hinka Ravbarja.
- 3 JUU – sresko društvo v Žužemberku. Učiteljski tovariš 1939/40, (7. 12.), št. 18, str. 3.
- 4 Slovenski šolski muzej, arhivska zbirka. Osebni fond Hinka Ravbarja.
- 5 Po drugi svetovni vojni je bila mirovna pogodba z Italijo podpisana 10. februarja 1947, v veljavo pa je stopila 15. septembra 1947.
- 6 Slovenski šolski muzej, arhivska zbirka, osebni fond Hinka Ravbarja.
- 7 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 47, Osnovna šola Ivana Cankarja, Zapisniki učiteljskih konferenc.
- 8 Prva svetovna vojna in čas pred njo. *Globoko so korenine*. Izola, 2003, str. 59–107.
- 9 Prav tam, str. 56–57.

MARIJA RAVBAR (1907–1993), učiteljica in šolska upraviteljica

Marija Ravbar (1907–1993), učiteljica in šolska upraviteljica

Marija Šušteršič se je rodila 20. junija 1907 v Verdu. Oče je bil Ivan šušteršič, vodja obrata Parketarne Lenarčič v Verdu, mati Julijana, roj. Šulgaj iz Jeličnega Vrha nad Idrijo. Sestra Stanka je bila učiteljica, brata Janeza so leta 1943 ubili italijanski vojniki.¹ Osnovno šolo je obiskovala na Vrhniku, 2. in 3. razred meščanske šole pa pri šolskih sestrah v Šmihelu pri Novem

mestu. 4. razred meščanske šole je obiskovala pri uršulinkah v Škofji Loki, nato pa nadaljevala šolanje na učiteljskišči pri šolskih sestrah v Mariboru.

Spričevalo o zrelostnem izpitu je dobila leta 1926. Takoj je začela poučevati na Vrhniku, kjer je nadomeščala manjkajočega učitelja. Še istega leta je bila prestavljena na šolo Črenšovci, kjer je ostala do leta 1932. Nato je bila dodeljena v šolo Zamostje. Poročila se je z učiteljem Hinkom Ravbarjem. Z možem je nato službovala v Sv. Juriju pri Grosupljem in Dobrniču.

Med poučevanjem v Dobrniču je leta 1939 napisala za Slovenski šolski muzej zgodovino šole². V šolskem letu 1943/44 je bila premeščena na podružnično šolo Drenov Grič, 1944/45 pa na Vrhniko. Tu je prevzela v 2. razredu višje ljudske šole uro učnega jezika in uro zgodovine. Leta 1945 je učila v Doberdobi, oktobra 1946 pa je bila imenovana za upraviteljico šole v Sežani, kjer je bila do leta 1952. 10. decembra 1946 je bil na šoli kmetijsko nadaljevalni tečaj, na katerem so poučevali štirikrat tedensko po tri ure. Marija Ravbar je poučevala zdravstvo vsak drugi teden po eno uro. Tečaj je trajal do 10. aprila 1947.

Leta 1947 je bila tajnica Slovensko-hrватске prosvetne zveze, oddelka za šolstvo.³

USLUŽBENSKI LIST

I. Ime in priimek uslužbenca Ravbar - Marija Lissterič od Ivana

II. Rojen dne dvajsetega meseca junija 18^{sto} sklo odmegea leta*) p. n. l. 19

v kraju Teš pri Vrhniki, sreza Gubčanska dolina, oblasti Gubčanske

III. Narodnost slovenska, vera rim. kat., pristojnost Teš pri Vrhniki

Položaj v državni službi, kategorija in skupina, mesto službovanja**)

razredna učiteljica a. kat. 5. grupa.

šolska učiteljica v Trstu od 09. 11. 1928

šolska učiteljica v Trstu v Lenoševcih:

I. skupina -

VIII - " - v Zamostju:

VII - " - Sr. Jurij pri Prorupju (Gubčanska dolina)

VIII - skup. - Dobnič / Novo mesto/

VII - skup. -

VIII - " - v izmenno dodatno na Drenos greškovski ob.

VI - " -

Učit. VI - " - Trst

Zapis v Uslužbenskem listu Marije Ravbar (SI AS 231, šk. 37).

Ta zveza je nastala iz Slovenske prosvetne zveze, ki je bila v Trstu ustanovljena 7. oktobra 1945. Leta 1947 se je preimenovala v Slovensko-hrvatsko zvezo.

V šolskem letu 1950/51 je vodila v Tomaju, kjer je služboval njen mož, kuharski tečaj. Trajal je od decembra do marca, obiskovalo ga je 22 deklet in žena iz okoliških vasi. Poleg praktičnega dela so poslušala tudi predavanja iz vzgoje, zdravstva in o sestavi hrane. Ob koncu tečaja, 9. marca, so predstavile svoj kuharski izdelek.⁴

Med letoma 1952/53 in 1953/54 je bila šolska upraviteljica v Pivki. Do leta 1950 je bila šola sedemletka, nato pa so se višji razredi sedemletke preimenovali v nižjo gimnazijo, osnovna šola pa je postala samostojna.⁵

Na Vrhniko se je vrnila v šol. letu 1954/55. Prezela je 2. c razred. Ker pa je manjkalo učiteljev v 3. c razredu, je v njem poučevala prirodopis dve uri, pisanje pa eno uro. Vodila je zbirko učil na šoli in pripravljala nekatere proslave. Leta 1960 je zbolela in se upokojila. Umrla je 15. decembra 1993 v Izoli. Pokopana je na Vrhniki.

Opombe:

- 1 Podatek hčerke Jelislave Ravbar Tovornik.
- 2 Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka, mapa šole Dobnič.
- 3 Alojzij Geržinič: Boj za slovensko šolstvo na Primorskem za delovanja dr. Srečka Baraga pri ZVU. B. Aires, 1983, str. 158.
- 4 Teh naših ... 50 let. Sežana, 1997, str. 10 in 14.
- 5 150 let šole v Pivki 1855-1965-2005. Pivka, 2005, str. 15.

LITOŽELEZNA DEDIŠČINA

2. polovice 19. in prvega desetletja 20. stoletja na Vrhniki in Stari Vrhniki

Devetnajsto stoletje je bilo čas industrijske revolucije in z njo povezane splošne uporabe litega železa. Ta material srečamo za konstrukcijske, arhitekturne in funkcionalne namene (stebri, konzole, ograje) ali kot povsem dekorativne izdelke (vaze, živali...). Modeli za večkratno uporabo so omogočili tudi široko dostopne kopije umetniških skulptur, npr. antičnih.

Ker je bila druga polovica stoletja v Evropi čas sistematične gradnje vodovodnih in kanalizacijskih napeljav – pri čemer je ključno vlogo igralo lito železo –, je veliko kulturne dediščine iz tega časa vezane na te projekte, tako vodnjaki, pitniki, vodne črpalke itd. Ob koncu 19. stoletja so bile aktivnosti na področju gradnje vodovodov, ki jih je v okviru habsburške monarhije spodbujal tudi cesar Franc Jožef I., v polnem razmahu v slovenskih mestih in večjih krajih, v začetku naslednjega stoletja pa so zajele tudi manjše kraje in vasi na podeželju.

Na Vrhniki je izgradnjo vodovoda spodbudila epidemija kolere leta 1886, in 1892. je občinski odbor sklenil, da ga napeljejo. Na začetku naslednjega leta so prosili deželni

odbor, naj pošlje češkega arhitekta in hidrologa Jana Vladimírja Hráskega,¹ ki je bil v letih od 1884 do 1897 tudi kranjski deželni inženir; deželni zbor je prošnji ugodil. Hráský je izdelal načrt ter pripravil predračun stroškov za napeljavo vodovoda. Projekt so nato predložili v obravnavo deželnemu zboru in zaprosili za finančno podporo, kar pa je preprečil ljubljanski župan Ivan Hribar, tako da Vrhnika pomoči ni dobila in niso mogli začeti z deli. Ugodnejše razmere so se pokazale šele leta 1899, vendar tokrat s predloženim načrtom in predračunom ni bila zadovoljna deželna vlada. Podrobnejše načrte je nato 1901. izdelal deželni inženir Wick (Vik).² Občinski urad na čelu z županom Gabrielom Viktorjem Jelovškom (1858–1927), ki je kar dvajset let nepretrgoma opravljal župansko funkcijo (1888–1908), je po ureditvi vseh zadev s parcelami in odškodninami 10. julija 1903 v dnevnem časopisju objavil razpis za izgradnjo vodovoda za trg Vrhniko.³ Avgusta istega leta so na občinski seji sklenili, da bo dela izvedlo dunajsko podjetje inženirja Carla Wagenführerja,⁴ ki je dalo najugodnejšo ponudbo in je že malo prej uredilo vodovod v

Vrhnika, vodohram na Sveti Trojici (foto: Simona Kermavnar)

sosejnjem Logatcu.⁵ Gradnja na Vrhniku je bila končana naslednje leto,⁶ dela je vodil gradbeni inženir Matko Prelovšek.⁷ Kolavdacija je potekala septembra 1905 in ponovno 1906 in 1907, ker so se pokazale nekatere pomanjkljivosti, ki jih je moral izvajalec odpraviti. Leta 1904 je isto podjetje napeljalo vodovod tudi na Stari Vrhniki, načrte je prav tako izdelal inženir Wick.⁸

Iz tistega časa se je tako na Vrhniku kot Stari Vrhniki ohranilo kar nekaj litoželeznih predmetov, ki so neposredno vezani na napeljavo vodovodov. Najbolj reprezentativen na Vrhniku je seveda vodnjak z nimfo,⁹ ki vse od postavitve leta 1904 stoji ob Tržaški cesti pred nekdanjo Ljudsko šolo, sedanjo OŠ Ivana Cankarja (zgrajena med letoma 1903–1904).¹⁰ Kot je bila navada pri nas in pravzaprav v celotnem srednjeevropskem prostoru, so take vodnjake podarile tvrdke ob zaključku vodovodnega projekta kot zahvalo za na-

Vrhnika, litoželezni vodnjak z nimfo ob Tržaški cesti pred zadnjo obnovo 2018 (foto: Simona Kermavnar)

ročilo.¹¹ Kot se vidi z razglednice, ki jo je založil Rudolf Rutner¹² in je bila posneta kmalu po izgradnji šole, je prvotno pro-

sto stal v parku pred stavbo, sedaj je postavljen na betonski podstavek in obdan z grobim okroglim betonskim obodom.

Vodnjak sestavlja nizek osemkoten podstavek, na katerem stoji z girlandami okrašen zvonast del, iz katerega izrašča široka, dvakrat stopnjevana banjasta skodela, okrašena ob vznožju s kanelurami in zgoraj s kanelurami in puncami. Tik pod robom so po štiri levje glavice in majhne rozete. Vrh krona kip delno razgaljene nimfe v kontrapostni postavitvi, na desnem ramenu z obema rokama pridržuje amforo, goli roki krasita obročka, lase ima spete v figo in okrašene z diademom. V skladu s pozno stopnjo historizma je kip inspirirala antična skulptura, a najverjetneje ne gre za kopijo konkretnega grškega ali rimskega originala, pač pa je umetnik vzore iskal predvsem v post-canovovski tradiciji. Na amforo je postavljena še vaza z valovitim robom, iz katere brizga voda, ki se izliva v skodelo ter nato skozi levje glavice na tla oz. v betonski obod.

V Sloveniji so poleg vrhniškega ohranjeni še trije litoželezni vodnjaki z nimfo, in sicer v Logatcu, Črnomlju in v Šmarjeških Toplicah (ta vodnjak je prvotno stal v Novem mestu). Vsi prihajajo iz Salmove livarne v Blanskem na Moravskem (*Fürst Salm'sches Eisenwerk Blansko*). Odlitki figure so identični, podstavki pa glede na različne modele variirajo, šmarješki in logaški sta identična.

Gre za izdelke umetniškega liva, ki je vrhunec doživel v 1. polovici 19. stoletja v Nemčiji in na današnjem Poljskem v okviru Pruskih kraljevih livarn, kmalu pa so se jim pridružile tudi druge, med katerimi je izstopala omenjena moravska livarna.

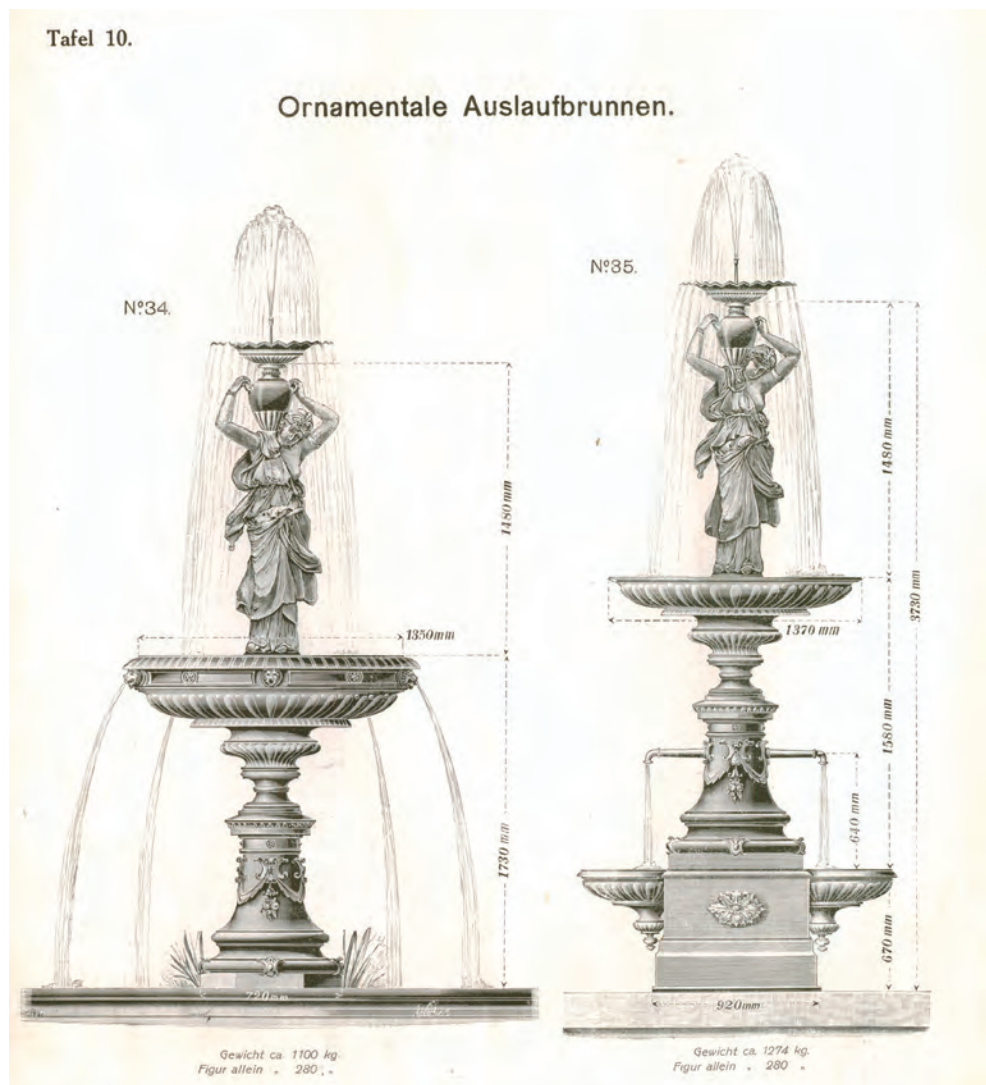
Kot rečeno, je bil vodnjak takoj po postavitvi upodobljen tudi na razglednicah, in ni znano, da bi se Vrhničani nad nimfo zgražali ali menili, da je razlog pohujšanja. Nasprotno so v istem času menili Novomeščani. Tam je po zaključku napejlave vodovoda postavljeni vodnjak sprožil plaz zgražanja. *Dolenjske novice* so ob njegovi postavitvi konec aprila 1904 zapisale: »Na sv. Florijana trgu postavili so te dni vodnjak, na vrhu pa podobo ženske, ki je tudi za poletni čas prelahko oblečena, in je vsem pametnim meščanom v opravičeno izpodtiko. Nejevolja vsled te nesramne sohe je zares velika [...] A huje in najhuje je to, da se mladina obojega spola in vsake starosti zbira tam okrog ter dela surove opazke [...]«¹³ Vendar so vodnjak umaknili šele leta 1926 in ga prepeljali v Šmarješke Toplice.

Do nedavnega se je na podlagi avstrijskega izvajalca vodovodov predvidevalo, da so vodnjaki prišli iz neke avstrijske (dunajske)¹⁴ livarne. Ivan Stopar¹⁵ jih je edini (konkretno črnomaljskega) pravilno povezal s Češko. Narejeni so bili, kot rečeno, v Salmovi livarni v Blanskem na Moravskem,¹⁶ eni najpomembnejših livarn umetniškega liva v okviru habsburške monarhije, ki je bila poslovno in tudi sorodstveno povezana z našo takratno najpomembnejšo železolivarno, Auerspergovo v Dvoru pri Žužemberku.¹⁷ Leta 1896 je livarna iz Blanskega prešla v last praške delniške družbe Akciová společnost strojírny/Maschinenbau-Aktiengesellschaft. Najzaslužnejši za razcvet blanske livarne je bil Hugo Franc starogrof (1776–1836), edini otrok iz zakona med Karlom knezom Salm-Reifferscheid-Krautheimom in Pavlino Auersperško, hčerko grofa in od leta 1783 kneza Karla Jožefa Auersperga iz

Kočevja, ustanovitelja železarne v Dvoru. S proizvodnjo litoželeznih vodnjakov so v Blanskem začeli v 2. polovici 19. stoletja in nadaljevali do prvih desetletij 20. stoletja, pri čemer se njihova oblika praktično ni spreminjala. Naročiti jih je bilo mogoče po katalogu. Livarna je imela svoje agencije mdr. na Dunaju in v Gradcu. Model št. 34,¹⁸ kakršen je tudi vrhniški okrasni vo-

dnjak, je imel v svoji trgovini npr. tudi graški trgovec madžarskega rodu Sigmund Juhász.¹⁹ Detajli so na vrhniškem vodnjaku danes poškodovani, pred dvema letoma je bil precej površno prebarvan s črno barvo, čeprav je za izdelke blanske livarne zelo značilna sivkasta barva, močno pa ga degradira tudi postavitve v grob rumenkasto-modro pobarvan betonski obod.

Ilustrirani katalog s konca 19./začetka 20. stoletja Maschinenbau-Aktiengesellschaft vormals Breitfeld, Daněk & Co. Eisenwerke Blansko (© Muzeum Blanenska)

Na Vrhniki in Stari Vrhniki je ohranjenih kar nekaj identičnih litoželeznih ventilnih pitnikov višine okoli enega metra. So v obliki stebriča s krožno bazo, stebrič se navzgor oži in je razdeljen v štiri polja s po enim rombastim okrasom na sredini. Zaključni se s krožnim pokrovom s signaturo izvajalca del, čisto na vrhu je stožčast zaključek s pecljem. Praktično enake pitnike, a brez napisov ali pa z napisom drugih livarn in še bolj običajno izvajalcev vodovodarskih del srečamo tudi drugje po Sloveniji in širše.²⁰ Ročaji in izlivke, pa tudi stožčasti zaključki, so bili v preteklosti pogosto odtrgani in so jih včasih nadomestili bolj ali manj prvotnemu zgledu zvesti nadomestki. Kot rečeno, vsi imajo na kapi

Vrhnika, kapa s signaturo na pitniku ob cesti na Košace (foto: Simona Kermavnar)

Vrhnika, ventilni pitnik ob cesti Na Košace (foto: Simona Kermavnar)

signaturo Wagenführerjeve tvrdke *WIEN * C. WAGENFÜHRER INGENIEUR:²¹ na Vrhniki stojijo pri hišah Na Klancu 5, Stara cesta 35 in na križišču Poti na Košace ter poti proti cerkvi sv. Trojice.

Vodovod na Stari Vrhniki je bil poleti 1904 večinoma že dograjen.²² Kot vidimo z načrta, datiranega 27. decembra 1901 in pod katerega se je podpisal deželni inženir Wick,²³ je bilo predvidenih vsaj osem ventilnih pitnikov (nem. *Ventilbrunnen*; domačini jim pravijo štirne), eden od njih z napajališčem, in več kot deset hidrantov. Ohranile so se štiri »štirne«: Ježenčanova (hišna št. 13),²⁴ pri Bajtni hiši (št. 69),²⁵ Kobalova (št. 21)²⁶ in Bizjakova (št. 42),²⁷ zadnji imenovani imata zraven betonski koriti za napajanje živine.

Še iz časa pred napeljavo vodovoda pa je litoželezna vodna črpalka pri Andrejčk-ovcovi hiši (Stara Vrhnika 38, rojstna hiša slikarja Simona Ogrina)²⁸; prvotno je bilo zraven korito za napajanje živine. Zgornji del (pokrov) črpalke manjka, tako da

Stara Vrhnika, t. i. Bizjakova štirna
(foto: Simona Kermavnar)

Stara Vrhnika 21, ventilni pitnik pri hišni št. 21
(foto: Simona Kermavnar)

Načrt vodovodne napeljave na Stari Vrhniki iz leta 1901 (Stara Vrhnika, osebni arhiv Eme Goričan)

je višina 133 cm le približna. Z mesnatimi listi okrašen podstavek je na tla pritrjen s štirimi vijaki. Gre za izdelek livarne Emila Garvensa, ki je bil znan hannovrski proizvajalec vodnih črpalk.²⁹ Zanje so značilni kanelirani vitki stebriči in izlivke v obliki stilizirane orlovske glave, kar lahko vidimo tudi na starovrhniškem primeru (podoben, prav tako signiran izdelek, srečamo npr. v Vrabčah na Primorskem). Na izlivki je signatura *GARVENS*, na drugi strani izlivke je žig *21 DA* in na obročku *21 D/ X*.

Stara Vrhnika 38, vodna črpalka in detajl s signaturo proizvajalca (foto: Simona Kermavnar)

Ohranjena sta tudi vsaj dva identična lito-železna umivalnika, oba z napisom okoli pipe *C. WAGENFÜHRER/ WIEN*, in sicer na zunanjščini z arkadnimi hodniki členjene vrtne fasade Stržinarjeve hiše na Vrhniki (Voljčeva c. 13) ter na Stari Vrhniki (št. 62) t. i. Španov lijak,³⁰ ki se danes nahaja v notranjščini hiše. To ni njuna primarna lokacija in zato tudi nista ohranjena v popolni obliki, kar je pri lavabojih tudi sicer zelo pogosto, ker so jih skoraj vedno predstavljali in je bil pri tem poškodovan ali

Vrhnika, Voljčeva c. 13, lavabo na Stržinarjevi hiši (foto: Simona Kermavnar)

uničen spodnji del s konzolo, izlivka pa zamenjana z novejšo izvedbo (večinoma neprimerno). Njuno okrasje (akantovje, školjčni in jajčni motiv, girlandi) izhaja iz antičnih oblik, skleda je oblikovana v spodnjem delu kot kanelirana čaša z robom, okrašenim z jajčnim ornamentom.

Drug pomemben segment litoželezne dediščine predstavljajo ograje.

Lito železo se je namreč izkazalo kot optimalen material pri njihovem oblikovanju in domišljija oblikovalcev se je lahko polno razmahnila. Uporabljajo se seveda lahko tako na urbanih (parkovne, obcestne, pokopališke) kot zasebnih površinah in objektih (balkonske, notranje spiralne itd.). Tu omenimo še nosilne konzole, ki so večkrat nadomestile kamnite.

Na Vrhniki se je ohranilo za naše razmere zavidljivo število primerkov litoželeznih ograj, ki so večinoma zasnovane z vertikalnimi palicami (v nasprotju npr. s horizontalnimi, diagonalnimi, mrežo, itd). Fragmentarno ohranjena ograja obdaja teraso pred vrhniško župnijsko cerkvijo na Hribu, zgrajeno med letoma 1850 in 1852.³¹ Sprva je potekala tudi vzdolž kamnitega stopnišča in obdajala slopa, ki flankirata pot do župnišča zraven.

Fototeka ZVKDS, Vrhnika, »Voljčeva cesta 21- župnišče«, maj 1970 (foto: Juša Vavken)

Vrhnika, ž. c. sv. Pavla, stebriči litoželezne ograje so precej poškodovani (foto: Simona Kermavnar)

Vrhnika, litoželezna ograja pri Jelovškovem mavzoleju (foto: Simona Kermavnar)

Prerez stebričev (v. 147 cm) je štirilisten, konica je v obliki akantovih listov, vmesne palice (v. 130 cm) pa imajo zaključke v obliki sulic, flankiranih s po dvema akantovima listoma. Praktično enako ograjo srečamo ob zidu na severni strani pokopališča okoli nagrobnega spomenika družine Mulley,³² le dimenzije so tam manjše (v. stebriča 118 cm, v. vmesnih palic 100 cm. Levo od tega nagrobnega

spomenika stoji monumentalna, po letu 1884³³ zgrajena odprta grobna kapela rodbin Jelovšek in Pollak, kjer je pokopan tudi župan Gabrijel Jelovšek. Robustna litoželezna ograja zapira vhod in stranski stranici (v. stebričev 140 cm, v. vmesnih palic 121 cm. Prerez stebričev je prav tako štirilisten.³⁴ Omenimo še ograjo nagrobnega spomenika rodbin Lenarčič-Lovrenčič.

Vrhnika, litoželezna ograja pri nagrobnem spomeniku družine Mulley (foto: S. Kermavnar)

Vrhnika, mavzolej družine Jelovšek (foto: Simona Kermavnar)

Litoželezna ograja krasi tudi mali balkon vogalne nadstropne hiše ob zavoju stare glavne ceste na nekdanjem Glavnem trgu, ob nekdanji povezavi med rečnim pristaniščem in podružnično cerkvijo sv. Lenarta, sedaj Cankarjev trg 10 (RNKD ev. št. 17953). Hiša je na tem mestu stala že v 18. stoletju, v zadnji četrtini 19. stoletja je dobila novi triosni obcestni fasadi.³⁵ Konec 19. stoletja jo je kupil Jakob Radoslav Hočevnar in v pritličju odprl lekarno.³⁶ V nadstropju severne fasade je majhen balkon podprt s kamnitima konzolama in ograjen z litoželezno ograjo s pletenastim vzorcem, ki jo vidimo že na leta 1897 odposlani razglednici.³⁷ Identično balkonsko ograjo srečamo na hiši št. 67 v Planini pri Rakeku,³⁸ kjer je portal datiran z letnico 1905. Litoželezna ograja z vegetabilnim okrasom obdaja dostop v nadstropje po zunanjih stopnicah pri vili na Cankarjevem trgu 3A (t. i. Sternenova hiša; RNKD ev. št. 14334), gank hiše na nekdanji Sv. Pavla cesti (sedaj Voljčeva cesta, št. 14) pa obdaja ograja s pletenastim okrasom; v novejšo leseno ograjo so vdelani fragmenti enake ograje na balkonu hiše na Stari cesti št. 27. Obcestna ter

Vrhnika, vila Cankarjev trg 3A, litoželezna ograja (foto: Simona Kermavnar)

vrtna ograja furmanske domačije ob nekdanji Tržaški cesti (Ljubljanska 12; portal nosi letnico 1843) je blizu izdelkom Auerpergove dvorske livarne.

V hrib zidana nadstropna Kranjčeva (tudi Bučarjeva) trgovsko-stanovanjska hiša na Voljčevi cesti (št. 19) ima pravokoten tloris in dvokapno streho s cestno frčado. Zgrajena je bila v 2. polovici 19. stoletja za trgovca Bučarja.³⁹ V pritličju glavne fasade so tri polkrožne odprtine, ki jih zapirajo železne vratnice, na južni strani so podobna, a nižja vrata in podobno oblikovano okno, prav tako zaprto z železnimi

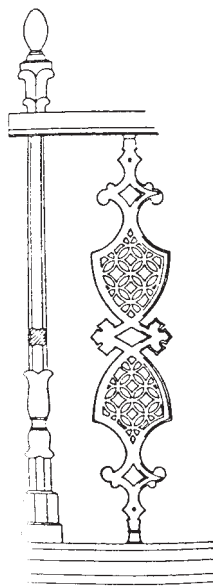

Vrhnika, hiša Cankarjev trg 10, litoželezna balkonska ograja (foto: Simona Kermavnar)

Vrhnika, hiša Voljčeva c. 14, litoželezna balkonska ograja (foto: Simona Kermavnar)

polkni. Etaži ločuje venčni zidec, vanj pa sta v osi glavne fasade vstavljeni litoželezni nosilni konzoli (nem. *Balkonträger*), ki sta še pred nedavnim nosili balkonček z litoželezno ograjo, to pa so pred kratkim odstranili,⁴⁰ a je ohranjenega več fotografskega gradiva. Enak tip ograje srečamo pri korni ograji župnijske cerkve Brezmadežnega Spočetja Device Marije v Turjaku ter na balkonu nad glavnim vhodom dvorca Brinje (Seitenhof) pri Grosupljem; pripisana je Auerspergovi dvorski livarni (v letih 1692–1723 so bili Auerspergi lastniki dvorca).⁴¹ Konzoli sta okrašeni z rastlinsko ornamentiko v obliki vitice z rozeto v sredini, ki se potem razdeli v dva akantasta izrastka, od katerih je notranji okrašen s cvetom v obliki grozdčiča, zunanji pa je volutast.

Risba litoželezne ograje dvorca Brinje (Seitenhof), izrez (vir: KURENT 1984, str. 206)

Vrhnika, nosilna konzola pri hiši Voljčeva c. 19 (foto: Simona Kermavnar)

Fototeka ZVKDS, OE Ljubljana, VRHNIKA – mesto F. 115 (9039/št.: Litoželezna ograja s konzoloma na hiši Voljčeva c. 19 pred njeno odstranitvijo; (foto: Mojca Arh Kos)

Zelo pomembno vlogo je imelo lito železo tudi pri opremljenosti pokopališč. Sem poleg že omenjenih ograj sodijo nagrobni in pokopališki križi (v tujini večkrat srečamo tudi Kalvarije), nagrobne plošče, sarkofagi, razne svetilke. Večina te dediščine je bila pri nas v minulem stoletju uničena, prodana za staro železo ali pa prenesena na sekundarne lokacije. Na starovrhniškem pokopališču se tako ni ohranil niti en litoželezen nagrobni križ, na vrhniškem pa le eden; ohranjen pa je tudi pokopališki križ.

Vrhniško pokopališče⁴² je bilo sprva okoli župnijske cerkve in na njem so pokopavali do leta 1836. Tega leta je razsajala kolera, na dan so pokopali tudi do dvajset mrličev⁴³ in pokopališče je postalo premajhno. Za silo so zato ogradili prostor na pobo-

čju južno od cerkve, kjer je pokopališče še danes. Po sredini v smeri vzhod-zahod poteka osrednja pot, sredi katere stoji litoželezen pokopališki križ s Križanim (v. ok. 80 cm), postavljen na visok kamnit podstavek, ki je spodaj okrašen s štirimi levjimi šapami. Križ obrobja žlebič, stičišče krakov pa je poudarjeno s koničastimi izrastki, na njem sta pritrjena odlitka Križanega in zvitek z napisom *INRI*. Za odlitek Križanega je značilna elegantna S linija vitkega telesa, ki je na križ pribito s štirimi žebelji, kljub temu da Jezusova desna noga prekriva levo. Kristus glavo nagiba na svojo desno stran, lasje mu padajo na ramena. Prt je okoli ledij privezan z vrvjo. Enake odlitke pri nas srečamo npr. na pokopališču v Selu, Čepovanu in Bovcu (v Bovcu nogi prebada en žebelj)

Vrhnika, litoželezen pokopališki križ (foto: Simona Kermavnar)

Vrhnika, litoželezni Križani s pokopališkega križa (foto: Simona Kermavnar)

Model št. VII iz ponudbe pokopaliških križev livarne Ferrum Frýdlant nad Ostravico.

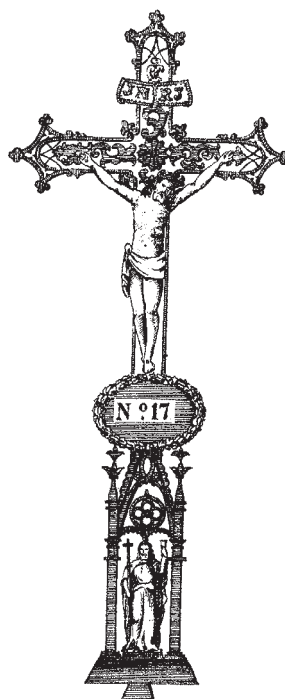
na Primorskem, pri čemer se ujemajo tudi mere. Iz srednje Evrope omenimo identična odlitka na pokopališčih v Blanskem in v Dusnoku (hrv. Dušnok) na jugovzhodu Madžarske; pri vseh omenjenih križih je sam križ drugačen. Na plinti litoželeznega podstavka križa v Dusnoku je pritrjena ploščica z napisom *S. JUHÁSZ Graz*. Ne gre za ime livarja, pač pa že omenjenega trgovca Juhásza, ki je imel v Gradcu trgovino z železnimi izdelki. Po rodu je bil Madžar, 1847. je prišel v Avstrijo⁴⁴ (to je tudi okviren *t. p. q.* za omenjene Križane v Sloveniji). Tovrstne Križane je imela v repertoarju livarna Ferrum Frýdlant nad Ostravicí (nem. Friedland an der Ostrawitz) na Moravsko–Šlezijiškem, kjer so v 19. in na začetku 20. stoletja v velikem

številu izdelovali litoželezne pokopališke, nagrobne in druge votivne križe. Vrhniški križ je model št. VII iz njihove ponudbe pokopaliških križev⁴⁵.

Litoželezen perforiran nagrobni križ z brstičnimi zaključki krakov na grobu družine Umek-Grom z višino 148,5 cm sodi med srednje velike. Na bazi je upodobljena personifikacija Vere (*Fides*), oblečena v peplos in z velikim križem v eni roki ter s kelihom v drugi;⁴⁶ atributa predstavljata temelj krščanske vere, vero v križanega Kristusa in v čudež zakramentov. Stoji pod dvoločno stolpičasto neogotsko arhitekturo s fialama oz. fialami. Žal ta del prekriva cipresov grm in ga lahko vidimo le s hrbtni strani, aplika z žarki manjka.

Vrhnika, pokopališče, nagrobni križ družine Umek-Grom (foto: Simona Kermavnar)

Nagrobni križ iz ilustriranega kataloga *Fürst Salm'sches Eisenwerk Blansko – Niederlagen: Wien (Marxergasse Nr. 28) – Brünn (Grosser Platz 21)* (© Muzeum Blanenska)

Blansko, Muzeum Blanenska, Križani (foto: Milan Koudelka)

Vrhnika, fragment nekdanjega nagrobnega križa z reliefom žalujoče Marije Magdalene na hiši Gradišče 11 (foto: Simona Kermavnar)

Pod Križanim je okrogla napisna plošča, obdana z bršljanovimi lističi, ki simbolizirajo spomin, neumrljivost in večno življenje. Tovrstne nagrobne križe sta v svoji ponudbi imeli že omenjena Salmova livarna (model št. 17 iz rubrike *Grabkreuze* in pa Těsín (Erzherzogliche Industriewerk Teschen) v Šleziji in jih na naših pokopališčih pogosto srečamo, včasih tudi na sekundarnih lokacijah v funkciji znamenj. Varianta takega križa z zvitkom z napisom *INRI* je v križ vdelana kartuša. Odlitke Križanega s tega križa (v. 40 cm, razpon rok 30,5 cm) pa sploh srečamo zelo pogosto na nagrobnih križih, znamenjih in tudi v kapelah (npr. Sanabor): Kristusovo telo kot da lebdi, glavo nagiba na svojo desno stran, opasica je okoli bokov pritrjena z vrvjo, kazalca in sredinca sta na obeh rokah iztegnjena. Nekaj takih odlitkov hrani tudi muzej v Blanskem in

jih je zagotovo izdelovala (tudi) Salmova livarna. Na cestni fasadi Košutove hiše v Gradišču (št. 11)⁴⁷ v bližini pokopališča je vzdian fragment nekdanjega litoželeznega nagrobnega križa, od katerega se je ohranil le spodnji relief z upodobitvijo klečeče žalujoče Marije Magdalene. V ponudbi so take križe imele livarne Rokycan (Klabava), Beroun, Marienthall in Blansko (1924).⁴⁸ Pod reliefom je vzdiana kamnita plošča z letnico 1804, ki pa sicer z litoželeznim delom ni neposredno povezana.

Neohranjeno

Prvi most čez Ljubljanico med vrhniškim bregom in Verdom so zgradili leta 1790, 1888. je bil postavljen nov litoželezen, na obeh straneh obdan s po dvema kandela-brskima plinskima svetilkama. Otvoritev

verdskega mostu je sovpadla s štiridesetletnico vladanja cesarja Franca Jožefa I., zato je bil imenovan tudi most »Franc Jožef«. Naročil ga je veleposestnik, tovarnar in politik Franc Kotnik (1828–1890)⁴⁹ z Verda pri neki dunajski livarni.⁵⁰ Šlo naj bi za »prvi tovrstni objekt na Kranjskem«,⁵¹ kar ne drži, saj je bil v Ljubljani že 1867 postavljen litoželezni t. i. Hradeckega most (tudi Čevljarški, Šuštarški, Radetzkega, Mrtvaški imenovan po sekundarni lokaciji v bližini bolnišnic in mrtvašnice), izdelan v dvorski livarni (dunajski inženir Johann Hermann, rojen na Češkem).⁵²

Kot lahko vidimo s starejših razglednic, je v središču trga nasproti nekdanjega hotela Črni orel, ki ga je dal leta 1850 zgraditi veleposestnik Jožef Kotnik, stal pitnik stebrega tipa (nem. *Brunnenständer, Druckständer*) z zbiralnikom za vodo v obliki vaze na stebriču. Na razglednici iz leta 1901 ga

tam še ni videti,⁵³ okoli leta 1910 pa že in je bil torej postavljen v času dokončanja vrhniškega vodovoda. Želja proizvajalcev tovrstnih izdelkov je bila ne le oskrbovati ljudi in živali z vodo, pač pa poudariti pomen te dobrine in zanjo ustvariti primeren »dom« ter za ljudi prostor druženja. Lokacija pred Črnim orlom je zagotovo bila taka, v prtiličju sta bili gostilna in kavarna, v prvem nadstropju pa velika dvorana, v kateri je gostovala leta 1876 ustanovljena čitalnica, žarišče vrhniškega kulturnega življenja v času slovenskega narodnega prebujenja.

Sodeč po tej kratki predstavitvi lahko rečemo, da se je na Vrhniki in Stari Vrhniki v primerjavi z nekaterimi drugimi mesti in kraji pri nas ohranilo relativno veliko litoželezne dediščine, in sicer izdelkov različnih livarn, npr. dvorske Auerspergove, Salmove, Ferruma, Garvensa itd., več pa bodo razkrile nadaljnje raziskave.⁵⁴

Vrhnika na razglednici iz okoli leta 1900 (vir: Zbirka starih razglednic Cankarjeve knjižnice Vrhnika, ID 8090058)

Spletni viri

Kamra, Hočevar, Cankarjev trg 10 (<https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/hocevar-cankarjev-trg-10.html>, stanje 18. 2. 2019).

Litoželezni vodnjak na Vrhniki (<https://www.mojabocina.si/vrhnika/novice/litozelezni-vodnjak-na-vrhniki.html>, stanje 16. 2. 2019).

Občina Vrhnika. Kulturna dediščina (<https://www.vrhnika.si/?m=pages&id=14>, stanje 12. 2. 2019).

Projekt izgradnje logaškega vodovoda konec 19. in na začetku 20. stoletja (<https://www.mojabocina.si/logatec/novice/projekt-izgradnje-logaskega-vodovoda-konec-19-in-na-zacetku-20-stoletja.html>, stanje 20. 3. 2019).

Vodovod na Stari Vrhniki 1904 (http://www.staravrhnika.si/cms1/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=86, stanje 21. 3. 2019).

Arhivski viri

- Ilustrirani katalog Maschinenbau-Aktiengesellschaft vormals Breitfeld, Daněk & Co. Eisenwerke Blansko, konec 19./začetek 20. stoletja (Blansko, Muzeum Blanenska)
- Entwurf einer Wasserleitung für Ortschaft Alt Oberlaibach, Gemeinde Oberlaibach, pol. Bezirk Umgebung Laibach. Situation (Osebni arhiv Eme Goričan)
- Fototeka ZVKDS (OE Ljubljana)

Časopisni viri

- Razpis, *Slovenec*, 11. 7. 1903, str. 9.
- Dnevne novice. Vodovodi, *Slovenec*, 27. 8. 1903, str. [2].
- Piše se nam. Iz Novega mesta, *Dolenjske novice*, 1. 5. 1904, str. 81–82.
- Dnevne novice. Vodovod na Stari Vrhniki, *Slovenec*, 21. 7. 1904, str. 3 Slovenec, 21. 7. 1904, str. [3].

Literatura

MAROLT 1929: Marijan MAROLT, *Dekanija Vrhnika: topografski opis*, Ljubljana 1929.

MIHEVC 1937: Franc MIHEVC, *Spomini logaškega vedeža*, Logatec 1937 (tipkopis).

DOBROVOLJC 1972: France DOBROVOLJC, *Cankarjev album*, Maribor 1972.

ŽARGI 1980: Matija ŽARGI, Izdelki umetniškega železnega liva železarne na Dvoru, v: *Železarna na Dvoru pri Žužemberku. Zgodovina, tehnologija, izdelki* (katalog razstave), str. 43–59, kat. št. 112–114.

KURENT 1984: Tine KURENT, Litoželezni pre-fabrikanti in drugi izdelki dvorske železarne v grosupeljski krajini, *Zbornik občine Grosuplje*, 13, 1984, str. 203–208: 206–207.

VAVKEN 1985: Juša VAVKEN, Umetnostna nepremična dediščina v Logatcu, *Varstvo spomenikov*, 27, 1985, str. 73–84.

ŠUMRADA, ŠKRABEC 1990: Janez ŠUMRADA, Milan ŠKRABEC, »Vrhnika, prečuden kraj«. *Kraji v občini Vrhnika na starih razglednicah*, Vrhnika 1990.

BRATE 1991: Tadej BRATE, *Tehniški spomeniki*, Ljubljana 1991.

GROLICH 1991: Vratislav GROLICH, *Blanenská umělecká litina* (katalog razstave), Brno-Blansko, 1991.

KNIPS 1996: Achim KNIPS, *Deutsche Arbeitgeberverbände der Eisen- und Metallindustrie, 1888–1914*, Stuttgart 1996.

HUMAR 1998: Gorazd HUMAR, *Zmajski most*, Nova Gorica 1998.

ŽARGI 1999: Matija ŽARGI, Železni vodnjaki, *Rast*, 61, februar 1999, str. 61–62.

Fontane illuminate 2000: Fontane illuminate, *Arredo & Cittr*, 13, 1, 2000, sl. 172, 188.

Vrhnika. Turistični informator 2001: *Vrhnika. Turistični informator*, Vrhnika 2001.

MOHAR 2002: Rozika MOHAR, *Semič v obdobju narodnega prebujanja*, Semič 2002.

ŽARGI 2002: Matija ŽARGI, Auerspergova žele-

- zarna, *Zgodnja industrijska arhitektura na Slovenskem. Vodnik po arhitekturi* (zbirka Dnevi evropske kulturne dediščine), ur. Jerneja Batič, str. 112–114.
- OBLAK 2003: Nataša OBLAK, Veliki ljudje v malem kraju. Zgodovinski razvoj in pomen Kottnik-Lenarčičevega posestva v Verdu, *Vrhniški razgledi*, 4, 2003, str. 25–75.
- SERŠE 2003: Aleksandra SERŠE, Kakšno vodo so pili na Vrhniki v 19. stoletju?, *Arhivi* (Zbornik ob sedemdesetletnici Marije Oblak-Čarni), 26, 2003, št. 1, str. 115–118.
- STOPAR 2003: Ivan STOPAR, Brinje (Seitenhof), *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. 2: Dolenjska. 4: Med Igom, Ribnico in Kočevjem*, Ljubljana 2003, str. 31–35.
- GORIČAN, GARAFOLJ, GROM 2004: Ema GORIČAN, Anita GARAFOLJ, Anka GROM, *Stara Vrhnika 560 let* (zgirbanka), Stara Vrhnika 2004.
- OBLAK ČARNI 2004: Marija OBLAK ČARNI, Gabrijel Jelovšek – vrhniški župan v letih 1889–1908, *Vrhniški razgledi*, 5, 2004, str. 11–18.
- SERŠE 2004: Aleksandra SERŠE, Ob stoletnici vrhniškega vodovoda, *Vrhniški razgledi*, 5, 2004, str. 73–78.
- STOPAR 2004: Ivan STOPAR, Črnomelj (Tschernembl), mestni grad, v: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. 2: Dolenjska. 5: Bela krajina*, Ljubljana 2004 (ponatis 2007), str. 11–20.
- HORVAT 2005: Franci HORVAT, *Sto vodnjakov na Slovenskem*, Ljubljana 2005.
- OBLAK MILČINSKI 2005: Tatjana OBLAK MILČINSKI, Vrata v Verdu. Oblikovni in simbolni pomen hišnih vhodov, *Vrhniški razgledi*, 6, Vrhnika 2005, str. 93–224.
- ROBLEK 2008: Polona ROBLEK, Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo. Sprehod po vrhniški Stari cesti, *Vrhniški razgledi*, 9, 2008, str. 64–139.
- ZALOKAR 2009: Polona ZALOKAR, Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo, 2: Vrhnisko Gradišče skozi stoletja, *Vrhniški razgledi*, 10, 2009, str. 9–51.
- Študentje 2011: Študentje 4. letnika Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Etnološka interpretacija itinerarija »Po poteh Cankarjeve matere«, *Vrhniški razgledi*, 12, 2011, str. 326–353.
- ZALOKAR 2011: Polona ZALOKAR, Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo, 3: Voljčeva cesta in Klis, *Vrhniški razgledi*, 12, 2011, str. 68–133.
- BĚLOVÁ 2012: Jana BĚLOVÁ, *Funerální litina podbrdská ve světle kontaktů s centry v 19. století výroby litiny v Prusku a na Morave* (disertacija), Praga 2012.
- HUMAR 2012: Gorazd HUMAR, Kratek sprehod skozi zgodovino gradnje mostov na ozemlju današnje Slovenije, od davnine do začetka 2. svetovne vojne/ A short Walkthrough of the History of Bridge-building on the Territory of Present-day Slovenia: from Prehistory to the beginning of World War 2, *Arhitektov bilten: AB*, 42, št. 195/196 (november 2012), str. 54–57.
- KERMAVNAR 2014: Simona KERMAVNAR, Vodnjak z nimfo, v: *Upravna enota Logatec. Občina Logatec* (zbirka Umetnostna topografija Slovenije, 5, ur. Blaž Resman), Ljubljana 2014, str. 187–188, sl. 261.
- GORIČAN 2015: Ema GORIČAN, *Stara Vrhnika. Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo (predstavitel 65 hiš, popisanih v franciscejskem katastru leta 1824)*, Vrhnika 2015.
- SAPAČ 2015: Igor SAPAČ (s sodelovanjem Francija Lazarinija), *Arhitektura 19. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana 2015.
- GORIČAN, GARAFOLJ, GROM, KRVINA 2016: Ema GORIČAN, Anita GARAFOLJ, Anka GROM, Joži KRVINA, *Stara Vrhnika* (zgirbanka), Stara Vrhnika 2016.
- GRANDA 2016: Stanko GRANDA, Akumulacija kapitala na Vrhniki, *Vrhniški razgledi*, 17, 2016, str. 9–34.
- KERMAVNAR 2016: Simona KERMAVNAR, Javni spomeniki na Logaškem (1. del), *Logaške novice*, oktober 2016, str. 25–26.
- KERMAVNAR 2017 a: Simona KERMAVNAR, Litoželezni vodnjak na Vrhniki, *Naš časopis*, 27. 2. 2017, str. 13.
- KERMAVNAR 2017 b: Simona KERMAVNAR, Opomba k litoželeznemu vodnjaku v Logatcu, *Logaške novice*, junij 2017, str. 20.

KERMAVNAR 2018 a: Simona KERMAVNAR, Litoželezni vodnjaki v Črnomlju, Šmarjeških Toplicah, Logatcu in na Vrhnikih, *Belokranjec*, 4/21, 2018, str. 26–27.

KERMAVNAR 2018 b: Simona KERMAVNAR, Idrijski vodnjak z rudarjem, *Kronika*, 66/2, 2018, 245–252.

KERMAVNAR 2018 c: Simona KERMAVNAR, Pokopališki križ v Bovcu, *Sočasnik*, 19/4, 2018, str. 37.

KERMAVNAR 2018 d: Simona KERMAVNAR, Lavabo s pokopališča v Zavrčcu, *Idrijske novice*, 21. 9. 2018, str. 5.

LUBEJ 2018: Uroš LUBEJ, Hradskega most, v: *Mostovi* (zbirka Naša dediščina), Ljubljana 2018, str. 85–92.

KERMAVNAR 2019 a: Simona KERMAVNAR, Litoželezna nagrobna križa livarne Ferrum na pokopališču na Golacu, *Občinsko glasilo Hrpelje-Kozina*, junij 2019, str. 19.

KERMAVNAR 2019 b: Simona KERMAVNAR, Projekt izgradnje logaškega vodovoda konec 19. in na začetku 20. stoletja (1. del), *Logaške novice*, junij 2019, str. 26.

Opombe:

- 1 SERŠE 2003, str. 116.
- 2 SERŠE 2003, str. 118; SERŠE 2004, str. 75.
- 3 Razpis, *Slovenec*, 11. 7. 1903, str. 9; SERŠE 2003, str. 118.
- 4 SERŠE 2003, str. 118; SERŠE 2004, str. 75.
- 5 V Logatcu so vodovod začeli graditi poleti 1897, načrt je prav tako naredil Jan Vladimír Hráský. Gl. Projekt izgradnje logaškega vodovoda konec 19. in na začetku 20. stoletja (<https://www.mojaobcina.si/logatec/novice/projekt-izgradnje-logaskega-vodovoda-konec-19-in-na-zacetku-20-stoletja.html>, stanje 20. 3. 2019); KERMAVNAR 2019 b, str. 26; gl. tudi MIHEVC 1938, str. 28.
- 6 Na Sveti Trojici stoji vodni zbiralnik (vodohram) z napisom *Vodovod zgrajen 1904, ko je županoval Gabrijel Jelovšek*; gl. tudi Štu-

dentje 2011, str. 331–332; SAPAČ 2015, str. 662. Ob stoletnici vrhniškega vodovoda je bilo napisanih nekaj temeljnih člankov na to temo, ki se omenjajo tudi v pričujočem besedilu (v njih so navedeni tudi arhivski viri), izšla je peta številka zbornika *Vrhniških razgledov*, posvečena 100-letnici Jelovškove Vrhnik, in koledar z naslovom *1904 2004 100-letnica Jelovškove Vrhnik*, kjer je bilo s fotografijami predstavljeno tudi nekaj litoželeznih predmetov.

- 7 SERŠE 2004, str. 78.
- 8 SERŠE 2004, 75–78; gl. tudi op. 23 tukaj.
- 9 Ikonografsko bi bilo kip verjetno najbolj smiselno razložiti kot Danaido. Stoparjeva (STOPAR 2004, str. 17) interpretacija, da gre za svetopisemsko Rahelo, se glede na njeno izzivalno držo zdi manj verjetna; gl. tudi HORVAT 2005, str. 141; KERMAVNAR 2017 a, str. 13; Litoželezni vodnjak na Vrhnikih (<https://www.mojaobcina.si/vrhnika/novice/sosed-sosedu/litozelezni-vodnjak-na-vrhnikih.html>, stanje junij 2017).
- 10 Neorenesančna stavba po načrtu arh. Franza Kaudela (SAPAČ 2015, str. 661).
- 11 V zvezi s sedaj šmarješkim vodnjakom so *Dolenjske novice* zapisale: "Podarjenemu konju se ne gleda na zobe," kar dodatno potrjuje trditev, da so ti vodnjaki k nam prišli kot dar (Piše se nam. Iz Novega mesta, *Dolenjske novice*, 1. 5. 1904, str. 81–82).
- 12 Objavljena v ŠUMRADA, ŠKRABEC 1990, sl. 19.
- 13 Piše se nam. Iz Novega mesta, *Dolenjske novice*, 1. 5. 1904, str. 81–82. Tako burne reakcije morda nekoliko lažje razumemo v kontekstu. V Novem mestu je bil vodnjak postavljen na mestu nekdanje cerkve in so meščani sodili, da tja torej sodi znamenje ali kaj podobnega, vsekakor pa ne vodnjak s kipom razgaljene nimfe.
- 14 VAVKEN 1985, str. str. 80; HORVAT 2005, str. 161, 165.
- 15 STOPAR 2004, str. 17.
- 16 KERMAVNAR 2018 a, str. 26–27.

- 17 GROLICH 1991, str. 21; za sorodstveno povezavo med njima gl. KERMAVNAR 2018 b, str. 245, 249–250.
- 18 Rubrika *Ornamentale Auslaufbrunnen* v katalogu iz 2. polovice 19. stoletja *Fürst Salm'sches Eisenwerk Blansko - Niederlagen: Wien, Marxergasse Nr. 28 - Brünn, Grosser Platz 21* in pa v katalogu s konca 19./začetka 20. stoletja *Maschinenbau-Aktiengesellschaft vormals Breitfeld, Daněk & Co. Eisenwerke Blansko*.
- 19 Gl. *Fontane illuminate* 2000, sl. 172, 188.
- 20 Npr. v sosednjem Logatcu (Notranjska c. 54, Stara c. 62) brez signature, ki je morda bila odstranjena pri kasnejših prenovah pitnikov. V Novem mestu s signaturo izvajalca inž. G. Rumpļa, v Kalu in Kobaridu signatura milanske tvrdke Gallieni Viganò Marazza in Bopp & Reuther iz Meinheima, v Višnjah pri Colu *KONRAD LACHNIK INGENIEUR LAIBACH*, itd.
- 21 Gl. tudi Projekt izgradnje logaškega vodovoda konec 19. in na začetku 20. stoletja (<https://www.mojaobcina.si/logatec/novice/projekt-izgradnje-logaskega-vodovoda-konec-19-in-na-zacetku-20-stoletja.html>, stanje 20. 3. 2019).
- 22 Dnevne novice. Vodovod na Stari Vrhniki, *Slovenec*, 21. 7. 1904, str. [3]; OBLAK ČARNI 2004, str. 15; SERŠE 2004, str. 77; Vodovod na Stari Vrhniki 1904 (http://www.stara-vrhnika.si/cms1/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=86, stanje 21. 3. 2019).
- 23 Entwurf einer Wasserleitung für Ortschaft Alt Oberlaibach, Gemeinde Oberlaibach, pol. Bezirk Umgebung Laibach. Situation (Osebni arhiv Eme Goričan).
- 24 GORIČAN 2015, list 5.
- 25 GORIČAN 2015, list 24; GORIČAN, GARAFOLJ, GROM, KRVINA 2016.
- 26 Študentje 2011, str. 333–334; GORIČAN 2015, list 9.
- 27 Fotografija objavljena v GORIČAN, GARAFOLJ, GROM 2004; GORIČAN, GARAFOLJ, KRVINA, GROM 2008; GORIČAN 2015, list 4, 14.
- 28 GORIČAN 2015, list 15.
- 29 KNIPS 1996, str. 317.
- 30 Fotografija objavljena v GORIČAN, GARAFOLJ, GROM 2004; GORIČAN, GARAFOLJ, KRVINA, GROM 2008. Na železniški postaji Hrpelje-Kozina je vzidan identičen lavabo z enakim napisom, primarnost lokacije pa je tudi tam vprašljiva. Na Vrzdencu je pri vходу hiše št. 50 identičen umivalnik, a brez signature. Kot lahko vidimo z identičnega lavaboja na pokopališču v Zavratcu na Idrijskem z napisom *ANT. KUNZ/ M. WEISSKIRCHEN* (Mährisch Weisskirchen je nemško ime za Hranice na Moravskem) ali na lavaboju, ki ga hrani Mestni muzej v Ljubljani, na katerem je napis *JOSEF STADLER/ LAIBACH*, so proizvajalci uporabljali pogosto enake modele in spremenili le napise (gl. KERMAVNAR 2018 d, str. 5).
- 31 Cerkev so zgradili na temeljih starejših treh stavb (MAROLT 1929, str. 29; AMBROŽIČ 2002, str. 25 sl.; SAPAČ 2015, str. 662).
- 32 Na bazi nagrobnika so vklesane letnice 1868, 1882 in 1902.
- 33 SAPAČ 2015, str. 661. Tega leta je namreč umrla Marie Kobal Jelovšek, ki je od v mavzoleju pokopanih umrla prva.
- 34 Zelo podobni ograji npr. v Ljubljani vzdolž Cankarjeve ceste nasproti Narodne galerije ali okoli Narodnega muzeja (temeljni kamen položen 1883).
- 35 SAPAČ 2015, str. 659.
- 36 ROBLEK 2008, str. 69–71. Kamra, Hočevar, Cankarjev trg 10 (<https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/hocevar-cankarjev-trg-10.html>, stanje 18. 2. 2019). V Gradcu se je izšolal za magistra farmacije in se 1895. poročil s Kristino Sadnikar, sestro kamniškega zbiratelja umetnin in starin dr. Josipa Nikolaja Sadnikarja.
- 37 ŠUMRADA, ŠKRABEC 1990, sl. 3 (založnik Brilej). Lepo je vidna tudi na razglednici iz leta 1907 (objavljena v DOBROVOLJC 1972, sl. 449, str. 297, kjer se hiša navaja kot last Gabrijela Jelovška).

- 38 Ta ima na vogalih poudarjena stebriča z rastlinsko ornamentiko, na Vrhniki manjkata.
- 39 SAPAČ 2015, str. 660.
- 40 ZALOKAR 2011, str. 73, 100–101 (na objavljeni fotografiji je litoželezna ograja še na svojem mestu); SAPAČ 2015, str. 660 (na objavljeni fotografiji hiša že brez ograje).
- 41 KURENT 1984, str. 206–207; STOPAR 2003, str. 33–35.
- 42 SAPAČ 2015, str. 661.
- 43 AMBROŽIČ 2002, str. 21, op. 50.
- 44 KERMAVNAR 2018 c.
- 45 Gl. tudi KERMAVNAR 2019 a, str. 19.
- 46 Vir za tako upodobitev je vplivno delo *Iconologia* (1593) italijanskega ikonografa Cesara Rippe.
- 47 ZALOKAR 2009, str. 34–35.
- 48 Železárny král. města Rokycan (BĚLOVÁ 2012, str. 279–280).
- 49 Okolica Vrhnike sicer slovi po kamnu, sam Kotnik pa je bil lastnik opekarske tovarne in bi bila izbira teh materialov bolj pri roki. Vendar je z odločitvijo za litoželezno konstrukcijo verjetno želel pokazati tudi svojo naprednost in seznanjenost z dogajanjem drugje v Evropi, saj je leta 1858 diplomiral na visoki tehniški in inženirski šoli na Dunaju, tako da ga je gotovo poznal iz prve roke (gl. OBLAK 2003, str. 32, 73, op. 54: v Verdu je istočasno zgradil velik goveji hlev, prav tako z litoželezno nosilno konstrukcijo; GRANDA 2016, str. 15).
- 50 OBLAK 2003, str. 26, 32, 73, op. 54.
- 51 DOBROVOLJC 1972, str. 295; *Vrhnika. Turistični informator* 2001, str. 15; OBLAK MILČINSKI 2005, str. 95; Občina Vrhnika. Kulturna dediščina (<https://www.vrhnika.si/?m=pages&id=14>, stanje 12. 2. 2019).
- 52 Gl. npr. ŽARGI 1980, str. 49–50, kat. št. 112–114; BRATE 1991, str. 49; HUMAR 1998, str. 39–40, 43, 54; ŽARGI 1999, str. 91–92; ŽARGI 2002, str. 112–114; HUMAR 2012, str. 56; LUBEJ 2018, str. 85–92.
- 53 ŠUMRADA, ŠKRABEC 1990, sl. 21. in 22.
- 54 Pri pisanju članka se posebej zahvaljujem Milanu Koudelki iz muzeja v Blanskem, ki je tudi avtor fotografije št. 28, Emi Goričan in osebju Cankarjeve knjižnice na Vrhniki, še posebej Nataši Oblak Japelj.

ALEJA KOZOLCEV V BLATNI BREZOVICI

Kozolec je sveta beseda!

»... Mogoče najbolj legendarni je pa Zlatorogov zmaj. Ne bomo šli v zgodbo o Zlatorogu, ampak o vrednotah Zlatoroga. Poglejmo, Zlatorog – kozel, slovenska sveta žival. Perunova sveta žival je kozel. In kozolec! Da ne bi kdo pozabil na kozolec! Naši kmetje so še tisoč let po zmagi krščanstva, še konec 19. stoletja, kozlove rogove, oblikovane iz vej grmovja, obešali na kozolce. Kajti Perun je bog strele in on ni metal strel na svojega kozla, saj je ta ščitil kozolec. Kozolec je sveta beseda. Neprevedljiva, da je ne bi kdo prevajal, to je kozolec, Visoka pesem slovenskega ljudskega stavbarstva. Gre tudi za izjemno organizacijo dela. Danes se gremo fakulteto za organizacijo dela, takrat je pa vaški mojster vse fante postavil na svoje mesto, pa takole: horuk, horuk, horuk! Za štiristo let so postavili kozolec brez enega žeblja, samo z lesenimi čepki, noben potres ga ne bo podrl. Če pa gre en strokovnjak danes statiko, leseno konstrukcijo kozolca preverjat – sami idealni izračuni. Da se ne bi danes kdo pozabil pokloniti pred toplarjem, kozolcem ...«

Dušica Kunaver¹

KOZOLEC – SLOVENSKA POSEBNOST

Umestitev razvoja kozolcev v okvir zgodovinskih okoliščin pokaže: da so kozolci nastali v 16. stoletju; da so se uveljavili v 17. stoletju; da so dosegli veliko tipsko raznovrstnost, oblikovalski vrh in največjo razširjenost v 19. stoletju.² To je ena od definicij kozolca, morda najbolj znana. **Kozolec je samostojna in stalna, vertikalna, pretežno lesena in odprta, pokrita naprava za sušenje in spravilo.**³

Med raziskovalci in strokovnjaki se še vedno krešejo mnenja tako o nastanku in izvoru kozolcev kot tudi o definiciji kozolca

in tipih. Kozolci so slovenska posebnost tako po številu kot tudi po obliki, čeprav jih najdemo od alpskega sveta do ukrajinskih step. Najdemo jih na območju celotne Slovenije, razen v Pomurju in na Krasu, segajo pa tudi izven meja današnje Slovenije. Vendar ni takega bogastva različnih izvedb na tako malem prostoru, kot je slovensko etnično ozemlje.

Zaradi izrazito povsem določene gradnje kot posledice skrčenih namembnosti zgradbe na minimum, uporabljenega materiala – večinoma lesa in zaradi arhitekturnih matematičnih razmerij so kozolci skozi stoletja postali najznačilnejša gospodarska poslopja, vraščeni v pokrajino –

so postali simbol slovenskega podeželja in spomenik slovenskega ljudskega stavbarstva. Zdi se, da od tod izvira mogočnost in lepota lesenih konstrukcij v krajini. Tovrstna poslopja so imela omejen nabor opravil: sušenje, skladiščenje pridelkov in hramba kmečkega orodja. A kot vsi specializanti v svojem času se je umaknil in uklonil novim človekovim zahtevam. »Lesenim harfam«, kakor jih poimenuje Ladislav Lesar⁴, ni preostalo veliko: ali so postala odlagališča česarkoli ali počasi čakajo na svoj konec.

V Blatni Brezovici je manj kot 100 hišnih števil in 41 kozolcev. V času priprave tega zapisa se je polegel stegnjenec s plaščem na Postrana. Se pravi, da je skrajni čas, da popišemo vse obstoječe kozolce v našem prostoru. Čas je že, da se kozolci v Blatni Brezovici nehajo »skrivati« za hišami ali da »bežijo« iz vasi proti pokopališču ali v barjansko ravnico na mah. Na Slovenskem kozolci, bogastvo ljudskega stavbarstva, večinoma odhajajo pred našimi očmi v pozabo. Nekoč so ljudski kreatorji, tesarji, uporabnost teh čudovitih zgradb izkoristili do konca za sušenje in spravilo žita, detelje, sena, koruze ter hrambe orodja in strojev. Z enostavnimi tesarskimi prijemi »na lajšto«⁵ so včasih celo nepismeni iz roda v rod vezali ljudske mojstrovine do same lepote matematičnih razmerjih korena iz 2 in zlatega reza⁶, ki nas še danes navdihujejo. Redki kozolci so ostali ohranjeni s prvotnimi sestavnimi deli. Še redkejši so obdržali svojo prvotno funkcijo in služijo svojemu namenu. Če pa že skladiščijo poljščine, so to največkrat v »vesoljska jajca-balirano seno v svetlozeleni plastiki«. (Tudi v Blatni Brezovici.) Arhitektura kozolcev sledi delitvi slovenskega etničnega ozemlja na pokraji-

ne. Tako velja, da so gorenjsko-koroško-predalpski kozolci sloki, po tipu toplarji ali stegnjeneci, po gradbenem materialu nemalokrat z zidanimi, kamnitimi ali v novejšem času betonskimi stebri. Medtem ko so štajersko-dolenjski-notranjski čokati, tipsko raznovrstni, praviloma z lesenimi stebri. Blatenški sodijo v to drugo skupino. Seveda to pravilo ni zakoličeno, kajti njihova zgradba je lahko različna od vasi do vasi ali celo od mojstra do mojstra. Tako najdemo v Blatni Brezovici tudi kozolce z zidanimi stebri.

Obstaja več tipov kozolcev, ki so se razvili zaradi potreb in zmožnosti lastnikov, razpoložljivih gradbenih materialov in vremenskih nevšečnosti v določenem okolju: *stegnjeni kozolec*, *stegnjenec s plaščem*, *vezani kozolec*, *nizki kozolec*, *kozolec na kozla*, *prislonjeni kozolec* ...

Izpeljanka stegnjenega kozolca je *dvojni stegnjeni kozolec* – povezana vrsta stebrov brez skupne strehe. Tovrstnega kozolca ni v Blatni Brezovici. Približek sta bila povezana repa pri Lahovem kozolcu. Repa sta bila sicer posledica požara, ker lastnik ni obnovil kozolca v celoti, ampak samo polovico. Polovica kozolca sta sestavljala repa na dva štanta, polovico pa toplar na dva štanta. Zato je imel ta kozolec nenavadno, a značilno silhueto.⁷

RAZVRSTITEV KOZOLCEV

Blatna Brezovica, vas na barjanskem osamelcu, v času nastanka tega sestavka obsega stalno prebivajočih 357 ljudi, zadnja zaporedna hišna številka je 91⁸. Vas ima 41 kozolcev.

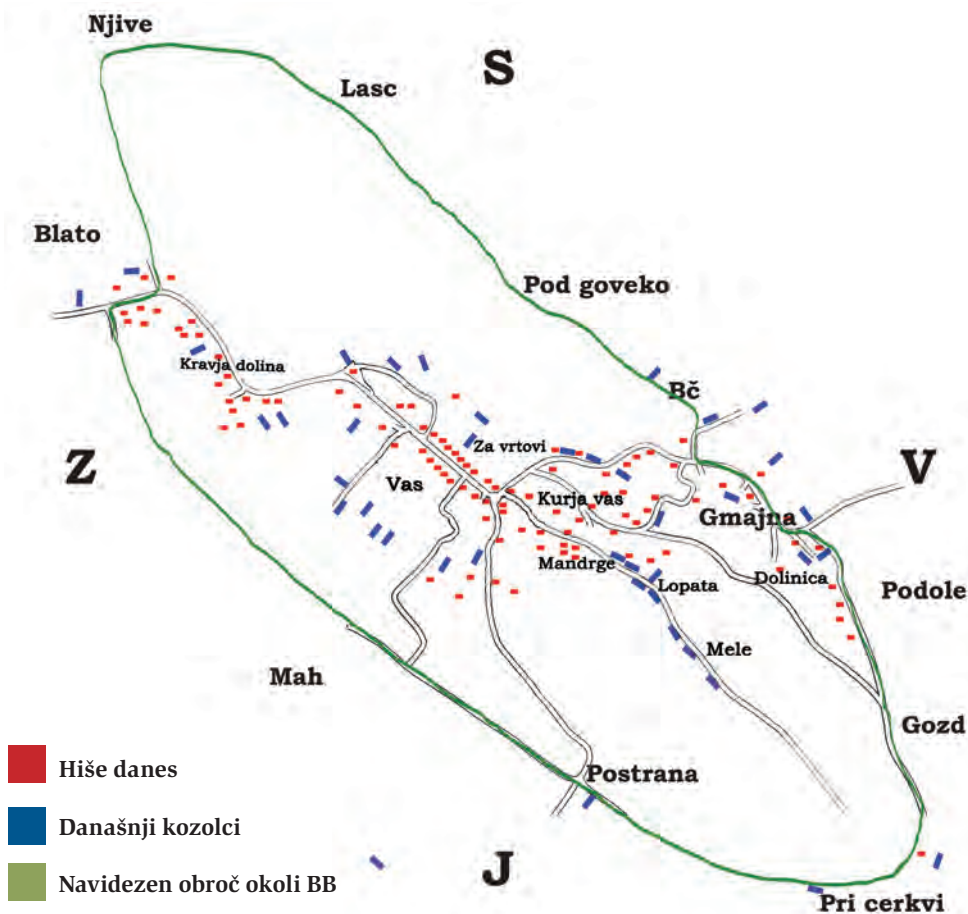
V Franciscejskem katastru⁹ (do takrat najpopolnejšem tekstovnem popisu in grafičnem narisu) so vrisani kozolci v izme-

rah v razmerju 1 : 2880 in so med seboj primerljivi. Iz mape je razvidno, da so na isti lokaciji takratnih kozolcev tudi danes zgradbe. Ni nujno, da so to iste stavbe. V pisnem delu pa, žal, je omenjeno samo to, da gre za »lesene stavbe«. Izmera za kataster Blatne Brezovice je opravljena že v prvem letu podelitve patenta 1824 in njegove izvedbe na Kranjskem. V današnjem uradnem popisu stavb sta omenjena samo dva kozolca, ki sta starejša od leta 1824. To sta: Kocjanov na Melah iz 1800 in Ga-

šperjev kozolec z Griča na Vasi iz 1791. Vendar je slednji doživel korenito obnovo in preureditev – skoraj ne spominja več na kozolec. Medtem je Kocjanov še v dobri kondiciji, čeprav je tudi tu gospodar spremenil namembnost objekta v skladu s svojimi potrebami. Tako smem domnevati, da so kozolci na Vasi in Melah stari vsaj 200 let ali več. Težava je v tem, da se med seboj križajo obstoječi podatki med katastrom, zemljiško knjigo, vedenjem lastnikov in vpisom razvid stavb.

Franciscejski kataster l. 1824 s kozolci, ki so naknadno poudarjeni s črno barvo.

Imena ledin in ostali toponimi

Mežnija, Postrana, Mah, Blato, Njive, Lasc, Pod goveko, Bč, Gmajna, Podole, Gozd, Kravja dolina, Vas, Za vrtovi, Mandrge, Kurja vas, Dolinica, Lopata, Mele.

Vse kozolce lahko razvrstimo na več načinov. Glede na to, da je bila bolj rodovitna obdelovalna zemlja na samem osamelcu relativno blizu prebivališč, so tudi kozolce večinoma vezali na osamelcu.

Znotraj in zunaj vaškega obroč

Delitev kozolcev znotraj ali izven kolovoza – poljske poti je mišljena tudi kot postavitvev na osamelcu ali postavitvev na barju. To je predvsem prostorska postavitvev.

Kozolci na barju so podvrženi večji vlagi, grozijo jim poplave. Kozolci na barju so naslednji:¹¹

Umkov na Gmajni, Kotavljav na Gmajni, Francinov v Bču, Šuštarjev na Gmajni, Rudnov v Mežniji, Albinov na Postrana, Nagodetov na Postrana, Jerežkov na Blatu, Jurežev na Blatu, Skubicov na Dolinici in Andrejčikov na Podolah.

Vsi ostali so na osamelcu, torej znotraj tega obroč.

Po delih Blatne Brezovice

Po svoje je delitev kozolcev glede na prostorsko postavitev v Blatni Brezovici pravzaprav pogojena s časom, v katerem so jih postavili. Splošno znano je, da so jih povsod postavili na konec vasi oz. na poti s polja. Tudi tu je tako. Do vasi so lahko s kmetijskih površin dostopali iz smeri:

- Mele in Grič iz smeri cerkve Sv. Jakoba,
- s Podstrane med Zalaznikovim in Jerinčkovim kozolcem na Lopati,
- s Podstrane preko Privoza,
- s Podstrane mimo Gašperjevih,
- z Gmajne, od Zrnice, z Velikega maha po glavni cesti Bevke–Sinja Gorica in po stari poti skozi Kurjo vas,
- po Dolinici skozi Kurjo vas,
- s Podrejne, z Zalazov mimo Županovih,
- izza griča mimo Jureževih,
- z Blata preko Kravje doline.

Tako je nastala aleja na Mandrgah, Lopati in Melah, skupaj devet obstoječih kozolcev na slabem kilometru: *Gostiševa maketa kozolca na Mandrgah, Gostišev na Lopati, oba Zecova na Mandrgah, Zalaznikov na Lopati, Lahov na Melah, Kocjanov na Melah, Mežnarjev na Melah, Jerinčkov na Lopati.*

Bilo jih je še več, pa so naredili prostor stanovanjskim objektom ali pa so se sami pogleli. Eden od teh padlih kozolcev je bil Kavcev, še zadnji s slamo kriti kozolec v vasi. Polegel se je leta 1955.

Poleg tega je Lahov kozolec edini iz Blatne Brezovice notiran v slovenski knjigi o kozolcih.¹² Od šestih kozolcev na Privozu je ostal le eden. Ostali so prepustili prostor novim potrebam prebivalcev vasi.

V času nastanka velikih toplarjev v vasi je na Slovenskem prevladovala ekstenzivna pridelava kmetijskih pridelkov. Zaradi prostorske omejitve osamelca Blatna Brezovica, konfiguracije terena in ekstenzivnega kmetijstva so jih postavili v breg za hišami, svinjaki, hlevi in skednji (v tem vrstnem redu). Nekateri kozolci pa so ostali kot osamelci na barju.

TIPOLOGIJA KOZOLCA

Najenostavnejši je **stegnjeni kozolec** (stegnjenec), ki ga sestavlja ena vrsta stebrov, med seboj zvezanih z latami in pokritih z ozko streho. Stebri so bili običajno iz hrastovega lesa, ponekod tudi zidani ali kamniti.

Zecov stegnjenec na Mandrgah.

Obstaja še ena izpeljava stegnjena kozolca. To je **stegnjenec s plaščem**, stegnjeni kozolec s podaljšano streho z enega ali dveh oken, na eni strani, lahko celo do tal. *Francetov na Mah, Gostišev na Vasi*

Najbolj znani je vezani **kozolec (toplar)**, ki je sestavljen iz dveh vzporedno postavljenih vrst stebrov z latami, povezanih s skupno streho. Ta tip kozolca je imel večnamensko funkcijo, saj so poleg sušenja v dveh nadstropjih prostor pod kozolcem uporabljali za spravljanje voz in poljedelskega orodja. Nekateri proučevalci menijo, da je pravzaprav samo ta tip kozolca »pravi kozolec – toplar«.

Boštjanov v Kurji vasi, Francetov na Vasi, Gašperjev na Vasi, Gostišev na Mandrgah, Gregorkov na Vasi, Jerajev na Privozu, Jerinčkov na Lopati, Jerinčkov na Vasi, Kocjanov na Melah, Umkov na Gmajni, Umkov na Vasi, Zalaznikov na Lopati, Zecov na vasi, Lahov na Melah, Mežnarjev na Melah.

Kasnejša izpeljanka tovrstnega kozolca je **nizki kozolec** samo z enim nadstropjem, velikim prostorom brez brane in dreves – »pod streho«.

Andrejčikov na Podolah, Cenetov v Kurji vasi, Francinov v Bču, Jakov v Kravji dolini, Jerejčkov na Blatu, Jerejčkov v Kravji dolini, Jurežov v Kravji dolini, Kotavljev na Gmajni, Lingovcov na Vasi, Maroltov na Vasi, Nagodetov na Postrana, Rudlnov v Mežniji, Tonetov v Kravji dolini, Šuštarjev na Gmajni, Zecov na Mandrgah, Žakljev v Kurji vasi, Županov na Vasi.

Obstaja še ena izpeljava nizkega kozolca. To je **kozolec na kozla** (psa), nizki kozolec s podaljšano streho na eni strani, slonečo na krajših stebrih.

Petrinov v Kurji vasi, Skubicov na Dolinici.

Manj znan tip kozolca je **prislonjeni kozolec**. To je vezani kozolec, na eni strani prislonjen k skednju, hlevu ali podu.

Jerajev na Gmajni, Jožkov na Zavrteh

Čeprav po definiciji pravzaprav ne sodi pod kozolec, lahko pod **drugo** uvrstimo zgradbo, ki združuje bivalne prostore v pritličju in hrambo pridelkov (predvsem sena) v podstrehi na enak način kot v kozolcu pod streho, in sicer s prepihom na čelu in začelju z večplastnim zatrepom (vsaj z dvema). Tudi konstrukcija ostrešja je podobna. Večinoma gre za trapezasto ostrešje. Tovrstno »večnamensko« zgradbo dopolnjujejo še hlev, kašča in svinjak, lahko tudi klet.

Matužinova domačija v Kurji vasi

Delitev kozolcev po lastništvu

Kozolce bi lahko delili tudi po načelu lastništva. Socialna struktura lastnikov ne

določa lastništva, tipov in velikosti kozolcev. Smiselnost tovrstne delitve bi bila pred drugo svetovno vojno ali še bolje pred zemljiško odvezo leta 1848, ko so med drugim tipi kozolcev in njihova velikost označevala velikost kmetije¹³ in vice versa, dedni zakonodaji v drugi polovici 19. stoletja v avstrijskih deželah. Dokončno se je socialna struktura vasi porušila zaradi agrarne reforme po drugi svetovni vojni. Razmerje med velikostjo posesti in velikostjo kozolca ni več nujno premočrtno in enoznačno.

Delitev kozolcev po straneh neba

Blatna Brezovica je majhno razpotegnjeno gručasto strnjeno naselje. Kozolci pa so bili razporejeni levo in desno od glavne ceste pa tudi levo in desno od poti, ki je vodila iz vasi proti cerkvi. Severno-severovzhodna stran osamelca je bolj strma, zato je na tem koncu osamelca manj kozolcev. Ta trditev drži samo deloma. Zgodovinsko gledano, je večina toplarjev bila res zgrajena na osamelcu ali v bregu na južni-jugozahodni strani Na Verlinci¹⁴ ali pa na poti proti cerkvi in pokopališču. Kasneje, v drugi polovici 19. in v 20. stol., pa so jih postavljali po vasi in barju glede na priročnost in novogradnje. Začel je prevladovati nizki kozolec, zlasti v 20. stol. do leta 1965, ko vežejo še zadnje konstrukcije v arhitekturni formi, ki jo prepoznamo danes kot kozolec ali njihov približek v Blatni Brezovici.

Barjanski osamelec z vasjo leži v jugozahodnem delu Ljubljanskega Barja v smeri severozahod-jugovzhod. Mogoče tretjina ali četrtnina vseh kozolcev v Blatni Brezovici stoji na trdnih, kamnitih tleh. Večina kozolcev v Blatni Brezovici stoji vzdolžno v breg, redki so postavljeni pravokotno na

klančino ali pa so postavljeni na mehkih barjanskih tleh. Gospodarji so se soočali z dilemami, kako in kje postaviti kozolec: relativna bližina oz. daljava do njiv in travnikov ali bivališč, bližina sosednih podobnih naprav, konfiguracija tal, prisojna ali osojna lega glede na osamelec, smer vetra in glede na navidezno pot sonca oz. število sončnih ur, ki so namenjene sušenju pridelka.

O tem je pisal že Anton Melik v tridesetih letih prejšnjega stoletja: »Končno je še spregovoriti dve, tri o »orijentaciji« kozolca, to je - v kateri smeri se postavlja ta zgradba. Na prvi pogled se zdi, da bi moral kmet pri tem upoštevati dva momenta. Prvič in predvsem je važno, da sije solnce ves dan na sušeče se žito in bi bilo za to najprikladnejše, da se postavi kozolec s podolžno osjo v smeri sever-jug ali JJZ-SSV. Drugič bi bilo upoštevati smer hudega vetra in viharja, ki more seveda kozolec lažje prevrniti, ako stoji poslopje prečno na njegovo smer. Naj-

pogostejši veter je na Slovenskem JZ do Z in v tej smeri se pojavljajo tudi najsilovitejši viharji; kozolci bi morali tedaj stati v smeri Z-V, da bi bili najbolj zavarovani pred viharjem. Ozir na solnce in ozir na viharje si pri nas potemtakem nasprotujeta, ne glede na to, da viharji tudi iz drugih smeri niso redki. Res se v mnogih primerih vidi, da se ravnaajo kmetje pri orijentaciji kozolca poglavitno po solncu, tu, in tam po prevladujočem vetru, vendar je pokazalo premostrvanje večjega števila primerov po različnih predelih, da ni odločujoč niti prvi, še manj drugi ozir, marveč po večini popolnoma drug faktor.«¹⁵

V kozolcu so največkrat tla zbita zemlja ali ilovica, redko pa tudi tlakovci. Manj znano je, da so nekatere gospodinjke pozimi gojile »kapš« in druge vrtnine pod latami v pripravi na pomlad. V času pisanja samo gospodinja pri Kocjanovih goji vrtnine tudi na ta način, in to ne samo pozimi.

Na južni-jugovzhodni prisojni strani osamelca stoji 21 kozolcev.¹⁶

ŠT. FOTO	KOZOLEC mikrolokacija ¹⁷	GEOGRAFSKO zem. širina – severno zem. dolžina – vzhodno v stopinjah, min. in sek.	POSTAVITEV v smeri strani neba (približek) ¹⁸	LETO IZDELAVE/POPRAVE
1	Albinov na Postrana	45°58'4.87«S; 14°20'30.74«V	vzhod–zahod	1938/1991 – streha
5	Francetov na Mah	45°58'2.82«S; 14°19'56.49«V	vzhod–zahod	1919
6	Francetov na Vasi	45°58'20.65«S; 14°20'8.79«V	severovzhod–jugozahod	1857/2003 – streha
8	Gašperjev na Vasi 1	45°58'25.32«S; 14°20'2.14«V	severovzhod–jugozahod	1771/1952 – obnovljen, streha
9	Gašperjev na Vasi 2	45°58'23.36«S; 14°20'1.73«V	severozahod– jugovzhod	1860/1992 – streha

ŠT. FOTO	KOZOLEC mikrolokacija ¹⁷	GEOGRAFSKO zem. širina – severno zem. dolžina – vzhodno v stopinjah, min. in sek.	POSTAVITEV v smeri strani neba (približek) ¹⁸	LETO IZDELAVE/POPRAVE
11	Gostišev na Vasi	45°58'27.25«S; 14°20'2.40«V	severovzhod–jugozahod	1983
12	Gregorkov na Vasi	45°58'22.23«S; 14°20'4.02«V	severovzhod–jugozahod	1915 (?)
13	Jakov v Kravji dolini	45°58'30.71«S; 14°19'55.54«V	severovzhod–jugozahod	1937
15	Jerajev na Privozu	45°58'20.99«S; 14°20'11.01«V	severovzhod–jugozahod	1982 (?)
16	Jerejškov na Blatu	45°58'32.81«S; 14°19'43.44«V	jug–sever	1978
17	Jerejškov v Kravji dolini	45°58'32.81«S; 14°19'43.44«V	sever–jug	1938
18	Jerinčkov na Lopati	45°58'18.82«S; 14°20'23.00«V	severozahod–jugovzhod	1857
21	Jurežov na Blatu	45°58'34.43«S; 14°19'47.39«V	vzhod–zahod	1943
22	Kocjanov na Melah	45°58'16.88«S; 14°20'24.54«V	severozahod–jugovzhod	1800/1910 – streha
24	Lahov na Melah	45°58'14.98«S; 14°20'26.69«V	severozahod–jugovzhod	1920/1943 – streha
27	Mežnarjev na Melah	45°58'16.32«S; 14°20'25.10«V	severozahod–jugovzhod	1860
28	Nagodetov na Postrana	45°58'9.14«S; 14°20'18.64«V	severovzhod–jugozahod	1937
33	Tonetov v Kravji dolini	45°58'27.38«S; 14°19'55.84«V	sever–jug	1937
35	Umkov na Vasi	45°58'21.83«S; 14°20'4.86«V	severovzhod–jugozahod	1860
36	Zalaznikov na Lopati	45°58'19.74«S; 14°20'21.40«V	severozahod–jugovzhod	1900/1910 – streha
37	Zecov na Vasi	45°58'23.23«S; 14°20'3.51«V	severovzhod–jugozahod	1915

Na severni-severnovzhodni osojni strani osamelca
so naslednji kozolci, skupaj 20.¹⁹

ŠT. FOTO	KOZOLEC mikrolokacija ²⁰	GEOGRAFSKO zem. širina – severno zem. dolžina – vzhodno v stopinjah, min. in sek.	POSTAVITEV v smeri strani neba (približek)	LETO IZDELAVE/POPRAVE
2	Andrejčikov na Podolah	45°58'20.74«S; 14°20'34.13«V	jugozahod–severovzhod	1948
3	Boštjanov v Kurji vasi	45°58'24.95«S; 14°20'20.34«V	severozahod–jugovzhod	1937
4	Cenetov v Kurji vasi	45°58'25.40«S; 14°20'18.94«V	jugovzhod– severozahod	1932
7	Francinov v Bču	45°58'29.28«S; 14°20'22.49«V	jugozahod–severovzhod	1900
10	Gostišev na Lopati	45°58'19.66«S; 14°20'22.47«V	jugozahod–severovzhod	1899/1967 – streha
14	Jerajev na Gmajni	45°58'23.57« S; 14°20'28.49«V	jugovzhod– severozahod	1955
19	Jerinčkov na Vasi	45°58'29.82«S; 14°20'7.22«V	jug–sever	1930
20	Jožkov na Zavrteh	45°58'18.82«S; 14°20'23.00«V	severozahod–jugovzhod	1937
23	Kotavljev na Gmajni	45°58'27.28«S; 14°20'26.28«V	jugozahod–severovzhod	1857
25	Lingovcov na Vasi	45°58'26.20«S; 14°20'10.07«V	jugozahod–severovzhod	1943/1994 – obnovev, predelava
26	Maroltov na Vasi	45°58'29.83«S; 14°20'5.26«V	jugovzhod– severozahod	1922/1995 – obnovev strehe
29	Petrinov v Kurji vasi	45°58'22.52«S; 14°20'23.08«V	jug–sever	1899
30	Rudlnov v Mežniji	45°58'7.14«S; 14°20'42.46«V	jug–sever	1850
31	Skubicov na Dolinici	45°58'20.62«S; 14°20'32.78«V	severozahod–jugovzhod	1929
32	Šuštarjev na Gmajni	45°58'23.02«S; 14°20'33.11«V	severozahod–jugovzhod	1930

ŠT. FOTO	KOZOLEC mikrolokacija ²⁰	GEOGRAFSKO zem. širina – severno zem. dolžina – vzhodno v stopinjah, min. in sek.	POSTAVITEV v smeri strani neba (približek)	LETO IZDELAVE/POPRAVE
34	Umkov na Gmajni	45°58'27.84«S; 14°20'29.50«V	jugozahod–severovzhod	1890/1950 – streha
39	Zecov na Mandrgah 1	45°58'20.64«S; 14°20'20.83«V	severozahod–jugovzhod	1990
38	Zecov na Mandrgah 2	45°58'20.42«S; 14°20'20.98«V	severozahod–jugovzhod	1990
40	Žakljov v Kurji vasi	45°58'25.87«S; 14°20'16.60«V	severozahod–jugovzhod	1973, 1992 – streha
41	Županov na Vasi	45°58'30.01«S; 14°20'1.96«V	jugovzhod–severozahod	1900

KOZOLCI, KI JIH DANES NI VEČ

Medtem ko so obstoječi kozolci naštetih in razvrščeni v okviru tipologije kozolca (glej zgoraj), so že podrti naštetih in razvrščeni glede na pozicijo v vasi, na osamelcu ali barju. Od teh, ki jih ni več, naj bi bil najstarejši Boštjanov na Golem hribu.

na Vasi:

Reklevcov, Smukov, Jerežkov, Janezov, Andrejčkov, Mescov, Lahov, Lovrinov, še en Lovrinov, Kazinov, Martinčkov

na Golem hribu:

Nagodetov, Kavcov, Boštjanov

na Postrana:

Jerajev, Gregorkov

v Kurji vasi:

Bognarjev, Matužinov, Matužetov, Žaklov

na Velikem mahu:

Lingovcov, Kocjanov

na Mahu: *Bognarjev*²¹

Iz seznama je najbolj očitno, da je bilo največ kozolcev podrtih na Vasi. Vas se namreč navzven ne more širiti. V zadnjih petdesetih, sedemdesetih letih se je spremenila socialno-ekonomska struktura vasi. Gospodinjstev, ki bi se preživljali samo s kmetijstvom, je malo, »čistih« kmetov je za vzorec. Tehnologija v kmetijstvu že zdavnaj ne potrebuje več kozolca, kot ga poznamo. Vedno znova se kaže potreba po gradnji novih bivališč.

NAJBOLJ IZPOSTAVLJENI DELI KOZOLCA (glej sliko na strani 105)

Basa ali baba (temelj)

Kateri del je najpomembnejši element v arhitekturi kozolca? Zaradi izredne soodvisne povezanosti delov so pravzaprav vsi pomembni – začeni z babo. V Blatni Brezovici ji pravijo basa. To je prvotno razširjeni, spodnji neobdelani masivnejši del stebra, širok 30 do 40 cm, različno visok – do pol metra. Običajno je dodan temelj – podstavek iz kamna ali betona. Spodnji del stebra²² najbolj trpi, zato je tudi najbolj občutljiv del stebra – dovzeten za vlago. Vse je odvisno od strukture tal.

Steber

Od njega je odvisna stabilnost zgradbe. Poleg base je najbolj občutljivi del kozolca. Nanj pritiskajo sile z vseh strani. Uporabljeni material je trd les. Največkrat je hrast, pa tudi kostanj. Predvsem pri starejših topolarjih so nekateri lastniki zamenjali lesene stebre z zidanimi. Pri popraviljanju, obnovi kozolcev in njihovih stebrov so uporabili kamen, opeko in malto. Zato tudi prihaja do različnih datumov nastanka kozolca. V Franciscejskem katastru je vrisana stavba, ki ustreza kozolcu na tem mestu. Kar pomeni, da stoji na tem mestu kozolec že izpred 1824. V zemljiški knjigi je prvi vpis 1850, na prečnem drogu – rigelnu pa je vpisana letnica 1869. Žal lastnik nima podatka, ali je šlo pri zadnji številki za popravilo, obnovo ali povsem za novo zgradbo na mestu starega kozolca. Druge vrste kozolcev imajo lesene stebre.

Pant, pa tudi roka, ročica

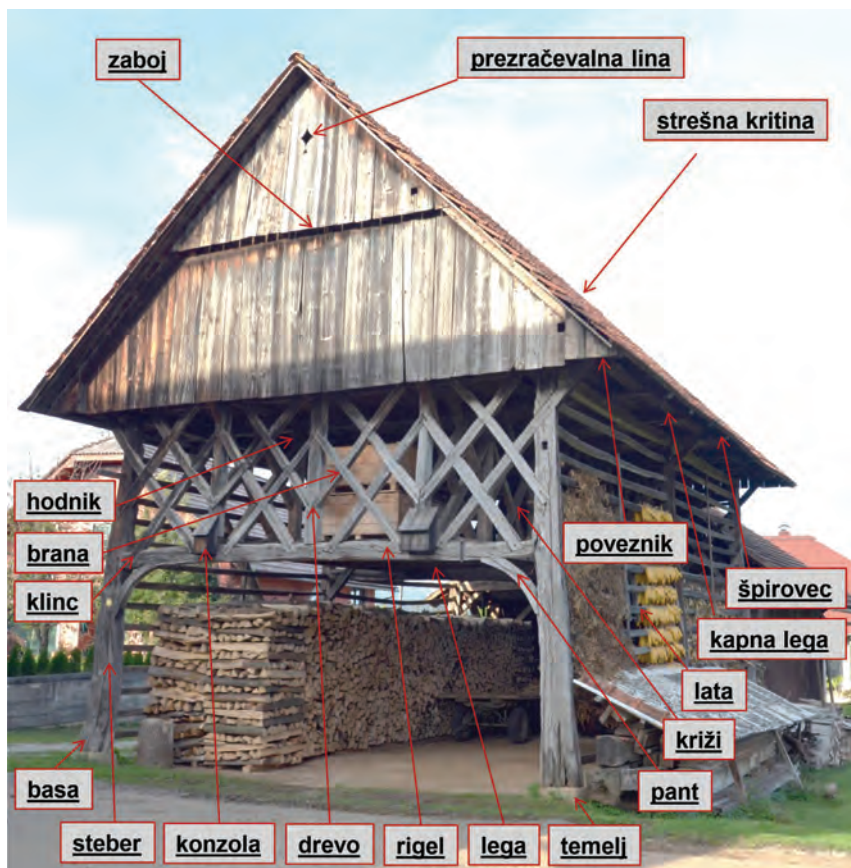
Pant je podporni tramič, običajno del vogalne okvirne konstrukcije na čelu kozolca, zavetruje (varuje) konstrukcijo²³, da se

ne zloži. Povezovanje je lahko v celoti, s popolnimi diagonalami ali s krajšimi ročicami. Načinov vpetja je več: direktno iz stebra v čelno brano kot del brane do poveznika, iz stebra na rigel in podpora iz stebra polkrožno zavita – »velbana« pod rigel. Za razliko od nekaterih dolenjskih topolarjev so blatenški panti likovno skromni, brez ornamentov in mizarskih umetnosti. Panti so najmanj štirje, lahko pa sta tudi po dva panta na steber.

Brana, drevo, hodnik, v križe

Brana je ploskovna prepletenost tramičev na čelu kozolca. Gostota prepletenosti je različna. Odvisna je od časa nastanka kozolca. Načeloma so starejše vezave bolj goste. Ni pa nujno tako. »Drevo« je pokončni tram v čelni brani. V Blatni Brezovici so kozolci – topolarji najpogosteje na dve drevesi. Čelni drevesi omejujeta prostor – imenujejo ga hodnik, prvo nadstropje. Hodnik počiva na dveh glajdih, dolgih tramih po dolžini kozolca. Ta dva pa slonita na rigelnih – prečnih tramih med stebri kozolca. Če se le da, je ta prečni tram – rigel nekoliko izbočen. S tem se vsaj malo prenese teža hodnika na stebra.

Na več načinov lahko gospodar vstopa v hodnik in podstreho. Samo v Zalaznikov kozolec se dostopa zunaj po stopnicah na »gank« (balkon) in nato v hodnik. V prvo nadstropje topolarjev in v večino nizkih kozolcev v vasi se vstopa s pritličja skozi odprtino v prvem nadstropju. Po čem se ravna višina pritličja? S polnega in praznega lojtrnika in s tal se mora s posebnimi vilami dosežati prvo nadstropje – v hodnik ograjen z vseh štirih strani z navzkrižno prepletenimi tramiči. Od tod domač izraz »metati seno v križe«. V druga dva nizka kozolca, Županovega in Andrejčikovega, se vstopa preko čela v podstreho po lestvi.

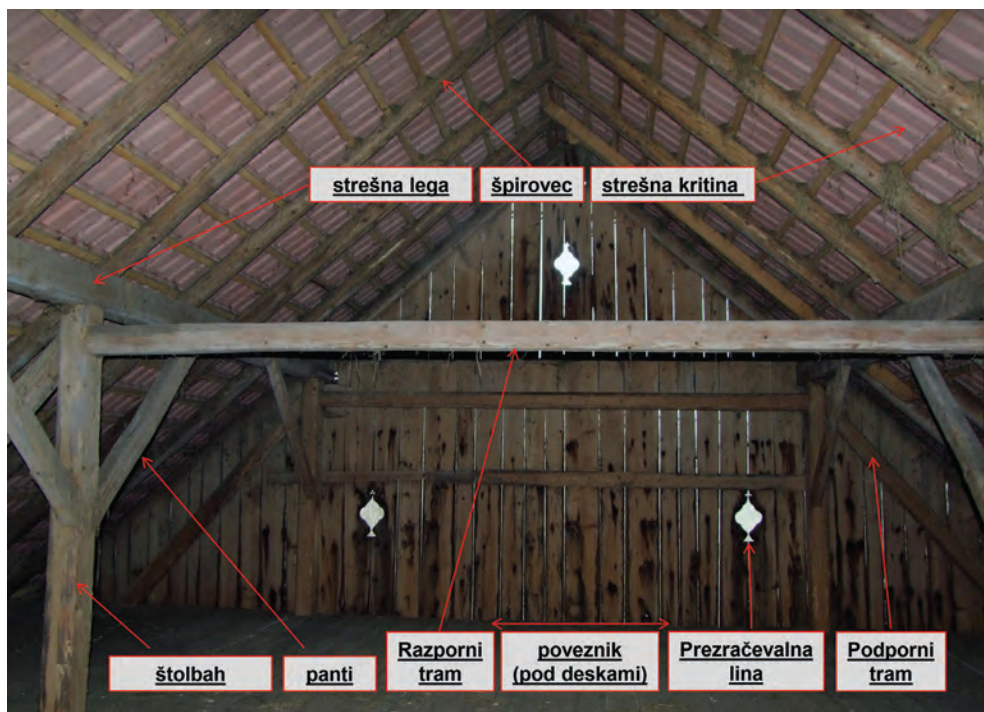
Gostišev kozolec na Lopati: domače poimenovanje posameznih delov kozolca (avtor prikaza: Niko Nikolčič).

Lega, poveznik

Lega je horizontalni tram, ki leži vzdolž na stebrih in nosi špirovce, s tem pa streho samo. Legi sta ponavadi dve, navadno sta povezani s poveznikom – prečnim tramom, ki teče pravokotno nanju in s špirovceva tvori trikotno strešno konstrukcijo²⁴; lega je lahko kapna (ob kapu, na spodnjem robu kapa), slemenska (na vrhu, v slemenu) ali vmesna²⁵. Včasih pa je dodana še ena kapna lega, ki omogoča večji napušč. Blatenški toplarji pa tudi večina nizkih kozolcev imajo zelo dodelano ostrešje. Streha počiva na dodani kapni legi in vmesni strešni legi.

Glajd, konzola

Brane in hodnik nosita najmanj dva vzdolžna trama – glajda. Glajd se konča z izpostavljen konzolo nad riglnom.²⁶ Kako rešiti zaključek konzole, da je ne bi prehitro uničila moča? S prirezom konca konzole z vrha navzdol in nazaj približno 45 stopinj, je ena možnost. Druga varianta je montaža dodatnih deščic, ki prikrijejo konec konzole. Deščic je lahko več. Samo zgoraj ali zgoraj in na obeh straneh. V obeh variantah je omogočeno lažje odtekanje meteorne vode.

Jakov kozolec: domače poimenovanje posameznih delov ostrešja (avtor prikaza: Niko Nikolčič).

Leseni in kovani klini

Za vezavo lesenih elementov kozolca so dandanes v uporabi kovani klini. Prvotno pa so uporabljali lesene zatiče, čepe – klince. So iz trdega lesa. Zgoraj je širši del, da ne izpade, spodaj pa ožji, da lahko najdemo odprtino v konstrukciji; deluje le, če je zaradi vlage napet – izsušen izpade. Po pripovedovanju kolarjev je mnogo bolj enostavno »izbijati« klince kot kovane klinje. V drugi polovici 19. stol. so v nove kozolce premožnih lastnikov že vgrajevali prve kovane klinje. Njihova uporaba se na splošno razširi po 1. svetovni vojni.²⁷

Streha in strešna kritina

Kozolci v Blatni Brezovici so čokati. Naklon strehe je 45 stopinj. Kasnejše izmere in izračuni kažejo, da je to idealni kot, pod katerim je največ sonca na naši sever-

ni zemljepisni širini (44 stopinj severno)²⁸. Sončni žarki pri takem naklonu padajo skoraj pravokotno na streho in imajo največjo moč. Nimamo namreč načrtov kozolca izpred 200–300 let. Zdi se, da so ljudska pamet in stoletne izkušnje privedle do obstoječega rezultata. Večino streh pokrivajo zarezniki (folz) ali pa bobrovec. Se pa najdejo salonitke na kakšnem kozolcu, ki ga je gospodar bodisi popravil bodisi prilagodil svojim potrebam. Eden prvih večjih stroškov pri popravilu kozolcu je ravno to popravilo. Je na udaru slabih vremenskih razmer, tako da počasi strešniki odpadajo ali pokajo, nosilni špirovci in vzdolžne letve pa trohniijo. Potrebno je prekrivanje ali »prelajštanje«, tj. menjava ustreznih delov. Gospodar običajno čaka tako dolgo z menjavo, da menja strešno kritino naenkrat. Tak poseg lahko stane po pripovedovanju

tudi več kot deset tisoč evrov. Višina stroškov je odvisna od velikosti – površine strehe, kritine in potrebe po menjavi ostrešja. Prav velik strošek je eden od razlogov, da kozolci odhajajo v spomin.

Trapezasto ostrešje

Nosilni del strešne konstrukcije običajno sestavljajo: prečni tram – poveznik med kapnima legama spodaj, vzdolžna trama – vmesni legi, najmanj štiri sohe – stolbaši s povezovalnimi prečnimi trami – dve podporni ročici med lego in soho ter s stranskimi pomožnimi podpornimi trami. Vse skupaj v narisu izgleda kot geometrijski lik trapez. Od tod ima tudi ime. Poveznik skrbi, da se streha ne sesede sama vase, medtem ko kapna, vmesna in slemenska lega nosijo špirovce s kritino. Z višino sohe je gradbenik določil višino čopa.

Enostavno ostrešje na stegnjencu

Preprosta manjša 2-kapna strešna konstrukcija na stebrih in prečnih tramih na stebrih, dodanih malo pred vrhom stebra. Dolžina trama določa širino napušča. Lege (slemenska in obe kapni) so zelo skupaj in nosijo kratke tramiče – špirovce. V vasi je samo nekaj primerkov tovrstnih izvedb na stegnjencih oz. na toplarjevem repu.

Zaboj, opaž

Zaboj je z opažem obito čelo 2. nadstropja kozolca, lahko tudi obeh nadstropij (hodnika in podstrehe). Običajno je dvo- ali troslojen. Enoslojno je zaprtje (čela) v nizkem kozolcu, redkeje dvoslojno. Nekateri gospodarji **toplarjev** zaradi poenostavitve in posledično pocenitve ob popravilu zamenjajo oba ali vse tri sloje z enojnim opažem. Ta včasih prekrije tudi čelno brano v hodniku. Razlog tiči tudi v tem, da ni več

potrebe po zračenju pridelkov. Hkrati pa varuje notranjost pred vetrom in padavinami. Menjava opaža je posledica trohnenja lesa. Samo ena izvedba opaža v vasi je mizarško obdelana z umetniškim pridihom. Dva kozolca sicer sodita v tip nizkega kozolca. Je pa njuna streha dvignjena na dodano lego v toliko, da je izkoriščen tudi notranji prostor pri kapni legi. Podstreha je prostornejša. Zaradi te konstrukcije bi lahko temu rekli »dvignjen nizki kozolec«. Pri dvignjenem delu je opaž na vseh štirih straneh kozolca obit s spodaj zaobljenimi deskami. Pri enem pa je opažno prirezan zaradi dovoza bal sena z nakladalnikom.

Okrasne odprtine, golobnjak

Lično izrezane prezračevalne line na čelu različnih oblik imajo večznačen pomen. Propuh je ena od značilnosti. Odprtine v obliki kare, srca, pika, pa tudi sonca (božja luč) in monštrance so lahko podpis tesarja, želja ali zahteva naročnika. Morda za srečo, morda samo prošnja za božje varstvo. Včasih so na strehi tudi glineni kipci mačka, petelina kot zaščitnika domačega ognjišča ali varuha pred rdečim petelinom – ognjem.²⁹ Manj znano je, da so nekateri lastniki gojili golobe za priboljšek pri obedu. Na to opominjajo odprtine v čelu kozolca s pristajalno poličko in gnezda znotraj kozolca.

Late, lesene stene

Običajno je število lat med 16 in 18 in ne manj kot 13–14 pri toplarju. Namenjene so sušenju žita, detelje, ajde, sena in koruze. Na late so v času nastanka kozolcev obešali poberke detelje, snope žita v taki količini, da so lahko viseli čez late, da jih je sušil vzgonski preprih. Razdalja med latami pa je morala biti tolikšna, da

Lata - od alg zelena in ogrizena od konjskih zob, iz časa 1. svetovne vojne.

je bilo sušenje učinkovito in da pridelki niso padali po tleh. Kot pomoč so uporabljali leseno pripravo - hlapca. Oblika hlapca se je morala ravnati po razdalji med latami, da je »fiksno« sedel na late. »Hlapec« dejansko spominja na stol z naslonjalom, nataktnjen z zgornjim delom na late. Je v pomoč pri vdevanju pridelka med late (»v late«). Človek lahko nanj sede ali stoji.

Število lukenj za late v stebru načenja njegovo trdnost. Zato je graditelj v zidan steber vzdal pokončni tram z luknjami. To lepo vidimo pri Lahovem kozolcu. S tem je zidani steber trdnejši, kot bi nemara bil zaradi številnih lukenj za late v zidanem stebru. Včasih so nosilne luknje lat v lesene stebre vrezali ročno. Late so običajno iz obdelanega smrekovega lesa cca 10 cm kvadrat v prerezu na dolžino štanta. Ker je smrekovina sorazmerno mehak les, se ga je dalo ukriviti v toliko, da je po potrebi sedel v utor v stebru. Late se v utoru nato učvrstili s kajlami.

KOZOLEC JE VEČ KOT KOZOLEC

Čedalje več je kozolcev brez lat. Ali med stebri zevajo odprtine ali pa je eden ali več štantov obitih z deskami - ponekod ves kozolec. Razlog je v tem, da ni več pridelkov za sušenje v letah. Tako je npr. Lingovcov kozolec spremenjen v mizarsko delavnico in ves obit z lesom. Gašperjev je zaradi terena in priročnosti dovoza materiala umaknil late v enem štantu. Pri Gregorikovih so mu dodali električno napeljavo. Gospodar pri Jožkovih je izkoristil konfiguracijo terena in v bregu vzdal klet v spodnji del prislonjenega kozolca. Lastnik nizkega Cenetovega kozolca, zgrajenega v breg, je v zidani izravnavi tal kozolca imel skrivališče za živež med 2. sv. vojno.

Na Mandrgah so pri Zalaznikovih vložili nekaj dodatnega truda, da so si prilagodili kozolec. Med drugim so tla deloma tlakovali. Še posebej je v kozolcu všečen sistem škripčevja za dvig obračalnika od tal. Zanimiv je detajl, ob katerem se nasmehneš minljivosti: leseni klinec in električna napeljava.

Zecov toplar na Mandrgah je gorel dvakrat, nato ga je gospodar spremenil v nizki kozolec. Tako je odstranil obe nadstropji in spustil streho na stebre, lego in rigel.

Po celi vasi je avstrijsko-ogrška vojska v prvi svetovni vojni nastanila pratež. Konje pa je dala v vaške toplarje. Po pripovedovanju naj bi bila v enem izmed njih konjska bolnica. Na te čase spominja napis na Francetovem kozolcu na Vasi »STALL No. 10« (Hlev št. 10) ali pa napol prepereli sledovi zob na letah v Umkovem kozolcu na Gmajni in Gašperjevem na Vasi. Z njimi naj bi prišel nadležen plevel rogovilček (lat. *Galinsoga parviflora*). Resnica pa

je ta, da je plevel že mnogo prej »prišel« v naše kraje. Še bolj zanimiva je najdba ostalin iz obeh svetovnih vojn na Jožkovem kozolcu: čelada iz prve in kanister iz druge.

Vaško mlatilnico pod Lahovim kozolcem so pripeljali med 1. svetovno vojno iz Vojvodine. Bila je že rabljena. Sprva so jo poganjali konji ali govedo s hojo v krogu (na gepelj), nato so vaščani usposobili dizelski pogon, na koncu pa so uporabili elektriko. V vasi so mlatili žito pri tistem kmetu, ki je imel vsaj pet vozičkov žita. Tisti sosedje, ki so ga imeli manj, so ga morali pripeljati. Mlatilnico so uporabljali do konca sedemdesetih let oz. do prihoda kombajnov. Posojali so jo tudi kmetom v Bevke in Sinjo Gorico.

»Stall Nö 10« na rigelnu Francetovega kozolca.

Ostaline 1. in 2. sv. vojne z Jožkovega kozolca.

Leta 2002 so v vasi na pokopališču dobili novo poslovilno vežico (45°58'6.50«zem. širine; 14°20'29.10« zem. dolžine). Sprva vaščanom rešitev arhitektke Nataše Oblak Japelj ni bila povsem po volji. Zdaj pa so nanjo ponosni. Sama zgradba spominja na estetiziran kozolec brez pritličja. Pogled od Lahovega kozolca proti vežici še potrjuje podobnost.

In ne nazadnje je pri Gašperjevih primer ohranjanja spomina na kozolce in njihovo gradnjo. Franc Umek je izdelal že tri makete domačih kozolcev. Prva maketa kozolca krasi dvorišče pred njihovo hišo ob glavni cesti Vrhnika–Blatna Brezovica–Bevke. Vse tri makete so verne kopije dveh domačih kozolcev.

Poslovilna vežica v Blatni Brezovici.

Maketa Gašperjevega kozolca iz 1791.

NESREČE KOZOLCEV

Najstarejši kozolci – toplarji so ranljivi skozi čas. Že res, da nekateri toplarji lahko preživijo 200 ali celo 300 let ob primernem vzdrževanju in da jih zaobidejo nesreče: ogenj, vreme, vlaga, bio (črvi), spreminjena namembnost in naša nemarnost.

Ogenj je smrtni sovražnik lesa. V Blatni Brezovici je gorel marsikateri kozolec, kakšen tudi dvakrat. Razlogi so: udar strele, človeški faktor (otroška igra, nepazljivost, pa tudi goljufivi nameni lastnika ...). Ni pa znano, da bi kdaj prišlo do samovžiga, npr. sena. Posledica gorenja je vedno katastrofalna. Potrebna je obnova polovice in celega kozolca ali pa samo ostrešja. Lastniki se ob tem odločajo tudi o spremembi kozolca. Tako je lastnik toplarju spustil podstreho in še polovico prvega nadstropha, drugi lastnik je obnovil po dolžini samo polovico kozolca; od druge polovice je ostal samo osamljeni osmojeni čelni steber; tretji lastnik je namesto obnove celega kozolca obnovil polovico, drugo pa je zapolnil z dvojnimi stegnjenjem. Ožganine so še vidne na marsikaterem kozolcu.

Kozolce načenjajo tudi vremenske ujme. V času iskanja gradiva za to besedilo so kot posledica nevihtnega delovanja narave pogleli repi na kozolcih na Melah. Prav hudih viharjev pa v Blatni Brezovici v novejšem času ne pomnijo. Se pa je vas izognila najhujšemu. Pravi tornado je zajel del Slovenije v soboto, 23. 8. 1986. Od Hotedršice do Tomišlja je rušil vse pred sabo. V naši občini, kar se kozolcev tiče, so bile najbolj prizadete Bevke. Blatno Brezovico pa je tornado samo oplazil. Županov kozolec je bil tako ob oba repa (temelji so še danes vidni) in na Maroltovem kozolcu

je deloma pometalo strešnike. Menda je bil v Bevkah vsak objekt poškodovan, tudi kozolci. Med drugim jih je vihar pometel 23.³⁰

Če ga gospodar ne uporablja in ne vzdržuje, imajo lesni črvi zabavo v tramih, križih in špirovcih. Les spreminjajo črvi in njihove ličinke v žaganje. Ljudska modrost, da za svoje delovanje tudi lesni črvi potrebujejo mir, ni daleč od resnice. Kozolec se mora uporabljati. Nekatero podstreho in hodniki blatenških toplarjev so izpraznjeni ali pa je že več let v njih obležalo seno.

Tudi sprememba namembnosti in delno spreminjanje elementov lahko posredno krajša življenjsko dobo kozolca. V zgradbi, obiti z deskami, so notranje in zunanje sile drugačne kot pri odprti arhitekturi kozolca. Zaprtje čela z deskami, tudi čelne brane, brez zračnih odprtin ne omogočajo prepuha. Kdo pravi, da ne more priti do samovžiga?

Na vlažnih tleh najbolj trpijo stebri oz. base. Tudi kamniti ali betonski temelji se različno pogrezajo v podstat. Na Barju, na severni strani osamelca, se ob vodi na stebrih, letih in na strešnikih nabirajo alge. Les gnije. Sčasoma se zaradi vremenskih in drugih neustreznih razmer spremeni statika. Kozolec kleca, stebri, križi in streha popuščajo, zaboj odpada, late se lomijo, strešniki pokajo in odpadajo. Kadar se poruši statika, tudi laične oči lahko takoj opazijo, da kozolec »kleca« na enem stebru. Najbolj očitno se to vidi pri kozolcu s čelnimi zidanimi in vmesnimi lesenimi stebri, kjer je nosilnost zidanega stebra bistveno večja od lesenega. Kozolec se »krivi« na prizadetem stebru. Konča se s tem, da križi, brana, steber ali dva dokončno popustijo in kozolec »se poleže« – zapelje

proti tlom na najšibkejšem delu. Medtem ko druge pomanjkljivosti ali poškodbe opazi le izurjeno oko.

Gospodar si pomaga na več načinov. Začasno rešitev najde v oporniku. To je pomožni stranski tram, ki delno razbremeni pritisk oz. težo na baso s tem, da prenese težo strehe nase – mimo stebra. Ponavadi je neposredno vpet na eni strani v vzdolžni in/ali prečni tram ter v kamniti podstavek na drugi. Trajnejša rešitev je seveda v ojačanju, podzidave temelja, menjavi base pa tudi stebra ali odrezanje gnilega dela stebra, imobilizacija stebrov ali drugih delov kozolca s kovinskimi objemkami, vijačenjem ali spenjanje s klamfo itd. Poleg stebrov rešuje gospodar kozolec z začasnimi popravili: menjava odpadlih desk, menjava lat, prelaščanje ostrešja in menjava kritine, menjava tramov in tramičev.

VELIK POŽAR V BLATNI BREZOVICI, 26. JULIJA 1898

V novejši zgodovini je dokumentiran velik požar v Blatni Brezovici 26. julija 1898. Velik del vasi je takrat zgorel. To je čez dvajset objektov: hiš, kozolcev, svinjakov in skednjev v vasi, ki je takrat premogla štirideset hišnih številok. Na požar spominja kipec Sv. Florjana v stenski niši pri Gregorkovih – v hiši, do koder se je razširil ogenj od Kurje vasi, kjer je začelo goreti. Po pripovedovanju naj bi kipec izdelal podobar in rezbar Ivan Buh z Vrhniko.³¹ Starejših vaščani še pomnijo, da so še nekaj desetletij potem romali v procesiji, ki so jo sami organizirali. Procesija je trajala najmanj uro. Šla je iz Blatne Brezovice do Bevk in naprej do Ljublanice pri Kaminu. Tu so potem s čolni prečkali Ljublanico in pot nadaljevali do Žalostne gore, kjer je bila darovana v

začetku maja maša v čast Sv. Florjana, zaščitnika pred požarom. Po drugi svetovni vojni so, konec štiridesetih (1948/49) let, prenehali s procesijami. Vaščani pa so se še vedno udeleževali maš po lastni presoji: s čolni čez Ljublanico pri Kaminu, peš po mlinarski poti čez staro strugo Ljublanice pri Stari štirni ali pa premožnejši z vozovi naokoli čez Vrhniko, Verd in Borovnico. V šestdesetih pa so počasi opustili spomin in opomin na tragedijo.

Takratni časopisi so poročali o požaru. Glede na to, da so si navedeni podatki – skope notice – zelo podobne ali enake, velja domneva, da je vir podatkov o požaru uradno poročilo takratne oblasti in da zapisovalci niso »poročali s terena«.³² Požar je našel odmev tudi v cerkvenem občestvu na Vrhniko. Zapisano je: »... *Vrhnika: 11. septembra se bo pri službi božji zjutraj in po deseti uri po cerkvi (Sv. Pavla na Vrhniko – op. avtorja) pobiralo za revne pogorelce iz Blatne Brezovice ...*«³³

KOZOLCI – KULTURNA DEDIŠČINA BLATNE BREZOVICE

Od 41 kozolcev v vasi je Zavod za varstvo kulturne dediščine³⁴ skupino petih (5) kozolcev³⁵ južno od hiše Blatna Brezovica 8 vpisal v register 20. aprila 2015 kot profano stavbno dediščino z **režimom** dediščina priporočilno in **podrežimom**: stavbna dediščina.

Opis: Skupina petih kozolcev topolarjev z lesenimi, opečnimi in kamnitimi stebri z različnimi števili oken. Strehe so simetrične dvokapnice, krite z opečno in temno sivo kritino. Na enem kozolcu je letnica 1899.

Lokacija: Kozolci stojijo ob cesti med cerkvijo sv. Jakoba in vasjo, jugovzhodno od vasi Blatna Brezovica.

EŠD (Evidenčna številka dediščine): 30173.

Tip: profana stavbna dediščina.

Režim: dediščina priporočilno.

Podrežim: stavbna dediščina.

Stanje podatka: 2019_04_15.

Naselje: BLATNA BREZOVICA.

Občina: VRHNIKA.

OE ZVKDS: ZVKD Ljubljana.

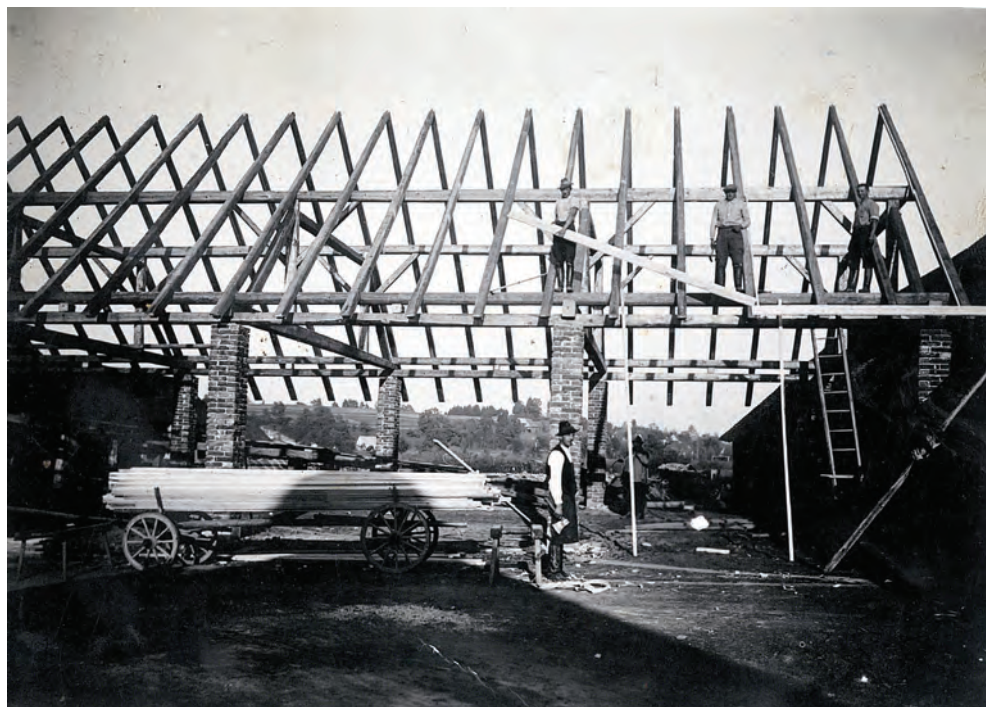
Površina: 12.996,08 m².

Dediščina priporočilno: http://giskd6s.situla.org/evrdd/P_11_11_02.htm#dp.

Stavbna dediščina: http://giskd6s.situla.org/evrdd/P_11_11_02.htm#osd.

KOZOLCE SO VEZALI

Nekateri kozolci oz. toplarji v Blatni Brezovici so stari dvesto let ali več let. O takratnih graditeljih ni podatkov. V dokumentih in ustnem izročilu – spominu prebivalcev vasi pa ostaja družina Lenarčič, ki je v prvi polovici 20. stol. pustila močan pečat. To je bil čas gradenj nizkega kozolca. Kar je ugotovil že Anton Melik leta 1931: »*Ta kozolec izdaja štedljivost in treznost pri gradnji ter predstavlja cenejšo zgradbo nego na pr. do- slej opisani toplarji.*«³⁶

Postavljanje cimpra – ostrešja v stari Jelovškovi opekarni v Sinji Gorici pred 2. sv. vojno.

Zgoraj od leve proti desni: Lovro Jerina (Francinov), Franc Lenarčič (Bognarjev), Franc Lenarčič (Reklevecv). Spodaj s sekiro v roki je Anton Lenarčič – Bognarjev Tone (roj. 1900) v Galletovem gradu v Bistri. Bil je sovrstnik zadnjega lastnika gradu Bistra. Tonetov oče (roj. 1862) je bil kolar. Izdeloval je vozove.

Foto: iz družinskega albuma Valentine Lenarčič.

Okoli 1909 se Tonetov oče z družino petih, v Bistri rojenih otrok, preseli v Blatno Brezovico v že postavljeno hišo (leta 1892). Tu se rodi naslednjih šest otrok. V Blatni Brezovici so izbrali drugo obrt. Postali so samouki. Iz kolarjev so se prelevili v *cimpermane* – tesarje. Tonetov oče je imel v službi: sina, brata, bratranca in Francinova dva: Janeza in Žana Jerina. Skupaj s sorodniki ali posamezno – Bognarjevi in Rekleveci so vezali predvsem nizke kozolce ali kozolce na psa med 1. in 2. sv. vojno ter še nekaj časa po drugi: Maroltov (1922), Francinov (1927), Pri Mežnji (1929), Cenetov (1932), Jakov (1939), Lingovcev (1943) Matužinov (1946) in Andrejčikov (1948). Večinoma pa je vezal kozolce na »Coklarsko-Borovniško stran«, glede na to, da je njihov rod izhajal iz Bistre in jim je bila Borovnica bližja kot kraji na tej strani Ljubljane. Ko je vstavil zadnji strešnik, je dejal: »Če bo tole držalo, bo tudi dež«, in je opravil malo potrebo na strehi novogradnje.

V petdesetih letih so v vasi zadnje kozolce vezali poleg Bognarjevih in Reklevevih tudi nekateri drugi. Tako je Jože Jeraj, tudi tesar, postavil leta 1955 domači kozolec na Gmajni³⁷, enega zadnjih v vasi.

ODLOMKI IZ INTERVJUJA Z LAHOVO MAMO³⁸

...

N. N.: Kateri je najstarejši kozolec v vasi?

L. M.: Zdi se mi, da je Boštjanov, pa se je podrl od starosti pod snegom po drugi svetovni vojni. Pa se moram tud jaz podret, ker sem stara!?

N. N.: Pa ja! Tako hitro pa to ne gre, ne!

Znova sva se zasmejala. Njen smeh se mi

je zdel pristen, brez grenkobe pritiskajočih let.

N. N.: Na isti strani je stal kot Hkavcev?

L. M.: Na isti strani. Samo Hkavcev je bil prej, nato pa je bil Boštjanov. Je bil z opeko krit. Hkavcev pa s slamo. Nekateri kozolci v vasi so bili stari tudi več sto let. Naš kozolec s konca hiše je bil prvotno s slamo krit. Star naj bi bil tristo let. Podrli smo, ker je bil preč. Kmetje naj bi dobili material za ta kozolec in za ostale v vasi z nakupom lesa z razprodane graščine »Kašlanov grad« ob propadu grofov.

N. N.: Kdaj pa je bil narejen tisti vaš kozolec iz knjige Slovenski kozolec!?

L. M.: Ne bi vedela, kateri je bil ta prvi na tem mestu. Strela je zažgala naš kozolec leto dni zatem, ko smo kritino iz slame zamenjali s strešno opeko. Treščila je vanj tisti dan, ko so Italijani požgali obe Ligojni leta 1942. Sem bosa tekla po mokrem pesku do kozolca, takrat ni bilo asfalta, da so mi noge zatekle. Takrat je zgorela debela votla hruška nedaleč stran. Oj, kako je bučalo. Na pogorišču so ostali samo zidani stebri. Od zavarovalnice smo dobili povrnjen denar – lire v vrednosti žeblicev za obnovo in nič več. Leta 1943 smo ga obnovili. Od prvotnega je polovica ostal toplar, na mesto druge polovice pa smo postavili dva enojna kozolca – samca ali stegnjena kozolca kot podaljšek toplarja. Obnovili so ga domačini: Bognarjev Tone, Rekleveva dva: Janez in France in Jerinčkov oče. Bili so glavni krovci, cimpermani, ostali vaščani so pomagali. Jaz sem jim pa malico nosila. Takrat se je več pelo po vasi. Pa bolj zabavno je bilo. Pred kratkim se je posušilo brinje med kozolcem in kapelico, ki sem ga posadila nekaj let po požaru. Bilo je starejše od petdeset let.

N. N.: Kaj pa ste sušili v njem? Koruzo, seno?

L. M.: Seno na latah. Pomagali smo si s posebnim stolom. Rekli smo mu hlapec. Potem pa smo metali seno na podstreho (cimper). Spodaj smo imeli spravljene vozove. Spodaj pod štantom pa smo gospodinje sejale solato in zelje (kapš). Tako da so bile sadike pripravljene za presaditev. Tudi pod ostalimi kozolci po vasi so gospodinje sejale solato, zelje, rdečo peso.

N. N.: Kaj pa ste še imeli pod kozolcem? Vozove, orodje?

L. M.: Takrat, ko je bila nevihta, smo hite-li spravljati vozove pod streho, potem je pa vse zgorelo.

...

Kozolec

*Ob cesti stojim
pa požiram plin.*

*Pred leti so mi
kruh vozil,
da sem ga še
drugim delil.*

*Zdaj pa tu bedim
samo za spomin.*

Lahova mama

GRADNJA KOZOLCA MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Posebnost Lingovcovega kozolca je v tem, da je edini v vasi, ki so ga postavili med 2. svetovno vojno, leta 1943, nekaj mesecev pred kapitulacijo Italije. Drugih novih

kozolcev ni bilo. So pa pri Lahovih morali prelajštati kozolec na Melah, da so sanirali ostaline požara, posledice udara strele. Ob prošnji za stavbni ogled je moral posestnik Jože Popit predložiti načrt gradnje v dveh izvodih. Na načrtu je kot avtor podpisan Lenarčič Janez, tesar iz Blatne Brezovice 31 (Reklevcevi); na kasnejšem komisijskem ogledu in na gradbenem dovoljenju pa je kot stavitelj zapisan tesarski mojster Lenarčič Anton, Blatna Brezovica 20 (Bognarjev). Očitno sta si delila delo in odgovornost.

Gradbeno dovoljenje – prepis ³⁹

G. Popit Jože, pos., Bl. Brezovica 23
Rešuje prošnjo z dne 17/5 1943. Vam na podlagi krajevne komisijske obravnave z dne 24/5 1943 dovoljujem, da smete po predloženem in odobrenem načrtu *zgraditi za svojo hišo vezan, z opeko krit kozolec. Stavba mora stati 1 1/2 m od zemljišča Mušič Janeza in istotoliko od zemljišča Mušič Matevža.*

Na strehi ob obeh mejaših se morajo namestiti snežni držaji in to takoj, ko bo streha postavljena.

Pri stavbnem ogledu ste se zavezali napram mejašu Mušič Janezu, da ne boste njemu ali njegovim pravnim naslednikom branili postaviti slično stavbo ob vašem zemljišču, napram mejašu Mušič Matevžu pa, da mu boste dovolili raztegniti podstrešje hleva in da mu boste odprodali cirka 15 m² zemljišča. Tu se je v stavbnem zapisniku posvedočilo in je za obe stranki obvezno.

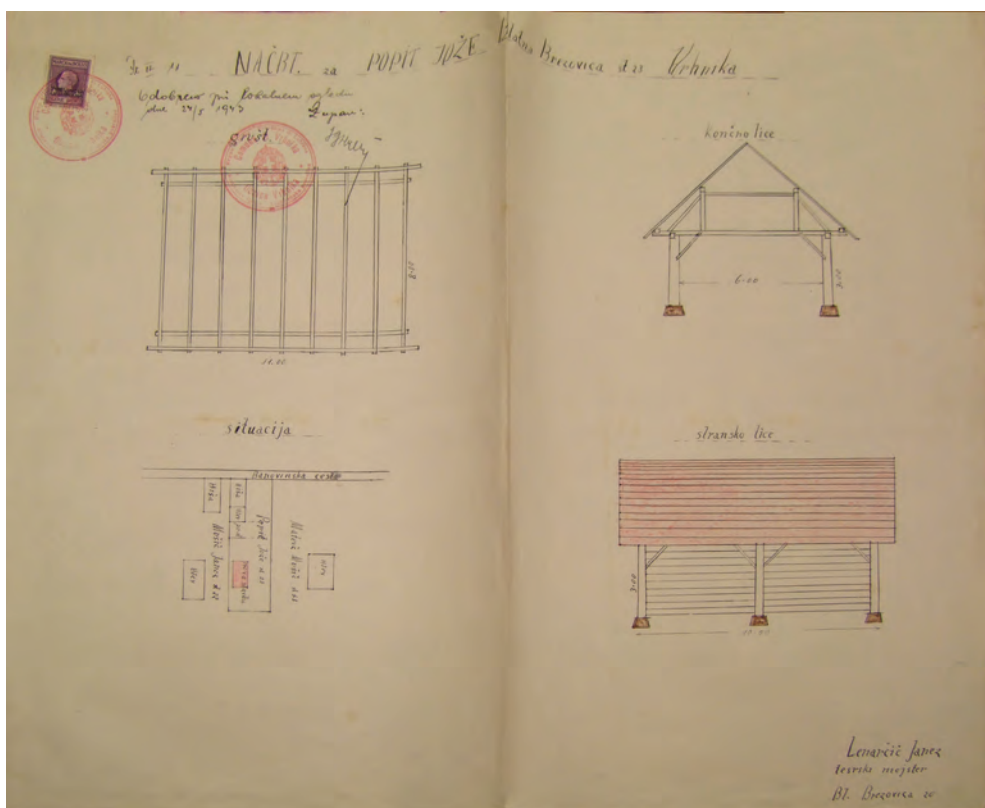
Taksa po tar. post. 5 v znesku 8 lir je plačana v kolku ter nalepljena in predpisano uničena na tem dovoljenju. To stavbno

dovoljenje velja 2 leti. Proti njemu je prost priziv, ki bi se imel vložiti v neprostopni dobi 14 dni od dneva vročitve tega odloka pri podpisnem županstvu na okrajno glavarstvo v Ljubljani. Stavbna taksa znaša 30 lir, kom. stroški / lir. Občina Vrhnika, dne 25/5 1943. Tajnica: *Skvarča*. Župan: Hren

DVOJEZIČEN ŽIG: Na sredi italijanski grb. Zgoraj: Regno d'Italia, Provincia di Lubiana, Comune di Vrhnika. Spodaj: Kraljevina Italija, Ljubljanska pokrajina, Občina Vrhnika.

POVZETEK

Kozolce tudi prodajajo in selijo na drugo lokacijo⁴⁰. V Blatno Brezovico so tako pripeljali vsaj tri kozolce: Jerejškov na Blatu, Francetov na vasi in Jerajev na Privozu. Prvega iz Verda v drugi polovici 20. stol., hkrati druga dva iz Podplešivice s posesti Kušljanov grad v Notranjih Goricah pred več kot dvesto leti. Grad je bil najverjetneje zgrajen v 15. stol., ime pa je dobil po enem izmed lastnikov - baronih Kuschlan. Okoli

Načrt Lingovcovega kozolca v gradbenem dovoljenju, Občina Vrhnika, 25. 5. 1943 (gl. op. 39).

leta 2000 so prodajali kozolec – topler na dva štanta v Kurji vasi. Lastnik ga menda ni uspel prodati. Kozolec se je moral umakniti stanovanjski hiši za mlado družino. Ravno tako se je zgodilo s sosednjim Matužinovim kozolcem na kozla in tako z marsikaterim v vasi.

POGLED NAPREJ

Če ima gospodar kozolec, ne pomeni samo, da je lastnik dragocene vernakularne arhitekturne dediščine (tj. arhitektura, plod nešolanih mojstrov, ki so svoje znanje gradili na tradiciji, dediščini prednikov in na svojih izkušnjah ...)»⁴¹, ampak tudi aktivno vzpostavlja odnos do svojih korenin.

Vzdrževanje zahteva znatna finančna sredstva. Malo je lastnikov, ki bi bili pripravljeni vložiti več sredstev, kot je nujno potrebnih. Tako je tudi v Blatni Brezovici. Lastniki so prepuščeni sami sebi pri financiranju popravil ali temeljite obnove. »Štukajo« od popravila do popravila. Velika večina kozolcev obstaja na ta način.

Ožja in širša skupnost ne izkazujeta večje pripravljenosti pomagati posameznim lastnikom pri njihovi obnovi. Lahko pa bi bilo drugače. Lahko bi se minimalno zgledovali po Šentrupertu in njihovi Dolini kozolcev. Lahko bi izkoristili naziv Zavoda za varstvo kulturne dediščine petih

kozolcev na Melah in Lopati kot profano stavbno dediščino. Ne dvomim, da bi ob vloženi energiji uspeli pridobiti ta naziv tudi za druge kozolce na Vasi. To pa bi bilo dobro izhodišče za pridobitev denarnih sredstev.

Skupnost bi lahko stimulirala lastnike kozolcev za večji lastni vložek sredstev s tem, da vloži dodatna sredstva za obnovo kozolcev na Vasi, Lopati in Melah. Sem optimist. Verjamem, da lahko pridobimo dodatna državna in evropska sredstva. Skupnost lahko ustvari turistično-informativno-učno notranjo vaško pot. Pot kozolcev. Da se postaviti repliko Boštjanovega ali Kavcovega kozolca z interaktivnimi delavnicami. Če je vaška skupnost stopila skupaj in postavila Bobrovo učno pot okoli vasi – zakaj ne bi postavila še Poti kozolcev?

ALI PA ...

Današnji toplarji so preveliki in dragi za vzdrževanje. Lastniki tako pustijo kozolce, da se poležejo sami od sebe. Morda jim celo malce pomagajo ali pa jih spremenijo v skladu s svojimi željami, potrebami in možnostmi. Na mestu kozolcev in ostalih zapikov vernakularne arhitekturne dediščine rastejo skladišča, garaže, delavnice in stanovanjski objekti. Število kozolcev, kot jih poznamo, se zmanjša na dva, tri toplarje. Časa dela svoje. Tudi kozolci mu ne uidejo. *Panta rei – »vse teče.«*

**NEKATERA DOMAČA IMENA
IN MANJ ZNANI UPORABLJENI
IZRAZI**

k'zouc

kozolec

štant

okno v kozolcu, prostor med dvema
stebroma

visle

(redkeje) svisli, 1. nadstropje v kozolcu,
obdano s prepletenimi križi

kapš

kapus, zelje

klinc

leseni klin, čep, običajno kvadratast z
okroglo konico

propuh

prepih

basa

baba, spodnji razširjeni del stebra

folz

zaréznik, strešna opeka, ožlebljena na
vzdolžnih robovih

bobrovec

gladka ročno izdelana, na enem koncu
zaokrožena strešna opeka

prelajštanje

die Laiste (nem.) letva, »lajšta« – popravilo
strehe, popravilo ostrešja

hlapec

stol, obešen v letah, na katerem so stali, ko
so vdevali pridelke v late

rumpelkamra

die Rumpelkammer (nem.),
shramba za staro šaro, ropotarnica
– odlagališče rabljenih, večinoma
neuporabnih stvari

rigel

der Riegel (nem.) zapah, razpora, vez
– prečnik, prečni tram med dvema
stebroma, nosilec čelne brane

monštranca

navadno umetniško izdelana priprava,
v kateri je v zastekljeni odprtini vidno
nameščena posvečena *hostija*, uporablja
se pri *krščanskih obredih*, *procesijah*

kajla

der Keil (nem.) zagozda, klin, razpiralo –
tukaj zagozda

štolbah, štolbaum

der Stolbaum (nem.) opornik v rovu –
soha, pokončni tram, del brane in strešne
konstrukcije trapezastega ostrešja

bognar

der Wagner (nem.) kolar, domače ime
družine Lenarčič – pri Bognarjevih

nečke

etn. podolgovata plitva posoda iz enega
kosa lesa, zlasti za mesenje

toponím

lastno ime kraja ali kakega drugega dela
zemeljskega površja, zemljepisno ime

gépelj

priprava za vrtenje pogonske gredi, npr.
za pogon mlatilnic, ki jo poganja vprežna
živina

klámfa

železna priprava, za začasno spenjanje
lesenih delov; penja, skoba

zavetrovanje

sistem prečnih opor, ki preprečuje, da bi
se konstrukcija zložila, pri kozolcu brana
in ročica

rep

podaljšani del toplarja oz. nizkega
kozolca, običajno stegnjenec

FOTOGRAFIJE ALEJE KOZOLCEV
posnel avtor prispevka v letih 2011–2019.

1.
Albinov kozolec
na Postrana,
2019

2.
Andrejčikov kozolec
na Podolah,
2012

3.
Boštjanov kozolec
v Kurji vasi,
2012

4.
Cenetov kozolec
v Kurji vasi,
2011

5.
Francetov kozolec
na Mah,
2019

6.
Francetov kozolec
na Vasi,
2011

7.
Francinov kozolec
v Bču,
2010

8.
Gašperjev kozolec
na Vasi,
2013

9.
Gašperjev kozolec
na Vasi,
2014

10.
Gostišev kozolec
na Lopati,
2012

11.
Gostišev kozolec
na Vasi,
2014

12.
Gregorkov kozolec
na Vasi,
2014

13.
Jakov kozolec
v Kravji dolini,
2011

14.
Jerajev kozolec
na Gmajni,
2012

15.
Jerajev kozolec
na Privozu,
2012

16.
Jerejčkov kozolec
na Blatu,
2012

17.
Jerejčkov kozolec
v Kravji dolini,
2012

18.
Jerinčkov kozolec
na Lopati,
2012

19.
Jerinčkov kozolec
na Vasi,

20.
Jožkov kozolec
na Zavrteh,
2012

21.
Jurežov kozolec
na Blatu,
2012

22.
Kocjanov kozolec
na Melah,
2012

23.
Kotavljev kozolec
na Gmajni,
2010

24.
Lahov kozolec
na Melah,
2012

25.
Lingovcev
na Vasi,
2011

26.
Maroltov kozolec
na Vasi,
2012

27.
Mežnarjev kozolec
na Melah,
2012

28.
Nagodetov kozolec
na Postrana,
2019

29.
Petrinov kozolec
v Kurji vasi,
2011

30.
Rudlnov kozolec
v Mežniji,
2015

31.
Skubicov kozolec
na Dolinci,
2011

32.
Šuštarjev kozolec
na Gmajni,
2012

33.
Tonetov kozolec
v Kravji dolini,
2011

34.
Umkov kozolec
na Gmajni,
2019

35.
Umkov kozolec
na Vasi,
2012

36.
Zalaznikov kozolec
na Lopati,
2012

37.
Zecov kozolec
na Vasi,
2012

38.
Zecov kozolec stegnjenec
na Madrgah,
2012

39.
Žecov kozolec
na Mandrgah,
2012

40.
Žakljov kozolec
v Kurji vasi,
2011

41.
Županov kozolec
na Vasi,
2012

VIRI IN LITERATURA

Informatorji

Marija Hladnik, 1910–2008

Janez Verbič, 1925–2018

Terezija Nikolčič, 1935–

Valentina Lenarčič, 1936–

Stanko Petrič, 1929–

Franc Umek, 1933–

France Nagode, 1948–

Posebna zahvala Kocjanovim za vzpodbudo.

Spletni viri

GURS, Datum podatkov: 26. 3. 2019, datum vpisa podatka 3. 4. 2019. Pregledano na naslovu, v nedeljo, 7. 4. 2019: <https://gis.iobcina.si/gisapp/Default.aspx?a=Vrhnika>

Iz predavanja Dušice Kunaver, Zmaji v slovenskem izročilu in motivika ljubljanskega zmaja, transkript predavanja, Trubarjeva hiša literature, 2013. Pogledano na svetovnem spletu, 13. 4. 2014 na naslovu:

<http://www.trubarjevahisaliterature.si/index.php/component/content/article/36-program/397-dusica-kunaver>

Selitev topolarja, ogled videodatoteke, 23. 4. 2019 na: <https://www.youtube.com/watch?v=Ubo3KNohfL8>

Register nepremične kulturne dediščine je uradna računalniško podprta zbirka podatkov kulturne dediščine na območju Slovenije, ki je v pristojnosti države.

Ogled: 6. 5. 2019 na svetovnem spletu <https://gisportal.gov.si/portal/apps/webappwiewer/index.html?id=403a54629867466e940983d70a16ad9e>

Arhivski viri

Arhiv Republike Slovenije, SI AS 176/A/A12, Franciscejski kataster, k. o. 12 Blatna Brezovica, grafični del, list VI.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, SI ZAL VRH 2, t. e. 9: fond Občina Vrhnika, Gradbene zadeve

1867–1945, 1046. Prošnja za gradnjo, ogled na mestu gradnje, gradbeno dovoljenje in načrt za postavitev Lingovcovega kozolca na Vasi.

Časopisi

Niko Nikolčič: Gradnja kozolcev – Povem vam četrto zgodbo : Intervju z g. Trevnom, Naš časopis, Vrhnika, leto 2006, št. 326, letnik 33, str. 13.

Niko Nikolčič: Marija Hladnik, Kees W nen in Lahov kozolec v Blatni Brezovici – Povem vam tretjo zgodbo: del intervjuja, Naš časopis, Vrhnika, leto 2006, št. 325, letnik 33.

Ogenj. Domoljub: Slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo, šte. 15. V Ljubljani, 4. avgusta 1898. Letnik XI., str. 180.

(Ogenj.) Slovenec: Političen list za slovenski narod, šte. 168. V Ljubljani, v sredo, 27. julija 1898. Letnik XXVI.

(Ogenj.) Slovenec: Političen list za slovenski narod, šte. 170. V Ljubljani, v petek, 29. julija 1898. Letnik XXVI.

Požar je ... Slovenski list: Neodvisno slovensko krščanskosocialno glasilo, šte. 44. V Ljubljani, v soboto, 6. avgusta 1898. Letnik III., str. 230.

Se bo pri službi božji ... Nadškofijski arhiv Ljubljana. ŽU Vrhnika: Cerkevno oznanilo za 11. september 1898.

Literatura

RIBNIKAR, PETER 1982: Peter Ribnikar, Zemljiški kataster kot vir za zgodovino, Zgodovinski časopis, Ljubljana, leto 1982, letnik 36, št. 4, COBISS ID4428342, str. 327 in 329.

Gorazd Makarovič: Kdaj so nastali kozolci? Etnolog : glasnik Slovenskega etnografskega muzeja, Letn. 17 = (68) (2007), Ljubljana, COBISS ID969350, str. 209.

JUVANEC, ZUPANČIČ 2014: Borut Juvanec, Domen Zupančič, Arhitektura Slovenije. Besednjak vernakularne arhitekture. Ljubljana, IZ, SAZU, 2014, COBISS ID271168768.

JUVANEC 2007: Borut Juvanec: Kozolec, i2 : Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, 2007, COBISS-ID229562112.

Čop, Cevc 1993: Čop, Jaka, Cevc, Tone, Slovenski kozolec = Slovene hay-rack, Agens, Žirovnica, 1993, COBISS-ID35981824.

HAZLER 2004: Dr. Vito Hazler: Tudi kozolci so slovenska razpoznavnost! SLOVENSKI KOZOLEC: včeraj, danes, jutri : prispevki posvetovanja, Ljubljana : Turistična zveza Slovenije, 2004, COBISS ID213545216.

JUVANEC 2010: Juvanec, Borut, Arhitektura Slovenije. 3, Vernakularna arhitektura, osrednji pas = Architecture of Slovenia. [3], Vernacular architecture, central part, Ljubljana. SAZU, Univerza v Ljubljani, i2, Fakulteta za arhitekturo, 2010, COBISS.SI-ID 252852480.

LESAR 1985: Ladislav Lesar: Lesene harfe, Kmečki glas, Ljubljana, 1985, COBISS-ID2323464.

MELIK 1931: Melik, Anton: Kozolec na Slovenskem, Znanstveno društvo, 1931 (v Ljubljani : Merkur), V Ljubljani, 1931, COBISS ID 28731648.

ČESEN, KOČAR, POGOREVC 2008: Ur. Andrej Česen, Stane Kočar, Bojan Pogorevc: Lesarski terminološki slovar. Ljubljana, Lesarska založba, 2008, COBISS.SI-ID=242469120.

TOMŠIČ 1973: Tomšič, France, Slovensko-nemško slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1973, 2. izd., COBISS.SI-ID=7499521.

TOMŠIČ 1974: Tomšič, France, Nemško-slovenski slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1974, 3. izd., COBISS.SI-ID=5703941.

SSKJ 2014: Slovar slovenskega knjižnega jezika, Cankarjeva založba, Ljubljana, 2014, 2. izd., COBISS.SI-ID=274207744.

Opombe

1 Iz predavanja Dušice Kunaver: **Zmaji v slovenskem izročilu in motivika ljubljanskega zmaja**, transkript predavanja, Trubarjeva hiša literature, 2013, pogledano na svetovnem spletu, 13. 4. 2014 na naslovu: <http://www.trubarjevahisaliterature.si/index.php/component/content/article/36-program/397-dusica-kunaver>

2 Gorazd Makarovič: **Kdaj so nastali kozolci?** Etnolog, št. 17, 2007, Ljubljana, str. 209.

3 Borut Juvanec: **Kozolec**, i2 : Fakulteta za ar-

hitekturo, Ljubljana, 2007, str. 42, COBISS-ID229562112, str. 11.

4 Ladislav Lesar: **Lesene harfe**, Kmečki glas, Ljubljana, 1985, COBISS-ID2323464.

5 Niko Nikolčič: **Gradnja kozolcev – Povem vam četrto zgodbo**, Intervju z g. Trevnom, Naš časopis, Vrhnika, leto 2006, št. 326, letnik 33, str. 13.

6 Borut Juvanec: **Kozolec**, i2 : Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, 2007, str. 61, COBISS-ID229562112.

7 Oba repa sta se polegla v letu 2014.

8 **GURS**, Datum podatkov: 26. 3. 2019, datum vpisa podatka: 3. 4. 2019. Pregledano na naslovu, v nedeljo, 7. 4. 2019: <https://gis.iobcina.si/gisapp/Default.aspx?a=Vrhnika>.

9 Peter Ribnikar, **Zemljiški kataster kot vir za zgodovino**, Zgodovinski časopis, Ljubljana, leto 1982, letnik 36, št. 4, COBISS ID4428342, str. 327 in 329.

V pripravah za uvedbo stabilnega - franciscejskega katastra v avstrijskih deželah ima odločilno vlogo cesarski patent Franca I. z dne 23. 12. 1817. Izmera zemljišč je temeljila na obširnih pripravah in na novih dosežkih zemljemstva v začetku 19. stoletja. Franciscejski katastrski operat ima dva dela, spisovnega in grafičnega. Spisovni del je sestavljen po obrazcih, v katerih so zajeti vsi podatki o izmeri in podatki za pridobitev hitre informacije o posameznem posestniku ali o posameznem zemljišču. Spisovni del katastrskega operata sestavljajo: zapisnik (protokol) zemljiških parcel, zapisnik (protokol) stavbnih parcel, izkaz površine zemljišč po katastrskih kulturah, abecedni seznam zemljiških posestnikov, popis mej katastrske občine, seznam neznanih lastnikov zemljišč, zapisnik o izračunavanju površine zemljišč, pismena dokazila o imenovanju. Ob tem velja poudariti, da katastrski operat na Kranjskem ne vsebuje zadnjih treh sestavnih delov franciscejskega katastrskega operata. Triangulacija in katastrska izmera sta bili opravljena na Kranjskem v letih 1822-1826.

10 SI AS 176/A/A12, Franciscejski kataster, k. o. 12 Blatna Brezovica, grafični del, list VI.

11 Večina navideznega obroča elipsaste obli-

- ke poteka po makadamski cesti okoli osamelca, ki občasno služi kot obvoznica ob cestnih zaporah v vasi, nato po sprehajalni pešpoti, po kolovozu in na koncu med njivami. Je meja med osamelcem in barjem. Deloma se ujema s turistično-izobraževalno Bobrovo potjo. Skubicov Podolam in Andrejčikov na Podolah sem uvrstil ravno tako med kozolce z barja, kljub temu da stojita znotraj obroča cesta-pot-kolovoz okoli Blatne Brezovice. Tako sta dosegljiva visokim vodam. Andrejčikov je vedno na meji ob poplavah na barju. Ob stoletnih vodah pa bi bil tudi Skubicov v vodi.
- 12 Čop, Jaka, Cevc, Tone, **Slovenski kozolec = Slovene hay-rack**, Agens, Žirovnica, 1993, COBISS-ID35981824, str. 123. V knjigi k opisu fotografije sicer piše, da gre za vrsto kozolca, kjer sta združena dva tipa, in sicer vezan kozolec in pridruženega dvojnega stegnjenega kozolca. Vendar avtor ne pojasni te povezave. Tudi ne umesti Lahovega kozolca tja, kamor spada, in sicer v Blatno Brezovico, ampak se zadovolji z lokalizacijo »Okolica Vrhnike«.
- 13 Grunt, pol grunta, četrt grunta, tretjina grunta in kajža-bajta so uradne mere, ki so bile določene glede na velikost kmetije oz. dajatve, ki jih je morala oddati kmetija cerkvenim in posvetnim oblastem. Med drugim so zapisani v pisni del popravljenege katastra iz leta 1866. V ljudskem izrazoslovju so se ohranili domači izrazi: polovnjak, tretinar, četrtinar za oznako velikosti kmetije oz. lastnika-gospodarja.
- 14 Na Verlinci je nekdanje ledinsko ime. Označuje del na osamelcu na jugozahodu vasi s sadovnjaki in travniki. Tega imena domačini ne uporabljajo več. Namesto tega se je uveljavila uporaba poimenovanja na Vasi ali na Postrana. Tu so doma največji kozolci – toplarji na štiri štante.
- 15 Melik, Anton: **Kozolec na Slovenskem**, Znanstveno društvo, 1931 (v Ljubljani : Merkur), V Ljubljani, 1931 COBISS ID 28731648, str. 31-32.
- 16 Vpogled na: **Prostorski portal RS Ministrstva za okolje in prostor**, Geodetske uprave Republike Slovenije – Javni vpogled o nepremičninah, medmrežje, 28. aprila 2019: <http://prostor3.gov.si/javni/login.jsp?jezik=sl>
- 17 Prostorska umestitev kozolcev v okviru ledin oz. mikrolokacij znotraj vasi. Skozi čas so se ledine in ledinska imena spreminjala, izginjala ali pa so nastala nova poimenovanja majhnega dela vasi, npr. Zavrteh (Za vrtovi).
- 18 Osamelec Blatna Brezovica se dviga nad barjem kot obrnjene nečke, zato je orientacija kozolca največkrat odvisna od terena, manj pa od strani neba (sever, jug, vzhod, zahod), ki prinaša sonce, veter ali dež. Iz istega razloga so notirane smeri (jug, jugovzhod, vzhod, severovzhod, sever, severozahod, zahod in jugozahod) bolj ali manj približki. Prva beseda v orientaciji (npr. jugovzhod ...) označuje smer, iz katere običajno uporabniki vstopajo v kozolec.
- 19 Prav tam.
- 20 Prav tam.
- 21 Kozolci vasi Blatne Brezovice, ki so se sami polegli ali jih je uničil ogenj ali pa so bili podrti namensko. Stanje: julij 2016. Zapisal: Stanko Petrič starejši. Zadnji, Gregorkov stegnjenec s plaščem, se je polegel v času pisanja tega besedila, tj. 2017 (op. avtorja).
- 22 Borut Juvanec, Domen Zupančič: **Arhitektura Slovenije. Besednjak vernakularne arhitekture**. Ljubljana, I2, SAZU, 2014. COBISS ID271168768, str. 24.
- 23 Borut Juvanec: **Kozolec**, i2 : Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, 2007, str. 42, COBISS-ID229562112, str. 59.
- 24 Prav tam, str. 99.
- 25 Prav tam, str. 76.
- 26 Prav tam, str. 67.
- 27 Dr. Vito Hazler: **Tudi kozolci so slovenska razpoznavnost!** SLOVENSKI KOZOLEC: včeraj, danes, jutri : prispevki posvetovanja, Ljubljana : Turistična zveza Slovenije, 2004. COBISS ID213545216, str. 12.
- 28 Borut Juvanec: **Kozolec**, i2 : Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, 2007, COBISS-ID229562112, str. 56.
- 29 Eden zadnjih glinenih mačjih varuhov se je na Jožkovem kozolcu razgledoval po barju. Lastnik ga je pred kratkim umaknil med menjavo strešne kritine.

- 30 Narava se je zarotila – posledice sanirane škode po prvih ocenah za 5 milijard dinarjev, Naš časopis, Vrhnika, leto 1986, št. 135, letnik 14, Leto 86, str. 1.
- 31 Več o njem glej: Polona Zalokar, Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo (III. del) – Voljčeva cesta in Klis. Vrhniški razgledi, št. 12, 2011, str. 79.
- 32 **DOMOLJUB**, šte. 15. V Ljubljani, 4. avgusta 1898. Letnik XI., str. 180.
Slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Ogenj. Dne 26. pretečenega meseca je popoludne na Blatni Brezovici pri Vrhniku gorelo. Ogenj je uničil 8 hiš, 11 kozolcev z žitom in senom, 4 skednje in 2 hleva. Škoda je velika, zapalili so baje otroci. Na pomoč sta prihiteli gasilni društvi z Vrhnike in Verda. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-NTBTE8XR/5ee6aaa6-5c5d-404c-8633-54536acd66c3/PDF>
- SLOVENEK**, šte. 168. V Ljubljani, v sredo, 27. julija 1898. Letnik XXVI.
Političen list za slovenski narod. (Ogenj.) Kakor se nam poroča, je včeraj ogenj upepelil do polovice velike vasi Blatna Brezovica pri Vrhniku. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-XMM4MELO/ea-7fef90-4728-499b-9fa8-53621c5a120e/PDF>
- SLOVENEK**, šte. 170. V Ljubljani, v petek, 29. julija 1898. Letnik XXVI.
Političen list za slovenski narod. (Ogenj.) Kakor smo že omenili, je v torek popoludne na Blatni Brezovici pri Vrhniku gorelo. Ogenj je uničil 8 hiš, 11 kozolcev z žitom in senom, 4 skednje in 2 hleva. Škoda je velika, zapalili so baje otroci. Na pomoč sta prihiteli gasilni društvi z Vrhnike in Verda. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-5JG8TZTM/0d205da0-5282-4020-a3fc-4d34927d658a/PDF>
- SLOVENSKI LIST**, šte. 44. V Ljubljani, v soboto, 6. avgusta 1898. Letnik III., str. 230.
Neodvisno slovensko krščanskosocialno glasilo.
Požar je 26. julija upepelil na Blatni Brezovici pri Vrhniku 25 poslopij. Škode je 25000 gld. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0KDRJC2V/7f83a7e2-406e-4880-a589-c39e76d96893/PDF>
- 33 Nadškofijski arhiv Ljubljana. ŽU Vrhnika: Cerkevno oznanilo za 11. september, 1898.
- 34 Register nepremične kulturne dediščine je uradna, računalniško podprta zbirka podatkov kulturne dediščine na območju Slovenije, ki je v pristojnosti države. Ogled: 6. 5. 2019 na svetovnem spletu <https://gisportal.gov.si/portal/apps/webappviewer/index.html?id=403a54629867466e940983d70a16ad9e>
- 35 Gostišev, Jerinčkov, Kocjanov, Tešarjev in Lahov (op. avtorja). »Južno od hiše Blatna Brezovica 8« – Malce netočno poziciranje petih kozolcev. Bolj pravilno in smiselna postavitev bi bila jugovzhodno od hiše Blatna Brezovica 8, in sicer ne glede na pred ali po preštevilčenju hišnih števil v letu 1954.
- 36 Melik, Anton: **Kozolec na Slovenskem**, Znanstveno društvo, 1931 (v Ljubljani: Merkur), V Ljubljani, 1931, COBISS ID 28731648, str. 19.
- 37 Niko Nikolčič: **Marija Hladnik, Kees Wýnen in Lahov kozolec v Blatni Brezovici** – Povem vam tretjo zgodbo: del intervjuja, Naš časopis, Vrhnika, leto 2006, št. 325, letnik 33, str. 13. Marija Hladnik – Lahova mama je doživela častitljivo starost 98 let (1912–2010). Vse do konca svojih dni je bila iskrivega hudo mušnega značaja.
- 38 Prav tam.
- 39 SI ZAL VRH 2, t. e. 9: fond Občina Vrhnika, Gradbene zadeve 1867–1945, 1046.
- 40 Selitev toplarja, ogled videodatoteke, 23. 4. 2019 na youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=Ubo3KNohfL8> Kozolec ne dosega pretirane cene. Od ponudbe z dogovorom do cene največ 4000 Eur za toplar na štiri štante. Ponudbe obsegajo kozolce, dele kozolcev, knjig in slik. Večina med njimi so že na prvi pogled potrebni temeljite obnove. Ogled, 26. 4. 2019 na www.bolha.com
- 41 Borut Juvanec, Domen Zupančič: Arhitektura Slovenije. Besednjak vernakularne arhitekture. Ljubljana, I2, SAZU, 2014, COBISS ID271168768, str. 131.

Marta Rijavec

SOBOSLIKARSTVO NA VRHNIKI V 20. STOLETJU

Ob razstavi Romana Suhadolnika¹

*Malar je vreden vse hvale in časti,
Ker nam je zmalal tolik lepih reči:
Bog mu je zdravje dal,
pamet to pravo zbral,
Da nam tako je znal zmalat lepo!*

Dr. Karel Štrekelj: Slovenske narodne pesmi; Pesmi pobožne, 6716

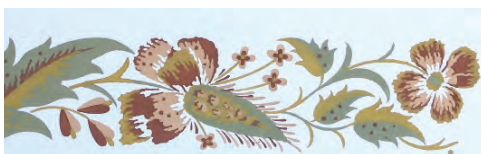
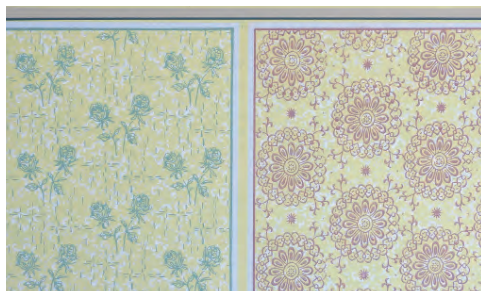
Začetke risanja, barvanja in grafičnega urejanja prostorov in bivališč lahko postavimo v prazgodovino, ko je človek z naravno barvo risal na stene in strope jam, na previse, lubje, les in na skale. Motivi so bili različni, predvsem so risali divje živali, ki so jih lovili, ponekod pa so odkrili tudi odtise dlani, kar naj bi veljali kot prazgodovinski podpis. V času starih civilizacij je stensko slikarstvo služilo ritualom, sporočanju, komunikaciji, označevanju in estetskemu izgledu prostorov. V antičnem obdobju že najdemo okrasitev sten v zasebnih hišah premožnih ljudi. Stenske poslikave so se spreminjale in v najširšem smislu vseskozi ohranjale estetske in zgodovinske vrednote.

Slikopleskarstvo je ena od vrst stenskih poslikav. Z odkritjem manj zahtevnih materialov in barv so postale poslikave dostopnejše širšemu krogu ljudi. Slikopleskarstvo je obdelovanje zidnih površin – lesa, kamna, mavca ali opeke z barvo; najpogosteje pa je namenjeno popestritvi beline sten v bivalnih prostorih in drugih zgradbah.

Barve, ki jih pri soboslikarstvu najpogosteje uporabljajo, so navadno apnene, pol-disperzijske in disperzijske. Vendar imajo barve globlji pomen. Dokazano je, da vplivajo na naše počutje in zdravje, saj v našem domu pokrivajo 70–80 % bivalnega okolja. V petdesetih letih 20. stoletja je bila aktualna obdelava sten z valjčnimi odtisi in uporaba jupola (namesto apna in krede).

Nekatere kmetije so imele celo svoje valjčno orodje; soboslikarskih poslikav pa so se posluževale bolj premožne družine.

Slikopleskarskih tehnik je več. Najpogostejše so: vtiskanje barvnega vzorca na stensko površino z reliefnim valjčkom; tiskanje z gobo, s krpo ali z zvito krpo, običajno na suho ali na delno suho površino. Pri rezanju barve s ščetko, čopičem ali z glavnikom najprej stene pobarvamo s svetlejším odtinkom. Ko se ta posuši, nanesemo temnejši odtinek, ki ga režemo, in tako dobimo črtast vzorec. Rezanje sloja barve je lahko enakomerno, vzorčno ali naključno. Škropljenje barv, marmori-

Poslikave z vzorci iz zapuščine Janeza Suhadolnika, Ivana Slavca in drugih je izdelal Roman Suhadolnik. Nekaj predstavljenih primerov je poslikanih z valjčki.

ranje in tiskanje z okroglim čopičem so medsebojno podobne tehnike, ki ustvarjajo naključne barvne vzorce. Risanja vzorcev s šablonami in napihovanje delcev v vzorec sta podobni tehniki, le da se prva izvaja na suho, druga pa na svežo podlago. Tehnika "fresco" zahteva dobrega in hitrega mojstra, ki zna ustvarjati na svežo podlago. Ta tehnika je zelo zahtevna še zlasti pri večjih površinah. Za kvaliteto je potrebna velika natančnost in enakomernost pritiska na površino in, ne glede na tehniko slikopleskarskih del, dobra priprava površin. V današnjem času te tehnike obvladajo le redki mojstri sobloskarji.

Slikopleskarska tradicija v družinah na Vrhniki

Frančišek Markelj, 1857–1916, je prišel leta 1895 na Vrhniko iz Železnikov z ženo Ivano Mohorič in s sinovi Antonom, Francem in Štefanom. Za selitev na Vrhniko jih je nagovoril stric g. Šubic iz znane poljanske slikarske družine, ki je živel in delal na Vrhniki pri slikarju Simonu Ogrinu.² S seboj so pripeljali nekaj panjev in se tu naprej ukvarjali s čebelarstvom. Oče Frančišek se je zaposlil na žagi v Močilniku, mama Ivana je imela branjarijo. Prvih deset let so se večkrat selili, leta 1905 pa kupili Tomšičev svet v Novi vasi in zgradili hišo.

Družine Franceta, Toneta in Štefana Marklja. Slikano leta 1951 ob obisku sorodnikov z Martinj Vrha in Železnikov. **Prva vrsta:** med otroci so Peter, Božo in Drago Verbič ter Mirko Markelj.

Druga vrsta: Ivanka Markelj, por. Furlan, Ana Markelj, roj. Fefer, iz Preserja, z vnukom Branetom Zalaznik v naročju, Franc Markelj z vnukinjo Marušo Zalaznik v naročju, Frančiška Markelj, roj. Lenarčič, z Drenovega Griča, Tone Markelj, Štefan Markelj, Tinca Markelj por. Verbič.

Za njimi med sorodniki: prvi z leve Tone Zalaznik-Ipavcev, pred njim desno Francka Zalaznik, roj. Markelj; zadaj, prvi z desne Marjan Markelj, pred njim Karel Verbič, četrta z desne Cirila Markelj, por. Todorovič. (Vir: 100 let Nove vasi, Vrhnika 2005, str. 33, dokumentirala Cirila Todorovič.)

Sin **Anton**, 1884–1965, je ostal doma; bil je slikopleskar in prevoznik; Antonov sin **Stane**, 1919–1979, je nadaljeval slikopleskarsko obrt, živel je v Verdu.

Sin **Franc**, 1886–1970, je z ženo Ano, roj. Fefer iz Preserja, od veleposestnika Jelovška kupil staro hišo na Petkovškovi ulici na Vrhniku in jo obnovil (Babji grad). Franc se je izučil za čevljarja, prodajal šivalne stroje in se 1911. leta začel ukvarjati s fotografijo. Njegov sin, Bogomir Markelj, je uspešno nadaljeval fotografsko obrt.

Sin **Štefan**, 1890–1976, z ženo Minko Tieschler, je kupil hišo nedaleč od svojega doma, v Novi vasi. Bil je cenjen slikopleskarski mojster: Z bratom Antonom sta s Simonom Ogrinom hodila slikat cerkve tudi v Metkovič in Split za več mesecev.³ Štefan je sam delal šablone, popravljajal dotrajane, obvladoval je pripravo barvnih otenkov in učil mlajše generacije soboslikarjev – pri njem je nabiral znanje tudi Ivan Slavec. S Štefanom Markljem je veliko delal Milan Pajsar, ki mu je mojster poleg znanja predal tudi del svojih delovnih pripomočkov. Ljudje se spominjajo Štefana kot umirjenega človeka, s "kanglico" za pasom, pri delu je požvižgaval in bil poln hudomušnih dovtipov. Pri Obrtnem centru je bil eden od treh mojstrov.

Rod Markljevih je zaznamoval svoj čas v čebelarški, slikopleskarski in fotografski dejavnosti.

Janez Suhadolnik, 1924–2011, se je izučil obrti med 2. svetovno vojno, pri Egidiju Šušteršiču (roj.1902) v Ljubljani. Mojstrski izpit je opravil 1961. leta. Njegov stanovski kolega je bil v tistem času tudi Slavko Šinkovec. V podjetju "Slikoplesk" v Ljubljani je Janez delal 23 let, nato eno leto v Komunalnem podjetju na Vrhniku, zatem pa v Industriji usnja Vrhnika do upokojitve leta

Janez Suhadolnik.

1984. Delo za stranke je združeval tudi z nekaterimi stanovskimi kolegi na Vrhniku. Poslikave s šablonami so naročale premožnejše vrhniške družine. Pri prevzemanju večjih in obsežnejših del so si slikopleskarji med seboj pomagali; Janez in Roman Suhadolnik sta bila del te zgodbe. Obrt je nadaljeval sin **Roman**, ki ima v očetovi zapuščini ohranjene tudi njegove učbenike za mojstrski izpit.

Janez Suhadolnik in Janez Pezdir.

Med zajetno literaturo s praktičnimi napotki sta tudi učbenika Strokoznanstvo za sobno slikarstvo in Strokoznanstvo za ple-skarje. Oba učbenika je priredil prof. Ivan Žnidarčič, založila pa kr. banska uprava dravske banovine, odd. za trgovino, obrt in industrijo, Ljubljana, 1940. Tretji učbenik je Dodatek k veliki Dunajski šoli.⁴

V teh učbenikih so zapisane in razložene zakonitosti in napotki, ki jih je moral tedaj poznati mojster slikopleskarske obrti, danes pa so ta znanja v večji meri poslovne skrivnosti in domena kemijske stroke. Najzahtevnejše je bilo delo s šablonami, izdelovali so jih privatniki in tovarne šablon.⁵ Danes šablon pri nas ni mogoče več kupiti, zato so primerki, ki jih je ohranil Janez Suhadolnik, zanimivi in dragoceni.

Zaradi obsežne in dobro ohranjene zapsuščine bi na Vrhniki lahko imeli spominsko zbirko slikopleskarske obrti, ki ji je sodobna tehnologija odvzela pravi žar barv in čar linij. Kako slikovita je ročna tehnika poslikav, potrujeta obe razstavi o slikopleskar-

stvu na Vrhniki. Poleg razstave iz leta 2019 (gl. op. 1) tudi leta 2018 v Društvu upokojencev Vrhnika postavljena razstava: Roman Suhadolnik, slikopleskar. "Ambientalni motivi v luči slikopleskarskega poklica".⁶

Franc Fefer, 1895–1968, je prišel na vrhniško Mrakovo ulico 14 iz Preserja. Na Vrhniki je z Markljevimi čebelaril in z njimi pleskal po hišah ter pomagal slikarju Ogrinu pri poslikavah cerkva.⁷ Otroci: Franc, 1922–1995, Mara in Stane, 1924–1974, trgovec in vsestranski glasbenik; danes je Stanetov sin **Roman** Fefer, roj. 1957, industrijski oblikovalec, ki dela kot grafični oblikovalec in kot črkoslikar.

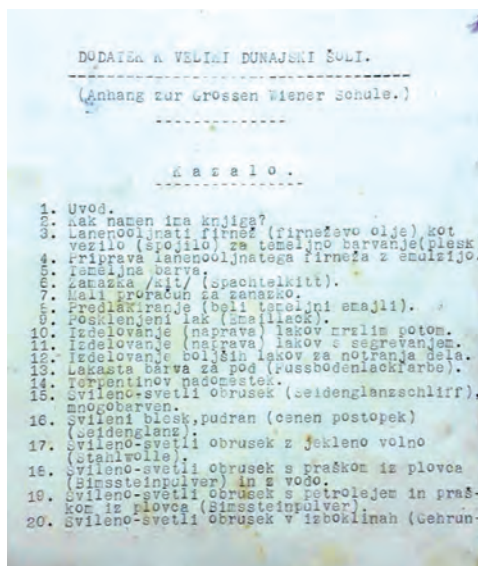
Ivan Slavec, 1903–1972, poznan pod vzdevkom Funckov Johan. Družina je živela v hiši Gradišče 5 in nato na Stari cesti v neposredni bližini gostilne Turšič. Solidno podjetje je delovalo od leta 1949. zaposlovalo je 6 delavcev. Znano je bilo po vsej občini zaradi strokovno dobro izvršenih del.⁸ Otroci: **Janez**, 1936–1913, **Ivka**, 1938 in **Jaka**, 1944.

Franc Fefer z ženo Heleno, roj. Založnik, hčerko Marico, ter sinovoma Francem in Stanetom. (Vir: 100 let Nove vasi, Vrhnika 2005, str. 40)

Učbenika Strokoznanstvo za sobno slikarstvo in Strokoznanstvo za pleskarje, Ljubljana 1940. Last Romana Suhadolnika.

Tretji učbenik: dodatek k Veliki dunajski šoli s prvo stranjo dvojezičnega kazala. Last Romana Suhadolnika.

Skupina vajencev pri Ivanu Slavcu leta 1955.

Od leve proti desni stojijo: Janez Grom, Andrej Gabrovšek, Ivan Leskovec, Meliton Velkavrh, Janez Slavec, Jože Grom, Janez Ceme in Janez Krvina. Sedijo: Franc Fefer, oče Ivana Slavca in Ivan Slavec.

Za ta poklic se je odločil tudi Janezov sin Jani, **Janez Slavec, ml.**, roj. 1956, ki se je izučil pri stricu Jakatu. Družina je bila v celoti vpeta v slikopleskarsko obrt. Veliko dela je bilo pred veliko nočjo, pripoveduje Franc Križaj-Franko, poleti, ko so ljudje obnavljali stavbno pohištvo in prostore, v jesensko-zimskem obdobju pa so največ obnavljali pohištvo in različne interierne predmete. Ker je bilo pozimi manj dela, je večina teh družin, tudi Slavčevi, imela čebelarstvo kot dopolnilno dejavnost. Vajeniško obdobje je bilo polno različnih izkušenj, saj so fantje opravljali tudi domača opravila za mojstra. Sedaj se tega obdobja spominjajo z nasmeškom, saj je bil to čas, ko so se kot najstniki seznanjali s stroko in spoznavali življenje. Na začet-

ku učenja je bilo samo beljenje sten, obnova oken, rolet ... dekorativne tehnike, ki so bile večinoma domena mojstrov, so prišle na vrsto kasneje. Bilo je več slikarskih kot pleskarskih del.

Mladi na Vrhniki so se za poklic slikopleskarja usposabljali najprej pri družinah, nato v Obrtni šoli na Vrhniki, generacije po 2. svetovni vojni pa v Centru strokovnih šol v Ljubljani, Mariboru in v Šoli za slikarsko-pleskarsko stroko v Kranju. Vajeniško prakso so opravljali pri Ivanu Slavcu in v Obrtnem centru; pri Slavčevih se je izučilo za pomočnika več kot dvanajst mladih fantov. Nekateri so se za krajši čas zaposlili pri njem, drugi pri Obrtnem centru, v Komunalnem podjetju ali kot obrtniki zasebniki.

Pri Obrtnem centru na Vrhniki so vajeniško prakso opravljali: Milan Kump, Marko Nagode, Milan Pajsar, Andrej Pišek, Roman Suhadolnik in Peter Vrbančič.

Obrtni center Vrhnika (OCV) je bil l. 1961 ustanovljen z namenom, da združi vso obrtniško dejavnost na območju Vrhnike in s svojimi uslugami pokriva potrebe Vrhnike, Borovnice, Logatca, Šentjošta, Horjula in širše Notranjske.

Imel je upravo in delavnice različnih strok; OCV je združeval v delovno skupnost naslednje poklice: čevljarje, dimnikarje, električarje, knjigoveze, keramičarje, kleparje, frizerje, peke, pečarje, slaščičarje, slikopleskarje in steklarje. Na začetku je bilo zapo-

slenih 80 ljudi, v poslovno najuspešnejših letih – v osemdesetih prejšnjega stoletja, ko so gradili bloke in avtocesto, pa čez 100. Uprave OCV so bile v Črnem orlu, na Hribu in na Gradišču 19.

OCV so vodili direktorji: Ivan Kenk, Jože Krašovec, Bernard Malavašič, Marjan L. Možina, Jože Trampuž in krajši čas tudi nekateri drugi. Podjetje je imelo uspešna in manj uspešna obdobja. Delovalo je 36 let, od 10. aprila 1961 do 7. marca 1997. Delavnice so bile na različnih lokacijah po Vrhniki; slikopleskarska je bila najdlje v dvoriščni stavbi Kunstljeve vile; mojstri slikopleskarske delavnice v OCV so bili: Štefan Markelj z Vrhnike, mojster Kette iz Logatca in Alojz Puc iz Podkrajca.

Skupina zidarjev, slikopleskarjev in drugih delavcev ob gradnji nove Mantove v šestdesetih letih 20. stoletja.

Stojijo: Vinko Žakelj, Ivan Leskovec, Janez Slavec, ?, ?, Djuro Škoda, ?, ? in Janez Pajsar. Spredaj: Šerif Rizvić, ?, Andrej Mesec, Frenk Petrič, Stane Lukančič, ?, ?, Jože Jereb in Stane Velkavrh.

Praznovanje 20-letnice Obrtnega centra Vrhnika v Močilniku 1981.

Zadaj z leve proti desni: Dušan Lazar, Jernej Šparenblek, Meliton Velkavrh, Zlatko Mustadanovič, Silvester Pivk, Drago Hodnik, Milan Kump, Dušan Vovk, Pavle Ogrin, Marjan Pivk, Peter Vrbančič, Sandi Jurjevčič, Maks Trpin, Milan Žitko, Jani Slavec, Ivan Korenč, Andrej Pišek, Marjan Nagode, Milan Jevšek, Karlo Ponikvar, Roman Suhadolnik, Vlado Obreza, Anton Žigon, Jože Trček, Janez Mihevc, Alojz Puc, Marko Leskovec, Janez Grom, Vinko Žakelj, Jožica Levc, Elica ?, direktor Jože Krašovec, Janez Slavec, Jožica Zelenjak, Marija Turšič in Edvard Zupan.

Stenske poslikave, izdelane po šablonah iz zapuščine Ivana Slavca (izdelal: Roman Suhadolnik).

Odprtje razstave 19. 11. 2019 v Cankarjevem domu na Vrhniki.

Roman Suhadolnik s stanovskimi kolegi in podjetniki ter predstavniki Obrtne zbornice Vrhnika in Obrtne zbornice Slovenije.

Od leve: Franc Križaj, Franc Habat, Anton Černič, Aleksander Gorečan, Matjaž Majdič, Roman Suhadolnik, Dušan Presetnik, Simon Hlebec, Vinko Žakelj, Andrej Gabrovšek, Igor Pipan.

V spominu Vrhnčanov so ti "fantje v bellem", z lestvijo na rami in z drugim orodjem za pasom – peš, na kolesu, z vozičkom, s triciklom ali na mopedu, ostali kot simbol za prenovo in preobrazbo. Ko so izpolnili pričakovanja svojih strank, so po njihovem odhodu domovi zaživel v novi svetlobi, barvi in toplini, ki jih je mojster poklica izvabil iz palete svojega znanja in občutenja. Danes je vse manj mojstrov, ki so večji zahtevnejših slikopleskarskih tehnik; vendar so še – Roman Suhadolnik je zagotovo eden izmed njih.

Slikopleskarstvo tako ostaja živi del kulturne tradicije in našega bivalnega okolja tudi v prihodnosti!

Stenske poslikave, izdelane po šablonah iz zapuščine Janeza Suhadolnika (izdelal: Roman Suhadolnik).

Informatorji:

Jože Krašovec, Marija Turšič, Adela Cankar, Pavel Mrak, Janez Kenk in Marjan L. Možina.

Opombe:

- 1 Razstava "Malar je vreden vse hvale in časti. Slikopleskar Roman Suhadolnik", avtorice Marte Rijavec v Galeriji Cankarjevega doma na Vrhniki je bila na ogled od 19. novembra do 15. decembra 2019.
- 2 Zapiski Francke Zalaznik roj. Markelj, 2006 (rokopis). (Hrani MDV).
- 3 Prav tam; Jože Suhadolnik, Simon Ogrin 1851-1930, slikar, Vrhnika 2001, str. 23.
- 4 Die Grosse Wiener Schule. Ernst Oldenbruch, Kritzendorf - Wien.
- 5 V zapuščini Janeza Suhadolnika so ohranjena naslednja imena izdelovalcev šablon: Friedrich Wolfrum&Co: Malerse Schablonen Fabrik, Wien VIII/2, Josefstadter Strasse 87; Davorin Johan, agenturni i komisioni posao, Zagreb, Ilica 47; "Šablona" atelje za izdelovanje soboslikarskih vzorcev, Okorn Anton, Ljubljana, Vižmarje 49; Mrak Stan-ko, sobni in dekoracijski pleskar, Ljubljana, Pred Škofijo 19, telefon 34-05; »Novost, zastupstvo i skladište inostranih fabrika molerskih šablona, radle i molerskih pribora, Breder i Kovač. Novi Sad, Kralja Petra II. ulica 55, telefon 20-84.
- 6 Razstava je bila na ogled 17. 4. do 30. 5. 2018 v Domu upokojenecv Vrhnika, zanj predsednica Elica Brelj, organizacija in postavitvev: Marta Rijavec, Roman Suhadolnik, Željko Jadanič, besedilo: Marta Rijavec, fotografije: Smiljan Ogorelec, oblikovanje: Marjan Rijavec.
- 7 Zapiski Francke Zalaznik, roj Markelj, 2006 (rokopis). (Hrani MDV).
- 8 Grega Novak, Ob petdesetletem jubileju vrhniške šole 1904-1954. Izšlo julija 1954. Str. 54.

Ciril Petrič

SREČEN JE BIL, KDOR SE JE LAHKO IZUČIL ZA POKLIC

Spomini

Ciril Petrič (1922–2014) v svojih spominih odkriva življenjsko zgodbo, podobno zgodbam prenekaterega mladeniča pri nas. Izhajal je iz številne družine, ki sta ji omogočila preživetje izjemna delavnost in iznajdljivost staršev. Po končani osnovni šoli sredi tridesetih let 20. stoletja ni našel možnosti, da bi se izučil za poklic, kar je bila njegova velika želja. Zaposlil se je v opekarni in v času, ko ta ni obratovala, opravljal druga priložnostna dela. Po končani drugi svetovni vojni je služil vojaški rok. Bila so to leta pomanjkanja in iz vojske se je vrnil s težko tuberkulozo. Premagal je bolezen. In ko je obujal spomine, je s ponosom povedal, da ima kljub težavam polnih štirideset let delovne dobe.

O družini

Ciril Petrič je bil rojen na Vrhniki 8. julija 1922 v družini Avgušтина Petriča in matere Marjete, roj. Krašovec. Njegov ded Jernej Petrič se je z družino iz Verda od Križaja leta 1876 preselil na Vrhniko, ko je bil Avguštin star 6 let. S seboj so prinesli hišno ime *Križajček*¹. Hišo na vrhniškem Klancu je kupil očetov stric, bogat trgovec v Grazu – *Nemškem Gradcu*. Nemški so rekli Grazu zato, da so ga ločili od Polhovga Gradca.

Cirilova mati je bila rojena na Klancu² leta 1878. V njeni družini je bilo več deklet: Jerica, je umrla za tuberkulozo stara 20 let, Marjeta, Jožefa se je poročila k Roglu na

Vrhniki, tri pa so z možmi odšle v Ameriko v začetku 20. stoletja, tj: Polona, por. Treven, Anča, por. Gržel, in Mici, por. Novak.

Po poroki sta oče Avguštin in mati Marjeta najprej stanovala na Stari cesti, blizu Langenvalterja, verjetno pri Mihevcu. Še pred Cirilovim rojstvom so se preselili v Jelovškovo (Idrijsko) skladišče ob Ljubljani (danes Ljubljanska cesta 17). Tu so živeli 25 let. V skladišču je bilo pet strank. Štiri v pritličju, in sicer družina Avgušтина Petriča, družina njegovega sina, Kettejeva in še ena družina. V nadstropju je bila še ena stranka.

Družina Avgušтина Petriča in Marjete, roj. Krašovec. Od leve: Ančka, mati Marjeta, Anton, pred njim Viktorija, oče Avguštín s Cirilom v naročju, Marjeta, za njimi: Frančiška, France, Avguštín, Jožef, Janez. Slikano ok. leta 1924 pred idrijskim skladiščem. (Fotografija je privatna last.)

Oče Avguštín je delal najprej na posestvu pri Lenarčiču v Verdu kot vrtnar in *milostljiva* – tako so naslavljali gospo Lenarčičevo – je bila z njim zadovoljna. Okoli leta 1908 pa je šel delat v Jelovškovo opkarno.

Prva svetovna vojna

Med prvo svetovno vojno je bil oče avstro-ogrski vojak najprej v Nemškem Gradcu in nato v Judenburgu, kjer je bil *hauptmanov purš*³. V Judenburgu je bil v času upora 17. pešpolka. Vojaki so bili utrujeni, siti vojne, vrnili so se z ruskega ujetništva, želeli so domov, in ko so jih nameravali spet poslati na fronto, so se uprli. Po zadušitvi upora je vojaško poveljstvo hotelo regiment postrojiti in odbrati vsakega desetega za ustrelitev. Očetu, ker je bil *hauptmanov purš*, ni bilo treba iti v vrsto. Med tem je prišla pomilo-

stitev in na smrt so obsodili le voditelje upora in jih ustrelili. Med voditelji upora je bil tudi Vrhničan Karel Možina⁴ (roj. 1895). Na Vrhniki ima danes svojo ulico, a ljudje skoraj ne vedo več, kdo je bil Karel Možina. Možinov brat je bil strojnik v Impeksu, nato pri Jelovšku.

Šola

Leta 1928 je šel Ciril v šolo. Šola nosi letnico 1904. Oče mu je pripovedoval, da so šolo gradili v času, ko je bil župan Gabrijel Jelovšek. Na mestu, kjer stoji šolsko poslopje, so zabili pilote 12 metrov globoko. Gradnjo šole je nadziral vrhniški mojster Ogrin, gradilo pa je ljubljansko podjetje Tonnies. Delale so tudi ženske. Mešale so malto in jo nosile v vedrih na glavi. Težka vedra so podlagale s svitki. Plačo so imele manjšo kot moški.

Ciril se spominja učiteljev: Ivana Michlerja, Ljudmile Sirnik, Slavka Vuka in Ivana Strehovca. Po končani osnovni šoli si je želel, da bi se izučil za ključavničarja. A mojster Prošnik je že imel vajenca in Cirila ni sprejel. Takrat je bilo težko dobiti mesto vajenca. Srečen je bil, kdor se je lahko izučil za poklic. Ciril je začel delati v Jelovškovi opekarni, kjer sta že delala oče in brat. Najprej je delal pri rezanju ilovice. Pobiral je smeti, ki so se nabirale na nožustruni. Za tem je bil odnašalec pri ročni izdelavi bobrovca.

Oče je pregledoval pečeno opeko in jo po kvaliteti sortiral v tri kategorije. Brat je bil *ringar*⁵.

Hiša Cirilovih staršev

Svojo hišo so Petričevi začeli graditi leta 1928. Oče je dobil posojilo pri Kmečki posojilnici na Vrhniki, 5.500 Din, kolikor je bila parcela na Sapu – Sinji Gorici ob glavni cesti. Hišo je zidal Žitko iz Podlipe. Leta 1932 je bila hiša *pod streho*, vanjo so se preselili maja naslednje leto. Kasneje so hišo dvignili za eno nadstropje. Ključavničar Simon z Vrhnike je naredil štedilnik za 300 Din. Denarja v banki zaradi krize ni bilo mogoče dvigniti, prepisali so ga iz ene knjižice na drugo. Lastniki hiše so bili oče, mati in brat France, ki je bil strojnik na Jelovškovi žagi. Ob veselju selitve v lastni dom je družino zadela velika nesreča. Maja 1933 se je brat France s kolesom ponesrečil pri Frtici na Drenovem Griču. Umrl je v bolnici. Pokopali so ga v Ljubljani.

Žage na Vrhniki⁶

Na Lošci je bila Lenarčičeva žaga. Ta je bila še iz 19. stoletja. Les, ki so ga zvezli iz gozdov nad Verdodom, so v Retovju spuстили po Ljubljani do Lošce, kjer je bil narajen pristan. Od tu so ga spravili do žage.

Avguštin Petrič z ženo Marjeto pred svojo hišo, ok. leta 1933. (Fotografija je privatna last.)

Mojstri na žagi so bili Kunstlji-Gašpurji in Krašovec. Poleg žage je bila tu še tovarna za lesne izdelke. Izdelovali so harmonije, stole in drugo pohištvo.

Med delavci je bilo precej žensk. Imele so lažje delo in so bile manj plačane od moških. Po večini so lakirale deske z mešanico špirta in šelaka⁷.

Žaga je imela za proizvodnjo elektrike pokončni kotel (parni stroj). Takega je imel tudi kovač Tomšič v Verdu. Ciril ga je videl, ko je hodil mimo Tomšiča na Johe, tj. polje med Verdodom in Bistro, kjer sta stala dva kozolca. Kovač je imel parni stroj zunaj in nato transmisijo za brusni stroj. Pri Lenarčiču so delali tudi gajbice za pomaranče. Organizirali so mlade fante, da so jih zbijali. Ciril je tudi zbijal, pomagal

Drž. osem razredna narodna šola v (na) Vrhniki

Krajevina Jugoslavija.

Dravska banovina.

Šolski srez: Ljubljana - Ročica, z. d.

Številka 14

Šolsko leto: 1935/36

Izpričevalo

o dovršeni višji narodni šoli

Petrič Ciril,

rojen dne 8. julija 1922, z besedo: sklepnost odvojete naravnega
na Vrhniki rim. Rač. veroizpovedanja,
je hodil v višjo narodno šolo od 1. septembra 1932 do 28. junija 1936,
nazadnje je dovršil učno snov četrtega šolskega leta v IV. razredu, na tukajšnji višji
narodni šoli. Ob svojem izstopu iz šole je bil ocenjen iz predmetov po § 42. v zmislu § 63.
zak. o nar. šolah takole:

Vedenje	odlično	
Veronauk z moralnim poukom	odlično	
Narodni jezik; manjšin- ski po § 45. zak. o nar. šolah	slovenski	prav dobro
	srbohrvatski	prav dobro
	nemški	—
	madjarski	—
Zgodovina	odlično	
Zemljepis	odlično	
Računstvo in merstveno oblikoslovje	odlično	
Poznavanje prirode	odlično	
Praktična gospodarska znanja in vednosti glede na krajevne potrebe	odlično	
Higiena	odlično	
Gospodarstvo-gospodinjstvo	odlično	
Ročno delo	odlično	
Risanje	prav dobro	
Lepopisje	dobro	
Petje	prav dobro	
Telovadba po sokolskem sestavu	odlično	

Ta učenec je zadostil osemletnemu obveznemu šolanju in se stem odpušča iz
šole v zmislu § 65. zak. o nar. šolah z dne 5. decembra 1929.

Upraviteljstvo državne višje narodne šole

na Vrhniki, dne 28. junija 1936.

Javletič
šolski upravitelj

J. J. J.
razr. učitelj

* Neprikladno je črtati.

Obr. A 46

Spričevalo Cirila Petriča o dovršeni osemrazredni narodni šoli na Vrhniki,
28. junija 1936. (Kopijo hrani Muzejsko društvo Vrhnika.)

je bratu. Skladišče za gajbice je imel Lenarčič na Riglu. Od tu jih je vozil s svojim 2,5-tonskim tovornjakom z motorjem na paro na postajo na Vrhniko.

V Retovju so bile tri žage *samice*, kjer so žagali samo z eno klino (listom), največ *colarice*⁸ (24 ali 25 mm debeline). Lastniki teh žag so bili kmetje.

Tudi v Močilniku je bilo več žag. Še dolgo je tam stalo poslopje, kjer je bila ena od žag. Les so rezali pozimi, ker poleti ni bilo dovolj vode.

Iz Močilnika proti Mirkam je imel žago posestnik Kotnik z Mirk.

Ko se je po letu 1922 odprl trg z Italijo, so delali na žagah vse dni v tednu v dveh izmenah. Delali so tudi ob nedeljah do 12. ure. Deske, *colarice* in *škarete*, so vozili na železniško postajo Verd ali na postajo Vrhnika. Z Vrhnike so jih peljali do Brezovice in od tam naprej po tržaški progi v Italijo.

V Gradišču je bila Tomšičeva žaga. Mihael Tomšič je imel tu še mlin in usnjarno. V mlinu je delal ruski vojni ujetnik, ki so ga klicali »Ruski«. Imel je klopico pred mlinom in je bil vedno tam. Tomšič je imel svojo električno žago v 20. letih prejšnjega stoletja⁹. Nabavil je najmodernejšo lokomotivo z dvema cilindroma – batoma. Zanimivo je bilo njegovo korito¹⁰, po katerem je speljal vodo od elektrarne do usnjarne kakih 50 m daleč. Korito je bilo iz hrastovega lesa, široko približno 1 m in pol in 1 m globoko, stalo je na tramovih 1 m in pol visoko. Skozi Gradišče je takrat peljala le zasebna pešpot, po kateri Tomšič ni dovolil prehoda z živino.

Opekarne

Na Vrhniki je bilo več opekarn¹¹, Kotnikova je bila na desni, Jelovškova pa na levi strani Ljubljani, nižje od najstarejše, Frölichove opekarne.

Teodor Frölich je na Vrhniko prišel iz Avstrije sredi 80. let 19. stoletja¹². V njegovi opekarni so imeli krožno peč (»ringofen«) na drva in na šoto in 40 m visok dimnik. Načrt(e) za opekarne so delali v Avstriji.

V opekarnah se je dobro zaslužilo. Brat, ki je bil ringar, je zaslužil dnevno 90 Din. Ko so v Ljubljani zidali Dukičeve bloke¹³, so z Vrhnike odpeljali en dan dva čolna opeke in en dan tri čolne. Delali so vse dni v tednu, tudi v nedeljo.

V opekarnah so delali 10 ur na dan, poleti od 7. ure do 12. in od 13. do 16., pozimi pa od 7.30 do 12. in od 13. do 16.30. Opoldne so imeli eno uro odmora za kosilo.

Izdelava opeke

Glino so v glinokopih naložili na vagončke in jo iz jam »gor« potegnili. Tu so jo stresali na kupe in jo pustili ležati eno leto. Šele uležana glina je šla v predelavo v *bike*¹⁴. To so bile naprave, kjer sta dva težka valjarja, notranji manjši in zunanji večji, krožila na jekleni plošči in jo med kroženjem drobila in gnetla, ter jo skozi *šobe* (luknje v plošči) potiskala v komoro pod njo. Tu pripravljena glina je šla nato v obdelavo za zidake, predvsem pa za različne vrste strešne opeke: *prešano*, vlečeno, zarezano (*folc*¹⁵), ročno izdelano.

Pri Kotniku so delali *prešano* strešno opeko, pri Jelovšku pa vlečeno. Zareznika (*folca*) pri Jelovšku niso delali. V *ta velike* opeke so pri Kotniku vtisnili *štemplje*, pri Jelovšku pa ne.

Cenjen je bil ročno izdelan strešnik – bobrovec, ker je bil bolj hrapav in sneg po njem ni tako drsel. Dobro zdrobljeno in zgneteno ilovico je delavec potisnil v po-

seben model za bobrovec, posut z drobnim peskom. Na odmerjeno debelino je glino odrezal in na določeno mesto potisnil košček gline za kavelj, ki ga je oblikoval z drugo roko in opeko spet posul s peskom. Odnášalec je surovo opeko odnesel v lope na police za sušenje. To sta delala dva delavca. En delavec je naredil 2000 strešnikov na dan, v desetih urah.

Zidak pa so delali tudi iz gline direktno iz jame, če je bila suha. Če pa je bila premokra, so jo mešali z glino, ki so jo imeli pokrito na kupu. Glino so za ta namen navozili pod streho. Če je glina zmrznila, so jo sekali s sekuro. Poskusili so jo minirati, a se to ni dalo. Fran Kotnik je v svoji opekarni naredil opeko za svoj 23 m visok dimnik.

Socialni položaj delavcev v opekarni

Delavci v *cegunci* so prejeli plačo tedensko. V soboto so 5 minut preje končali z delom in odšli v pisarno. Tam so jih klicali po vrsti – najprej najstarejše – in jim izročili kuverte z zaslužkom in obračunom. Ni se jim bilo treba podpisati, da so denar prejeli. Odtegovali so jim za bolniško blagajno, ker so bili vsi zavarovani za primer bolezni. Vendar so bolniško dobili le v času, ko so bili zaposleni. Brezposelni niso bili zavarovani. Leta 1934 je Bolniška blagajna v Ljubljani objavila, da bo podprla brezposelne. Vajenci niso dobivali plače.

Na *cegunci* pozimi niso delali. Odpuščati so začeli že septembra, stari delavci pa so navadno delali do božiča, ko so vse odpustili. Z delom so začeli spet po 1. februarju, ko se je dan podaljšal. Takrat še ni bilo električne razsvetljave.

Ko so bili doma, niso imeli nobenih dohodkov. Pokojnino so dobili le državni uslužbenci: financarji, železničarji, poštarji, delavci pa ne. Izjema so bili delavci v Tobačni tovarni v Ljubljani.

Kako so se družine preživljale v času gospodarske krize

Delavci so v času brezposelnosti iskali priložnostna dela. Ko je npr. sredi tridesetih let arheolog Šmid na Dolgih njivah izkopaval rimsko naselbino Nauportus, so pomagali brezposelni delavci. Povsod je bilo treba skrajno varčevati.

Hrano so si ljudje pridelovali sami. Družine so na najeti zemlji pridelale krompir, koruzo, fižol, doma so redili prašiče, kokoši in drugo.

Tudi v Cirilovi družini so občutili krizo. Oče je v najtežjem času, ko se je vse ustavilo in so delali le še pri Lenarčiču, v dveh letih imel delo le tri mesece. Hrano so pridelali doma. Obdelovali so šest njiv, ki so jih imeli v najemu na Špeharjevemu svetu pod Hruševco. Zgodilo se je, da jeseni ni bilo dovolj denarja za plačilo najemnine. Mati se je s strahom po nedeljski maši zjutraj oglasila pri Špeharjevih in prosila za odložitev plačila. Gospodinja ji je z razumevanjem odvrnila: »Boste že, ko boste mogli.« Delali so vsi, otroci so imeli določeno, kaj je njihovo delo, npr. koliko koruznih storžev mora vsak *orobkati*. Mati je vstajala vsak dan pred zoro, že ob 4. uri, da je vse postorila na polju in doma. Vsako nedeljo je šla še k sv. Pavlu k maši, uro daleč. Oče je šel v cerkev le dvakrat na leto, »imel je za sabo Judenburg!«.

Pridelovali so ječmen, koruzo, korenje, krompir, peso, zelje, repo in drugo zelenjavo, spomladi so posejali tudi nemško deteljo za kravo Sivko. Ječmen in koruzo so skupaj zmleli in dobili dobro moko za žgance. Oče, ki je bil nekoč vrtnar, je znal obdelovati zemljo. Vse njive so rodile dvakrat na leto. Vsako leto so zredili dva prašiča. Ko so se leta 1933 preselili v svojo hišo, pa so redili tudi kravo, čeprav niso imeli lastne zemlje. Krave Sivke niso krmili samo s senom,

pripravljali so tudi rezance iz pese in podobno. Tako je imela odlično mleko. Nekaj so ga oddali v vrhniško mlekarno in enkrat celo dobili zanj drugo nagrado za kakovost. Lačni niso bili, le kruha ni bilo. Nadomeščali so ga žganci. Žganci z mlekom so bili vsakodnevni zajtrk. Mati, ki je v mladosti služila pri davkarju, je bila iznajdljiva kuharica. Jeseni so si za zimo pripravili kad kislega zelja in kad kisle repe. V Kranjčevi trgovini na Stari cesti, kjer so prodajali *na debelo*, pa so kupili celo vrečo moke. Pozimi so jedli za kosilo kislo zelje in koruzne žgance ali kislo repo in štruklje. Včasih tudi ješprenj. Ob nedeljah juho iz govedine in pražen krompir. Za malico je kaj ostalo od kosila, za večerjo pa je bil redno koruzni močnik z mlekom, ob nedeljah *žitna* kava in kruh. Ječmen za kavo so sami pražili. Včasih so dodali nekaj zrn surove prave kave.

Ko so imeli koline, so delali krvavice in mesene – kranjske klobase. Nadevali so tudi želodec, ki je bil na mizi za veliko noč. Prekajeno meso so jedli preko leta. Navadno so ga kuhali v ješprenju. Meso so okadili in sušili pri sorodnikih v Sinji Gorici, ki so še imeli *črno* kuhinjo. Ko so nekoč dali na ogenj stare *švelerje* (železniške prage), se je vse meso spridilo. Pri Cirilu so nato kar doma naredili sušilnico za meso in kurili za dimljenje samo suha bukova polena in brinje.

Obveščanje občanov

Vse pomembne stvari v občini, tudi v zvezi z delom, je razglašal občinski tajnik Miha Jerina (*Majk*) v nedeljo po jutranji maši pred farno cerkvijo. Kdor je hotel biti na tekočem, kaj se v občini dogaja, je bil ob nedeljskih jutrih pred cerkvijo sv. Pavla. Vsako nedeljo se je zbralo veliko ljudi. Tam je imel mesar Hodnik svoj kiosk za meso, da so ga lahko gospodinje spotoma nabavile za nedeljsko kosilo. Podoben ki-

osk, kjer so prodajali meso, je bil tudi tam, kjer je danes Cankarjev spomenik. Za današnjo sodnijo pa je bila stojnica, kjer so prodajali pecivo in sicer kifeljčke po 1 dinar in po 2 dinarja kot polž zvite kolačke, napolnjene z rožičevo moko, namočeno v mleku.

Delavci pa so se navadno zbrali v Čempuhovi gostilni, kjer so se z mojstri dogovarjali o začetku dela.

Še nekaj o Impeksu¹⁶

Frölichu so imeli poleg opekarne tudi pivovarno. Po zaprtju pivovarne je tam začela delovati Tovarna mesnih konzerv. Z železniške postaje Vrhnika je Tovarna konzerv zgradila svoj industrijski tir, ki je prečkal cesto Ljubljana-Trst, do tovarne konzerv. Železniški tir je potekal za Gromovo hišo, kretnica pa je bila v tovarni. Vsak dan so pripeljali 4 do 5 vagonov živine. V tovarni je bilo ok. 200 zaposlenih. Izdelovali so predvsem konzerve za vojsko. V času krize je Impeks propadel. Kupila ga je Jugobruna iz Kranja z namenom, da bi naredili tekstilno tovarno. Župan dr. Janko Marolt pa je temu nasprotoval. Jugobruna je bila lastnica Impekse do leta 1945.

Od Impekse nazaj je bilo Oblakovo¹⁷ skladišče. Tu je pivovarna Union iz Ljubljane skladiščila pivo. Skladišče je bilo zidano in obokano. To je bila dolga stavba, ki je imela dva vhoda. Ob stavbi je bil prehod, po katerem so gonili v Ljubljano napažat živino. Pozimi so s *parizarji* vozili tja 15 cm debele kose ledu iz bajerja. V Ljubljani v bližini skladišča so (bili) vidni stebri rimskega mostu. Ob bregu pa je bil podest, kjer je stala čolnarska uta, v kateri so čolnarji lahko prespali. Nižje doli, tam, kjer je bila gostilna Lovca (danes Kotnik), so še ostanki Jelovškovega Miramara. Visoka kovana ograja ob cesti pa je gotovo še idrijska.

Sodar (*pintar*) Oblak je delal 25-litrške sodčke za pivo, najprej za Frölichovo pivovarno, nato za Union. Stroje je poganjil z *geplom*. Imel je avto na paro s trdimi gumami.

Parna žaga, trgovina z lesom, industrija zabojev Magušar

Na območju Impeksa je imel Milan Magušar, Gorenjec iz Radovljice podjetje: Parna žaga, trgovina z lesom, industrija zabojev (družba z. o. z.)¹⁸. Izdeloval je gajbice za pomaranče za Izrael. Zaposlenih je imel 20 do 23 ljudi. Gajbice so imele posebno obliko. Bile so spodaj malo ožje in so imele vžgan napis. Imel je gater – polnojermenik, na katerem je žagal deske za gajbice: *škarete* (debeline 13 mm) in colarice (debeline 23 ali 24 mm). Za proizvodnjo svoje elektrike je imel parni stroj (na železnih kolesih) in generator. Pred drugo svetovno vojno je kupil gozd v Delnicah, kamor mu je tesarski mojster Lojze Jurjevčič preselil vrhniško tovarno. Magušar je bil edini, ki je povabil svoje delavce za novo leto.

Vozil se je z motorjem, gospa Magušarjeva pa je imela kočijo. Z njo se je vozila v Ope-ro v Ljubljano.

Motorje sta imela na Vrhniki tedaj še Bri-celj in Jelovšek (Indiano).

Nesreča vrhniškega avtobusa

Po prvi svetovni vojni je ostal na Vrhniki mehanik Krajcer. Bil je šofer pri Kunstlju. Vozil je češko Tatro. Prevoznik Ivan Wiesbauer pa je imel avtobus, ki je vozil na progi Ljubljana–Vrhnika. Njegov avtobus se je decembra leta 1930 zaletel v vlak med Drenovim Gričem in Logom. Nepregledno križišče ceste Ljubljana–Vrhnika in železnice so uredili po drugi vojni z nadvo-zom ceste nad železniško progo.¹⁹

Vrhniški špital

Špital so imenovali hišo na današnji Jelovškovi ulici, kjer je cvetličarna in s cestne strani bife. V *špitalu* so prebivali občani, ki so bili brez dohodka (občinski reveži), kot Jeračnikov Tone, invalid iz prve svetovne vojne, ki je imel pokvarjeno nogo, pa Mešečeva Francka in drugi. Mešečeva Francka je hodila na Mulajeve njive nabirat deteljico. Občinski reveži so imeli dovoljenje, da so vsak petek hodili prosit od hiše do hiše, da so si zbrali za hrano. Ljudje so jim dajali 25 ali 50 par ali morda 1 dinar, nekateri so pred njimi tudi zaprli vrata.

Ob nedeljah po prvi maši so navadno zasedali občinski odborniki. Ko je bil župan Stanko Hočevnar, so na enem teh sestankov sklenili, da Vrhničani prebivalcem *špitala* ne smejo več dajati gotovine, ampak bloke za hrano, ki so jih dobili na občini. Te so trgovci sprejemali za blago namesto denarja in jih nato na občini vnovčili.

Kasarne na Stari Vrhniki

Leta 1939 je jugoslovanska vojska začela zidati kasarne na Stari Vrhniki. Italijanska vojska je po okupaciji leta 1941 z gradnjo nadaljevala. V dveh stavbah pri gasilskem domu na Stari Vrhniki so imeli italijanski vojaki mule.

Rupnikova linija²⁰

Obrambni sistem železobetonskih utrdb, ki naj bi branil jugoslovansko-italijansko mejo pred morebitnim napadom Italije, so začeli graditi pred drugo svetovno vojno. Delo je vodil Rupnik. Prišel je na Vrhniko in tu delal izpit za polkovnika. Stanoval je v Jelovškovi hiši ob današnji Ljubljanski cesti. Ko je vojska prišla gradit, je imela še tovarnjake s trdimi gumami, podedovane od Avstrije. Ko so ustanovili *Štab za*

utvrđivanje, so začeli drugače delati. Nekdo je ukradel načrte in jih izročil Italijanom. Za delo so najemali tudi domačine. Na Petkovcu je delala firma Josip Dedek. Ta je delala tudi betonsko cesto Ljubljana–Radovljica. Dedek je imel prvi tovornjak – kiper za razkladanje, nakladali pa so še ročno. Poleg šoferja je imel tudi sovoznika (*mitfarerja*). Po vojni je bila firma Dedek nacionalizirana, prevzelo jo je podjetje Gradis.

Pri Rupnikovi liniji je delal tudi Ciril. Moral je prinesiti potrdilo, da je zanesljiva oseba. Septembra 1940 je začel delati pri Sv. Treh Kraljih, 15. decembra pa se je delo ustavilo zaradi mraza. Zadnji bunker so betonirali pri Sori.

Druga svetovna vojna

Pozimi ni bilo dela. Spomladi 1941 je bila že vojna. Aprila je Vrhniko zasedla italijanska okupacijska vojska. Pri Jelovšku,

kjer je bilo do 120 zaposlenih, med vojno niso delali, vse delavce so odpustili. Ciril je našel delo na železnici Brezovica–Ljubljana. Nekaj časa je delal na progi, nato je dobil delo v železničarski tiskarni. Na progi je bilo delo zelo težko. Tračnice so bile dolge 12,5 metra, Italijani so imeli celo 30 m dolge. V tiskarni je bilo delo lažje, a nevarno zaradi svinca. Tisti, ki so delali s svincom, so dobili dnevno pol litra mleka.

Po vojni

Ciril je kot najmlajši v družini ostal na domu. Po končani drugi svetovni vojni je nekaj časa delal pri čiščenju ruševin borovniškega viadukta. Novembra 1946 je odšel na služenje vojaškega roka. Tedaj so služili v *pešadiji* dve leti, v tankovskih enotah tri in v mornarici štiri leta. Dodeljen je bil v tankovsko enoto v Prištino. V zimi 1946/47 je zaradi težkih razmer (pojavi četništva, huda zima) v

Ob 50. obletnici konca osnovne šole z nekdanjimi sošolci, leta 1986. Ciril sedi na tleh, desni. (Fotografija je privatna last.)

Srbiji zmanjkalo vojakov, zato so *pešadiji* podaljšali služenje za eno leto in ga za toliko zmanjšali tankistom. Tako je služil le dve leti in sicer devet mesecev v Prištini in ostalo v Skopju. Iz vojske se je vrnil bolan, s tuberkulozo. Dolgo se je zdravil na Golniku, v Ljubljani, v Valdoltri. Premagal je bolezen in se vrnil na delo v tiskarno. Ko je obujal spomine, je s ponosom povedal, da ima kljub težavam za seboj polnih štideset let delovne dobe.

Na Vrhniki, februarja 2009

Po pripovedovanju Cirila Petriča zapisala Marija Oblak Čarni.

Za objavo je besedilo uredila in pripravila opombe.

Opombe:

- 1 Sonja Anžič, *Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stol.*, Vrhniki razgledi, št. 7, leto 2006, str. 233.
- 2 Prav tam.
- 3 Purš v stari Avstriji vojak, dodeljen oficirju za pomoč na domu, sluga; stotnikov sluga.
- 4 Jože Rode: *Vrhnika skozi stoletja*, Ljubljana 1997, str. 67.
- 5 Ringarji so vozili in zlagali surovo opeko v peč in nato žgano pobirali in vozili iz peči.
- 6 Več o žagah glej: Olga Pivk: *Mlini in žage na Vrhniskem*. Vrhniki razgledi, št. 14, 2013, str. 55–73.
- 7 Tj. smola nekaterih indijskih dreves, ki se uporablja zlasti za proizvodnjo lakov.
- 8 Colarica – eno colo debela deska, približno 2,5 cm (avstrijska cola 2,63 cm).
- 9 Tomšič je imel že leta 1920 na Hribskem potoku postavljeno Wolfovo lokomobilno z močjo 65 KM, ki je s pomočjo transmisij poganjala žago in druge pomožne stroje za obdelovanje lesa. Glej: Janez Žitko, *Elektrifikacija Notranjske II*, Vrhniki razgledi, št. 11, 2010, str. 161.
- 10 Korita se spominja Marija Habič. Glej: *Spomini na našo mladost v Gradišču*, Vrhniki razgledi, št. 10, 2009, str. 52.
- 11 Olga Pivk: *Vrhniske opekarne*. Vrhniki razgledi, št. 12, 2011, str. 199–211.
- 12 Sonja Anžič: *Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja – 3. del*. Vrhniki razgledi, št. 7, 2006, str. 241.
- 13 Stanovanjski bloki med današnjo Štefanovo in Puharjevo ulico v Ljubljani, ki so jih zgradili leta 1933. Silvester Kopriva, *Ljubljana skozi čas*, Ljubljana 1989, str. 154.
- 14 Zdenek Mohar: *Bajerji*. Vrhniki razgledi, št. 13, 2012, str. 253.
- 15 Der Falz (nemško) zarez, žlebič; der Falz ziegel zarezana opeka, zareznik: strešna opeka, ožlebljena na vzdolžnih robovih (Slovar slovenskega knjižnega jezika, peta knjiga, Ljubljana 1991).
- 16 Mišljeno je območje stavb, ki jih je v začetku 19. stoletja kot mogočno pivovarno zgradil Valentin Klemenčič. Kasneje se je menjalo tako lastništvo kot vsebina (dejavnosti) obsežnega kompleksa.
- 17 Pristaniško skladišče. Danes stojita na tem mestu stanovanjski hiši družin Barbo in Oblak.
- 18 Glej: op. 6 zgoraj, str. 71–72. Leta 1933 je družba vzela v najem industrijski tir, ki ga je leta 1921 zgradila Tovarna konzerv: Karol Rustja, *Vrhniska lokalna železnica*. Vrhniki razgledi, št. 4, 2003, str. 89.
- 19 Prav tam, str. 83–84.
- 20 Več glej: Matevž Grošelj: *Rupnikova linija v občini Vrhnika*, Vrhniki razgledi, št. 16, 2015, str. 160.

Sonja Malovrh

OB RAZSTAVI:

POTI IVANA MALAVAŠIČA

Od samouka do vsestranskega umetnika

OB 90. OBLETNICI ROJSTVA

Avtorica razstave:

Sonja Malovrh

Urednica razstave:

dr. Katarina Oblak Brown

Sodelavci:

Ivan Malavašič
Andrej Malavašič
dr. Katarina Oblak Brown
Anton Koščak
Barbara Kuzmič

Oblikovalka:

Milena Oblak Erznožnik

Avtorji fotografij:

Ivan Malavašič, družinski arhiv
Andrej Malavašič
Sonja Malovrh
Mavric Pivk
Tone Planinšek
Egon Kaše
Vido Repenšek in drugi

Razstavo so pripravili:

Muzejsko društvo Vrhnika
(predsednica dr. Katarina Oblak Brown)
Zavod Ivana Cankarja Vrhnika
(direktor Boštjan Koprivec)
Cankarjeva knjižnica Vrhnika
(direktorica Sonja Žakelj)

Vrhnika, 19. september 2017

IVANOVO OTROŠTVO IN MLADOST

Ivan se je rodil kot prvorojenec staršema očetu Johanu in materi Heleni, 30. septembra 1927, v majhni hišici na obrobju Rovt, tik ob Podlipi. Od tu je lep pogled na grič s cerkvijo sv. Brikcija. Hišo je zgradil stari oče France, ki je izhajal iz družine Valavcovih iz Smrečja. Z ženo Katro, ki je prišla iz Žirov, sta imela tri otroke: najstarejši France se je kasneje odselil v Ameriko, drugi Polde je živel v Zagrebu, najmlajši Johan, Ivanov oče, pa je ostal na domačiji. V tej družini je bilo pet otrok, poleg najstarejšega Ivana še sestra Mici (1930), brat Rajko (1931), sestri Francka (1937) in Anica (1939). V družini so bivali skupaj s starima staršema.

Že stari oče France je bil po poklicu mizar, zato se je tudi pri hiši reklo pri Tišlerju. Mizararska dela je opravljal doma, pogosto pa si je optal torbo z orodjem in šel za delom, kjer so mizarja potrebovali. Med vojno je z njim hodil tudi Ivan in sta skupaj obnavljala požgane hiše.

Družina Malavašič: z leve stari oče France, stara mati Katarina, mama Helena in ata Johan, spredaj z leve sedi brat Rajko, stojita sestra Mici in Ivan; okoli leta 1932.

Tudi Ivanov oče je delal v mizarstvu. Kasneje je postal lovski čuvaj pri dr. Ivanu Lovrenčiču z Vrhniko, ki je imel v okolici Podlipse v zakupu lov in bil tiste čase tudi predsednik lovske zveze Dravske banovine. Poleg tega je opravljal še razna priložnostna dela, med drugim je izdeloval umetniška kopita za lovske puške in rezbaril, kar je komaj zadostovalo za preživljanje. Prijel je tudi za slikarski čopič in naslikal več slik. Poslikal je platno – zaveso na odru gasilskega doma v Podlipi z motivom narave – brežina ob vodi. V prvi svetovni vojni se je boril na zahodni fronti, kasneje pa je bil Maistrov borec za severno mejo. Ivan je prepričan, da je veselje do slikanja in pisanja dobil po njemu.

Mati Helena je skrbela za družino. Obdelovala je njivo, ki so jo imeli v najemu in hodila na dnino, da je odslužila dolg zanjo. S seboj je jemala otroke, ki pa ji pri delu niso veliko pomagali. Družina je živela v revščini, katero je Ivan še posebej občutil, saj je še kako dobro vedel, da imajo v vasi najmanjšo hišico in da nimajo zemljišča. Ivan je vseh osem razredov osnovne šole obiskoval v Podlipi. Šola mu ni delala težav, saj je bil bister in delaven. Dostikrat je bil zaradi uspešnosti in hkrati revščine deležen zbadljivk; predvsem od sošolcev, ki se pri pouku niso odrezali najbolje. Nadejal se je, da bo šel naprej v višje šole, tako se je tudi govorilo, a mu je načrte oteževala revščina, dokončno preprečila pa vojna.

Pa vendar vežejo Ivana na njegovo otroštvo lepi spomini, predvsem na praznike. Posebno so mu bili blizu božični večeri, ki so jih praznovali v krogu domače družine. Imeli so navado, da so vse tri svete večere, šli »okoli ogla« in molili. Ko so se vrnili v hišo, so v sobi pokleknili in odmolili do konca vse tri rožne vence. Potem je sledila slovesna večerja, še zlasti, če so dobili od sosedov koline. Skupaj so šli k polnočnici

Oče Johan,
(roj. leta 1900–umrl
leta 1945).

Mama Helena,
(roj. leta 1904–umrla
leta 1989).

Ministranta Ivan (desni) in brat Rajko (levi);
okoli leta 1935.

in tam je Ivan prisluhnil njemu najlepši pesmi »Sveta noč, blažena noč«. Tudi velike noči se dobro spominja in butare na cvetno nedeljo, ki jo je držal visoko nad glavo, da je bila videti še večja.

Ivan Malavašič:

Slovenski materi

*Komu komu najlepša pesem,
ki v srcu se rodila je,
doni veselo in ljubeče,
pozdrave trosi in želje?*

*Slovenski materi v zahvalo,
najlepša pesem se glasi;
in vanjo vtkano je, vpleteno,
kar lepega srce želi!*

*Oj hvala ti, slovenska mati,
za vse skrbi, odpovedi
in ker vsa dolga že stoletja,
za dom in rod skrbela si!*

*Saj tvoje hčere in sinovi
branili so naš lep svet,
ker ti si jim v srce vsadila
ljubezni zveste blagi cvet.*

*Dokler še kaj bo takih mater,
živel bo naš ponosni rod,
zastava naša plapolala,
po morju plul slovenski brod!*

*To zemljo, z znojem prepojeno,
tvoj sin, o mati, bo oral,
v pozdrav ji hčere vence pletle –
Triglav bo naš simbol ostal!*

Pozimi je Ivan rad smučal, poleti lovil čmr-lje, se kopal v vaškem potoku in balinal z vaškimi fanti. Velikokrat pa je ostajal sam in se prepustil razmišljanju.

Stara hiša »pri Tišlerju«, z leve: Ivan, žena Ančka, mati Helena, nečakinja Marija, sin Jani in hči Miri; okoli leta 1960.

Tišlerjevi - Ivanovi sorodniki okoli leta 1962: Spodaj z leve čepijo: Rajko ml., sin brata Rajka; Jelka, hči Rajkove žene Angele; Marta, hči Rajka; Vanda, (stoji) hči sestre Francke; Jani, (sedi) sin sestre Mici; Tatjana, (stoji) hči sestre Mici; Miri, hči Ivana (stoji). Sredina z leve: Jani, sin Ivana; mama Helena (sedi), v njenem naročju Branko, sin Ivana; mamin stric France iz Amerike, v njegovem naročju Mojca, hči sestre Anice; Ivanka, sestrična mame Helene; Francka, sestrična mame Helene. Zgoraj z leve: brat Rajko; Angela, Rajkova žena; Ivan (med vrati); žena Ančka; Ivan, mož sestre Francke; Janez, mož sestre Mici; sestra Mici.

Družina med vojno: z leve spredaj sestra Francka, mama Helena, sestra Anica, zadaj sestra Mici, Ivan in brat Rajko; leta 1944.

V ČASU VOJNE

Bilo je 6. aprila 1941, ko so rezervisti, jugoslovanski vojaki, prišli z okoliških hribov v podlipsko vas, z namenom, da bi domačinom vzeli vprežno živino in jih obvestili o začetku vojne. Veliko vaških mož in fantov je bilo tedaj na orožnih vajah, tudi Ivanov oče je bil nekje ob bolgarski meji. Nekaj dni pozneje so v vas prišli še Italijani. Ljudje se jih spominjajo po čudnih navadah; v potoku so streljali na vsako ribo, na ptice po drevesih, kradli čebulo z njiv in jajca iz kokošnjakov, zaradi česar jih niso marali.

Že naslednje leto, v zgodnji pomladi, se je začelo hujše gorje. Takrat so se Italijani znesli nad kmetijami na Korenu in požgali njihove domačije. Nad horjulsko dolino se je vila krvava zarja, ki so jo podlipski vaščani z grozo opazovali. Kmalu za tem so Italijani požigali v Ligojni. Nevarnost

se je bližala tudi Ivanovi vasi in v nedeljo, 2. avgusta 1942, je v Podlipi zagorelo. Najprej Jerebova domačija, pozneje še druge. V bojazni za življenje so se oče ter sinova Ivan in Rajko skrili v bližnjem potoku. S strahom so opazovali, kako hitro so se širili ognjeni zublji. Gorelo je pol vasi, a žrtev k sreči ni bilo. Njihova domača hiša je ostala nepoškodovana. V tem požaru sta zgoreli Ivanovi prvi sliki v akvarel tehniki, ki sta bili izobešeni v Vrtnarjevi gostilni.

Oče se je pridružil vaški straži v Šentjoštu in kasneje domobrancem. Odšel je v Zaplano, kjer so ustanovili postojanko. Življenje v vasi se je nekoliko umirilo in ljudje so začeli obnavljati požgane domove. V tem času, prežetem s strahom, so se skoraj vsi fantje iz podlipske vasi priključili vaški straži.

Ivan med služenjem vojaškega roka v Bosni; med letoma 1946–1948.

Vojna se je končala spomladi leta 1945. Takrat je Ivan še zadnjič videl svojega očeta odhajati proti Vrhniki in potem je izginil za vedno. Še danes ne ve, kje počiva njegovo truplo. Isto leto je umrl tudi stari oče. Ker je bila družina zaznamovana z domobranstvom, so tudi Ivana poklicali na zaslišanje v Logatec, ga tam zadržali kot jugoslovanskega vojaka in kasneje pogosto premeščali po raznih krajih Slovenije.

Pozno jeseni je bil ponovno poslan na služenje vojaškega roka, tokrat v Bosno in tam ostal do pomladi leta 1948. Mati Helena je medtem morala še trše poprijeti za delo, še pogosteje je hodila na dnine, da je preživela družino in Ivanovo staro mater. Njeno stisko so opazili nekateri vaščani in ji pomagali, še zlasti Janeščevi in Bogatajevi.

Ivan Malavašič
Slovenec bom ostal

*Sončni žarki božajo planine,
v jezerih odseva svit neba,
veter nežno kodra naše morje,
gozd skrivnostno pesem šepeta.*

*Včasih pa vihar divja prek polja,
siv oblak zakrije nam nebo,
butajo valovi ob obalo,
da nam v grozi srca utripajo.*

*Stresel je vihar nam domovino
in grozil, da zniči dela sad,
da bo led prekril cvetoča polja,
da nikoli več ne bo pomlad!*

*A kot eden vstali so sinovi,
dvignili se domovini v bran,
da svobode že bleste sinovi
In sovrag, vihar, je bil pregnan.*

*Kot SLOVENEK sem bil rojen
in SLOVENEK bom ostal,
vse dokler srce bo bilo,
bom viharjem kljuboval!*

*Trdna kot triglavska stena
moja odločitev je,
saj ljubezen zvesta vodi
moje misli in želje!*

---

*Ko je ata že odhajal proti Vrhniki, sem pohitel k potoku, tja kjer smo zajemali vodo, da bi ga od tam še enkrat videl. Res je bilo tako, toda opazil sem, da tam nisem sam. Tudi ded France, atov oče, je bil tam, gotovo iz istega razloga, saj je tedaj, ko je atova postava izginila za obzorjem, vzdihnil: »Nikoli več ga ne bom videl!«
In res je bilo tako!*

Družina po vojni pred domačo hišo: z leve spredaj sestra Mici, mati Helena, sestra Anica, zadaj sestra Francka, brat Rajko in Ivan; med letoma 1945–1950.

ZAPOSILITEV

Pomladi leta 1948, ko se je Ivan vrnil od vojakov, se je ponovno srečal z domačimi cerkvenimi zvonovi, ki jih je vsa leta služnja močno pogrešal. V tem času so v Podlipski dolini regulirali potok in tam je dobilo zaposlitev več ljudi, tudi on in njegova sestra Mici. Za družino so se začeli boljši časi, saj sta s sestro oba zaslužila, pa še od sorodnikov iz Amerike je prišel kakšen paket. Brat Rajko se je izučil za električarja in dobil delo na Vrhnikih. V pozni jeseni, ko so se dela pri urejanju hudournikov končala, je Ivan naredil tečaj za usnjarja in se še istega leta, decembra, zaposlil v Industriji usnja Vrhnika. Opravljal je delo nianserja. Iz pripravljene barvnega vzorca je moral do potankosti izdelati recepturo za barv-

no mešanico, s katero so pozneje barvali usnje. To delo mu je bilo zaupano, ker so v njem spoznali talent dobrega poznavalca barvnih nians.

Sprva se je na delo vozil s kolesom, pozneje pa je delavce vozil tovarniški tovornjak. V hudi zimi leta 1952, ko je zapadlo veliko snega, je v obe smeri pešačil. V Industriji usnja Vrhnika je ostal vse do upokojitve.

Usnjar: Bil je skromen tih delavec, ki svoja premišljevanja beleži na papir in platno. Iz tega se razbere njegov emotivni svet, navezanost na Podlipsko dolino, dom, mater, zemljo in kmečko življenje.

Ivan na delovnem mestu v Industriji usnja Vrhnika; okoli leta 1955.

Ančka Krvina – Ivanova izbranka; okoli leta 1950.

POROKA – DRUŽINA, DOM

Ančka Krvina – Ivanova izbranka

Ambruževa Ančka se je rodila leta 1929 kot šesti otrok v družini s štirinajstimi otroki. Bila je desetletna deklica, ko je šla služiti za pesterno k Jerebovim na Podpesek. Po letu dni služenja si je zlomila roko in se vrnila domov, namesto nje pa je šla služiti njena sestra.

Poleti leta 1942 ob požigu Podlipe so v požaru izgubili vse. Pogorel jim je dom, kozolec, hlev in živina v njem. Začasni dom so jim nudili domačini v podlipski dolini; za mesec dni so se preselili k očetovi sestrični Toni, nato bili dve leti pri Matičku, kasneje, vse do leta 1950 pa so živeli v stari Vrtnarjevi bajti. Medtem so si v jedru vasi sezidali novo hišo, kamor so se aprila 1950 preselili.

*Ivan Malavašič: **Ančka***

*Ančka rada smeje se,
vedno je vesela,
pesmice prepeva si,
zraven pridno dela.*

*Sem zato oženil jo,
v domek svoj pripeljal,
da še jaz bom z njo vesel,
pesmice prepeval.*

Ančka je želela postati šivilja, a ji ni uspelo. Nato je v Logatcu obiskovala 3-mesečni administrativni tečaj in bila od leta 1948 do 1950 zaposlena kot administratorica na Krajevnem ljudskem odboru – KLO v Podlipi. Pozneje se je zaposlila v Industriji usnja Vrhnika.

Družinsko življenje

Leta so se nizala in prišel je čas ženitve. Ivan si je za svojo življenjsko sopotnico izbral Ančko Krvina, Ambruževo iz Podlipe, ki je živela nedaleč stran. K njej je začel zahajati leta 1953 in ji med vasovanjem pod oknom igral na orglice. Poročila sta se 30. aprila 1955 na matičnem uradu na Vrhniki, proti večeru pa še v cerkvi sv. Brikcija v Podlipi. Ohcet so imeli v domači hiši pri Ambruževih, na kateri so igrali Modrijani iz Žažarja. Nato je Ivan ženo Ančko odpeljal na svoj dom, kjer so živeli skupaj z njegovo materjo Heleno. Ko se je jima je začela družina večati, je začelo v hiši pri-

manjkovati prostora. Stisko je opazil mamin stric in kupil Matičkovo hišo, v katero se je nato preselila mama Helena.

V zakonu so se jima rodili štiri otroci: leto po poroki sin Janez (Jani), hči Marija (Miri) leta 1958, sin Branko leta 1961 in leta 1966 sin Andrej. Mati Ančka je po rojstvu prvega otroka leta 1956 ostala doma, gospodinjala in skrbela za družino, Ivan pa je hodil na delo. Bili so uigrana srečna družina, se veliko pogovarjali in smejali. Ivan je bil skrben mož in oče; svoje otroke je rad spodbujal k risanju, jim igral na harmoniko, še zlasti, če je ob njem pela hči Miri.

Poroka, Ivan in Ančka Malavašič;
30. april 1955.

Družina: spredaj z leve hči Miri in sin Jani, zgoraj mama Helena, žena Ančka, Ivan; okoli leta 1962.

Ivan z ženo Ančko; okoli leta 1955.

Ivan s harmoniko, žena Ančka, hči Miri in v naročju sin Andrej; leta 1968.

Hči Miri pri birmi; leta 1970.

Ivan Malavašič
Ti mala deklica

*Ti mala deklica,
najdražji moj zaklad,
ti hčerka ljubljena –
nadvse imam te rad!*

*Lepši kakor zvezde,
lepši kakor lune,
lepši kakor sonca
tvojih je oči sijaj!*

Ivan – začetek gradnje nove hiše; leta 1970.

Ivan z ženo Ančko v novi hiši; leta 1976.

Hiša, v kateri so živeli, je bila stara in dotrajana, zato sta razmišljala o gradnji nove. Žena je od svojih staršev dobila nekaj sveta pri fantovskem križu na 'Tarnč' in leta 1970 sta z gradnjo začela. Z večino lastnega dela se jim je uspelo pozimi leta 1975 vseliti.

Otroci so odraščali, se izučili, zaposlili in si ustvarili družine. Danes ima Ivan osem vnukov in tri pravnuke.

Toda komaj so se vselili, je žena zbolela za neozdravljivo boleznijo. Zdravstveno stanje se ji je hitro slabšalo. Ivan ji je želel nuditi vso pomoč, zato se je leta 1979 predčasno upokojil. Bolezen je hitro napredovala in leta 1988 je morala oditi v Dom upokojencev na Vrhniko. V letih, ko jo je obiskoval, se je srečeval z drugimi varovanci Doma in občasno sodeloval na njihovih prireditvah.

Žena se je 7. decembra leta 2000 za vedno poslovila. Po nekaj letih je za hudo boleznijo zbolela še njegova hči Miri in januarja 2008 umrla. Izguba hčerke ga je hudo prizadela. Tolažila ga je misel, da je bila vedno dobrega in iskrenega srca in da ni imela sovraštva v sebi. Obe, ki ju je imel neizmerno rad – žena in hči Miri – počivata na podlipskem pokopališču, na katerem je leta 1989 našla večni mir tudi njegova mati. In kot pravi Ivan, v življenju nista le pomlad in poletje, sta tudi jesen in zima.

• *Tam kjer je sonce, tam so tudi sence.* •

Žena Ančka na bolniški postelji; leta 1998.

Grob Tišlerjevih na podlipskem pokopališču, kjer je pokopana mama Helena; leta 2017.

Ivan z vnuki; z leve: Maja, Anja, Eva, Tjaša, v naročju Rebeka, Ivan, pravnukinja Larisa, Igor, Vesna in Robi; leta 2007.

Ivan Malavašič – PRITRKOVALEC

Podlipski zvonovi; 24. junij 2001.

*Pojo zvonovi vsem enako,
a vsak drugače sliši jih;
oj blagor mu, ki v njih napevu
zazna ljubezen božji dih!*

Pritrkovalec Ivan; leta 1995.

V Podlipi je bilo v navadi, da se je za velike praznike in druge cerkvene slovesnosti »ropotalo« z veliko ragljo v zvoniku, se pritrkavalo in slovesno zvonilo, čemur je Ivan že kot otrok rad prisluhnil. Na podstrešju domače hiše si je naredil svoj »zvonik« in nanj obesil odslužene kovinske kose in del vodne žage ter se učil pritrkavanja. Mati mu je večkrat dejala, da mu je verjetno zvonjenje tako blizu, ker se je rodil v petek popoldne, ravno v času popoldanskega zvonjenja.

Po vojni je v vasi ostalo le nekaj pritrkovalcev, saj se mnogi niso vrnili. Zaradi tega primanjkljaja je »Kovačev« Štefan, ki je ostal, povabil Ivana, naj pristopi mednje. Od takrat dalje je Ivan preživel ves svoj prosti čas pod cerkvenim zvonikom, se učil pritrkovanja in poslušal žlahtne tone zvonov. Leteče melodije zvonov so mu tako prirasle k srcu, da je ob njih vztrajal celih 70 let. V zvonik je prihajal med prvimi in pritrkaval, da je zvenelo po vsej Podlipi in okolici. Nazadnje se je vanj povzpel in prijel za »kem-belj« leta 2008, ko je bila v Podlipi birma.

Podlipska cerkev leta 2012.

Pritrkaval pa ni le v domači cerkvi, gostoval je po vsej Sloveniji, se srečeval z drugimi pritrkovalci, ki so imeli tako kot on dobro glasbeno znanje, kulturno širino in tehnično vedenje o zvonovih. Svoje izkušnje in znanje pritrkavanja je širil tudi na mlade. Da bi se ta zvrst umetnosti ohranila in bila v spodbudo, je v sodelovanju z Julijanom Strajnarjem s Slovenske akademije znanosti in umetnosti napisal prvi priročnik za pritrkovalce – *Pesmi slovenskih zvonov*, ki je leta 1987 izšel pri Mohorjevi družbi. V njem je zapisanih več kot 250 melodij, od preprostih za začetnike do zahtevnih za izkušene pritrkovalce.

Okrog leta 1948 je prišla s strani države odredba o le triminutnem cerkvenem zvonjenju. Tako je bilo pritrkavanje skoraj onemogočeno. Ivan se je te odredbe držal le nekaj časa, potem pa začel čas pritrkavanja podaljševati in kmalu je bilo tako kot prej.

Podlipski pritrkovalci, z leve: Vinko Železnik, Tone Železnik, Stanislav Brenčič, Ivan Malavašič; okoli leta 1950.

Podlipski moški pevski zbor pod vodstvom Ivanke Corn Mlinar – »Soudatove«, Ivan – skrajno desni; v letih 1954–1960.

Ivan z učenci pritrkavanja, Krajevna knjižnica Rovte; 21. junij 2007.

Ivan pritrkava v Krajevni knjižnici Rovte;
21. junij 2007.

*Oj pojte zvonovi, oj pojte glasno,
tam v tih vasi pod belo goro;
Vaš glas naj poboža zelene rebri
in skromno gomilo, kjer mama mi spi!*

Pritrkovalce je pot v zvonik vodila mimo kora. Med mašo, ko so zvonovi utihnili, so se fantje posedli na zadnjo klop na koro in od tu je imel Ivan priložnost od blizu občudovati in poslušati pevce, ki jih je vodil Anton Železnik, starejši. Ker je v vasi takrat že obstajal moški pevski zbor, pod vodstvom Ivanke Corn - Mlinar, »Soudatove«, se mu je priključil in pozneje pristopil še k cerkvenemu pevskemu zboru.

Ivan Malavašič igra na orgle; okoli leta 1996.

Ivan Malavašič – ORGANIST IN PEVOVODJA

Ivan se je v svoji mladosti učil igranja različnih instrumentov kot samouk. Znal je igrati na orglice, kitaro in klavirsko harmoniko. Prvo harmoniko mu je izdelal mojster Avgust Železnik z Vrhnike, vendar jo je kmalu zamenjal za večjo, znamke »Alberto«. Začetnega igranja tega instrumenta se je učil iz drobne strokovne knjižice. Glasbene instrumente je igral nekaj let, obenem pa se je posvečal tudi slikanju in pisanju pesmi. Ko je prevzel orglanje v cerkvi, je druge instrumente odložil in poslej zaigral nanje le ob domačih praznovanjih.

Začetki orglanja segajo v leto 1976, po smrti zborovodje podlipskega cerkvenega pevskega zbora in organista Antona Železnika. Takrat ga je kot pevca v domačem cerkvenem zboru k orglanju naprosil ka-

plan Alojzij Golob z Vrhnike. Kmalu je na pobudo nekaterih sopevk prevzel še vodnje pevskega zbora.

Kljub temu, da je doma imel klavirsko harmoniko in je note že nekoliko poznal, je bilo sprva igrati na orgle zelo težko. Dajal je le uvodni ton in igral improvizirane medigre. Z veliko volje in vztrajnosti je napredoval, sprejemal kritike in pohvale ter bil do sebe kritičen.

Delo cerkvenega organista in pevovodje mešanega cerkvenega pevskega zbora je opravljal dolga desetletja, vse do leta 2016. Ob prenehanju mu je msgr. Stanislav Zore, ljubljanski nadškof, 2. aprila 2016, za dolgoletno aktivno ukvarjanje s pritrkovanjem ter za štiridesetletno zvesto in požrtvovalno opravljanje službe organista in zborovodje v župniji Podlipa podelil priznanje in zahvalo.

Poleg tega je bil aktiven tudi na prosvetnem področju zborovskega petja. Bil je pevovodja podlipskega mešanega pevskega zbora Lipa, s katerim je gostoval po različnih krajih. Kratek čas je vodil tudi domači moški oktet in štiri leta vokalno skupino trio Brin.

V letih od 1964 do 1968 je bil vodja glasbenega tria v Podlipi, v katerem je sprva igral kitaro »havajko«, pozneje tudi harmoniko. V triu so prepevala mlada podlipska dekleta in skupaj so večkrat nastopili na domačih prireditvah. Glasbene vaje so imeli ob nedeljah po maši pri njemu doma.

Mešani cerkveni pevski zbor iz Podlipe pod vodstvom Ivana Malavašiča – Revija cerkvenih pevskih zborov na Vrhniki; med letoma 1983–1984.

Pet let je pel v pevskem zboru Usnjar v Industriji usnja Vrhnika. Leta 1995 je prevzel vodenje pevskega zbora Zarja v Domu upokoencev Vrhnika, s katerim so gostovali po Sloveniji. Od leta 1995 so imeli vsaj šest pomembnejših nastopov na srečanjih pevskih zborov Socialnih zavodov Slovenije, stanovalcev Domov primorske regije; v Novem mestu, Ilirski Bistrici, Hrastovcu, Ankaranu, Lokvah, Ljubljani in srečanje ostarelih v Logatcu. Prvi letni koncert so priredili v Domu upokoencev Vrhnika 10. oktobra 1997. Naslednje leto so izdali kaseto z napevi in recitacijami. Kot pevovodja pevskega zbora Zarja je prenehal kmalu po smrti žene.

Trio Brin, z leve Vinko Grbec, Andrej Malavašič, Ivan Malavašič; Gasilski dom Podlipa, okrog leta 1992.

Mešani cerkveni pevski zbor iz Podlipe na srečanju pri Vrtnarju; leta 2010.

Mešani cerkveni pevski zbor iz Podlipe na letnem srečanju pri Vrtnarju; leta 2016.

*Stari vaški godec – le kdo ga ne pozna –
kjerkoli se ustavi, povsod je on doma.*

---

*Zarja: Le v dobrih in iskrenih srcih se
rodi tisto najlepše, ki kakor biser gorski
privre na dan. To pa je pesem, najlepša
in najžlahtnejša oblika človeške govornice.*

Podlipski instrumentalni trio – Ivan s kitaro;
v letih od 1955 do 1960.

Moški pevski zbor Industrija Usnja Vrhnika, pod vodstvom Toneta Jurjevčiča;
ob 30-letnici mladinskih delovnih brigad (MDB), leta 1976 v Cankarjevem domu na Vrhniki.

Podlipski mešani pevski zbor Lipa; Gasilski dom Podlipa, maj 1987.

Podlipski pevski zbor - moški oktet; Gasilski dom Podlipa, maj 1987.

Pevski zbor Zarja pod vodstvom Ivana Malavašiča na srečanju pevskih zborov v Dravljah; 1997.

Ivan Malavašič – osnutek v rokopisu; med letoma 1980–1990.

Ivan Malavašič – PISATELJ

Kakor Ivana že vse življenje spremlja melodija zvonov in misel nanje, ga spremlja tudi literarno delo. Ceni talent, ki mu je bil podarjen, ne zanemarja ga, pač pa razvija. V mladosti je veliko bral in živel v svetu literarnih junakov. To mu je pomagalo, da ni razmišljal o nevarnostih in strahotah resničnega življenja, obenem pa ga spodbujalo k literarnemu ustvarjanju. Pisati je začel pri štiridesetih letih, v času, ko je bil zaposlen v Industriji usnja Vrhnika. Najprej je pisal kratke zgodbe in črtice in jih objavljaval v tovarniškem glasilu *Usnjar*, kasneje tudi v *Kmečkem glasu*, *Ognjišču*, *Družini*, *Brazdah* in celovski *Nedelji*.

Pozneje, ko se je upokojil, je začel pisati povesti in romane. Pravi, da je napisal okrog 120 romanov in povesti in okoli 130 črtic. Pri nastajanju zgodbe se pisatelj drži koncepta, da najprej oblikuje osnovno misel – zgodbo, katero razdeli na poglavja, nato predvidi dogajanje v vsakem poglavju, določi naslov in šele tedaj se loti pisanja.

Slovenskemu bralcu je Ivan Malavašič poznan kot humoristični pisatelj. Ljudski humor mu je uspelo povzdigniti na umetniško raven pripovedi, ne da bi pri tem koga žalil. Pri tej umetniški zvrsti pisanja so bili njegovi vzorniki Fran Milčinski, Janko Mlakar, Jaroslav Hašek in drugi. V zbirki *Ena baba rekla*, je napisal kar 31 humorističnih črtic, za vsak dan v mesecu po eno. Nekatere črtice in humoreske je objavljaval tudi pod psevdonimom *Erazem*. Ivan je dobro poznan tudi kot mladinski pisatelj; v delih namenjenim mladim, zgodbo obogati še z moralnimi poduki.

V svojih delih pogosto opisuje preprostega človeka v domačem kmečkem okolju, vaške posebneže ter navade bližnjih krajev. V sicer vsakdanjih okoliščinah zna najti duhovit presežek, ki ga dela prepoznavnega. V več zgodbah je opisal življenje izseljencev, v katerih se močno odraža hrepenenje in ljubezen po domovini. Prav eden izmed zadnjih romanov – *Domovina* (še neobjavljen), opisuje čas ob osamosvojitvi Slovenije.

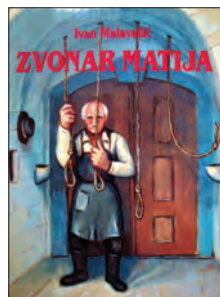

Predstavitve knjige na Kurenu, voditeljica Ivica Merlak, Ivan Malavašič in založnik Anton Koščak, 16. september 2005.

Srečanje z Ivanom Malavašičem v Cankarjevi knjižnici Vrhnika, z leve založnik Anton Koščak, Ivan Malavašič in Ivica Merlak; maj 2009.

- Humoristične zgodbe v knjigi: Ena baba rekla, 2004. Ilustracija naslovnice: Ivan Malavašič.
- Rdeče nebo; Vrhniški razgledi 2, 1999. Ilustracija naslovnice: Ivan Malavašič.
- Zvonar Matija, povest, 1994.
- Biografsko delo Spomini, 2009.

Domači večer s pisateljem Ivanom Malavašičem, voditeljica Ivica Merlak in založnik Anton Koščak, Krajevna knjižnica Rovte, 20. december 2005.

V njegov izbor se uvrščajo tudi zgodbe s pridihom verske vsebine, ki pomembno vplivajo na oblikovanje slovenske krščanske zavesti. Ivan Malavašič je bil eden izmed prvih piscev in hkrati »steber« Kmečke knjižne zbirke, ki jo je leta 1972 začel z izrednim uspehom izdajati Kmečki glas.

Njegova knjižna dela so izšla pri različnih založbah; Celjska Mohorjeva družba, Ognjišče, Kmečki glas, Salve, Katehetski center, v samozaložbi in Muzejsko društvo Vrhnika. Od leta 2005 jih v trdi vezavi in z lično naslovno ilustracijo izdaja Založba Koščak iz Ljubljane.

Ivanova delovna soba; leta 1999.

Alenka Bibič:

Ivanu se zdi škoda, da bi pozabil tisto, o čemer premišluje. Zato vsako svojo misel zapiše. Kadar ima čas, pa jo obdela v vezani besedi ali prozi. Sredi svojega čudežnega sveta, sveta barv, rim in glasbe, se počuti najsrečnejši človek na svetu.

Nekaj knjižnih del, ki jih je izdala Založba Koščak.

Samostojna književna dela:

- 1988 Zvonovi Marije Vnebovzete – povest, Ognjišče – Koper, 183 str.
- 1989 Erazem iz grape – povest, Kmečki glas – Ljubljana, 185 str.
- 1990 Klic večne ljubezni – povest, Ognjišče – Koper, 176 str.
- 1993 Pozabljeni – roman, Ognjišče – Koper, 247 str.
- 1994 Zaznamovana – povest, Salve – Ljubljana, 195 str.
- 1994 Zvonar Matija – povest, Družina – Ljubljana, 148 str.
- 1997 Jankov Majnik – šmarnice, Salve – Ljubljana, 65 str.
- 1998 Zakladi – slikanica za otroke, Salve – Ljubljana, 24 str.
- 1999 Rdeče nebo – roman, Vrhniški razgledi 2, Muzejsko društvo Vrhnika, 121 str.
- 1999 Pomlad v naši deželi, besedilo – devetdnevnicica k božjemu služabniku Lojzetu Grozdetu, Salve – Ljubljana, 63 str.
- 2004 Ena baba rekla – humoristične črtice, samozaložba Ivan Malavašič – Podlipa, 134 str.
- 2005 Prigode Hostarjevega Matevža – mladinska povest, Založba Koščak – Ljubljana, 190 str.
- 2005 Ukleti graščak z Ulovke – mladinska povest, Založba Koščak – Ljubljana, 183 str.
- 2006 Bučmani, tepke in zaklad – mladinska povest, Založba Koščak – Ljubljana, 190 str.
- 2006 Kurji britof – mladinska povest, Založba Koščak – Ljubljana, 191 str.
- 2006 Organistov božič – božične črtice, Mohorjeva družba – Celje, 161 str.
- 2007 Drugačne počitnice – mladinska povest, Založba Koščak – Ljubljana, 172 str.
- 2007 Pritrkovalec Marko – povest in dodatek, Pesmi naših zvonov (priročnik za pritrkovalce), Založba Koščak – Ljubljana, 206 str.
- 2007 Večni ženin – humoristična povest, Založba Koščak – Ljubljana, 188 str.
- 2009 Spomini – biografska pripoved, Založba Koščak – Ljubljana, 71 str.
- 2011 Mora – roman o odpuščanju, Založba Koščak – Ljubljana, 159 str.
- 2017 Dota, kaj baba! Založba Koščak – Ljubljana, 159 str.

Zgodbe, objavljene v reviji Ognjišče:

- 1987 Večerni zvon.
- 1987 Ni mi žal, da smo šli na morje.
- 1987 Sončna jesen.
- 1990 Pogovor na sveti večer.
- 1990 Oh, ta mladina.
- 1990 Petrov in Andrejev dopust.
- 1991 Kakor tudi mi odpuščamo.
- 1993 Velikonočno jutro.
- 1997 Mojih sedemdeset samorastniških let.
- 2001 Dva Miklavža.
- 2002 Toplota domače hiše.
- 2002 Odločilni obisk.
- 2005 Pojdi kar danes z menoj.
- 2005 Takih je nebeško kraljestvo.
- 2007 Kmalu boš ostala sama.
- 2008 Srečanja.
- 2008 Če kruhek pade ti na tla.
- 2009 Pobožal je zvonove.
- 2010 Šmarnice.
- 2017 Od zvonov v cerkev.

Zgodbe, ki so izšle kot podlistki:

- 1980 Bregarjeva Francka, Kmečki glas.
- 1986 Leskovčeva Zalka, Kmečki glas.
- 1987 Pepi iz Podtepkje, Kmečki glas.
- 1987–1989 Ljubezen mame Tilke, Ognjišče.
- 1993 Zvonar Matija, Družina.
- 1994–1996 Viharnik, Ognjišče.
- 1995 Uslišane prošnje, Brazde.
- 1998 Rože ljubezni, Nedelje.
- 2003–2004 Na ledenih stenah, Ognjišče. Rojstvo, Brazde.

Neobjavljena prozna dela – tipkopisi:

Veliko Ivanovih del je ostalo neobjavljenih, vendar kljub temu še vedno zavzeto piše. Trenutna tematika njegove zgodbe posega v življenje kmeta, ki je v sedanji družbi vidno zapostavljen. Pisatelj pravi, da so bili za kmeta že boljši časi in da se čuti dolžnega zapisati, kako se mu sedaj godi. Upa, da se bo našel založnik in to zgodbo objavil, sicer bo tudi to delo ostalo shranjeno v obliki tipkopisa na policah njegovega arhiva, kot jih je že toliko do sedaj.

Seznam tipkopisov:

1985	Pesem zvonov, 178 str.	2001	Prepozno, 162 str.
1985	Pepe iz Podtepkke, 152 str.	2002	Sosedova hči, 164 str.
1985	Leskovčeva Zalka, 177 str.	2002	Pesem velikonočnih zvonov, 162 str.
1986	Sam, 156 str.	2002	V vrtincu življenja, 161 str.
1988	Erazem, 153 str.	2002	Cvetovi maja, 156 str.
1989	Zvestoba, 160 str.	2003	Novi časi, 157 str.
1990	Napačna pot, 170 str.	2004	Dišeči kruh, 156 str.
1993	V večnem žaru, 177 str.	2004	Zakotski pritrkovalci, 169 str.
1993	Družina in življenje, 172 str.	2004	Sestrina oporoka, 170 str.
1994	Cvetovi dobrote, 172 str.	2005	Pesem tihe doline, 169 str.
1994	Kraljici miru, 143 str.	2006	Marijini zvonovi, 164 str.
1994	Uslišane prošnje, 170 str.	2006	Počitnice, 154 str.
1994	Vzdih ranjenega srca, 176 str.	2006	Ljubezen z veliko začetnico, 154 str.
1995	Križev pot mame Marjete, 169 str.	2006	Marijina pesem, 152 str.
1995	Izumirajoči, 168 str.	2006	Marijin harmonikar, 154 str.
1996	Napev Marijinih zvonov, 169 str.	2007	Mevža, 154 str.
1996	Skozi viharje, 165 str.	2007	Sosedska sprava, 156 str.
1996	Klic samote, 176 str.	2007	Domovina, 154 str.
1997	Mlinarjeva Barica, 155 str.	2007	Dota, 154 str.
1997	Klic dolžnosti, 152 str.	2008	Pota dobrote in ljubezni, 155 str.
1997	Dih smrti, 159 str.	2008	Na razpotju, 155 str.
1998	Kje je moj mili dom, 160 str.	2008	Družinski obisk, 154 str.
1998	Mili dom, 156 str.	2008	Samotar, 152 str.
1998	Rože ljubezni, 162 str.	2009	Mama, 153 str.
1998	Mutasti sodnik, 156 str.	2010	Ljubezen zmaguje, 153 str.
1998	Z ljubeznijo skozi viharje, 180 str.	2010	Romar, 152 str.
1999	Zamolčane solze, 157 str.	2011	Bregarjev Marko, 165 str.
2000	Poštar Vinko, 159 str.	2011	Sanje, 154 str.
2000	Posebnež, 161 str.	2011	Sprava, 154 str.
2001	Mladost sredi viharjev, 159 str.	2012	Pirhi, 152 str.
2001	Nova pomlad, 159 str.	2012	Vaši in naši, 153 str.
		2012	Smrdetov Tinče, 153 str.
		2012	Tinče, 153 str.
		2013	Spomini Bregarjevega Janka, 152 str.
		2013	Negotovi časi in ljudje, 152 str.
		2014	Ko cvetijo šmarnice, 153 str.
		2014	Ni vse zlato kar se sveti, 153 str.
		2014	Povej mi resnico, 151 str.
		2014	Pod varstvom vnebovzete, 153 str.
		2015	Splet ljubezni, 151 str.
		2015	Usmiljenje in ljubezen, 154 str.
		2016	Družina, 152 str.
		2016	Bregarjev Pepe, 152 str.
		2016	Odpuščanje, 152 str.
		2016	Nezaceljene rane, 152 str.
		2017	Pod Marijinim varstvom, 82 str.

Leto nastanka zgodbe ni znano:

Blago srce, 157 str.
Bregarjevi, 158 str.
Brez ljubezni, 176 str.
Češirkov Jernač, ljudska igra, 62 str.
Daj mi svoje srce, 164 str.
Darovanje, 165 str.
Domačija na robu gozda, 181 str.
Hiša in dom, 154 str.
Kratkohlačnik, 156 str.
Ljubezen mame Tilke, 172 str.
Ljubezen v prelomnih časih, 162 str.
Ljubezen v skromnih časih, 177 str.
Mama Nežka in njeni otroci, 158 str.
Markove dogodivščine na rdečem planetu, 154 str.
Napevi Zakotskih zvonov, 159 str.
Nevarne steze, 172 str.
Odsev izgubljenega raja, 190 str.
Orglar Marko, 159 str.
Oveneli cvet, 165 str.
Pesem sončne doline, 168 str.
Pisma (velikonočni zvonovi), 65 str.

Pojdiva gledat jaslice, 173 str.
Poljanski slavček, 163 str.
Posvojenka, 153 str.
Poteptane sanje, 158 str.
Potovanje Vregarjeve Francke, 156 str.
Rojstvo, 177 str.
Roža ljubezni, 162 str.
Sence in svetloba, 201 str.
Skrivnost ljubezni, 151 str.
Slovenec Janez, 155 str.
Slovenska mati, 82 str.
Sosedje, 127 str.
Sovraštvo in ljubezen, 168 str.
Šipkova (Ančka), 121 str.
Šmarnice (Kraljici miru in slovenskim materam), 135 str.
Turško znamenje, 154 str.
Viharnik, 178 str.
Vrisk harmonike, 173 str.
Zaupanje, 153 str.
Zgodbe za mlade, 37 str.
Zvezde nad domačijo, 166 str.
Zvon miru, 167 str.

Potrdilo upravnega odbora Društva slovenskih pisateljev o članstvu DSP; leta 1998.

Arhiv doma - neizdana dela; leta 2017.

Z nepremagljivo voljo in vztrajnostjo je ustvaril bogato zakladnico knjižnih del, ki jih odlikuje žlahtrni ljudski humor in bo ostal za vedno vpisan v zgodovino uspešnih slovenskih piscev povesti in romanov, ki so s svojim delom ne le razvedrili bralca, pač pa prispevali k ohranjanju ljudskih izročil. Da ima Ivanovo pisanje globljo vrednost, je potrdila petčlanska komisija priznanih slovenskih besednih ustvarjalcev oziroma kritikov, ki ga je 16. decembra 1998 sprejela v Društvo slovenskih pisateljev.

Ivan riše pred domačo hišo, leta 1969.

Ivan Malavašič – SLIKAR

Ivana je že iz šolskih klopi dalje zanimalo likovno barvno upodabljanje in risanje. Njegov talent je opazila podlipsiska šolska učiteljica Julija Spitzer in mu večkrat prepustila, da je na tablo risal namesto nje.

Resneje se je začel posvečati slikanju, ko je prišel od vojakov. Najprej je slikal akvarele, pozneje v oljni tehniki. Že ko je bil poročen, se je tri leta ob nedeljah izobraževal na amaterski slikarski šoli »Ivan Rob« v Ljubljani pod vodstvom akademskega slikarja Rajka Slapernika. Nato se je pridružil ljubljanskemu amaterskemu društvu Klas. Tu se je seznanil s tehniko in mešanjem barv, kompozicijo, barvanjem in risbami ter dozoreval v zrelega samorastniškega umetnika. Ob ustanovitvi Društva likovnih samorastnikov Ljubljana je postal tudi njihov član ter v njem aktivno sodeloval dolga desetletja.

Z veseljem se je srečeval z likovniki, ki so prav tako ljubili barve in ustvarjanje. Dobivali so se v Slapernikovem ateljeju v Ljubljani ali v naravi, največkrat na Špici in v čolnarni na Prulah. V začetnih letih likovnega ustvarjanja je letno naslikal okrog 60 pejsažev, predvsem v oljni tehniki, skice za te slike pa v akvarelih.

Želel je biti originalen in imeti svoj stil, zato pogosto ni bil zadovoljen s tistim, kar je naslikal. Njegovi vzorniki so bili slikarji impresionizma, npr. Grohar, ki so ga navduševali glede barvne kompozicije, medtem pa sta ga po psihološki strani pritegnila Smrekar in Birola.

Zgledoval se je sicer po vzornikih, vendar želel slikati tako, kot je čutil in ob tem domel besede pesnika Prešerna: »Pusti peti moj ´ga slavca, kakor sem mu grlo ustvaril«.

Ivan - slikar.

Portret žene Ančke.

Pri izbiri motivov je imelo pomembno vlogo preživljanje počitnic v Strunjanu, kjer je kot delavec IUUV z družino večkrat dopustoval v njihovem počitniškem domu. V zgodnjih jutranjih urah se je rad sprehajal ob obali in beležil vtise, ki jih je doživljal. Prevzela so ga oljčna drevesa, katere je umeščal na slike z motivom morja. Kasneje je na platna upodabljal še druge prizore iz narave, kmečke arhitekture, pokrajine, podobe zgaranih ljudi, tihožitja pa tudi naive.

Ob vsem tem si je močno želel, da bi njegove slike vzbujale ljubezen do narave. Uveljavil se je tudi kot portretist, vendar je modele v svojem okolju težko našel. Sosedje, ki jih je naprošal za poziranje, so menili, da je to čista izguba časa in otročarija. Poskušal je pri vaških otrocih, a se tudi ni obneslo. En otrok mu je po prvih potezah zaspal, drugi je planil v jok ... Rešitev je videl v tem, da je za nadaljnje portretiranje uporabljal fotografije.

Odprtje razstave v Industriji usnja Vrhnika in podelitev nagrade; 4. marec 1977.

Od mladosti pa do danes je naslikal več kot tisoč slik. Mnoge je postavil na ogled na skupinskih in samostojnih razstavah. Nekatere krasijo stene poslovnih zgradb na Vrhniki in v njeni okolici, mnoge so odkupili zbiratelji zasebnih zbirk po Sloveniji in tujini, med njimi jih je jordanski častni generalni konzul kupil kar štirinajst. Pot so našle tudi v Ameriko in Avstralijo. Veliko jih je podaril domačim, prijateljem in znancem; številne, različne po motivih in tehniki slikanja, pa opozarjajo nase na njegovem domu.

Že ob svoji sedemdesetletnici je beležil okoli 40 razstav, od teh je več kot deset samostojnih, ki jih je prirejal po različnih krajih Slovenije. Prvič se je na samostojni razstavi predstavil leta 1961 v Logatcu.

Kasneje je razstavljal na Vrhniki, v Postojni, Števerjanu v Italiji, Verjah pri Medvodah in drugje. Zadnjič se je s samostojno razstavo javnosti predstavil leta 2007 na Vrhniki, ob svoji 80-letnici. Mnogokrat je razstavljal tudi na skupinskih razstavah po Sloveniji, npr. v Ljubljani, (1984 Extempore) Mariboru, Trebnjem, Brestanici in drugje. Pozneje evidence o razstavah ni vodil.

Ivan je z lastno ilustracijo dopolnjeval besedila svojih knjižnih del, njegova posebnost pa je predvsem v tem, da je z ilustracijami opremil tudi več naslovnih, med njimi: Domači vasici – 1977, Ne bom na tuje hodil – 1987, Ukleti graščak z Ulovke – 2005, Prigode Hostarjevega Matevža – 2005, Kurji britof – 2006, Bučmani, tepke in zaklad – 2006, Večni ženin – 2007, Pritrakovalec Marko – 2007, Drugačne počitnice – 2007 in Spomini – 2009.

Opremil je tudi naslovnici knjig avtorja Jurija Marussiga; Mavrični šal in Vonj po suhi travi.

I. M.

To je še vedno moja vas

*Med drevjem skrita vas leži
in potok skozi njo šumi,
kot nekdanj strehe se bleste,
na oknih rože še žare.*

*Beseda naša tu zveni
in zvon iz lin glasno doni,
na vrtu jabolka zore,
na polju mak šopiri se.*

Brežina ob vodi, 2012.

Ivanove ilustracije v oljni tehniki na platnih in na naslovnih njegovih knjig.

Prijatelja, Ivan Sivec in Ivan Malavašič (ok. leta 2002).

Ivan Malavašič – PESNIK

Ivan je začel pisati pesmi pred dobrimi petdesetimi leti, ko je za predvajano narodno-zabavno glasbo na radiu skrbel urednik Boris Kovačič. Takrat so v radijski oddaji povabili k sodelovanju pisce besedil, da pošljejo svoje pesmi. Ivan je poslal besedilo pesmi Domači vasiči, ki jo je že prej spisal za šolsko nalogo svoji sestri, in z njo prejel prvo nagrado. Ansambel Lojzeta Slaka, ki je do tedaj igral le instrumentalno glasbo, je to pesem leta 1964 uglasbil kot svojo prvo vokalno in z njo dosegel izjemen uspeh. Po izboru priljubljenosti se je pesem takoj uvrstila v sam vrh slovenske narodno-zabavne glasbe. K Ivanu so začeli prihajati po besedila razni ansambli, med njimi: Ansambel Franca Miheliča, Ansambel Otavia Brajka, Ansambel Franca Fleteta, Ansambel Jožeta Krežeta, Ansambel Bratov Poljanšek in drugi. To ga je spodbu-

dilo k pisanju in do sedaj je napisal okrog 1800 pesmi in se tako zapisal v zgodovino slovenske domače glasbe. Danes prepeva njegova besedila vsaj 60 narodno-zabavnih ansamblov doma in v tujini. Napevi so posneti na gramofonskih ploščah, kasetah in zgoščenkah.

Ivan se pri snovanju pesmi lažje izraža v lepši pesniški obliki, če napiše besedilo on in ga nato uglasbi skladatelj, in ne obratno. Pri pisanju se vedno trudi, da pesem nosi sporočilo z vzgojnim namenom in se po vsebinski naravnosti prilagaja najširšemu bralstvu. Njegovi verzi so ritmično gladki in spevni, zaradi česar se uvršča med najuspešnejše slovenske pesniške samorastnike kmečkega rodu. V njegovih besedilih se močno odraža ljubezen do matere, navezanost na domači kraj ter ljubezen in spoštovanje do domovine. Napisal pa je tudi nekaj pesmi z nabožno vsebino.

- *Najlepše zdravica pa v čast domovini pod nebom svobodnim naj glasno doni.* •

V knjižni obliki je izdal štiri pesmarice:

Domači vasiči

(1977, 80 pesmi), ki jo posveča domači vasiči, Vrhniki in vsej prelepi slovenski zemlji v pozdrav.

Ne bom na tuje hodil

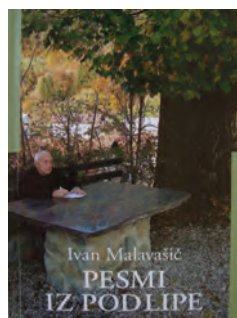
(1987, 101 pesem), v knjigi so pesmi razdeljene po ciklusih: Pesmi v srcu, Ne bom na tuje hodil, Ponosna bodi, Časi so se spremenili, Portreti in Ljubezen.

Zvonovi

(2000, 57 pesmi), pesmi so razdeljene na cikluse: Slovenski materi, Zvonovi, Vsak dan čakam, Podobe v srcu, Kakor v zibelki leži, Ko harmonika zapoje.

Pesmi iz Podlipe

(2015, 51 pesmi), v knjigi so zbrane najlepše pesmi, ki jih avtor posveča domači dolini.

Ivan Malavašič

Domači vasiči

*Tiha, kakor biser skrita,
sredi lepih teh dolin;
vsa v zelenje si ovita,
vzbujáš na mladost spomin.*

*Oj preljuba vas domača,
vse je tamkaj prelepo;
misel se nazaj mi vrača,
kadar v srcu je težko.*

*Ko že davno, v časih težkih,
sem odšel za delom v svet;
zabil nikdar nisem nate
domovine skriti cvet.*

*Vas podlipska srečna bodi,
naj se ogne te gorje!
sin tvoj, ki po tujem blodi
vedno srčno ljubi te.*

Od leta 1996 je član Društva pesnikov slovenske glasbe in eden najplodnejših avtorjev z veliko epsko širino.

Izdana knjižna dela Ivana Malavašiča že vrsto let spremlja njegov dober prijatelj, pi-

satelj Ivan Sivec. Ob izidu knjige Zvonovi – pesmi, je o pesniku zapisal: »Kdor se je kakorkoli približal Ivanovemu delu, je lahko spoznal, da je stekano iz prave preje, z velikim smislom za humor na eni strani ter značilno slovensko otožnostjo na drugi«.

Zvočni posnetki

Na zvočnih posnetkih so poleg besedil drugih avtorjev, uglasbena tudi besedila, ki jih je napisal Ivan Malavašič.

Gramofonske plošče:

Trio Lojzeta Slaka
(Domači vasici), 1964.

Ansambel Lojzeta Slaka
(Ansambel Lojzeta Slaka), 1970.

Ansambel Jožeta Krežeta
(Zabučale gore), 1970?

Ansambel Jožeta Krežeta
(Kol'kor kaplic tol'ko let), 1970?

Viški fantje
(Viški fantje), 1970?

Beneški fantje
(Pojdem v Benečijo), 1970?

Prva izdana gramofonska plošča Trio Lojzeta Slaka, Domači vasici, leta 1964.

Gramofonske plošče različnih ansamblov.

Henček
(Ansambel Henček in njegovi fantje), 1970?

Trio Bordon
(Smo od morja), 1970.

Instrumentalni trio Lojzeta Slaka
(Triglav), 1970?

Ansambel Lojzeta Slaka
(Ansambel Lojzeta Slaka), 1971.

Ansambel Franca Flereta
(Ansambel Franca Flereta), 1971?

Ansambel Jožeta Krežeta
(Gor čez izaro), 1971?

Ansambel Jožeta Krežeta
(Sreče, zdravja in veselja), 1971?

Ansambel Rudija Marondinija
(Stara čuvajnica), 1972?

Beneški fantje
(Stari mornar), 1972?

Veseli hmeljarji
(Veseli hmeljarji), 1972?

Ansambel Jožeta Krežeta
(Iz srca za srce), 1972?

Feniks
(Ansambel Feniks), 1973?

Dobri znanci
(Ansambel Dobri znanci), 1973?

Gramofonske plošče različnih ansamblov.

Viški fantje

(V stenah Triglava), 1974?

Ansambel Janeza Jeršinovca

(Ansambel Janeza Jeršinovca s Planšarji), 1974?

Ansambel Vandrovček

(Ansambel Vandrovček), 1974?

Dobri znanci

(Ansambel Dobri znanci), 1974?

Veseli hmeljarji

(Ansambel Veseli hmeljarji), 1974?

Ansambel Rudija Marondinija

(Ansambel Rudija Marondinija), 1974?

Ansambel Dobovskih pet

(Vigred rož je natrosila), 1974?

Zvočne kasete:

Ansambel Simona Legnarja

(Veseli godec), 1993.

Fantje izpod Rogle

(Pesem slovenska naj živi), 1993.

Slovenskogoriški kvintet

(50 let imaš), 1993.

Pevski zbor Zarja (Kdor poje rad, ostaja mlad) zborovodja Ivan Malavašič, 1998.

Zvočne kasete.

Burkat, Henček

(Zlati Henček), 2011.

Primorski fantje

(Primorski fantje).

Zvočne zgoščenke (CD):

Erazem in Zrele češnje

(Kdor ima največ ko umre, zmaga), 1998.

Original Alpenoberkrainer

(Musikfest in Oberkrain), 2000.

Ansambel Snežnik

(Darilo nevesti), 2007.

Ansambel Javor

(Prav vsak je meden), 2008.

Ansambel Prosen

(V Žažarju), 2008.

Ansambel Franca Žerdoner s prijatelji

(Moj Šentjanž), 2008.

Flere Franc

(Mlado dekcle), 2008.

Ansambel Lojzeta Slaka

(Čebelar), 1995, 2009, 2012.

Flere Franc

(Zlate melodije iz glasbene skrinje), 2009.

Ansambel Jurčki

(Zadnja noč), 2009.

Ansambel Lojzeta Slaka
(Diamantnih 30), 1994, 2009.

Ansambel bratov Poljanšek
(Slovenska pesem, 2009).

Ansambel Franca Miheliča
(Ansambel Franca Miheliča), 2010.

Ansambel Čepon
(Za veselo družbo), 2010

Ansambel Lojzeta Slaka
(Visoko nad oblaki), 1970, 2010

Ansambel Lojzeta Slaka
(Glas Harmonike), 1972, 2010

Ansambel Lojzeta Slaka
(Mavrica) 1979, 2010

Ansambel bratov Poljanšek
(Žena ob tebi sem srečen) 2010

Podkrajski fantje
(Naš Podkraj) 2011

Igor in Zlati zvoki (Igor in zlati zvoki
z uspešnicami Lojzeta Slaka), 2011

Ansambel Snežnik
(Naj pesem odmeva), 2012

Ansambel Javor
(Cvet pomladi), 2012

Spisek zvočnih zapisov zajema:
Ime ansambla, naslov zvočnega posnetka
in leto izida po Cobiss zapisu.

Zgoščenke.

Ivan Malavašič – PUBLICIST

Ivan Malavašič se je uveljavil tudi kot publicist. Miselno in pisno se odziva na aktualne dogodke v domačem kraju in v širši slovenski javnosti. Svoja stališča in komentarje že vrsto leta objavlja v različnih časopisih; Brazde, Usnjar, Kmečki glas, Naš časopis in drugje.

Nekaj naslovov njegovih prispevkov:

Veseli muzikantje iz mesta pod Pohorjem,
Kmečki glas, 11. 9. 1969.

Ob dnevu mrtvih, Usnjar, november 1977.

Ob stoletnici rojstva Otona Župančiča,
Usnjar, 1977.

Oktet »Kašča« iz Verda,
Naš časopis, marec 1978.

Ženam ob njihovem prazniku,
Usnjar, marec 1978.

Stržinar Jože je najstarejši krvodajalec na
Vrhniki, december 1978.

Kramljanje ob in o malici, Usnjar, 1978.

Ozrimo se okoli sebe,
Naš časopis, 1985.

Prišla bo pomlad in kultura,
Naš časopis, februar 1986.

In vas dobiva novo podobo,
Slovenske brazde, 11. 8. 1994.

Poletni utrip v zeleni dolini,
Naš časopis, avgust 1995.

Ob bistrem potoku je mlin,
Naš časopis, avgust 1995.

V Koprju imajo nove zvonove,
19. 10. 1995.

Sporočilo – Pesem – vzdih srca! 1996.

Novoletno zrcalo, 19. 12. 1996.

Iskrice v očeh, Brazde, 1997.

Januarski utrinki iz doma upokojencev, februar 1998.

Poljanski zvonovi, Ognjišče, 1999.

O najlepši pesmi II., Družina, 12. 6. 2005.

France Dremelj - Aco, slikar in naš rojak, Usnjar.

Razstava Miligoja Dominka, Usnjar.

Slovenski zvonovi pojo, Slovenske brazde.

Zima v Podlipi, Slovenske brazde.

Veseli pevci in muzikanti, Kmečki glas.

Kako so praznovali - osmi marec, Usnjar.

Vrhnika, prečuden kraj.

Peli pa so jih mati moja.

Vrhnika - Razstava in srečanje v domu upokojencev.

• Danes se bije trd boj med dobroto, resnico in ljubeznijo ter med sovraštvom, lažmi in grabežljivostjo. •

Vrhnika, prečuden kraj

Tako je ponovno zavdihnil Cankar, ko je s svojega zidanega podokna na križišču sredi Vrhničke nogledal gor in dol in se malo čez bližnje strehe. Oko se mu je naspreg zaustavilo na hiši, podobni bunkarju, na kateri blesti napis: **MLAČN PES AVRAČLIJ**, nadaj tam bolj pišejo razne vpreknele tekočine Cankarjevo oko je na strehi in balkonih omenjene stavbe opazilo bujno rastoče rastline, ki jih ni potrebno saditi, ker zrastejo kar samosicelivno. Najbolj čudno mesto in najprej prostora zavzemajo rastline, ki jim kmetje, pa tudi ostali Vrhničani in študentji turistji pravijo lepo po slovensko: **DRIST**.

Ker je omenjena stavba tako lepo okrašena, ni sme zanačajši park na drugi strani ceste, kjer je pisateljovo oko upledalo lep teneč bujniš kopris. In zasledilo je Cankarjevo uho

petje, donelo pa je iz pa lolevo -Ipsana Cankarje-, I govega imena. Zvenela lepa narodna: *skje so t zice, ki so pčakali bile, raste urmojce in zelene t Gromnje v parku je tudi; pozabilo, kakšne so štari ko delujejo*.

Se dalje je zabodil v pogled in jeno mu je bronasto lice, ki je zlele kar ob Hribkem potok so za baje, pa so smeti pi na bregovih. Tudi po ploli podobno raztate. Dovolj, pisatelju vspega; od žalon svet popled in za upri je nekod stala stara Ma od kod odprale vrak d bua, po strugi hodournik mu nekoe rekli »podlipok proti Smrečju. ER.

Vrhnika RAZSTAVA IN SREČANJE V DOMU UPOKOJEN

Poletje se je prevesilo v jesen objavijo tisocere barvne odet nivoje se praznilo in hladen vet teri dan prečene varovanje jencev na Vrhniki, da zapu ljubljene prostorce v parku i v svoje sobe ali družabne pro krjer preživljajo jesen svojega Kar 222 jih živi pod to gost in znanje skiz 77 zaposlenih, trudijo, da bi bila njihova jese znoznica.

Ni preprosto skrbeti za t prav osebe vrhnikaed dom zgled marsikateri podobni us skrbijo le za to, da imajo mlj streho nad glavo, postojijo in se nesebično trudijo tudi za počutje in razvedril. Tako

Vrhniko s kar lepi ducat tekbirjev, v V Domu skrbijo, i in varovanci ukvarja nostmi - seveda ki mislijo le na svojo s drugim organiziran vodstvom nabirajo z knjižnico s kar lepi ducat tekbirjev, v V Domu skrbijo, i in varovanci ukvarja nostmi - seveda ki mislijo le na svojo s drugim organiziran vodstvom nabirajo z

Oktet »Kaščak iz Verda - oktet mladih

Verd Krki pa Vrhniki, ni okolica Ljubljane, ki se stikna pod novo vsaditvijo avtocestne komunikacije, to je Vrhnika. Vrhnika je slovenska vas, ki se nahaja v jugovzhodni Sloveniji, na jugu pa jo meji Italija. Vrhnika je slovenska vas, ki se nahaja v jugovzhodni Sloveniji, na jugu pa jo meji Italija. Vrhnika je slovenska vas, ki se nahaja v jugovzhodni Sloveniji, na jugu pa jo meji Italija.

Naj čudnega torej, da so mladi pevci iz Vrhnike, ki so ustanovili mladi oktet, imenojane Kaška. Oktet je bil ustanovljen na pobudo Janeta Drazilca, ki poje kar v svojih domih, med drugim tudi pri Komunistični reviji Ljubljane in pri Akademskem pevskem občinstvu v Tomcu. Tako postane vrhnika postaja za mlade in mlajše pevce, ki se želijo izkazati na kulturni pozornosti.

Naj čudnega torej, da so mladi pevci iz Vrhnike, ki so ustanovili mladi oktet, imenojane Kaška. Oktet je bil ustanovljen na pobudo Janeta Drazilca, ki poje kar v svojih domih, med drugim tudi pri Komunistični reviji Ljubljane in pri Akademskem pevskem občinstvu v Tomcu. Tako postane vrhnika postaja za mlade in mlajše pevce, ki se želijo izkazati na kulturni pozornosti.

In vas dobiva novo podobo

Podlipa je lepa in prijazna vas na koca ubi in mirne doline. Le kakih osem kilometrov je oddaljena od Vrhničke, da kamor vodi stignjasta asfaltna cesta. V vasi se je krepko poma, da tam deluje izredno delovno skupino CROVO (Celosten razvoj podeželja in vasi).

Obovnjeni in pripravljani so za obisk obnovaena milna in žaga, sponositelji zavarovana hila in V kraju se lahko pohvalijo tudi s izredno lepo urejeno gostilno, ki jo vodi Janez Jurca. Znanja je podobni plači in dnuhkih specialitetah. Res je največjega srenega s denarjem in dobrih vrsto lastnikov, tako povod

Novi krtili na zabrtva vasi

Sposrednik obsevanja, ki se nahaja na vrhu hila, omogoča da se vidi predelava na vrhu hila

lile ob cesti so lepo urejene

besede: Podlipa mladina svojevo Zvezdarji 1998.

Prestaj je v vsej svoje in drage vrbaje, občasa pa mu ni priznanih in zato vs se lasi odobli, da ga obnovo otmoma postavijo novega. Od staraja je tako ostel je potok vasi na pa Križaroga, katerega je lepo zaščiti in obno-vil Marko Kavčič iz Šenčurja. Leseni deli la je umetniko izdelal domacin iz Podlipa, Brnec Šuštar, lepa nova školnica ograja pa je delo domacina Tomca Blastarja.

Delo je - ob pomoči strokovnega vodstva - organizirane in vodila CROVO, ki je poleg tega ena od najmlajših nastajajočih lepo urejena in strome polna, ki poleg poljubne asfaltnice, vodnja na vrh k farni cerkvi. Vse to imajo tudi novo domnevo skupine v ogledu, ki je v

brazde

ob pomoči CROVO, ki na druge na skrbijo za čimboljši izgled lepe vasi.

Tudi podlipiski Fajnik T Gradščak, se opravi velike dela v njihovem domu in okoli njega. I drugih občevalec podnpravo s vhodna vasa. Pot od županiča do rkeva je po njegovi zaslugi tisti na s mamornatimi ploščami.

mogočo lipo poleg županiča pas ta mila in kipe, da se stanje la občevalec, ka pripisujejo po ni stanje; a nadi mlajšim prja p deti v bližini vnici mogoče lipo. Vsi važniki pa so zvedeli, da j mogoča dela, ki ga je treba opr tudu, če je začetek in volja. ... Če se konec kije prodali na izi podlipiskih občevalec, vasi prva gotov ba žal - veliko lepega vas čaka!

PELI SO JIH MATI MOJA...

Ko se letos, ob stoletnici rojstva Olona Zupančiča in ob 8. februarju, 40 letnici smrti dr. Francosa Priderjara, spominjamo teh dveh velikanov naše dedne, ko prebramo njih verse, je prav, da se ob tej priložnosti zain-simimo in spominimo tudi naše slovan-ske narodne pesmi. Tudi rimo je, kakor mnogim drugim, žala s »spod-budni in navdini pri njihovi deli.

Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata.

Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata.

Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata.

Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata.

Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata. Vsebinski vsestev je zelo raznolika in vsebinsko bogata.

Nekaj objavljenih člankov v raznih časopisih.

Ivan v vlogi humorista na gasilski veselici v Podlipi; 20. julij 1952.

... DRUGE DEJAVNOSTI

Mladostna zagnanost je Ivana popeljala tudi na gledališke odre. Preizkusil se je v vlogi recitatorja, humorista in igralca. Napisal je več skečev in krajših iger; med njimi je napisal dve daljši: ljudsko igro v petih dejanjih »Češirkov Jernej« in komedijo v treh dejanjih »Ljubezen v Podhrastu«, s katero se je KUD Podlipa – Smrečje, predstavilo občinstvu leta 1991. V lastni režiji z domačimi igralci je uprizoril nekaj svojih krajših iger ter prenekatero Finžgarjevo in Nušičevo.

Leta 1967 je sodeloval v oddaji Pokaži, kaj znaš. Udeleževal se je številnih literarnih srečanj po Sloveniji, ki so jih običajno prirejale knjižnice, med njimi tudi v Krajevni knjižnici Rovte, kjer je pogovore z njim vodila Ivica Merlak. Skupaj z založniki je

priredil predstavitev izdanih knjig. Večkrat je doniral knjižna ali likovna dela, katerih prejemniki so bili: Center za usposabljanje in varstvo invalidnih oseb Domžale, Kamnik (1997), Dom Marije in Marte Logatec (1997), Radio Ognjišče (1998), Odbor za papežev obisk in Slomškovo Beatifikacijo (1999), Dom starejših občanov Kamnik (2002), Škofijska Karitas Koper (2009) ter drugi. Dolga leta je bil prostovoljni gasilec in krvodajalec.

Napisal je več kot 60 pogrebnih govorov umrlim krajanom in jih prebral ob njihovem zadnjem slovesu. Svakinja Rozka se spominja, da je od leta 1945 do 1970 pisal tudi poslovilne besede na venčne žalne trakove, vence pa je izdelovala sovaščanka Antonija Jereb.

Ivan Malavašič je spoštovan tudi s strani cerkvenih dostojanstvenikov, kar dokazujejo številne voščilnice, ki jih ob večjih cerkvenih praznikih že leta prejema od nadškofa msgr. Alojzija Urana, ljubljanskega nadškofa-metropolita Franca Rodeta in drugih. Z njimi se je kot organist in zborovodja srečeval ob cerkvenih slovesnostih v Podlipi; pri birmah, blagoslovu novih zvonov in tudi po drugih župnijah, kar jih je prijateljsko povežalo.

Življenje je neulovljivo. Kadar mislimo, da smo ga spoznali, se nam navrže še z večjo skrivnostjo. Kar od njega ujamemo, je le kapljica. Bolj se mu približamo, večji ocean je pred nami.

---

*Vanja Uvali-Kosijer:
Ivanova ustvarjalna vnema nima meja.*

Ivanov nastop v oddaji Pokaži, kaj znaš na Radio-Televizija Ljubljana; 21. februar 1967.

PRIZNANJA, ZAHVALE, NAGRADE

V času ustvarjanja je za svoja dela prejel številna priznanja in zahvale:

1969 Priznanje za uspešno sodelovanje na razstavi likovnikov – amaterjev / Občinski svet ZKPO Maribor. 1970 Priznanje za uspešno sodelovanje na II. razstavi likovnikov – amaterjev / Občinski svet ZKPO Maribor. 1971 Priznanje za uspešno sodelovanje na III. razstavi likovnikov – amaterjev / Občinski svet ZKPO Murska Sobota. 1972 Priznanje za uspešno sodelovanje na IV. razstavi likovnikov – amaterjev / Občinski svet ZKPO Krško. 1973 Zahvalnica za pomoč u 1973 godini / Međunarodni fond »Gladno dijete« Zagreb.	1983 Zahvala za sodelovanje na razstavi DELU; ZNANJU – PRIZNANJE / Zveza sindikatov Slovenije – Mestni svet Ljubljana. 1975 Za uspešno sodelovanje / Trio Slak. 1977 Odlikovanje z redom dela s srebrnim vencem / Z ukazom predsednika SFRJ Josipa Broza Tita – Beograd. 1991 Priznanje za aktivno delo na področju pesništva, pisateljavanja, slikarstva, glasbe in pomoč v našem KUD / KUD Podlipa – Smrečje. 1996 Zahvala za dolgoletno sodelovanje ob 25-letnici delovanja / Ansambel bratov Poljanšek. 1999 Priznanje ob 10-letnici KUD Podlipa – Smrečje / ZKO Vrhnika. 1999 Orfejevo priznanje za dolgoletno sodelovanje; ob 30-letnici slovenskega

- festivala domače zabavne glasbe / Radio – Tednik Ptuj.
- 2000 Zlata plaketa Ivana Cankarja / Občina Vrhnika.
- 2000 Priznanje za dolgoletno vodenje mešanega cerkvenega pevskega zbora Podlipa / M. Malovrh.
- 2003 Zahvala za dolgoletno sodelovanje ob 30-letnici delovanja / Ansambel bratov Poljanšek.
- 2004 Priznanje za sodelovanje na kulturnem dnevu / Osnovna šola Ivana Cankarja Vrhnika.
- 2004 Priznanje za Barjanske zgodbe / JSKD – Območna izpostava Vrhnika.
- 2004 Cecilijino priznanje za 30 let delovanja v slovenski cerkveni glasbi / Slovensko Cecilijino društvo.
- 2004 Priznanje pritrkovalcu za življenjsko delo / PDDBK 2004.
- 2005 Priznanje pritrkovalcu – mojstru starosti / Nadškofija Ljubljana – Pritrkovalno društvo Dolenjske in Bele Krajine.
- 2014 Po Ivanu Malavašiču je bil poimenovan prostor v novi stavbi Cankarjeve knjižnice Vrhnika – Malavašičev kotiček.
- 2016 Nadškofijsko priznanje in zahvala za dolgoletno aktivno ukvarjanje s pritrkavanjem ter za 40-letno zvesto in požrtvovalno opravljanje službe organista in zborovodja v župniji Podlipa / msgr. Stanislav Zore – ljubljanski nadškof.
- 2016 Naziv Častni občan Občine Vrhnika kot kulturnemu ustvarjalcu za dolgoletno ustvarjalno umetniško delo / Občinski svet Občine Vrhnika ob občinskem prazniku v letu 2016.

Odlikovanje z Redom dela s srebrnim vencem / Z ukazom predsednika SFRJ Josipa Broza Tita – Beograd; leto 1977.

Častni občan Občine Vrhnika, kulturnemu ustvarjalcu za dolgoletno ustvarjalno umetniško delo / Občinski svet Občine Vrhnika ob občinskem prazniku v letu 2016.

Nadškofijsko priznanje in zahvala za dolgoletno aktivno ukvarjanje s pritrkavanjem ter za 40-letno zvesto in požrtvovalno opravljanje službe organista in zborovodje v župniji Podlipa / msgr. Stanislav Zore – ljubljanski nadškof; leto 2016.

Nagrade:

- 1971 Najboljši tekst / STOP revija za TV, radio, film in zabavno glasbo, Ljubljana.
- 1976 Najboljše besedilo / TOZD VEČER Maribor.
- 1997 Nagrada za življenjsko delo dr. Ferija Souvana za zakladnico slovenskih besedil.
- 2003 Nagrada Marjana Stareta za najboljše besedilo / SAZAS Radio – Tehnik Ptuj.

V znak zahvale ali priznanja je prejel tudi številne simbolične predmete.

I. M.: Najlepša roža

*Kje cvete najlepša roža?
Roža, ki ne oveni,
ki je večno lepa, mlada.
So že zrle jo oči?*

*Jaz pa vem, oj vem za rožo,
rožo, ki najlepša je;
skromno, tiho in ponižno
ta najlepši cvet cvete!*

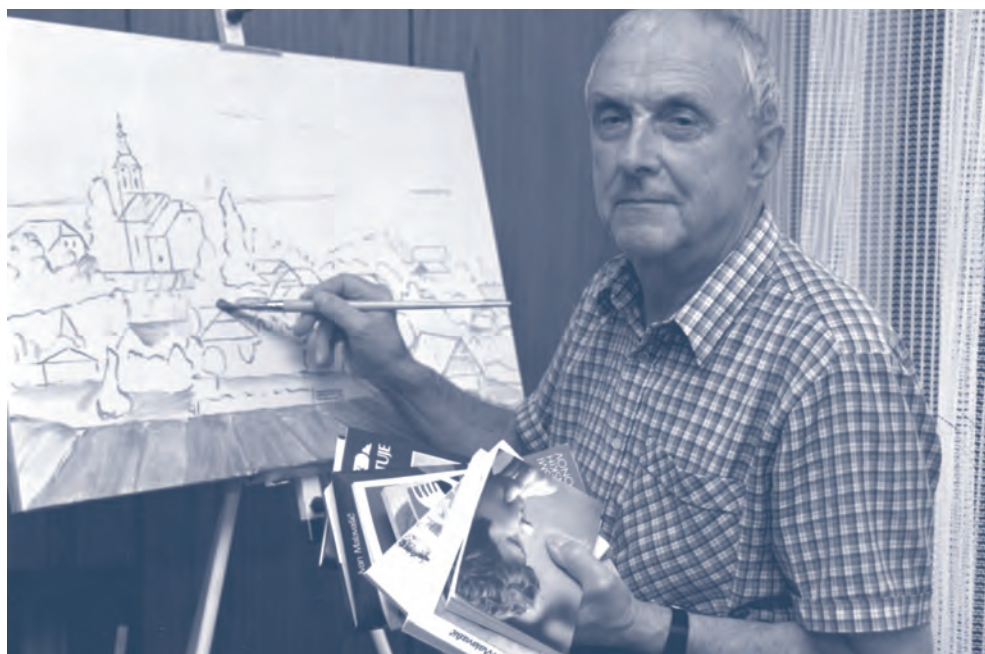
*V srcu materinem biva,
materi v očeh žari,
cvet ljubezni nesebične –
lepšega na svetu ni!*

*Dokler sonce bo sijalo,
rože nam krasile svet
in bo rod človeški bival –
ovenel ne bo ta cvet!*

Šentjernejski petelin – simbolično priznanje; Šentjernej.

Ivan Malavašič – VSESTRANSKI SLOVENSKI UMETNIK

Ivan zaradi bogatega ustvarjanja že dolga leta uživa sloves vsestranskega slovenskega umetnika. Vrelci njegovega navdiha niso nikoli presahnili. Še preden dokonča načeto delo, že se v njem prebujata nova pesem, zgodba ali podoba slike. Tako je bilo nekoč in je še danes.

Nihče ne more ravnodušno mimo njegovih del. Nekoga pritegne pesem, drugega beseda proze ali podoba na platnu, mnogi opazijo vse. Marsikdo rad prisluhne Ivanovim melodijam zvonov; te bodo odmevale še dolgo potem, ko bo njegova roka omagala. Kljub visokim letom ga navdajata upanje v lepšo prihodnost, pripadnost domovini in slovenski besedi.

Bogastvo, ki se zrcali v njem, je neomejeno, preprosto in široko razprto za vse ljudi.

Trudil sem se, kolikor so pač bile sposobne moje skromne moči, da bi bile vse te ljubezni take, da bi tudi obrodile vsaj malo sadu. če bo morda tako, je bilo vredno, da sem živel in da živim.

Ivan Malavašič O SEBI

»Različne so poti človeškega življenja, različne po dolgosti in vsebini. Nekatere so bolj vesele, druge manj, kakor že. Po navadi pa je tako, da je vsakega nekaj. In ko se človek znajde blizu tam, kjer se po navadi pot konča, se ozira nazaj na prehojeno pot in včasih pomisli, da bi marsikaj drugače ravnal, če bi mu bilo dano še enkrat začetni od začetka. Morda bi bilo res drugače, toda le kdo mora vedeti, če ne bi bilo še slabše? V mojem preteklem življenju je bilo tako, da so razmere narekovale moja dejanja; šele ko sem se upokojil, sem postal bolj sam svoj gospodar.

Vojna mi je zaznamovala mladost in najlepša leta in tega se ni dalo preprečiti! Vrstili so se lepi in manj lepi dogodki in leta so minevala hitro, da se človek čudi. Veliko sem slikal in pisal, pritrkaval in igral na orgle, morda bo kaj ostalo za menoj, morda pa bo končalo na smetišču.

To pa vem, da sem se trudil, resnično trudil, da bi naredil kaj dobrega! Tudi zaradi tega sem nekoliko bolj zadovoljen!

Na kratko sem opisal svojo pot. Sodba je vaša!«

Ob pisateljvi 90-letnici in kandidaturi za Prešernovo nagrado 2018, izide pri Založbi Koščak nova Malavašičeva knjiga »Dota, kaj baba!«.

VIRI:

Informatorji:

Ivan Malavašič

Andrej Malavašič, sin Ivana Malavašiča

Rozi Merlak, svakinja Ivana Malavašiča

Anton Koščak, Založba Koščak

Ivica Merlak, upokojena knjižničarka Knjižnice Logatec

Objavljeni članki različnih avtorjev o Ivanu Malavašiču:

Bibič Alenka: Barve, rime in note iz Podlipske doline – Tovariš, 16. 7. 1968, str. 10–13.

Merlot Tomaž in Snežnik Filip: Lipovi bogovi – Samota, ki jo pretrga samo krik klarineta – Nedeljski dnevnik, 1. 12. 1968, str. 8.

Urbanc Bogdan: Naš portret Ivan Malavašič – Usnjar, 1970.

Sitar Sandi: Poti in stranpoti samorastništva – Dnevnik, 14. 3. 1977, str. 14.

Maurer Neža: Domači vasici – Kmečki glas, 23. 11. 1977, str. 15.

Tone Štefanec: Ivanove velike ljubezni – Naš časopis, december 1991, str. 8.

Drago Papler: Ivan Malavašič – slikar, pisatelj, pesnik Erazem je teme posvetil preprostemu človeku – Brazde, 7. 1. 1993, str. 4, 5.

Ne. M.: Ivanovih sedemdeset samorastniških let – Naš časopis, oktober 1997.

Zadravec Jože: Znanec iz Podlipe, ki lovi reko v klobuk – Ivanovih sedemdeset samorastniških let: v sliki, besedi, glasbi – Družina, 12. 10. 1997, str. 22.

S. S.: Ivan Malavašič član društva slovenskih pisateljev – Naš časopis, januar 1999.

S. S.: Župan sprejel pisatelja Ivana Malavašiča – Naš časopis, marec 1999.

Galič Jože: Pesmi, povesti in slike s podeželja – Ognjišče, 2002, str. 12.

Čuk Silvester: Ivan Malavašič; Dve povesti na leto – Ognjišče, št. 8/2005, str. 15.

Uvalič Kosijer Vanja: Nikoli upokojeni ljudski pe-

vec – Notranjske novice, 23. 12. 2005, str. 24.

Sivec Ivan: Če delaš, te nič ne zebe – Nedelo, februar 2006.

Žajdela Ivo: Osebnost leta: Pisatelj preprostih ljudi – Družina št. 38, 23. 9. 2007.

A. S.: Ivan se posveča slovenski domovini – Delo – Novice, 9. 10. 2007.

Tominc Gašper: Ivan Malavašič razstavljal na Vrhniki – Naš časopis, 29. 10. 2007, str. 41.

Silvester Čuk: Ivan Malavašič, Drugačne počitnice (rubrika: Priporočamo berite) – Ognjišče št. 7, 2007, str. 82.

Silvester Čuk – Ivan Malavašič, Pritrkovalec Marko (rubrika: Priporočamo berite) – Ognjišče št. 9, 2007, str. 83.

Turk Miha: Ivan Malavašič - Ognjišče, št. 12/2007, str. 35–37.

Žitko Jure: Prvo razstavo mu je požgal okupator – Novice, 20. 1. 2009, str. 12, 13.

I. S.: Igrivi spomini ljudskega Ivana – Novice, 20. 5. 2009, str. 27.

Tominc Gašper: Svetovni dan knjige obeležili z vsestranskim umetnikom Malavašičem – Naš časopis, 2009.

Čuk Silvester: Ivan Malavašič, Mora (rubrika: Priporočamo berite) – Ognjišče, št. 9, 2011, str. 106.

Travar Roman, CM: Zvonovi so vedno bili del mene – Prijatelj št. 2, april, maj 2012, str. 6–12.

Bogataj Marko: Pritrkovalski večer – Naš časopis, 25. 3. 2013.

Malovrh Sonja: Literati našega kraja – Naš časopis, oktober 2013.

Tominc Gašper: Nekoč je bilo pomanjkanje hrane, danes pa poštenja – Naš časopis, 30. 11. 2015, str. 9.

Žajdela Ivo: Ljubezen do zvonov, slikanja in pisanja – Družina, 7. 2. 2016, str. 8.

Tominc Gašper: Ivan Malavašič postal častni občan – Naš časopis, 30. 5. 2016, str. 4.

Žajdela Ivo: Organistov božič – Družina.

S. S.: Nova knjiga Ivana Malavašiča – Ukleti graščak z Ulovke – Naš časopis, str. 40.

Teršek Silvo: Življenje ni praznik – Kmečki glas.

Stare Marjan: Kdo je Ivan Malavašič – neutrudni samorastnik z vrhniškega konca?

Bogataj Marko: Vrhnika – Vrhniški pritrkovalci.

Daf: Ljudski pesnik nima časa za prave počitnice – Dnevnik, str. 34.

Marko Čuk: Ivan Malavašič – Bibliografija Ognjišče, 2017.

Wikipedija – Ivan Malavašič, slovenski mladinski pisatelj in slikar.

Cobiss – zvočni zapisi.

Nepopolni viri:

Srce mi da ukaz; Slikam iz nuje – pesnim iz radosti – Kmečki glas, 28. 4. 1966, str. 18.

Naš sodelavec Ivan Malavašič prejel prvo nagrado – Usnjar, 1976.

Ob Malavašičevi razstavi – Naš časopis, april 1977.

Malavašič in Smole v razstavnem salonu IUUV – Naš časopis, 1985.

Hudomušnež s Pokojišča – Kmečki glas, 27. 5. 1987.

Naši preizkušani bratje – Ognjišče, oktober 1987, str. 42–44.

Nalijmo si čistega vina – Kmečki glas, 11. 11. 1987.

V igri je – detektiv – Kmečki glas, 20. 1. 1988.

Gost meseca – Ognjišče, marec 1994, str. 6–10.

Ivanovih sedemdeset samorastniških let – Brazde, 16. 10. 1997, str. 6.

Izšla nova zbirka pesmi Ivana Malavašiča – Naš časopis, 27. 6. 2000.

Pitrkovelec Marko – Dodatek Pesmi naših zvonov – Družina, 1. 7. 2007, str. 15.

Razstava Ivana Malavašiča v prostorih IUUV – Usnjar, 1977, str. 18.

Poti in stranpoti samorastništva – Ustvarjalnosti delavca, slikarja Ivana Malavašiča – Usnjar, 1977, str. 19.

Pitrkovelec Malavašič – Delo.

Samorastniških sedemdeset let.

Večno mladi pevci.

Ženitev v Podhrastu – beseda urednika, 1992.

Razstava zajema tudi fotografije, vzete iz časopisnih člankov in iz knjige Spomini – Založba Koščak.

Spremna beseda k literarnim delom Ivana Malavašiča:

Ivan Malavašič: Spomini, Založba Koščak, 2009.

Ivan Malavašič: Ena baba rekla, Samozaložba, 2004.

Ivan Malavašič: Pitrkovelec Marko, Založba Koščak, 2007.

Ivan Malavašič: Drugačne počitnice, Založba Koščak, 2007.

Ivan Sivec: Rdeče nebo, Vrhniški razgledi 2, Muzejsko društvo Vrhnika, 1999.

Ivan Malavašič: Bučmani, tepke in zaklad, Založba Koščak, 2006.

Ivan Malavašič: Prigode Hostarjevega Matevža, Založba Koščak, 2005.

Ivan Malavašič: Kurji britof, Založba Koščak, 2006.

Ivan Malavašič: Večni ženin, Založba Koščak, 2007.

Ivan Malavašič: Ukleti graščak z Ulovke, Založba Koščak, 2005.

Matej Leskovar: Mora, Založba Koščak, 2011.

Ivan Malavašič: Pesmi iz Podlpe, Založba Koščak, 2015.

Ivan Sivec: Zvonovi – pesmi, Samozaložba, 2000.

Ivan Sivec: Ivanovih sedemdeset samorastniških let, ZKO Vrhnika, september 1997.

Organistov božič, Celjska Mohorjeva družba, 2006.

V času priprav za objavo Poti Ivana Malavašiča nas je razžalostila vest, da se je njegova pot končala. Ivan Malavašič je umrl 11. marca 2019.

KRONIKA ZA LETO 2018

Tudi jubilejni Novoletni koncert je dvakrat zaporedoma napolnil Veliko dvorano Cankarjevega doma.

JANUAR

6. januar – V vojašnici na Raskovcu so obeležili dan Poveljstva sil Slovenske vojske. Slavnostni govornik je bil načelnik generalštaba generalmajor Andrej Osterman, zbrane pa je nagovoril tudi poveljnik sil Slovenske vojske brigadir Milko Petek. Po večletnem premoru je bilo Poveljstvo sil Slovenske vojske ponovno vzpostavljeno na Vrhniki 12. maja 2017.

6. januar – Dramska sekcija Sadika, ki deluje v okviru KUD Ligojna, je na odru gasilskega doma premierno predstavila veseloigro Zakonske nadloge. Premiere so sledile še tri ponovitve (13., 20. in

27. januar), dvorana je bila vedno polna. Igrali so Marinka Kupec, Franc Podlipec st., Jože Čamernik, Darinka Svete in Olga Frank, režisersko taktirko pa je držal Janez Cankar.

6. januar – Orkester Simfonika Vrhnika pod vodstvom Marka Fabianija je v Cankarjevem domu izvedel že 30. Novoletni koncert. Na odru so sodelovali še Mešani pevski zbor Mavrica in Mešani pevski zbor dr. Frančišek Lampe iz Črnega Vrha ter gostja pevkva Eva Černe. Koncert je simbolično naznanil začetek jubilejnega leta Ivana Cankarja ob 100-letnici njegove smrti, zato je bila tudi tematika koncerta obarvana s pisateljevimi deli.

12. januar – Vrhniška izpostava Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti (JSKD) je v Cankarjevem letu izdala brošuro Uglasbitve besedil Ivana Cankarja, ki jih je zbral in uredil Mitja Gobec. Brošuro so dobili v dar vsi pevski zbori občin Vrhnika, Borovnica in Log-Dragomer ter vse izpostave JSKD po Sloveniji.

24. januar – Na Osnovni šoli Ivana Cankarja Vrhnika je potekalo Regijsko tekmovanje za Cankarjevo priznanje v znanju knjižne slovenščine. Zbralo se je več kot 140 tekmovalcev osnovnih in srednjih šol iz osrednje Slovenije.

25. januar – V Cankarjevem domu na Vrhniki je potekalo javno predvajanje radijske igre (Radio Slovenija) Vse za blagor domovine, ki jo je na podlagi Cankarjeve Novele doktorja Grudna za radio priredil Igor Torkar. Po koncu igre sta Niko Nikolčič in Nives Kovač iz Cankarjeve knjižnice Vrhnika predstavila, v kakšnih okoliščinah je Cankar napisal omenjeno novelo.

Niko Nikolčič in Nives Kovač.

30. januar – V galeriji Cankarjevega doma je postavila svoja dela na ogled ljubiteljska slikarka Tatjana Verbič – Vanda. To je bila njena druga samostojna razstava v domačem kraju, poimenovala jo je Zamolklozeleno vodo Močilnika. Razstava je bila na ogled do 4. marca.

31. januar–3. februar – V Ljubljani je potekal 29. sejem turizma, kjer se je predstavila tudi Vrhnika. Rdeča nit predstavitve je bilo Cankarjevo leto.

FEBRUAR

1. februar – V Cankarjevi knjižnici Vrhnika so odprli razstavo čipk, izdelanih v spomin na Ivana Cankarja. Čipke so bile delo klekljaric Društva upokojencev Vrhnika. V Malavašičevem kotičku so bile postavljene na ogled do 31. junija.

6. februar – V kabinetu župana Stojana Jakina se je na vljudnostnem obisku s svojo ekipo mudil načelnik Generalštaba Slovenske vojske generalmajor Andrej Osterman. Obe strani sta potrdili odlično sodelovanje, med drugim je bilo govora tudi o načrtovanju odkritja Cankarjevega kipa v vojašnici na Raskovcu.

6. februar – Kulturno društvo Ivana Cankarja Bevke je v osrednjem vrhniškem kulturnem hramu odprlo razstavo »A mate kaj za pusta hrusta?«, s katero je društvo dokumentiralo obdobje bevških pustnih karnevalov od 1962 do 2017.

7. februar – V Župnijskem vrtcu Vrhnika se je mudil predsednik države Borut Pahor. Otroci in vodstvo vrtca so mu pripravili prizrčen sprejem.

Predsednik Borut Pahor med najmlajšimi v Župnijskem vrtcu Vrhnika.

7. februar – Zasnežena idila Starega Malna je bila prizorišče 74. branja Cankarjevih besedil, s katerim so bralci (Turistično društvo Blagajana Vrhnika) obeležili tudi praznik kulture. Sodelovalo je dvanajst bralcev, prisluhnilo pa jim je številno občinstvo.

7. februar – V mali dvorani Cankarjevega doma je potekal pogovorni večer s predstavnikom največje opozicijske stranke SDS Janezom Janšo. Pogovoru, ki ga je vodil občinski svetnik Daniel Cukjati, je prisluhnilo čez sto obiskovalcev.

8. februar – V predsedniški palači v Ljubljani je potekal dan odprtih vrat in sprejem za Prešernova nagrajenca in nagrajenke Prešernovega sklada. Kulturni program so pripravili člani Okteta Raskovec z Vrhnike in Franci Bozovičar, ki je zbrane s svojo interpretacijo odlomka Cankarjevega dela spomnila na obeležbo 100. obletnice pisateljeve smrti.

9. februar – V avli vrhniške glasbene šole so odprli gostujočo dokumentarno razstavo ob 200-letnici ustanovitve prve glasbene šole v Ljubljani pod naslovom »Dostopno in plemenito«. Razstavo sta pripravili Zveza slovenskih glasbenih šol in Glasbena šola Vrhnika.

9. februar – Kulturno društvo Drenov Grič-Lesno Brdo je ob kulturnem prazniku pripravilo v dvorani na Drenovem Griču kulturni večer. Poleg domačega pevskega društva so se predstavili tudi plesna skupina pod vodstvom Vesne Petrač in domači glasbeniki, ki obiskujejo vrhniško glasbeno šolo.

10. februar – Na Stari Vrhniki so v domu krajevne skupnosti pripravili pustovanje. Najprej so na svoj račun prišli otroci s plesno-družabnimi igrami, po otroškem pustovanju pa so prišli na svoj račun od-

rasli s plesom. Osrednja nit večera so bili kavbojci in vse, kar je povezano z njimi.

11. februar – V športni dvorani pri OŠ Antona Martina Slomška na Vrhniki je potekalo osrednje pustovanje v vrhniški občini. Tri ure dolgo rajanje je bilo namenjeno mladim družinam, programsko pa so ga obogatili Anika Horvat, čarodej Gregor, Plesna šola Urška Vrhnika, vrhniške mažoretke in Damjan Debevec. Posebna tričlanska žirija je izbrala šest najboljših mask, ki so prejela praktična darila.

12. februar – Ob 75. obletnici ustrelitve devetih partizanov – med njimi je bil pesnik Ivan Rob – 12. februarja 1943 na obronku Ligojne, je pred tamkajšnji spomenik položila venec delegacija Združenja borcev za vrednote NOB Vrhnika z županom Stojanom Jakinom na čelu. V soboto, 17. februarja, pa je Združenje na Vrhniki v Vinotoču Pr' Oblak pripravilo spominsko uro, posvečeno spomenu tem devetim partizanom, ustreljenim v Ligojni. Zbrane je nagovoril Miha Butara, predsednik Zveze Slovenskih častnikov. Sledil je kulturni program z recitacijami in branjem Cankarjevih del.

Spomenik v Ligojni (foto: Simon Seljak).

13. februar – Marcel Hirscher je novi olimpijski prvak v alpski kombinaciji na zimskih olimpijskih igrah. Avstrijski šampion je upravičil status favorita ter v Pyeongchangu osvojil svojo prvo zlato kolajno na olimpijskih igrah. Slovenci se niso vmešali v boj za kolajne. Najboljši med njimi je bil Štefan Hadalin na osmem mestu.

20. februar – Cankarjeva knjižnica Vrhnika je obeležila 72. obletnico ustanovitve IUUV z intervjujem s Tonetom Rožmancem, vodjo vzdrževalne dejavnosti v omenjeni tovarni. Intervju, ki ga je z Rožmancem vodila Nataša Oblak Japelj, je nastal kot prispevek za usnjarski simpozij v Šoštanju. Dogodek v knjižnici si je ogledalo veliko nekdanjih zaposlenih, »v živo« pa je svoje občutke in kritiko na račun razmer in nekaterih odločitev vodilnih nanizal tudi Rožmanc.

Nataša Oblak Japelj in Tone Rožmanc (foto: Katja Gotvajn).

27. februar – Občina Vrhnika je prejela sklep o upravičenosti do evropskih sredstev za gradnjo kolesarske poti in pešpoti od Kulturnega centra do Voljčeve ceste v višini 207 tisoč evrov. Celotna investicija je ocenjena na 1.255 MIO evrov.

MAREC

2. marec – V Tehniškem muzeju v Bistri pri Vrhniki so odprli razstavo Znanje brez meja, na kateri so predstavili izbor 14 uspe-

šnih inovatorjev in znanstvenikov s področij znanosti in tehnike, ki so odšli v tujino ali jih je pot zanesla v Slovenijo. Z razstavo, ki so jo pripravljali dobro leto, so želeli v muzeju pokazati, da imajo lahko migracije tudi pozitivne učinke. V razstavi so zajeli širok časovni okvir od 16. stoletja do danes in vanjo vključili več znanstvenih področij. Razstava je bila odprta do 3. decembra.

5. marec – Na 57. Pokalu Vitranc v Kranjski Gori je nastopil tudi Starovrhničan Štefan Hadalin. Iz ozadja s številko 46 se je zavihtel v slalomske finale, v katerem je uprizoril popoln napad ter z najboljšim časom finalne vožnje, hitrejši je bil tudi od Marcela Hirscherja, s 13. mestom prišel do svojega najboljšega dosežka v svetovnem pokalu.

6. marec – Oš Ivana Cankarja in Zavod Ivana Cankarja Vrhnika sta pripravila razstavo ročnih in likovnih izdelkov učencev prve triade, ki obiskujejo šolske interesne dejavnosti: oblikovanje gline, ročne spretnosti, živilski in čipkarski krožek ter klekljanje. Razstava je nosila naslov: »Enajsta šola danes ...«.

9. marec – Športna zveza Vrhnika se je v Cankarjevem domu poklonila lokalnim športnikom, ki so v pretekli sezoni dosigli dobre športne rezultate. Zlato plaketo

Prejemniki zlote plakete Športne zveze Vrhnika.

so prejeli: Iza Obal (atletika), Jošt Urbančič (nogomet), članska cheerleading ekipa Šolskega športnega društva Log-Dragomer, Liza Urbančič (cheer ples), Tjaša Žakelj (cheer ples), Ajda Opeka (kolesarjenje) in Štefan Hadalin (smučanje). Slednji je bil tudi razglašen za športnika leta 2017.

10. marec – Na potoku Bela v središču Vrhnik je potekalo spuščanje gregorčkov. Nekateri so jih prinesli s seboj, drugi pa so jih izdelali v Domu upokojencev Vrhnika, kjer je pred začetkom spusta po potoku potekala ustvarjalna delavnica na temo plovil. Spust je poleg otroškega veselja spremljala še živa glasba ter sladki prigrizki.

10. marec – V Kulturnem centru Vrhnika je potekala že četrta izmenjava Podarim dobim, kjer so izmenjevali oblačila, igrače, pripomočke in manjšo opremo za dom. Dogodka se je udeležilo več kot dvesto obiskovalcev, ki so prinesli ogromno stvari in odhajali s polnimi vrečami ter nasmehi na obrazu. Dogodek je pripravilo 20 mamic prostovoljk, ostala oblačila pa so romala k vrhniški in borovniški Karitas.

17. marec – V Cankarjevem domu je potekala 51. Območna revija pevskih zborov in skupin z območja Vrhnik, Borovnice in Log-Dragomerja. Prireditve pod okriljem lokalne JSKD se je udeležilo devet zborov: MePZ Ivan Cankar Vrhnika, MePZ Društva invalidov Vrhnika, MePZ KUD Drenov Grič-Lesno Brdo, Moški pevski zbor Štingl'c Borovnica, Mešani cerkveni pevski zbor KUD Podlipa-Smrečje, Ženski pevski zbor Tonja Borovnica, Oktet Raskovec, MePZ Mavrica in Mešani cerkveni pevski zbor sv. Pavla Vrhnika. Strokovni spremljevalec revije je bil Tomaž Pirnat.

25. marec – Starovrhničani so na cvetno nedeljo postavili v farni cerkvi kar 17 metrov veliko butaro velikanko«. Segala je

prav do stropa cerkve. Zanjso so porabili kar tri prikolice zelenja.

27. marec – V Cankarjevem domu na Vrhniku je potekala slovesnost ob odprtju razstave 130 let delovanja Olepševalnega društva Vrhnika oz. Turističnega društva Blagajana Vrhnika, kot se danes imenuje njegov naslednik. V avli so odprli razstavo, na velikem odru pa je potekala slovesnost. Zbrane je nagovorila predsednica društva Mirjam Suhadolnik, program pa so oblikovali Big Band Vrhnika, Trlce in učenke OŠ Antona Martina Slomška Vrhnika. Predsednik Turistične zveze Slovenije, Dominik S. Černjak, je najbolj aktivnim članom društva podelil priznanja.

29. marec – V Cankarjevem domu na Vrhniku je potekala letna skupščina Art kino mreže, katere član je tudi Kino Vrhnika. Skupščine se je udeležilo več kot dvajset predstavnikov različnih kinematografov iz celotne Slovenije.

APRIL

4. april – Gradnja prizidka pri vrhniškem zdravstvenem domu je začela zamujati za načrtovanim terminskim planom, zato so gradbišče obiskali člani občinskega sveta. Razlog za zamudo so nepredvidene težave na gradbišču in menjava lastnika firme, ki je gradila prizidek.

Gradnja prizidka pri zdravstvenem domu.

7. april – Potekala je že tretja delovna akcija v organizaciji Zavoda Ivana Cankarja Vrhnika za vzpostavitev nove tematske pešpoti ob Ajdovskem zidu na Zaplani. Skupaj s prostovoljci so zid očistili podra-
sti in grmičevja.

8. april – V Gonarsu je potekala tradicio-
nalna zabavna prireditev Festa delle Ron-
dini (Praznik lastovic), ki ga je organizi-
ralo lokalno združenje trgovcev in obr-
tnikov pobratene občine Gonars. Srečanja
so se v organizaciji ZIC Vrhnika udeležili
župan Stojan Jakin, vrhniški košarkarski
klub in pihalni orkester. Župan Gonarsa je
svojemu vrhniškemu kolegu izkazal čast
tako, da sta skupaj odprla Dom upokojen-
cev Gonars. Košarkarji so se pomerili z
italijanskimi sovrstniki, pihalni orkester
pa je igral na povorki skozi mesto.

10. april – Tretji dobrodelni koncert OŠ
Ivana Cankarja Vrhnika je minil v prijet-
nem vzdušju recitacij in petja. Program
so oblikovali učenci sami, zapela sta pev-
ska zbor Ivanjščice in Drumlca. Zbrana
sredstva so namenili šolskemu skladu za
pomoč socialno ogroženim učencem.

14. april – V dvorani Cankarjevega doma

na Vrhniki je potekal tradicionalni Po-
mladni gala koncert orkestra Simfonika
pod taktirko Marka Fabianija. Na odru
sta se mu pridružila Mešani pevski zbor
Mavrica in njen podmladek »Mlada Ma-
vrica«.

16. april – V avli Cankarjevega doma so od-
prli razstavo o Cankarjevem spomeniku na
Vrhniki. Razstava je luč sveta ugledala že
leta 2006, tokrat pa so jo dopolnili še z deli
dveh vrhniških kiparjev, Alenke Vidrgar
in Bojana Mavsarja. Posebnost razstave
so bili prvič razstavljeni načrti oz. grafični
listi Cankarjevega spomenika. Razstava je
bila delo Muzejskega društva Vrhnika.

17. april – Obrat Kemisa v Sinji Gorici je po
daljšem zaprtju zaradi požara leta 2017 in
sanaciji objekta ponovno začel skladiščiti
nevarne odpadke. Dosedanjega direktorja
Emila Nanuta je maja zamenjal Boštjan
Šimenc.

18. april – Na odru Cankarjevega doma
je Glasbena šola Vrhnika predstavila ba-
letno predstavo Alica v čudežni deželi.
Nastopili so vsi plesni razredi, ki so tako
navdušili polno dvorano, da aplavza ni in
ni hotelo biti konec.

Nastopajoči v baletni predstavi Alica v čudežni deželi.

19. april – V OŠ Ivana Cankarja Vrhnika je potekala 36. Petkovškova likovna kolonija, ki je bila posvečena Cankarju. Na njej je sodelovalo sedem osnovnih šol; mladim ustvarjalcem pa so se pridružili še vrhniški umetniki: Tiana Čvorak, Petar Lazarevič, Bojan Mavsar in Vasja Stojanovski. Vodja kolonije je bil likovni pedagog Jure Zorič. Slikali so na velike betonske plošče, ki so jih na koncu postavili v skulpturo kvadrov v parku pred šolo.

19.–22. april – Na Vrhniku, na dveh lokacijah – v Klubu Orfej v Sinji Gorici in v Cankarjevem domu – je potekalo Regijsko srečanje gledaliških skupin osrednje Slovenije. Obiskovalci so si lahko ogledali štiri uprizoritve, na zadnji pa so podelili tudi priznanja. Prireditev je potekala pod okriljem lokalnega JSKD.

25. april – Deske gledališkega odra v Cankarjevem domu so zasedli člani oz. dijaki gledališke skupine Gimnazije Vič s predstavo »Hrepenenje ... To je hrepenenje, Dioniz!«, in sicer pod vodstvom mentorice, prof. Alenke Ocvirk Zelič.

25. april – Moja Ljubljana je v prostorih Kulturnega centra Vrhnika pripravila okroglo mizo na temo lesene konice – različne osti z Ljubljanskega barja. Občani so tako lahko iz ust strokovnjakov izvedeli za najnovejše izsledke raziskav na tem področju. 40 tisoč let staro leseno konico, ki so jo odkrili pri Sinji Gorici, so v začetku marca prepeljali iz Rimsko-germanskega muzeja v Mainzu, kjer je bila na konservaciji. Spremljajoča razstava je bila odprta do 2. maja.

26. april – V Cankarjevi knjižnici je potekala predstavitev zbornika Največji uspehi vrhniške košarke 1969/73, avtorja Franja Modrijana. Ob tej priložnosti je Košarkarski klub Vrhnika zlati vrhniški generaciji izročil posebna priznanja.

30. april – Slavnostni trak novo asfaltirane ceste mimo Doma obrtnikov so prerezali župan Stojan Jakin, predsednica KS Vrhnika Vera Miljković in predsednik Območne obrtno podjetniške zbornice Vrhnika Simon Hlebec. Cesta povezuje Tržaško in Staro cesto. Prvi pogovori o ureditvi te trase so stekli že pred tridesetimi leti.

MAJ

4. maj – V spomin na 73 let od odhoda okupatorske vojske z Vrhnike in v spomin umrlih za svobodo so predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Vrhnika in Občine Vrhnika na grobnico na Drči položili venec.

4. maj – Dvorano Cankarjevega doma so zasedli vrhniški osnovnošolci, ki so si prišli ogledat predstavo domačinke Nataše Keser, ki je po literarni predlogi Frana Milčinskega pripravila avtorsko predstavo Tolovaj Mataj.

4. maj – V okviru Cankarjevih dni so se v osrednjem vrhniškem kulturnem hramu mudili folkloristi iz sosednje Borovnice – Folklorna skupina Šumnik. Pomlajena skupina, ki deluje v okviru KD Borovnica, je pripravila celovečerni plesni nastop »Pogreto zelje«.

»Pogreto zelje« je bilo polno humornih vložkov.

5. maj – V veliki dvorani Cankarjevega doma je potekala slovesnost ob 73. obletnici osvoboditve Vrhnike. Polna dvorana je lahko prisluhnila tržaškemu partizanskemu pevskemu zboru Pinko Tomažič; slavnostni govornik pa je bil Marijan Križman, podpredsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

6. maj – Člani gledališke skupine Sadika so še zadnjič v tej sezoni uprizorili komedijo Zakonske nadloge, tokrat na odru Cankarjevega doma.

8. maj – Konec lanskega novembra je zavod Škratelj iz Bevk izdal pod skupnim imenom »Cankar v stripu« tri stripovske zvezke, ki obsegajo Cankarjeva dela »Moje življenje«, »Hlapec Jernej in njegova pravica« ter »Hlapci«. Stripovsko delo so tokrat v Cankarjevem domu predstavili ilustratorji in avtorji stripov: Andrej Rozman, Boštjan Gorenc, Žiga X Gombač. Zbrane pa je nagovoril Uroš Grilc iz omenjenega zavoda.

Avtorji in ilustratorja so imeli po koncu predstavitve veliko dela s podpisovanjem stripov.

9. maj – V Galeriji Cankarjevega doma na Vrhniki se je mudil Lado Jakša s svojim večmedijskim projektom o Ivanu Cankarju – »Da bi slišali na svoja ušesa in videli na svoje oči«. Kot že pove naslov razstave, so lahko obiskovalci razstavi fotografij tudi prisluhnili.

9. maj – Na predvečer obletnice Cankarjevega rojstva je bila v cerkvi na Sveti Trojici nad Vrhniko sveta maša za Ivana Cankarja, ki jo je daroval vrhniški župnik Mohor Rihtaršič. Bogoslužje je popestril gostujoči zbor Antona Foersterja iz Ljubljane, po njem pa so odprli razstavo »Podobe iz sanj« primorske slikarske Mire Ličen Krmpotić. Dogodek je organiziralo društvo Nauportus Viva.

10. maj – Slavnostna akademija ob občinskem prazniku je bila posebna, kar nenazadnje pritiče Cankarjevemu jubilejnemu letu. Delu proslave, literarnemu glasbenemu večeru »Skozi življenje Ivana Cankarja«, je bilo namreč mogoče v živo prisluhniti preko radijskih valov po vsej Sloveniji ali si ga ogledati na spletni strani. V drugem delu pa je potekala podelitev občinskih priznanj: Jože Rode je postal častni občan, Milan Jerman in Marko Fabiani sta prejela zlati plaketi, Slavka Štirn in Franjo Čretnik srebrni, Marjeta Novljan in Društvo ljubiteljev narave in običajev

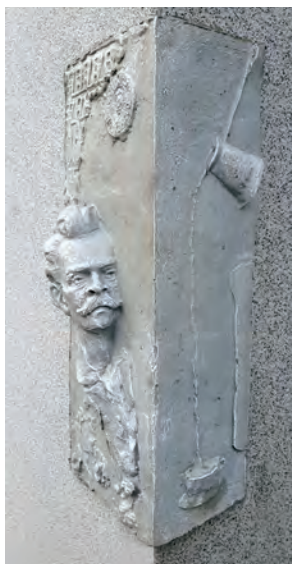
Častni občan Jože Rode in župan Stojan Jakin.

Notranjske bronasto, štab občinske Civilne zaščite pa je prejel tako imenovano županovo priznanje.

10. maj – Na ploščadi pred vojašnico Poveljstva sil Slovenske vojske na Raskovcu sta predsednik Republike Slovenije Borut

Pahor in župan Občine Vrhnika Stojan Jakin odkrila doprsni kip Ivana Cankarja. Kip je delo kiparja Edina Ščuke iz Ljubljane. Kulturni program prireditve so obogatili kvintet trobil orkestra Slovenske vojske in učenci (Ajda Kogoj Fabčič, Živa Matevc in Vid Koprivec) vrhniških osnovnih šol z recitacijami domovinskih besedil, nagrajenih na natečaju.

11. maj – Na Klancu 2, na dvorišču za Cankarjevo spominsko hišo, je potekala slovesna podelitev 50-tih vogalnikov z motivom pisateljeve podobe, džezve in kave, ki jih je izdelal akademski kipar mag. Bojan Mavsar. Predali so jih sokrajanom Klanca in tistim lastnikom hiš, v katerih so nekoč stanovali Cankarjevi. Izdelava vogalnikov je bil še eden od projektov v okviru Cankarjevega leta.

11. maj – Ob svetovnem dnevu medicinskih sester je Center za krepitev zdravja Zdravstvenega doma Vrhnika pripravil na zelenici pred Zavodom Ivana Cankarja Vrhnika tako imenovani Dan zdravja, na katerem so obiskovalce osveščali o pomenu zdravega življenja.

11. maj – Pihalni orkester Vrhnika se je na odru Cankarjevega doma predstavil s »Pomladnim koncertom«, ki je poslušalce zazibal v ritmih Južne Amerike.

12. maj – Pevsko društvo Ivana Cankarja je v okviru Cankarjevega leta v osrednjem kulturnem hramu organiziralo prvi del Drugega mednarodnega pevskega festivala. Predstavilo se je osem društev, ki nosijo ime po vrhniškem pisatelju: KUD Ivan Cankar (v nadaljevanju IC) Ljubljana, KD IC Jurovski dol, KD IC Tabor, KD IC Bevke, KUD IC Šmartno v Tuhinju, Slovenska kulturna skupnost Timoške krajine »Ivan Cankar« Zaječar, Avstralsko-slovensko društvo Geelong – Slovenski klub IC ter MePZ IC Vrhnika. Največ pozornosti so poželi zdomci. Drugi del koncerta sledi v decembru.

12. maj – Planinsko društvo Vrhnika je ob zaključku gradnje koče na Planini nad Vrhniko pripravilo družabno srečanje. S tako imenovanim »likofom« se je Planinsko društvo Vrhnika zahvalilo vsem, ki so na kakršenkoli način prispevali k uspešnosti zastavljene cilja. Sponzorjem in dobrotnikom so podelili priznanja, zbrane so nagovorili predstavniki lokalne oblasti, slovenske planinske zveze in vrhniškega planinskega društva. Sama koča s tem uradno še ni bila odprta, saj še ni prejela uporabnega dovoljenja.

14. maj – V prostorih male galerije Cankarjevega doma je potekalo javno predavanje radijske igre Kurent, po koncu pa so obiskovalci lahko prisluhnili še pogovoru z Ireno Avsenik Nabergoj. Dogodek so organizirali: 3. program Radia Ars, Zavod Ivana Cankarja Vrhnika in Cankarjeva knjižnica Vrhnika.

17. maj – V Cankarjevem domu je potekal zaključek sedmega festivala otroške poe-

zije Rima Raja. Na njem je sodelovalo 107 osnovnih šol, katerih učenci so poslali 720 pesmi. Pri mlajših so slavile: Ema Eržen z Vrhnike, Neža Ravnak iz Šempetra in Zoja Petkovšek iz Novih Jarš, pri starejših pa Marta Lajovec iz Ljubljane, Gaia Stergar iz Laporij in Klara Bukovšek iz Kranja. Organizatorji (OŠ Ivana Cankarja Vrhnika, CKV, ZIC, Glasbena šola Vrhnika in Uroš Vošnjak) so ob tej priložnosti izdali zbornik z vsemi prispelemi pesmimi.

19. maj – V Parku pri Lipi samostojnosti je Big Band Vrhnika organiziral pomladni koncert, na katerem so predstavili svoje novosti. Koncert je potekal pod šotorom in je bil dobro obiskan.

20. maj – Na Stari Vrhniki so na žegnanjsko nedeljo imeli blagoslov kapelice Kristusa križanega sredi vasi, ki so jo obnavljali od leta 2014.

22. maj – Cankarjeva knjižnica in Zavod Ivana Cankarja sta v osrednjem vrhniškem kulturnem hramu pripravila umeetniški večer »Oj, ta noč milobe polna!«, na kateri so predstavili ponatis Cankarjeve Erotike in odprli slikarsko razstavo Bojana Mavsarja na temo Erotika.

Glavni akterji pri ponatisu Cankarjeve Erotike: Helena Primc, Boštjan Koprivec, Tatjana Oblak Milčinski in Sonja Žakelj.

26. maj – PGD Verd je praznovalo 135 let svojega delovanja, kar je proslavilo s slovesno parado in gasilsko veselico. Največji pečat prireditvi pa je dal sprejem novega vozila, to je avtocisterno AC 35/100.

26. maj – Pred Cankarjevim domom je v organizaciji Zavoda Ivana Cankarja Vrhnika in pražarne Escobar potekal tretji Festival kave – Dan za skodelico kave, na kateri so več tisoč glav množico obiskovalcev razvajali s kulinaricnimi dobrotami, katerih rdeča nit je bila kava. V goste je prišel tudi svetovni prvak v kuhanju kave v džezvi Konstantinos Komninakis. Med drugim so pripravili tudi delavnice okušanja kave in razstavo starih predmetov, povezanih s kavo.

Katja Escobar iz vrhniške pražarne kave Escobar in desno svetovni prvak v kuhanju kave v džezvi Konstantinos Komninakis.

26. maj – Na Raskovcu, kjer domuje Vojašnica Ivana Cankarja Vrhnika, je bilo zelo živahno. Vojska je za obiskovalce pripravila dan odprtih vrat, na katerem so si lahko ogledali njeno opremo. Največ pozornosti so pritegnile voznje z vojaškimi vozili, poseben pečat pa so prireditvi dali še preleti vojaških letal in spust padalcev.

28. in 30. maj – Zaradi velikega zanimanja je tradicionalni letni koncert štirih or-

kestrov Glasbene šole Vrhnika potekal kar dvakrat. Pred nabito polno dvorano Cankarjevega doma so se predstavili: Godalni orkester, Harmonikarski orkester, Simfonični orkester in Pihalni orkester. Zbrane je nagovorila ravnateljica Glasbene šole Vrhnika Dominika Naveršnik.

30. maj – Konec maja je ameriška obrambna agencija za ujetnike, pogrēšane in ubite v akciji, potrdila, da posmrtni ostanki, ki jih je ekipa raziskovalcev izkopala leto dni pred tem za cerkvijo na Pokojišču, dejansko pripadajo letalcu ameriških zračnih sil, 22-letnemu Alonsu Orlandu Duranu, ki je 25. 2. 1944 z ameriškim bombnikom liberatorjem strmoglavil v bližini Zavrha. Sestrelili so ga nemški lovci in protiletalske baterije. Posmrtni ostanke so prepeljali v ZDA, kjer naj bi ga pokopali v Santa Feju v ameriški zvezni državi Nova Mehika.

JUNIJ

2. in 3. junij – Zavod Ivana Cankarja Vrhnika je v sodelovanju s KD Vespasian, italijansko skupino Legio l'italica za ponazarjanje zgodovine, s Skupino Stik, zavodom Arheoved, društvom Divja, Hrvaškimi pomorskimi in zgodovinskimi muzejem z Reke in z ZKVDs na Zaplani pred gostilno Mesec priredil Rimske dneve. Obiskovalcem so predstavili vsakodnevno in vojaško opremo Rimljanov, starorimsko kulinariko, družabne igre tedanjega časa ali pa se ob rimskem zidu podali na vodeno nabiranje gob in zelišč.

5. junij – Na odru Cankarjevega doma sta v okviru Jazz koncerta nastopila Jazz Band Glasbene šole Vrhnika pod mentorstvom Zale Kejžar ter Big Band Glasbene šole Vrhnika pod vodstvom Matjaža Kajzerja.

9. junij – PGD Stara Vrhnika je v nekdanji vojašnici na Stari Vrhniki pripravilo dan

odprtih vrat: prikazali so pravilno gašenje jedilnega olja, ogledati si je bilo mogoče reševalno opremo, pripravili so bazen za prikaz uporabe potapljaške opreme ter med drugim uprizorili reševanje iz prometne nesreče dveh vozil. Društvo je svojo 110. obletnico delovanja obeležilo 25. avgusta z veliko vrtno veselico in podelitvijo priznanj.

8.–9. junij – Na tradicionalnem turnirju v futsalu (Siliko Rem power turnir), ki ga v vrhniškem športnem parku prireja Futsal klub Siliko, so slavili člani štajerske ekipe SM team, ki so zlati pokal na Vrhniki dvignili že tretje leto zapored. Organizator je med najboljše ekipe razdelil rekordnih 3200 evrov. Sodelovalo je 24 ekip iz vse Slovenije.

15. junij – Argonavtski dnevi so se začeli na velikem odru v športnem parku. Nastopila sta orkestra Big Band RTV Slovenija in Simfonika Vrhnika ter MePZ Mavrica. Gostje so se z glasbo in petjem (solistka Eva Kovačič) sprehodili po krajih Cankarjevega življenja, seveda pa ni manjkal tudi grški melos. Program sta povezovala Juš Milčinski in Rok Bohinc.

Odprtje dogodka sta popestrila Rok Bohinc in Juš Milčinski.

15.–24. junij – V tem času so v organizaciji Zavoda Ivana Cankarja Vrhnika potekali že 26. Argonavtski dnevi, ki so privabili rekordno število obiskovalcev. Zvrstilo se je okoli 90 dogodkov, ki jih je obiskalo okoli 30 tisoč ljudi.

16. junij – Noč na Vrhniki je obiskalo več tisoč ljudi, ki so prišli prisluhnit Plavemu orkestru, Miranu Rudanu, Challetu Salletu, Alyi in Pankrtom. Ob polnoči je nebo razsvetlil tradicionalni ognjemet.

16. junij – V Parku samostojnosti so se predstavili vrhniški ribiči, katerih družina vstopa v 63. leto starosti. Obiskovalci so si lahko ogledali preparirane trofeje, pobrskali po številnem tiskanem gradivu o ribištvu ali pa se pogovorili z ribiči.

16. junij – Pri lovski koči na Ulovki je praznovala najstarejša slovenska lovska družina – vrhniški lovci – ki je obeležila 140 let delovanja. Zbrane je nagovoril starešina družine Jure Petkovšek, besedo pa so dobili tudi predstavniki pobratenega društva iz Gonarsa in župan Stojan Jakin. Jubilejno druženje so popestrili Domžalski registri in Oktet Raskovec.

Starešina vrhniške lovske družine Jure Petkovšek med nagovorom.

16. junij – V popoldanskih urah je v športnem parku potekal dobrodelni frizerski maraton, v okviru katerega so frizerke in vizažistke opravljale svoje storitve v zameno za prostovoljne prispevke. V dvanajsturnem maratonu, katerega pobudnica je bilo vrhniško frizerstvo Neška, so zbrali 2250 evrov, ki so jih namenili v dobrodelne namene.

16. in 17. junij – V okviru Argonavtskih dnevov je potekal tradicionalni 9. mednarodni rokometni turnir Harpaston. Sodelovalo je 15 ekip in okoli 230 mladih igralcev rokometu. Razpisane so bile tri kategorije, Vrhničanke (Športno društvo Rokometna šola Vrhnika) pa so slavile v kar dveh kategorijah: letnik 2007/08 in kadetinje, letnik 2002/03.

17. junij – Gasilsko veselico na Zaplani so v okviru Argonavtskih dnevov popestrili s posebno prireditvijo za otroke. Na obisk je prišla mravljica Ula, ki je za najmlajše pripravila kopico športnih in ustvarjalnih preizkušenj. Vsi otroci, ki so uspešno opravili naloge, so se na koncu potegovali za glavno nagrado – bon v vrednosti 200 evrov v eni od trgovin s čevlji.

18. junij – V okviru Argonavtskih dnevov je bilo poskrbljeno tudi za dobro telesno počutje. Dekleta so na športni ploščadi lahko poplesavale v ritmičnih športnih salsah pod vodstvom Natalye Kobzar, Viktorije Manzinni in Irene Pfunder Tkalec.

19. junij – V galeriji Cankarjevega doma je potekalo odprtje razstave del sodelujočih na Simpoziju Zaplana. Ta je potekal med 14. in 16. junijem. Sodelujoči so ustvarjali v različnih slikarskih in fotografskih tehnikah, osrednja tema simpozija pa je bil Ivan Cankar. Razstava je bila na ogled do 20. septembra.

Koncerti Big Banda Vrhnika so v nekdanjem bazenu vedno dobro obiskani.

19. junij – Big Band Vrhnika je kar dvakrat zabaval vrhniško občinstvo. Prvič je nastopil v Parku samostojnosti s solistom Andrejem Jesenovcem (19. junij), drugič pa v bazenu (21. junij), kjer se je orkestru pridružil legendarni Janez Bončina – Benč.

20. junij – Tradicionalni večer stand-up komedije v okviru Argonavtskih dnevov tudi tokrat ni razočaral. V nekdanjem bazenu so pred dobro razpoloženo publiko nastopili: Perica Jerković, Rok Bohinc, Eva Virc ter Rok Škrlep.

21. junij – Na prvi poletni dan se vrhniški ljubitelji kulture že četrto stoletja na povabilo Cankarjeve knjižnice Vrhnika zbirajo v Cankarjevem lazu, kjer počastijo spomin na največjega slovenskega pisatelja. Tokratni gost je bil dr. France Bernik, sproščene tone prireditvi pa so dali MePZ Ivana Cankarja Vrhnika, Bor Seušek in

Andrej Rozman – Roza. Uro dolga prireditev, ki jo je vodila Mirjam Suhadolnik, se je po tradiciji zaključila s štrukelji in češnjami.

22. junij – Na Stari cesti je potekal Dionizov večer, to je sejemsko-družabna prireditev, na kateri so stojnice z izdelki umetnostne obrti, hkrati pa vrhniška društva in organizacije kuhajo svoje kulinarčne posebnosti. Obiskovalci so se lahko po simbolični ceni najedli do sitega, zbrana sredstva (416 evrov) pa so romala v dobrodelne namene. Posebnost dogodka je bil tudi orjaški vrhniški štrukelj, dolg 22 metrov, ki ga je skuhal ekipa koč na Planini.

23. junij – Okoli dvesto športne avanture željnih mladih se je podalo na 10-kilometrsko traso s preko 30 ovirami – na tako imenovani Argotlon. Trasa je potekala v okolici Vrhnike, obsegala pa je vse: od

brodenja po hladni vodi do plazenja pod električnim pastirjem. Zmagovalci so bili vsi, ki so prispeli na cilj.

24. junij – 26. Argonavtski dnevi so se zaključili s tradicionalnim koncertom Mešanega pevskega zbora Ivana Cankarja v cerkvi sv. Lenarta v središču Vrhnik. Program so popestrile še učenke Cankarjeve osnovne šole z deklamacijami odlomkov iz Cankarjevih del.

24. junij – Turistično društvo Blagajana je v Starem malnu pripravilo tradicionalno prireditev »Tu smo doma«, na kateri so se vrhniška društva predstavila obiskovalcem. Nastopilo je veliko domačinov, poskrbljeno je bilo tudi za živo glasbo in dobro jedačo.

24. junij – V času Argonavtskih dnevov je v Starem malnu pod umetniškim vodstvom akademskega kiparja Bojana Mavsarja potekala forma viva, v okviru katere sta Boštjan Kavčič in Ervin Potočnik izdelovala leseni skulpturi. Kavčič je izdelal skulpturo z naslovom »Sila na klancu«, Potočnika pa je navdihnilo pisateljevo delo Sveti Janez v Biljkah, na temo katerega je izdelal istoimensko skulpturo. Umetnika sta uporabila les ginka, ki je bil pred leti posekan na Vrhniku. Po načrtu naj bi skulpturi postavili na Sveto Trojico.

24. junij – Športno društvo Agonija je pripravilo že osmo leto zapored Argonavtski kolesarski maraton, na katerem je sodelovalo več kot petsto kolesarjev. Podali so se lahko na različne trase, prilagojene kondicijski pripravi sodelujočih. Na najdaljši trasi, na kateri je nastopilo tudi šest tujcev, je ciljno črto najhitreje prevozil Avstrijec Marco Marina.

25. junij – V Parku samostojnosti je potekala osrednja občinska slovesnost ob

dnevu državnosti. Slavnostni govornik je bil dr. Boštjan Žekš, ki se je spraševal, zakaj neki smo tako nezadovoljni z lastno državo. Zbrane je nagovoril tudi župan Stojan Jakin, pečat prireditvi pa je dalo še veteransko dejanje, molitev za domovino in kulturni program v izvedbi Pihalnega orkestra Vrhnika, Robija Pepeljaka, Vida Koprivca, Melanie in Tomija Popita. Prireditev je povezovala Mirjam Suhadolnik.

Prireditev pod lipo samostojnosti.

JULIJ

2. julij – Zavod Ivana Cankarja je začel s Poletnim vklopom, tj. s počitniškim varstvom za osnovnošolce. Pester program in zagnani animatorji so razlog, da so že po prvih štirih tednih zabeležili rekordno udeležbo. Povprečno se je na dan udeležilo 156 otrok, skupno pa je vpisanih že več kot 550 otrok. Po dobri izkušnji izpred leta dni sta se programu ponovno pridružili tudi občini Horjul in Log-Dragomer.

7. julij – Veterani vojne za Slovenijo Vrhnika-Borovnica so organizirali že četrti spominski pohod – »Memorial Toneta Jesenka«. 94 pohodnikov je pot vodila s Stare Vrhnike preko Kurena na Planino. Pot je bila polna obujanja spominov na nedavno zgodovino, društvo pa je od krovne organizacije Zveze veteranov vojne za Slovenijo prejelo priznanje ob 20. obletnici obstoja.

14. julij – Skozi središče Vrhnike je potekal svečani mimohod gasilcev in njihovih vozil v čast 140. obletnici PGD Vrhnika. Osrednja slovesnost z govori in podelitvijo priznanj je potekala v športnem parku. Prireditelji so sklenili z blagoslovom nove avtocisterne, zatem pa je sledilo druženje ob zvokih žive glasbe.

Parada gasilcev je potekala po Tržaški cesti.

16. julij – Koča na Planini je po pridobitvi uporabnega dovoljenja in po sklepu seje Upravnega odbora Planinskega društva Vrhnika uradno začela obratovati.

30. julij – Tretje leto zapored je v Parku samostojnosti potekala Knjižnica pod krošnjami v izvedbi Cankarjeve knjižnice Vrhnika. Knjižnica pod krošnjami je v juliju obratovala preko celega dneva, v avgustu pa samo ob petkih v času cikla prireditve Poletje na Vrhniki. Del gradiva je predstavljala tudi zbirka Ivana Cankarja, s katero so se poklonili Cankarjevemu letu 2018.

AVGUST

1. avgust – Na Vrhniko se je v okviru projekta Europ.raid pripeljalo 230 vozil Peugeot 205, v katerih so bili mladi Francozi, Belgijci, Italijani in Poljaki. Gostitelji – Turistično društvo Blagajana Vrhnika in partnerska društva – so jih sprejeli v športnem parku, kamor je prispelo okoli 800 mladih. Pripravili so jim sprejem s kultur-

nim programom. Naslednje jutro pa so se odpeljali novim dogodivščinam nasproti.

4. avgust – Člani KD Stara Vrhnika in prijatelji od drugod (Vrzedenc, Dragomer, Dolenjska, Vrhnika) so se s konjsko vprego in odeti v narodne noše udeležili 75. srečanja narodnih noš v Beljaku (Villacher Kirchtag). Tokrat so se v Beljak odpravili že deveto leto zapored.

7. avgust – Že v zgodnjih jutranjih urah so v parku pred Kavarno Park začeli delavci z obžagovanjem odmrle rdeče bukve. Občina se je zaradi potencialne nevarnosti nje-nega trhlega lesa odločila, da jo odstrani. Po navedbah Zavoda RS za varstvo narave je odmrla zaradi del na rastišču, ki so obsegala betoniranje in izkop.

1.-10. avgust – Mladinski odsek Planinskega društva Vrhnika je organiziral 54. planinski tabor za mlade v Krnici pod Vršičem. Udeležilo se ga je 90 otrok, vodnikov, mentorjev in spremljevalcev.

14. avgust – Na julijskih seji Upravnega odbora Planinskega društva Vrhnika je gospodarski odsek za gradnjo nove koče na Planini v sestavi Roman Novak, Metka Krašovec, Jernej Drašler, Milan Jerman, Milan Pavlin in Peter Suhadolnik predal društvu vso dokumentacijo v povezavi z omenjeno gradnjo. Odbor naj bi razrešnico dobil predvidoma na septembrski seji. Društvo je za namen gradnje koče na Planini do 14. avgusta 2018 zbralo 630.505,24 evrov, od tega 390.801,71 evrov gotovine in za 239.803,53 evrov storitev.

17. avgust – Rušitvena dela cestninske postaje Vrhnika so potekala med 17. in 20. avgustom ter nato še med 24. in 27. avgustom. Priključek je bil za promet zaprt samo omenjene dni, ostale dni je promet potekal nemoteno. Rušitvena dela na ce-

Udeleženci planinskega tabora v Krnici pod Vršičem (foto: MO PD Vrhnika).

stninski postaji na Logu so trajala dlje, končno pa je bil promet na omenjeni relaciji sproščen 20. septembra. Postaja je stala 36 let.

25. avgust – Komaj je štarter Nočnega teka na Vrhniku ustrelil s pištolo, ki je naznanjala začetek teka, že se je ulil dež in vztrajno padal tako rekoč do konca teka. Kolesarski vzpon na Ulovko, ki je potekal pred tem, je na srečo potekal še po suhem. Le redki so se odločili za kombinacijo obeh podvigov: kolesarskega vzpona in nočnega teka po ulicah Vrhnik. Pri kombinaciji je bil najhitrejši Matej Jakša s časom 47:47, pri teku na 10 km pa Matej Šturm (31:19). Organizator dogodka je bilo Športno društvo Agonija.

27. avgust – Podjetje Fortrade, ki se ukvarja z veleprodajo pohištva v Sloveniji in tujini, je po 25 letih obstoja postavilo nov mejnik – v poslovni coni pod Hruševco je odprlo novo visokoregalno skladišče z računalniško podporo.

SEPTEMBER

1. september – V KS Podlipa-Smrečje je od leta 2015 do 2018 potekala rekonstrukcija 50 let starega vodovodnega omrežja. Hkrati so izboljšali hidrantno omrežje tudi za okoliške kmetije. Po zaključku del je bil 1. 9. na dvorišču Celarske kmetije obnovljen vodovod, predan v uporabo.

9. september – Turistično društvo Blagajana Vrhnika je v Starem malnu podelilo v luči spodbujanja lepega okolja, v katerem živimo, priznanja lastnikom najlepše urejenih hiš v občini. Druženje je popestrila zasedba Sax Ladies.

12. september – V prostorih razstavišča Moja Ljubljana je odprl fotografsko razstavo Foto klub Okular Vrhnika. Razstava je bila na ogled do konca oktobra 2018.

16. september – Športno društvo Podlipa-Smrečje je skupaj z Gostilno Jurca organiziralo Tek Podlipa 2018. Tekmovalo je 49 tekačev v 16 kategorijah.

21.–23. september – V cerkvi sv. Trojice je tretje leto zapored potekala tridnevna prireditev v čast klasični glasbi in zborovski mu petju Festival Vrhnika. Odprli so ga mladi: klavirski trio Glasbene šole Vrhnika, Manja Maček, Jakob in Luka Maklin. Večer je nadaljeval klavirski trio ljubljanskega konservatorija: Urška Gutnik, Miha Grmek Seražin in Ana Kosmač. Večer je sklenil Trio Rupnik (Manca, Anže in Nejc Rupnik). Sobotni nastop so zaznamovali dramski igralec Janez Škof in četica mladih glasbenikov iz Glasbene šole Vrhnika, nedeljski program pa je zapolnil Franci Bozovičar z branjem odlomkov Cankarjevih del in člani Okteta Raskovec.

Petkov večer je odprl klavirski trio Glasbene šole Vrhnika: Manja Maček, Jakob in Luka Maklin.

25. september – V galeriji Cankarjevega doma je bilo odprtje slikarske razstave »Cankar v času« umetnikov Stanislava Makuca in Draga Leskovarja. Osrednja nit slikarskih del obeh avtorjev je bil Ivan Cankar.

30. september – Prešerno veselje otrok je bil zaščitni znak sobote, ko se je v Bevkah »odpirala« nova tematska pot, prežeta z domišljijo in znanjem – 3,2 km dolga Pot močvirskih škratov na Mali plac. Idejni oče poti je Uroš Grilc iz Zavoda Škratelj, na poti pa otroci zbirajo žige ter preko pravljičnice odkrivajo naravne znamenitosti, domišljijo pa jim podžigajo še lesene skulpture škratov in živali ob poti.

Veselje otrok ob eni od skulptur v gozdu.

OKTOBER

2. oktober – V predverju Cankarjevega doma je svoja vrata odprla razstava Pisana beseda v slovenskem prostoru na poštah znamkah in razglednicah. Filatelistična in kartografska razstava je bila posvečena velikemu pisane besede Ivanu Cankarju. Na odprtju razstave je bilo mogoče kupiti tudi srebrnike s Cankarjevo podobo, na izpostavljenem poštne okencu Pošte Slovenije pa je bil na voljo tudi priložnostni žig. Razstava je bila odprta do 22. oktobra.

6. oktober – V vrhniškem športnem parku je potekal že 7. Oberfest, na katerem ni manjkalo ne piva ne zabave. Za živo glasbo so poskrbeli Klapa Bonaca, Nina Donelli in Modrijani.

6. oktober – Od prvega septembra so zaposleni na OŠ A. M. Slomška Vrhnika in učenci že lahko uporabljali nov prizidek k šoli z osmimi novimi učilnicami. Uradno odprtje s slovesnim rezanjem traku pa je sledilo dober mesec kasneje, 6. oktobra.

10. oktober – Kulturno društvo Stara Vrhnika je na velikem odru Cankarjevega doma predstavilo družinsko zgodbo v pisnih »Bilo je nekoč«.

Slavnostni trak sta prerezala ravnateljica šole Darja Guzelj in župan Stojan Jakin.

12. oktober – Tekom obnove komunalnih vodov na območju Gradišča na Vrhniki so komunalni delavci naleteli na arheološke ostanke. Arheologi so našli ostanke zgodnjericanske poselitve oz. arhitekture. Med drobnimi najdbami so prevladovali odlomki opek. Odkrili pa so tudi druge gradbene materiale, ki so pripadali ostankom luksuzno opremljenih bivalnih objektov: odlomke rdeče obarvanega ometa in mozaično kocko iz belega kamna ter številne odlomke okenskega stekla (1. stol. n. št.). V zahodnem delu gradbišča je bilo odkrito severno obzidje poznorimske utrdbe, ki je oklepala srednjeveško naselje Gradišče ali Hrib. Obzidje so odkrili v dolžini 33,4 m. Za datacijo obzidja žal ni bilo odkritih datacijskih elementov. Domneve o izgradnji utrdbe so za zadnjo četrtino 3. stoletja. Na osnovi skromnih odlomkov prazgodovinske keramike lahko domnevamo na območju Gradišča ali Hriba tudi na prazgodovinsko poselitev (v bronasti in železni dobi). Vse najdbe bodo po končani analizi in končni objavi rezultatov predane pristojnemu Mestnemu muzeju Ljubljana (MGML).

12. oktober – V prosvetnem domu v Šentjanžu v Rožu na avstrijskem Koroškem so odprli gostujočo razstavo z Vrhnike: fotografsko razstavo po motivih pisateljevih del, grafična dela Bojana Mavsarja, dele

stripa o Cankarju, glinene in keramične izdelke vrhniških učencev ter univerz za tretje življenjsko obdobje iz Domžal in Ljubljane. Razstavo so predstavili: Tjajana Oblak Milčinski iz Cankarjevega doma Vrhnika, predsednica Muzejskega društva Vrhnika Katarina Oblak Brown, direktorica Cankarjeve knjižnice Sonja Žakelj in avtorica knjig »O človeku, ki je iskal srečo« Zdenka Obal. Dogodek je bil popestren še z dramskim recitalom »Brezčasnost Ivana Cankarja« v izvedbi Aleksandra Tolmaierja in Dua FinePlus.

12. oktober – Vrhniško združenje borcev za vrednote NOB je pri Štampetovem mostu pripravilo spominsko slovesnost ob obletnici njegovega miniranja med okupacijo leta 1943. Z rušenjem tega pomembnega objekta na Južni železnici so onemogočili Nemcem povezavo z bojiščem v Italiji.

13. oktober – Civilna zaščita Vrhnika je na železniški postaji pri kamnolomu na Verdu pripravila veliko občinsko vajo sistema zaščite, reševanja in pomoči. Scenarij je predvideval železniško nesrečo in uhajanje nevarnih snovi. Na vaji je sodelovalo več kot 350 operativcev.

16. oktober – V sejni sobi je občina z izbranimi izvajalci podpisala pogodbo za dokončanje del na prizidku vrhniškega zdravstvenega doma. Ti naj bi v roku od 45 do 75 dni dokončali tista potrebna gradbena in obrtniška dela, da se bo objekt »zaprkl«. Zaradi stečaja glavnega izvajalca del so namreč dela na objektu zastala.

16. oktober – Varstveni center Tončke Hočevar in oblikovalka Martina Obid – Mlakar ter Zavod Ivana Cankarja Vrhnika so v osrednjem kulturnem hramu na Vrhniki pripravili razstavo keramike »Bela krizantema«. Razstava je bila na ogled do 4. novembra.

17. oktober – V Cankarjevi knjižnici Vrhnika je v okviru Grabeljškovega večera predstavil svojo novo knjigo Marcel Štefančič: »Ivan Cankar: eseji o največjem«. Program so obogatili še z branjem Cankarjevih del in z glasbo.

24. oktober – Društvo Nauportus viva je tako kot pretekla leta pripravilo proslavo ob dnevu suverenosti. Prireditev je potekala v Cankarjevi knjižnici Vrhnika. Na okrogli mizi so sodelovali France Volek, France Cukjati in Vladimir Brezar, ki so se dotaknili tistih usodnih dni osamosvojitve. Spomnili so se tudi v tem letu preminulega Franceta Kvaternika, prvega vrhniškega župana po osamosvojitvi Slovenije.

Sodelujoči na okrogli mizi (foto: arhiv DNV).

24. oktober – V avli Cankarjevega doma je odprl fotografsko razstavo Martin Jelovšek z Drenovega Griča z naslovom »Ko svetla noč zemljo objame«. Odprtje razstave so popestrile članice glasbene skupine Diversa.

25. oktober – V mali dvorani Cankarjevega doma je potekala predstavitev 18. Vrhniških razgledov, ki na 311 straneh prinašajo zanimive članke številnih avtorjev. Zbornik sta izdala Muzejsko društvo Vrhnika in Zavod Ivana Cankarja Vrhnika.

28. oktober – Dobitnik Borštnikovega prstana za življenjsko delo je postal Janez Škof, dramski igralec SNG Drama, rojen v Kranju, ki danes živi v Verdu.

NOVEMBER

7. november – Nujna medicinska pomoč vrhniškega zdravstvenega doma je po novem bogatejša za novo vozilo – hibridno toyoto, ki omogoča hitre in močne pospeške. Investicija je bila vredna 46 tisoč evrov. Vrhniška nujna medicinska pomoč dnevno v povprečju izvozi trikrat, od tega sta najmanj dva nujna primera.

7. november – Zavod Ivana Cankarja in vsestranska umetnica Milka Emilija Erbežnik so skupaj pripravili slikarsko razstavo »Tam od vzhoda, od Ljubljane divna pesem se glasi«. Razstava je bila odprta do 2. decembra.

11. november – Natanko sto let po tistem, ko so utihnili topovi prve svetovne vojne, se je padlim v tej vojni poklonila tudi Občina Vrhnika s postavitvijo spominskega obeležja na Sveti Trojici. Več kot dvesto imen je zapisanih na spomeniku iz pohorskega tonalita, ki ga je oblikovala kiparka Alenka Vidrgar. Odprtje je pospremil orkester Slovenske vojske, zbrane sta nagovorila župan Stojan Jakin in častna predsednica Muzejskega društva Vrhnika Marija Oblak Čarni, kaplan Primož Meglič je skulpturo blagoslovil. Gonilna sila pri postavitvi spomenika je bilo Muzejsko društvo Vrhnika ob finančni podpori Občine Vrhnika.

Častna straža pred spomenikom.

13. november – V avli Cankarjevega doma so odprli dokumentarno razstavo Muzejskega društva Vrhnika o prvi svetovni vojni, z osredotočenostjo na Vrhniko. V nadaljevanju večera so lahko obiskovalci prisluhnili predavanju Vrhničana Dimitrija Kebeta na temo Cankarjeve smrti, za katero predavatelj meni, da je bila plod agresivnega napada srbskih političnih nasprotnikov.

16. november – Nogometni klub Dren – Vrhnika je uradno prevzel novo pomožno nogometno igrišče z umetno travo v športnem parku v središču mesta. Gre za pomemben mejnik v razvoju nogometne infrastrukture, saj bo omogočil tudi zimске treninge.

16. november – Dramska sekcija KD Ivana Cankarja Bevke je v bevški kulturni dvorani pripravila premiero gledališke predstave *Katoliki.koma* v režiji Gregorja Čušina. Ponovitev je sledila naslednji dan in še 21. decembra.

18. november – Na lokalnih volitvah za županski stolček je največ glasov prejel neodvisni kandidat Daniel Cukjati, 36,47 %. Z njim se je v drugi krog podal Peter Gabrovšek, ki je prejel za štiri odstotke manj glasov, tj. 32,47 %. Tretjemu kandidatu za župana Viktorju Sladiču z Liste za Razvoj Vrhnike in podeželja je bitka za županski stolček ušla za dobrih sedemdeset glasov – zbral je 31,11%. Na volišča je odšlo 13.546 volivcev (47,01% udeležba).

24. november – V župnijski cerkvi na Vrhniki je potekala slovesna sveta maša za Ivana Cankarja. Daroval jo je ljubljanski nadškof Stanislav Zore. Po maši je sledil še kratek kulturni program.

19. november – V Cankarjevi knjižnici na Vrhniki so gostili zaključek literarnega

in likovnega natečaja za osnovnošolce in srednješolce na temo »Cankar danes« in »Cankar in jaz«. Zbrana dela, 20 črtic in 27 likovnih ilustracij, so predstavili v zborniku »Črtice«.

20. november – V Cankarjevi knjižnici Vrhnika je potekala predstavitev nove knjige o Ivanu Cankarju, avtorja dr. Igorja Grdine, »Ivan Cankar – portret genija«.

24. november – JSKD in njegova območna izpostava na Vrhniki so v Cankarjevem domu organizirali državno srečanje odraslih literatov in hkrati podelili priznanja za najboljše samozaložniške knjige. Med prejemniki priznanj ni bilo Vrhničanov.

25. november – V Zaplani so v deževnem nedeljskem dopoldnevu odprli novo mrliško vežico. Slavnosti trak 120 tisoč evrov vredne investicije sta prerezala predstavnik tamkajšnjih krajevnih skupnosti Janez Pivk in Matjaž Škrubej ter župana Logatca (Berto Menard) in Vrhnike (Stojan Jakin).

Novo vežico je blagoslovil vrhniški župnik Mohor Rihtaršič.

25. november – Folklorna skupina Ligojna je pripravila v dvorani gasilskega doma v Ligojni celovečerni nastop ob praznovanju 40. obletnice delovanja. Hkrati je mlajša folklorna skupina, imenovana Cepci, praznovala 15. obletnico poplesavanja.

Z zabavno uprizoritvijo vaškega življenja iz časov, ko so še vsak večer zbirali mleko pri odjemalcu v Ligojni, so na duhovit način popeljali obiskovalce skozi venček tradicionalnih plesov in zgodovino folklore v Ligojni.

30. november – V Šmihelu pri Pliberku so odprli gostujočo vrhniško razstavo »Ivan Cankar: ob stoti obletnici smrti«. Razstava je bila popestrjena še z dramskim recitalom »Brezčasnost Ivana Cankarja«, zbrane pa sta nagovorili še Tatjana Oblak Milčinski, vodja projekta Cankarjevo leto, in Nataša Oblak Japelj kot predstavnica Cankarjeve knjižnice in Muzejskega društva Vrhnika.

30. november – V počastitev mednarodnega

Razstava v Šmihelu

dneva invalidov je MePZ Društva invalidov Vrhnika v veliki dvorani Cankarjevega doma izvedel že 21. letni koncert. V goste so povabili MePZ Pentakord iz Zaloga pri Ljubljani.

DECEMBER

1. december – Vrhniška Karitas je v Cankarjevem domu organizirala 14. dobrodelni koncert »Dva novčiča«. Slabi dve uri dolg glasbeni program so oblikovali lokalni in drugi izvajalci, zbrana sredstva pa so namenili socialno šibkim družinam.

1. december – NK Dren – Vrhnika je slovesno odprl novo pomožno igrišče z umetno travo v Športnem parku Vrhnika. Investicija je vredna 165 tisoč evrov, od katerih je občina prispevala 50 tisoč, dobrih 31 tisoč Fundacija za šport in 20 tisoč Nogometna zveza Slovenije. Preostanek bodo pokrili sponzorji, donatorji in nogometni klub.

2. december – V drugem krogu lokalnih volitev je največ glasov prejel Daniel Cukjati – 53,58 %, neodvisni kandidat, ki je nastopil s podporo SDS, liste ZaLajf, NSi, SLS, SMC in Zeleni Slovenije. Prejel je 379 glasov več kot njegov tekmeč, prav tako neodvisni kandidat s podporo liste Povezujemo Vrhniko in SD, Peter Gabrovšek (46,42 %). Volilna udeležba je bila 39,32%.

Levo: Peter Gabrovšek, desno: novoizvoljeni župan Daniel Cukjati.

3. december – Združenje splošnih knjižnic, Skupnost občin Slovenije in Ministrstvo za kulturo RS so v Velikih Laščah ob zaključku drugega javnega natečaja podelili desetim občinam nazive »branju prijazna občina«. Prejela ga je tudi Vrhnika.

3. december – Pred vhodom v Cankarjev dom na Vrhniki so namestili bronasti relief Ivana Cankarja, delo akademske kiparke Alenke Vidrgar. V galeriji kulturnega hrama pa so odprli slikarsko-kipar-

Slavnostni govornik predsednik RS Borut Pahor (10. december).

sko razstavo »Iskanje podobe umetnika« pokojnega akademskega kiparja Janeza Boljke. Razstavljena so bila tudi nekatera prvič videna dela.

6. december – V osrednjem vrhniškem kulturnem hramu so se zbrali člani Društva slovenskih pisateljev, da so počastili spomin na Ivana Cankarja. Sodelovali so: Erica Johnson Debeljak, Tanja Petrič, Jedrt Lapuh Maležič, Blaž Lukan, Muanis Sinanović, Denis Škofič, Jure Vuga in Lenart Zajc. Brali so odlomke iz svojih in Cankarjevih del.

7. december – Pevsko društvo Ivana Cankarja Vrhnika je pripravilo še drugi del mednarodnega festivala društev in zborov, ki nosijo v imenu naziv »Ivan Cankar«. Na velikem odru Cankarjevega doma so nastopili: zbor OŠ Ivana Cankarja »Kuštravci«, savinjski rogisti KD Ivan Cankar Tabor, dramska skupina iz Velike

Loke, harmonikarji iz Plešivca pri Velenju, nižja srednja šola Ivan Cankar Trst, dijaki Državnega izobraževalnega zavoda Ivan Cankar – Žiga Zois – Jurij Vega iz Gorice, KD Ivan Cankar iz Jurovskega dola, Slovensko KD Ivan Cankar iz Halmstadta in člani MePZ Camerata Slovenica Slovenskega kulturnega društva Ivan Cankar Sarajevo. Večer je sklenilo pevsko društvo gostiteljev.

10. december – V vrhniškem Cankarjevem domu je na predvečer 100. obletnice Cankarjeve smrti potekala osrednja državna slovesnost. Slavnostni govornik je bil predsednik Republike Slovenije Borut Pahor, kulturni program pa so poleg orkestra Simfonika oblikovali še dramski igralci: Polona Juh, Jurij Souček in Iztok Valič.

11. december – Projekt »Cankarjevo leto« se je počasi iztekel. Odvilo se je okrog 400

Božiček ni prišel praznih rok. (22. december)

različnih dogodkov. Na dan pisateljeve smrti se je odvila še ena zadnjih prireditiv »Povsod je luč«. Od 11. ure in 12 minut dalje so na različnih koncih Vrhnike potekale kulturne prireditve, tudi ponoči, ki so se zaključile naslednji dan ob 19. uri in 18 minut. Nenavadni termini simbolizirajo datum Cankarjeve smrti: 11. 12. 1918.

17. december – Vrhniska Območna izpostava JSKD in ZIC Vrhnika so v Cankarjevem domu pripravili koncert »Rondo hrepenenja«, s katerim so predstavili zbirko skladb za zборе in samospeve avtorja Tomaža Habeta na besedilo Ivana Cankarja. Skladbe so obiskovalcem predstavili MePZ Akademija za glasbo Univerze Ljubljana, vokalna skupina Ivana Cankarja Ljubljana, baritonist Jaka Mihelač in pianist Urban Stanič.

18. december – Na ustanovni seji novozvoljenega 24-članskega občinskega sveta je zaprisegel novi župan Daniel Cukjati.

20. december – V Cankarjevem domu je potekala slovesnost ob dnevu samostojnosti in enotnosti. Zbrane je nagovoril gostitelj večera župan Daniel Cukjati, slavnostni govornik pa je bil predsednik Območne veteranske organizacije vojne za Slovenijo Marjan Rihar.

22. december – Na Sodnijskem trgu je potekal božično-novoletni sejem z otroškima predstavama, na koncu katerih jih je obiskal še Božiček, ki je mednje razdelil darila. Popoldne je Klub vrhniških študentov organiziral božično-dobrodelno druženje z živo glasbo. Pečat dogajanja so dali tudi člani Lions kluba Vrhnika, ki so poskrbeli za Božičkova darila in za zbiranje prostovoljnih prispevkov za socialno ogrožene družine.

31. december – Vrhničani so se od starega leta lahko poslovili na Sodnijskem trgu, kjer je Zavod Ivana Cankarja pripravil silvestrovanje na prostem z glasbeno skupino Calypso.

POROČILO O DELU MUZEJSKEGA DRUŠTVA VRHNIKA (MDV) V LETU 2018

Muzejsko društvo Vrhnika sem v letu 2018 zastopala predsednica dr. Katarina Oblak Brown. Izvršni odbor (Marija Malovrh, Metka Miklavčič, Nataša Oblak Japelj, Olga Pivk, Mira Rančov, Branko Stanovnik, Tone Kos in Janez Žitko) in nadzorni odbor (Anka Grom, Majda Margon in Marija Oblak Čarni) društva sta se v tem letu sestala dvakrat.

Finančna sredstva za delo društva prispeva vsakoletno Občina Vrhnika preko razpisa »Sofinanciranje ljubiteljske kulturne dejavnosti«, člani društva s plačilom članarine in prostovoljnimi prispevki. Nekaj denarja je prejelo društvo tudi s prodajo Vrhniških razgledov in manjši del z donacijo iz dela dohodnine.

Najzahtevnejši vsakoletni projekt je izvedba raziskav s področja domoznanstva ter priprava in izdaja društvenega zbornika Vrhniški razgledi; doslej smo izdali 18 številčk. Delo zahteva celoletno dogovarjanje z avtorji in s svojci predstavljenih rojakov oz. z lastniki raziskanih nepremičnin, ter intenzivno iskanje in preverjanje informacij v knjižnicah in regionalnih ali v republiškem arhivu. Zbornik dosega strokovni nivo; med drugim ga dostavljamo tudi v Etnografski

muzej Slovenije, Slovenski šolski muzej ter na Filozofsko fakulteto, Oddelek za geografijo (Univerza v Ljubljani). Zbornik je dostopen tudi na spletnem portalu Dlib, zvezki 1-11, z dodatnim poročilom o zvezkih 1-17 v reviji Arhivi, 2018, št. 1. Na Dlib pridemo tudi preko spletnega portala Zgodovina Slovenije – SISTORY, s katerim upravlja Inštitut za novejšo zgodovino v Ljubljani.

V zadnjem letu je bilo opravljenih precej obsežnih in zahtevnih študij, večinoma vezanih na pomembnejše obletnice dogodkov (160 let Južne železnice, 100-letnica konca 1. svetovne vojne, 100-letnica Cankarjeve smrti): preučevanje Deklaracijskega gibanja ob koncu 1. svetovne vojne in podpisovanja Majniške deklaracije na Vrhniki, preučevanje gradnje proge Preserje-Borovnica kot dela Južne železnice, preučevanje Vrhniških gostiln, vrhniških učiteljev, geografije (Podlipska dolina), vidnejših Vrhničanov, nekdanje Industrije usnja Vrhnika. Največji projekt leta 2018, republiškega pomena, pa je bil gotovo postavitve spomenika padlim in pogrešanim iz 1. svetovne vojne. To je bil raziskovalno (zbiranje imen) in finančno izredno zahteven projekt, ki se je izvajal več kot 10 let.

Večina društvenih projektov je izpeljana v dobrem sodelovanju z Zavodom Ivana Cankarja Vrhnika in Cankarjeve knjižnice Vrhnike, posredno ali neposredno tudi z Občino Vrhnika, ter z mnogimi drugimi lokalnimi združenji. Velikega pomena pa je sodelovanje z institucijami na republiški ravni. Na portalu SISTORY (Inštitut za novejšo zgodovino) se nahajajo naši popisi okoli 10.000 prebivalcev Vrhnike (raziskave so objavljene v več številkah Vrhniških razgledov); popis in urejanje je nastalo v projektu "Popis prebivalstva Slovenije 1830–1931" v sodelovanju Muzejskega društva Vrhnika in Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Z Inštitutom za novejšo zgodovino sodelujemo v projektu "Zbiranje podatkov o slovenskih vojaških žrtvah 1. svetovne vojne".

KRONOLOGIJA DOGODKOV:

Januar. 10. januarja se je sestal uredniški odbor Vrhniških razgledov ter pregledal vsebino nastajajoče številke in terminske možnosti izida.

Februar. 26. februarja smo izpeljali 1. sejo izvršnega in nadzornega odbora z naslednjimi točkami dnevnega reda: Občni zbor 2018, izdelava logotipa MDV in izid Vrhniških razgledov št. 19 in 20. V februarju se je urednica Vrhniških razgledov obrnila na muzej Moja Ljubljana s prošnjo za poročila o novih arheoloških najdbah na Vrhniškem. Poročila bi se v obliki člankov objavila v zborniku Vrhniški razgledi. Ga. Irena Šinkovec iz muzeja je prošnjo posredovala dalje arheološkemu raziskovalcem.

Marec. 21. marca smo izpeljali redni letni občni zbor Muzejskega društva Vrhnika. Kot uvod k sestanku je bila predvajana DVD arhivska dokumentacija strojarskih

del v nekdanji IUUV (last Nika Šušteršiča). 25. marca sta MDV in Zavod Ivana Cankarja Vrhnika na pobudo novinarja Leskovca predstavila lokalne dogodke Cankarjevega leta za Radio Prvi – RTV Slo. 26. marca je bilo odprtje razstave »130 let delovanja Olepševalnega društva Vrhnika, sedanjege TD Blagajana Vrhnika« (dopolnjena razstava iz leta 2008 z naslovom »120 let delovanja Olepševalnega društva na Vrhniki, avtorjev Marije Oblak Čarni in Igorja Berginca), ki so jo pripravili TD Blagajana, Muzejsko društvo Vrhnika in Zavod Ivana Cankarja. Konec marca smo kot društvo v javnem interesu za Ministrstvo za kulturo pripravili obvezno poročilo o svojem delovanju v preteklem letu.

April. 16. aprila smo odprli razstavo o Cankarjevem spomeniku z naslovom »Ljudstvu je spomenik vseč ... še vedno«; gre za dopolnjeno razstavo iz leta 2006 avtorjev Marije Oblak Čarni in Igorja Berginca, z dodanim prispevkom o kiparskem ustvarjanju na temo Cankarja Alenke Vidrgar in Bojana Mavsarja. 23. aprila smo se kot novo partnersko društvo udeležili Zbora članstva Zveze kulturnih društev Vrhnika. Glavne točke dnevnega reda so bile volilna konferenca, izdaja glasila Zbornik ZKD in počastitev Cankarjevega leta 2018.

Maj. 10. maja smo v okviru Cankarjevih dni izvedli Dan odprtih vrat stalne razstave akad. slikarja Florisa Oblaka, ki je postavljena v prostorih nekdanjega rokodelskega doma. 24. maja smo Muzejsko društvo Vrhnika, Cankarjeva knjižnica Vrhnika in Zavod Ivana Cankarja Vrhnika v Knjigarni Haček v Celovcu v sodelovanju s Slovensko prosvetno zvezo predstavili dogodke v zvezi s počastitvijo Cankarjevega leta v naši občini. Naše društvo je sodelovalo z gostovanjem razstave o Cankarjevem spomeniku.

Gostovanje dopolnjene razstave »Ljudstvu je spomenik vseč ... še vedno!« v Knjigarni Haček v Celovcu (24. maj 2018).

Junij. 1. junija smo si pod vodstvom strokovnjaka za železnice g. Bogomira Trohe ogledali kraje, kjer so poskusili z železniško progo prečkati borovniško dolino v različnih zgodovinskih obdobjih. Ogleda-

li smo si staro traso iz leta 1857 in objekte, ki so ostanek viadukta, staro in novo železniško postajo, čuvajnico 666, italijansko čuvajnico in ostanek zaklonišča za graditelje nemške obvozne proge iz leta 1945.

Ogled krajev v borovniški dolini, kjer so potekale trase Južne železnice v različnih zgodovinskih obdobjih. Pri čuvajnici 666. (1. junij 2018; foto. K. O. B.).

V **pomladanskih, poletnih in jesenskih mesecih** so potekale intenzivne priprave za postavitve spomenika žrtvam 1. svetovne vojne na sv. Trojici (dogovori z občino, oblikovalko, izvajalci). Za izvedbo projekta smo v juniju pridobili tudi soglasja s strani Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije in Turističnega društva Blagajana, ki je za spomenik odstopilo prostor na svojem zemljišču. Julija smo v lokalnem mesečniku *Naš časopis* objavili seznam padlih in pogrešanih, s pozivom občanom, naj nas na morebitne nepravilnosti ali manjkajoče podatke obvestijo. Pisma s podobnim pozivom so bila razposlana še v vse krajevne skupnosti Občine Vrhnika.

Julij. 13. julija smo organizirali ogled Lukacove - Ankine kašče na Stari Vrhniki, ki jo je leta 2007 odkupila in obnovila domačinka, članica društva, Anka Grom.

23. julija smo izpeljali 2. sejo izvršnega in nadzornega odbora z naslednjimi točkami dnevnega reda: Problem dostopnosti izvirov Ljubljanice v Močilniku, Zbiranje spominov za lokalno železnico Ljubljana - Vrhnika in Postavitve spomenika padlim in pogrešanim iz 1. svetovne vojne.

Ogled Lukacove - Ankine kašče na Stari Vrhniki (13. julij 2018; foto: Lilijana Stepic).

Izlet v Savinjsko dolino: v Flosarski muzej v Ljubnem in v Soržev mlin v Polžah. Pred Sorževim mlinom. (20. oktober 2018; foto: K. Oblak Brown).

V poletnih mesecih smo se z lastnikom dela zemljišča v Močilniku, g. Tomšičem, dogovarjali o možnostih rešitve dostopnosti Močilnika in njegovih izvirov obiskovalcem. Ureditev lastništva in s tem pogojenega dostopa v prid občanov Muzejsko društvo Vrhnika odločno podpira.

September. Konec septembra je bila nekdanja, zdaj častna predsednica MDV in glavna urednica Vrhniških razgledov Marija Oblak Čarni imenovana za častno članico Zveze Zgodovinskih društev Slovenije, in sicer za ves njen prispevek k raziskavam zgodovine Slovenije, arhivski dejavnosti in tudi k »bogatemu razvoju Muzejskega društva Vrhnika«.

Oktober. 12. oktobra smo Muzejsko društvo Vrhnika, Cankarjeva knjižnica Vrhnika in Zavod Ivana Cankarja Vrhnika na avstrijskem Koroškem – tokrat v Šentjanžu – ponovno predstavili dogodke v zvezi s počastitvijo Cankarjevega leta v naši občini. 15. oktobra smo se udeležili seje

VRHNIŠKI RAZGLEDI 18

Izšla je nova številka zbornika Vrhniški razgledi, 18 (predstavitvev 25. oktobra 2018, CDV).

Odkritje spomenika na Sveti Trojici in njegovo odkritje 11. novembra 2018.
(Foto: Janez Tomšič)

IO ZKD Vrhnika z glavno točko dnevnega reda: Dogovor o sodelovanju društev ZKD ob Cankarjevem letu na proslavi 20. decembra 2018. Muzejsko društvo je predlagalo sodelovanje s postavitvijo dopolnjene razstave »Ljudstvu je spomenik vseč ... še vedno.« 20. oktobra smo izvedli izlet v Savinjsko dolino, kjer smo obiskali Flosarski muzej v Ljubnem in Soržev mlin v Polžah pri Novi cerkvi. 25. oktobra je bila predstavljena nova številka zbornika Vrhniški razgledi 18, ki na 311. straneh vključuje osemnajst prispevkov devetih avtorjev.

November. 11. novembra smo končno izpeljali dogodek, ki smo ga pripravljali več kot 10 let, postavitev spomenika žrtvam 1. svetovne vojne na Sveti Trojici, v organizaciji MDV, TD Blagajana, CKV, ZIC-a in glavnega finančnega podpornika Občine Vrhnika. Spomenik je oblikovala akad. Kiparka Alenka Vidrgar. Pri dogodku so sodelovali še Slovenska vojska, Oktet Raskovec in Pitrkovalci sv. Pavla Vrhnika. V popoldanskih urah istega dne se je Anka Grom kot zastopnica društva udeležila predstavitve kandidatov za župana Občine Vrhnika in izpostavila problem ohranitve Idrijskega skladišča, monumentalne stavbe na Ljubljanski cesti 17 na Vrhniki, ki jo je pred 250 leti zgradila država za potrebe Idrijskega rudnika. 13. novembra smo bili zabeleženi kot partnerji projekta »Zbiranje podatkov o vojaških žrtvah 1. svetovne vojne na Slovenskem« pri javni predstavitvi baze »Vojaške žrtve

1. svetovne vojne na Slovenskem«, ki jo je organiziral Inštitut za novejšo zgodovino. 30. novembra smo Muzejsko društvo Vrhnika, Cankarjeva knjižnica Vrhnika in Zavod Ivana Cankarja Vrhnika avstrijskim Korošcem še tretjič predstavili dogodke v zvezi s počastitvijo Cankarjevega leta v naši občini – tokrat v Šmihelu. Konec novembra smo v Cankarjevem domu Vrhnika ponovno, po 13 letih, postavili razstavo »Vrhnika v prvi svetovni vojni« (izdelano leta 2005), ob predavanju Dimitrija Kebeta, ki je predstavil svoje poglede na smrt Ivana Cankarja.

Izsek razstave »Vrhnika v 1. svetovni vojni« (november 2018, avla CDV, foto. K. O. B).

December. Ob državni proslavi ob zaključku Cankarjevega leta, ki se je v Cankarjevem domu odvijala 10. decembra, je bila ponovno na ogled razstava »Ljudstvu je spomenik vseč ... še vedno.«

VRHNIŠKI RAZGLEDI

Leto 19 (2018)

Izdala in založila:

Muzejsko društvo Vrhnika,
predsednica Katarina Oblak Brown,
in Zavod Ivana Cankarja za kulturo, šport in turizem, Vrhnika,
direktor Boštjan Koprivec.

Uredniški odbor:

Igor Berginc,
Franci Dovč,
Anja Frković Tršan,
Pavel Mrak,
Marija Oblak Čarni (urednica),
Nataša Oblak Japelj (namestnica urednice),
Tatjana Oblak Milčinski,
Olga Pivk,
Mirjam Šemrov

Lektoriranje: Mirjam Šemrov

Tehnična ureditev, prelom: Milena Oblak Erznožnik

Tisk: BIROGRAFIKA BORI d. o. o.

Naklada: 350 izvodov

Vrhnika, marec 2020

ISSN 1408 – 0583 – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

SLIKA NA NASLOVNICI:

Litoželezni vodnjak z nimfo iz leta 1904 na Vrhniki ob Tržaški cesti pred OŠ Ivana Cankarja (foto: Nataša Oblak Japelj, 2020).

SLIKE NA ZADNJI STRANI KNJIGE:

Boštjanov kozolec v Blatni Brezovici (foto: Niko Nikolčič, 2019).

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor govori na osrednji državni slovesnosti na predvečer 100. obletnice Cankarjeve smrti 10. decembra 2019 v Cankarjevem domu na Vrhniki (foto: Gašper Tominc).

Ivan Malavašič riše pred domačo hišo, 1969
(foto: družinski arhiv).

C. Kr. profesor Baltazar Baebler z ženo Frančiško, hčerko Damjano in sinom Aleksijem med prvo svetovno vojno (foto: družinski arhiv dr. A. Beblerja).

Skupina Vrhničanov pred spominsko kapelo na pokopališču v Judenburgu, 2004
(Naš časopis, 27. september 2004, str. 8).

M D V
Muzejsko
društvo
Vrhnik a

VisitVrhnik a.si

